SINTEZE LYCEUM

IOAN POPOVICI

TERRA

AUTOBIOGRAFIE CONTEMPORANĂ

EDITURA ALBATROS

Scanned with OKEN Scanner

SINTEZE
LYCEUM

IOAN POPOVICI

TERRA
AUTOBIOGRAFIE CONTEMPORANĂ

EDITURA ALBATROS • BUCUREȘTI • 1983

Scanned with OKEN Scanner

Autobiografia contemporană a Terrei, scrisă cu pricepere, talent și angajare patriotică de profesorul universitar Ioan Popovici se impune atenției cititorului prin calitățile ei: paletă tematică largă, interdisciplinaritate, documentare amplă și variată, cunoștințe de care are nevoie omul societății noastre, dornic să se dezvolte multilateral, oferite într-un stil convenabil și care-i asigură plăcerea unei lecturi instructive.

Mă gîndesc că ar trebui să stea mai mult în atenția producătorilor de carte lucrări de acest gen, cu o arie problematică mai largă, de factură interdisciplinară, scrise plăcut și oferite marelui public amenințat de pericolul îngustării cîmpului cunoașterii datorită superspecializării spre care este împins omul revoluției tehnico-științifice de nevoia aprofundării. N-am fi întru totul de acord cu marele dramaturg englez Georges Bernard Show, care-l definea pe specialist — și care dintre noi nu este specialist în ceva astăzi! — ca omul care știe totul despre nimic datorită îngustării progresive a cîmpului cunoașterii; dar trebuie să recunoaștem că aceia ce studiază microuniversul sînt tentați să scape din vedere macrouniversul, cei ce se ocupă de microeconomia unităților să treacă cu vederea legile și cerințele macro-economiei și cu atît mai mult pe cele ale economiei planetare. Nici medicii care se ocupă de inimă — ca organ fiziologic, de alte aspecte se ocupă scriitorii, poeții sau...— nu sînt scutiți de tentația unilateralizării, a neglijării unor conexiuni organice ale corpului omenesc. Trăirea cotidiană ne pune pe fiecare în legătură cu tentații de genul amintit, în mai toate domeniile activității umane.

Pînă unde se va merge cu specializarea care ne îndeamnă la unilateralitate? Nimeni nu ne poate răspunde, deocamdată, nici inteligența umană, individuală sau colectivă, și nici creierul electronic cel mai sofisticat! Să bănuim că actuala

Scanned with OKEN Scanner

revoluție în știință și tehnică va epuiza impulsurile spre adîncirea specializării, iar cea care se întrevede va stimula plurispecializarea sau va da imbolduri mari cunoașterii interdisciplinare ca o a doua preocupare a omului pe lîngă specializare? N-avem temeiuri să sperăm la întoarceri spre enciclopedism fiindcă nevoia aprofundării cunoașterii — și ea va dăinui cît va fi lumea lume — obligă la superdivizări de domenii. A devenit un loc comun că nici un domeniu al cunoașterii nu mai poate fi revoluționat de un specialist ca individualitate ci ca echipă interdisciplinară. Individualitățile lansează ideea in nuce, iar echipa o dezvoltă, o fasonează. Sau — cum remarcau Newton, Einstein, Kapița și alți geniali savanți — echipele cunoașterii lucrează, formulează idei, realizează descoperiri parțiale pe care individualitățile le strîng, le dau unitate și formulează noi paradigme ale științei.

În domeniul meu de specialitate se recunoaște frecvent că știința economică se află în criză, că paradigma tradițională este depășită și este nevoie de o nouă paradigmă, că sînt numeroase realizări parțiale — s-au dat pînă acum în jur de 15 Premii Nobel pentru economie, unele din ele acordate matematicienilor ce se ocupă de economie — dar nu a apărut încă mintea (colectivă mai degrabă decît individuală) în stare să le ordoneze în așa fel încît știința economică să fie adusă pe treapta prestigiului pe care i-l atribuie funcția socială chemată s-o îndeplinească. Preocupările economiștilor — meritorii și cu realizări în multe domenii — sînt captate adesea de problemele care li se par, unora sau altora, esențiale în prezent și în jurul lor încearcă să construiască noi economii politice. În perioada postbelică aflîndu-se la loc de frunte creșterea economică, au apărut din belșug economii politice ale creșterii; prăbușirea sistemului colonial rupînd vălul care ascundea subdezvoltarea unei vaste zone a lumii a făcut să apară economii politice ale subdezvoltării; continuarea adîncirii decalajelor i-a determinat pe unii să pună problema elaborării unei științe a decalajelor ș.a.m.d. Renovarea științei economice, ca și a altora, se cere făcută nu pe felii și nu subordonînd-o uneia sau alteia din problemele la modă într-un anumit moment, ci în ansamblu și subordonînd-o sarcinii fundamentale și de durată, care este cea a dezvoltării într-o epocă de tranziție, cu orînduiri sociale diferite, cu subdezvoltare și mari decalaje, cu consumuri devastante ale elementelor naturii.

Lumea noastră nu cred că este ... nebună, nebună, nebună, iar Terra, corabia cu care navigăm în timp și spațiu nu este

„Corabia nebunilo
film Kramer, apre
cărții prefațate; da
pasme, aflată la
„șocul viitorului".
surabil cu 2—3 ge
la terapiile actuale
care ar trebui să
între săracii și bo
cum ar fi necesar
necunoscută cu cîte
țională — pe care,
ea nouă în conținu
omenirea, masele ș
cuprinși de inerți
economică tradițio
eforturile cuvenite
revoluție în știință
în toate domeniile
necesității în cel a
propria creație și su
catastrofă fără prec
cîteva din întrebări
mare răspîntie —
totodată de milenii,
în secolul al XXI-l
caută febril răspuns
mondiale și național
cărții prefațate.

Soluția evitării „
bări și nu în oprire
tehnologia și știința
tîrziată ca aceea cap
de Brzezinski în lu
epoci) *ar trebui, du*
capitalismul să-l la
dacă ar fi aplicată,
fiindcă tehnica, tehn
iarăși. Mai firesc es
înlocuiești cu alta ca
logia subordonîndu-le
spre el și nu spre cîș

Scanned with OKEN Scanner

„Corabia nebunilor" cum şi-o imagina regizorul american de film Kramer, apreciere de care, se pare, s-a molipsit şi autorul cărţii prefaţate; dar ea este plină de mistere, cuprinsă de ecospasme, aflată la o mare răspîntie şi, se pare, ameninţată de „şocul viitorului". Ce se va întîmpla în viitor — un viitor măsurabil cu 2—3 generaţii — cu subdezvoltarea care nu cedează la terapiile actuale, iar eradicarea ei este împiedicată de cei care ar trebui să sprijine ţările în cauză? Dar cu decalajele între săracii şi bogaţii lumii care, în loc să se diminueze, aşa cum ar fi necesar şi normal, ele se accentuează cu o rapiditate necunoscută cu cîteva decenii în urmă? O nouă ordine internaţională — pe care, în principiu, o acceptă toată lumea — va fi ea nouă în conţinut sau doar în formă? Ce se va întîmpla dacă omenirea, masele şi factorii de decizie din fiecare ţară, vor fi cuprinşi de inerţie şi vor promova mai departe creşterea economică tradiţională, devastantă, canceroasă şi nu vor face eforturile cuvenite să treacă la un gen nou de creştere? O nouă revoluţie în ştiinţă şi tehnică — marcată prin noi paradigme în toate domeniile — îi va înlesni omului saltul din imperiul necesităţii în cel al libertăţii, ori îi va grăbi înstrăinarea de propria creaţie şi subjugarea de către ea sau chiar pieirea într-o catastrofă fără precedent? În ce fel de societate vom trăi? Iată cîteva din întrebările pe care şi le pune omenirea aflată la o mare răspîntie — care coincide cu o răscruce de veacuri şi, totodată de milenii, fiindcă mai avem 18 ani pînă vom intra în secolul al XXI-lea şi în mileniul al III-lea — şi la care se caută febril răspunsuri pretutindeni. Cu rezultatele unor căutări, mondiale şi naţionale, cititorul face cunoştinţă prin intermediul cărţii prefaţate.

Soluţia evitării „şocului viitorului" trebuie căutată în schimbări şi nu în oprirea dezvoltării. Dar ce să schimbi? Tehnica, tehnologia şi ştiinţa avansate să le adaptezi la o societate întîrziată ca aceea capitalistă? Revoluţia tehnotronică, imaginată de Brzezinski în lucrarea „Betweentwo ages" (Între două epoci) *ar trebui, după el, să răstoarne, să schimbe totul, dar capitalismul să-l lase intact. Soluţia retrogradă în esenţă, dacă ar fi aplicată, ar împinge lucrurile într-un cerc vicios fiindcă tehnica, tehnologia şi ştiinţa, date înapoi, s-ar dezvolta iarăşi. Mai firesc este să înlături societatea întîrziată şi s-o înlocuieşti cu alta care să propulseze ştiinţa, tehnica, tehnologia subordonîndu-le intereselor omului, orientîndu-le cu faţa spre el şi nu spre cîştigul particular al deţinătorilor de capital.*

Scanned with OKEN Scanner

Socialismului îi aparţine viitorul în măsura în care va fi în stare să soluţioneze marile probleme cu care este (şi va fi) confruntată omenirea, inclusiv cele ale conflictului dintre forţele productive, ştiinţă, tehnică, tehnologie şi societate, ale subordonării creşterii ordonate în folosul omului etc. Cu toate că multiple date ale realităţii şi legităţile care le guvernează ne vorbesc de mersul omenirii spre socialism — şi acest lucru a devenit atît de evident încît chiar un sociolog, economist şi doctrinar burghez ca J. Schumpeter a ţinut să-şi încheie cariera ştiinţifică printr-o comunicare semnificativ intitulată The March iuto Socialism (Mersul în (spre) socialism) —, *sînt destule încercări occidentale de a demonstra că lumea s-ar îndrepta spre altceva decît socialism. După unii ar merge spre o societate hibridă, rezultată dintr-un amestec de socialism cu capitalism, ca urmare a unor soluţii convergente (Pitirim Sorokin), după alţii (Raymond Aron) spre o societate industrială sau spre o societate tehnotronică, cum am văzut că aprecia Zbigniew Brzezinski.*

În 1973 Basic Books publica la New York cartea de răsunet a lui Daniel Bell The Comong of Postindustrial Soxiety (Viitorul societăţii postindustriale) *cuprinzînd o seamă de analize remarcabile ale anatomiei societăţilor puternic industrializate privind rolul sferei serviciilor, al tehnologiilor autocondiţionate, al nivelului pregătirii oamenilor şi al ponderii cunoştinţelor teoretice etc. Dar autorul consideră că dacă tehnica societăţii industriale (existentă în ţările puternic industrializate) a provocat multe rele — şomaj, crize, inflaţie etc., — tot ca, o nouă tehnică, va fi în stare să le şi înlăture, să realizeze o nouă societate, cea postindustrială. Simplă eroare de interpretare sau răspuns la o anumită comandă socială, cea a marelui business?*

La începutul deceniului trecut şi în continuare, în legătură cu amplificarea sistemului de crize pe plan mondial, cu accentuarea decalajelor şi agravarea problemelor subdezvoltării şi-a făcut tot mai mult loc în literatura de specialitate occidentală ideea că vinovată de toate relele este revoluţia tehnico-ştiinţifică. În această optică se înscrie şi primul raport prezentat Clubului de la Roma în 1972 intitulat The Limits to Growth (Limitele creşterii) *elaborat de un larg colectiv de specialişti din mai multe domenii, coordonat de soţii Meadons. Publicarea lucrării în 1972 de către Universe Books la New York a stîrnit aprige controverse. Autorii demonstrau şi susţineau, pe bună dreptate, că resursele globului sînt limitate, că ele se epuizează*

cu repeziciune i
ficiază de cuceri
jină creşterea ec
nirea să opreasc
grafică) rămînîn
Numeroasele rec
tabilă, dar şi un
bună dreptate s-
a stopa progresul
seamnă să consf
să trăiască bine
iască în condiţii
mijloc serios —
dicare a subdezv

Criticile îndî
zero au făcut să
amintite care a p
mentului omului
turale fiind limit
mentul, să le gosp
— există o gamă
altele din incomp
de autori de a nu
lui, sînt nelimita
a lor, i-a determin
luţie de menţinere
teoretic. Doar lege
în univers şi pe
se cîştigă, ci totu

Cel de-al doile
1974, pe probleme
disciplinar coordo
optică nouă, insuf
nieră rezonabilă. S
Point (Omenirea
dezordonate, anarh
terese înguste de cî
de societate şi pusă
şi a reducerii deca
putea realiza fără
reorientarea ştiinţe
meniu sau în cel

Scanned with OKEN Scanner

cu repeziciune în condiţiile sistemelor de producţie care beneficiază de cuceririle revoluţiei tehnico-ştiinţifice pe care se sprijină creşterea economică şi că cel mai bun lucru ar fi ca omenirea să oprească creşterea economică (inclusiv pe cea demografică) rămînînd să trăiască la nivelul de îndestulare din 1975. Numeroasele reacţii au vizat prioritar soluţia cu totul inacceptabilă, dar şi unele teze de fond sau prejudecăţi ale autorilor. Pe bună dreptate s-a arătat că a opri creşterea economică înseamnă a stopa progresul general al omenirii, ceea ce este o aberaţie, înseamnă să consfinţeşti marile decalaje între ţări, unii putînd să trăiască bine şi foarte bine iar alţii luptînd să supravieţuiască în condiţii de mizerie, înseamnă să se înlăture singurul mijloc serios — care este tocmai creşterea economică — de eradicare a subdezvoltării şi multe altele.

Criticile îndîrjite şi în mare parte îndreptăţite aduse creşterii zero au făcut să se treacă în umbră unele merite ale lucrării amintite care a pus cu mult temei problema schimbării comportamentului omului faţă de natură, a demonstrat că resursele naturale fiind limitate trebuie ca oamenii să-şi schimbe comportamentul, să le gospodărească mai înţelept. Şi apoi geniala eroare — există o gamă largă de erori unele derivînd din necunoaştere, altele din incompetenţă... dar există şi erori geniale — comisă de autori de a nu fi văzut că, dacă sînt limitate resursele globului, sînt nelimitate posibilităţile de transformare, combinare a lor, i-a determinat pe oamenii de ştiinţă să caute o nouă soluţie de menţinere a creşterii economice şi o ieşire din impasul teoretic. Doar legea conservării materiei ne spune de mult că, în univers şi pe planeta noastră, nimic nu se pierde, nimic nu se cîştigă, ci totul se transformă.

Cel de-al doilea raport prezentat Clubului de la Roma în 1974, pe problemele vieţii economice, de către un colectiv interdisciplinar coordonat de M. Mesarovič şi E. Pestel aduce o optică nouă, insuflă optimism şi seamănă speranţe într-o manieră rezonabilă. Soluţia? În lucrarea Menkind at the Turning Point (Omenirea la răspîntie) este cea a înlocuirii creşterii dezordonate, anarhice şi canceroase, devastante, dictate de interese înguste de cîştig imediat cu o creştere ordonată controlată de societate şi pusă în slujba omului, a eradicării subdezvoltării şi a reducerii decalajelor. Autorii ei sperau că trecerea se va putea realiza fără prefaceri sociale substanţiale, doar prin reorientarea ştiinţei, tehnicii şi prin restructurări în acest domeniu sau în cel al relaţiilor internaţionale.

Scanned with OKEN Scanner

Ideea unui gen nou de creştere economică a căpătat mulţi adepţi mai ales că ea a fost asociată cu soluţionarea unor probleme foarte spinoase ca cele ale restructurării ordinii internaţionale, ale reducerii decalajelor şi ale depăşirii subdezvoltării ca stare generalizată în cel mai mare număr de ţări ale lumii, adică de soluţionarea unor grave probleme care intră în autobiografia contemporană a Terrei. Oamenii ştiinţei, dar şi cei ai practicii — fiecare pentru sine, în cercuri mai restrînse sau mai largi, la reuniuni naţionale sau internaţionale — şi-au pus, firesc, întrebarea: în ce cadru social-economic şi politic este realizabilă creşterea ordonată sau organică? În cel bazat pe concurenţă privată, pe proprietate particulară mică, mijlocie sau mare, monopolistă, realizarea ei este greu de imaginat fiindcă aici se ciocnesc sisteme de interese de clasă şi categorii sociale opuse. Socialismul apare ca o alternativă realistă fiindcă se bazează pe proprietate comună, colectivă, iar controlul social asupra creşterii se poate înfăptui prin planificarea imperativă. Totodată, socialismul a demonstrat că este un accelerator al dezvoltării şi creşterii economice de care au aşa de mare nevoie ţările subdezvoltate, foarte numeroase încă astăzi.

Dezbaterile la cele mai felurite nivele au arătat că socialismul oferă în principiu *cadrul propice realizării unui gen nou de creştere economică, nu însă întotdeauna şi în fapt. Adversarii socialismului au supralicitat unele aspecte negative ale creşterii economice în socialism, ale ritmurilor lente de creştere din unele ţări socialiste în anumite perioade, în intenţia de a arăta că socialismul ar fi o soluţie teoretică dar nu şi practică. Opiniile de acest gen, ca şi denaturările la care s-a recurs, au primit riposta cuvenită din partea celor interesaţi în cunoaşterea obiectivă şi profundă a realităţilor. Fapt este că şi adepţii socialismului trebuie să rezolve problemele alarmante ale deteriorării mediului înconjurător şi ale consumului neeconomicos, uneori devastant, al resurselor naturale, ale sporirii rapide a costurilor creşterii, ale încetinirii în ultima vreme a ritmurilor de creştere a venitului naţional şi altele. Prezenţa lor nu poate fi imputată socialismului ca atare. Cînd se emit aprecieri trebuie avute în vedere cel puţin următoarele elemente: socialismul ca orînduire se află încă în faza sa iniţială şi se cere mai departe perfecţionat spre a-l face capabil să rezolve toate problemele cu care se confruntă, el se realizează de către oameni, prin oameni şi de modul încare este conceput, dimensionat la condiţiile fiecărei ţări şi puse în funcţiune mecanismele sale depinde şi înfăptuirea unui gen sau altul de creştere economică într-un ritm mai ridicat sau*

Scanned with OKEN Scanner

mai puțin ridicat; tehnicile cu care realizează și socialismul, în perioada actuală, creșterea economică sînt construite pe aceleași principii ca și cele din lumea capitalistă iar o nouă revoluție tehnico-științifică — menită să-i schimbe baza tehnică-materială — se cere a fi orientată și în funcție de promovarea unui gen nou de raporturi între om și natură implicate de o creștere economică ordonată în accepțiunea de mai sus; țările socialiste pornind, de regulă, de la un nivel slab economic au avut, o bună perioadă de timp, ca preocupare prioritară accelerarea creșterii economice și mai puțin realizarea unui stil propriu. Pe baza unui ritm mediu superior al țărilor socialiste față de cele capitaliste s-a reușit să se mai reducă din decalajele care le despărțeau în trecut, fapt observat și de țările în curs de dezvoltare și care dă sugestii forțelor sociale ce vor să-și orienteze propriile țări pe făgașul noii civilizații, al socialismului.

În 1976 Editura politică a publicat lucrarea de prestigiu a lui Emilian Dobrescu Optimul economiei socialiste, *o adevărată nouă economie politică, în care creșterea economică în socialism este investigată multilateral — cu virtuți și dificultăți potențiale și reale — și fundamentată ca mijlocul cel mai sigur de accelerare a dezvoltării în vederea lichidării subdezvoltării și a reducerii decalajelor. Tot în 1976 aceeași editură a tipărit lucrarea lui N.N. Constantinescu* Economia protecției mediului natural, *de mare importanță pentru cunoașterea noilor implicații ale folosirii cuceririlor revoluției tehnico-științifice în modificarea raporturilor dintre om și natură, în redimensionarea creșterii economice și a dezvoltării sociale.*

O replică întemeiată celor care pun relele sociale în contul progresului tehnico-științific și îndeamnă la stagnare sau la limitarea lui o dă Ioniță Olteanu în lucrarea Limitele progresului și progresele limitelor, *apărută la Editura politică în 1981. Progresul prin definiție nu poate avea limite; el suferă limitări legate de gradul cunoașterii și de modul organizării, desfășurării și realizării activității oamenilor. Cei care vor să-i pună limite, să-i ridice în cale obstacole în chip artificial doresc să vindece „cancerul istoriei contemporane" — discrepanța dintre știința și tehnica avansată și societatea întîrziată — pentru a prelungi existența unei orînduiri istoricește depășite.*

Problema decalajelor constituie obiectul unei interesante și documentate lucrări a lui N.S. Stănescu Decalaje economice

Scanned with OKEN Scanner

ale lumii contemporane, *apărută în 1980 la Editura științifică și enciclopedică. Punctul forte al lucrării îl constituie analiza mecanismelor care au dus la instalarea decalajelor și care le perpetuează în zilele noastre. Într-o lucrare-raport* The Future of the World Economy (Viitorul economiei mondiale), *elaborată la cererea O.N.U., laureatul Premiului Nobel pentru economie, W. Leontief și alți doi colaboratori ai săi, apreciau că pentru a opri adîncirea decalajelor și a le readuce în anul 2000 la nivelul de 12 : 1, existent în anul 1970, ar fi necesar ca țările în curs de dezvoltare să acumuleze între 35—40 la sută din venitul național și să realizeze un ritm de creștere între 7—10 la sută.*

Decalajele în lume între țările bogate și cele sărace se adîncesc, eradicarea subdezvoltării întîmpină obstacole enorme iar făurirea noii ordini economice internaționale la fel. Ne aflăm într-o epocă deosebit de complexă cînd se fac eforturi disperate pentru a întrona echitatea în lume iar inechitățile cresc, pentru a apăra pacea iar cursa înarmărilor a ridicat cheltuielile militare la cote greu de imaginat într-un trecut nu prea îndepărtat (peste 600 miliarde dolari anual), se elaborează strategii mondiale ale dezvoltării în vederea reducerii decalajelor și a eradicării subdezvoltării iar aceste anacronisme se adîncesc. Ba mai mult, paralel cu contradicția între socialism și capitalism se dezvoltă, cum preciza tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, o contradicție nouă, ce se accentuează continuu ca urmare a împărțirii lumii în țări dezvoltate și țări în curs de dezvoltare, în țări bogate și sărace. Eforturile de realizare a unei noi ordini economice internaționale n-au dus încă la rezultatele scontate.

Se poate adresa retoric omenirii întrebarea: încotro? Dar omenirea sîntem noi, locuitorii Terrei, care trăim în țări diferite ca mărime și nivel de avuție, ca orînduiri sociale și suprastructuri politice, ca obiceiuri, deprinderi și preferințe culturale, artistice, dar toți avem interesul comun al supraviețuirii. Relele lumii actuale nu sînt provocate nici de știință, nici de tehnică, ci de oameni, de cei care pun mai presus de orice interesul îngust imediat de cîștig. Rațiunea sănătoasă a secolului nostru ne îndeamnă spre creație și nu spre distrugere. Există în lume suficiente forțe sociale în stare să dea o direcție favorabilă dezvoltării, să orienteze corabia noastră spațială în așa

Scanned with OKEN Scanner

fel încît să evite orbita unui impact funest şi să ne înscrie pe cea a marelui salt spre progres. Ele, toate, trebuie să fie conştiente de menirea lor, iar eforturile ce le depun să fie captate şi dirijate în scopul prosperării Terrei.

Cartea de faţă abordează probleme nevralgice din autobiografia contemporană a Terrei, privind decalajele şi subdezvoltarea, analizate în nota optimismului robust, caracteristic omului nou al societăţii noastre.

Prof. univ. dr. IVANCIU NICOLAE-VĂLEANU
membru corespondent al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice.

Scanned with OKEN Scanner

În 1975, Franța lansa inițiativa unui dialog Nord-Sud într-un cadru limitat, menit să conducă la negocieri eficace între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Acestea din urmă au acceptat negocierile, în ciuda caracterului lor restrictiv, în speranța obținerii unor rezultate concrete capabile să conducă la diminuarea și în cele din urmă la lichidarea marilor discrepanțe economice. Dintre toate reuniunile cea din localitatea Cancun din Mexic, ținută în zilele de 22 și 23 octombrie 1981, a fost, se pare, cea mai importantă. Dar conferința la nivel înalt de la Cancun, cu participarea a 8 state industrializate occidentale și 14 țări în curs de dezvoltare, la fel ca acelea care au precedat-o și au succedat-o rămîne și ea înscrisă în istoria negocierilor prin aceleași sterile declarații de bune intenții devenite un atribut agasant al oamenilor de stat din țările dezvoltate, care nu atenuează obstrucțiile unor țări industrializate. Iar așa-numitul dialog Nord-Sud, cu care unele țări occidentale încearcă să înlocuiască negocierile economice sub egida O.N.U., nu a dovedit capacitatea necesară accelerării restructurărilor ce se impun în relațiile internaționale. Evident, asemenea restructurări sînt formulate în primul rînd de țările în curs de dezvoltare, ele inițiind procesul și susținîndu-l cu programe tot mai închegate, global-mondiale, zonale, naționale, care sînt consemnate frecvent în această carte.

Decalajele economice dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare continuă însă să se adîncească; în fiecare zi numărul săracilor lumii sporește cu circa 200 000, zilnic mor 50 000 de oameni din cauza foametei, iar datoriile țărilor în curs de dezvoltare cresc diurn cu 100 milioane de dolari. Totodată, circa un sfert din populația lumii suferă cronic de foame, un miliard nu dispune de necesarul de apă potabilă,

Scanned with OKEN Scanner

aproape un miliard de oameni nu știu să deslușească slovele, pentru a nu mai pomeni de milioanele de șomeri, de cei ce locuiesc în cocioabe sau nu dispun de nici un adăpost. După cum declara Eduard Saouma, directorul general al F.A.O., pînă în anul 2000 peste un miliard de persoane vor fi afectate de foamete și subnutriție dacă un program alimentar global nu este adoptat și pus în aplicare imediat. În sensul celor consemnate să reținem reconfirmarea deplină a justeței ideii cuprinse în *Rezoluția Congresului al XII-lea al Partidului Comunist Român* (ca în numeroase alte documente românești): „Lichidarea subdezvoltării, a marilor decalaje economico-sociale dintre state interesează majoritatea popoarelor, implicit cele dezvoltate, deoarece acest fenomen se repercutează în mod direct asupra vieții tuturor statelor, accentuînd instabilitatea și criza". Criza economică mondială care a afectat, practic, toate statele lumii, fără deosebire de grad de dezvoltare sau de orînduire socială dar, desigur, mai mult pe cele cu o putere economică redusă. Componentele acestei crize mondiale sînt multiple: crizele economice, ecologice, valutar-financiare, inflaționale, ale ocupării forței de muncă, energetice, de materii prime ș.a. Se vorbește tot mai insistent de un sistem al crizelor actuale. În acest sens, I. Nicolae-Văleanu scria: „Deceniul al 8-lea a debutat în contextul unui ansamblu de crize... cum sînt: marea criză din 1974—1975, criza energetică și a materiilor prime, crizele monetare și criza sistemului valutar internațional, criza folosirii forței de muncă, criza actualei ordini economice internaționale, criza modelului tradițional de creștere economică și o criză a decalajelor economice în sensul că ele au devenit atît de profunde, acute și cu implicații atît de ample încît nesoluționarea lor, acum sau într-o perspectivă apropiată, poate avea consecințe grave sau chiar iremediabile. Aceste realități îngrijorătoare evidențiază concluzia că avem de-a face cu un sistem de crize caracteristice punctului culminant ale unei epoci de tranziție..." (1980, p. 36). Aproape pretutindeni s-a înregistrat creșterea inflației, falimentul unor întreprinderi capitaliste mici și mijlocii (deocamdată), unele chiar de tradiție, reducerea, stagnarea sau reculul creșterii economice, dezechilibre și conflicte în domeniul plăților externe ș.a.m.d. Pe ansamblul mondial (este drept că apar deosebiri mari între țări și grupe de țări) creșterea economică este în ultimii ani mai lentă, prelungirea crizei economice mondiale afectînd posibilitățile unei creșteri economice nor-

male. N-ar fi lip
tată periodic în
fapte, deși mult
malnutriției real
țările sărace, sir
împotriva inecl
Așadar, una din
în prezent econo
propriu-zisă a de
lor datorită imc
lansării negocieri
unei noi ordini

Este tema car
autorului și de co
tura Albatros, 19
mult sau mai pu
reține major at
ale lumii conte
multă vreme, cu
lumea are în v
dacă s-a contura
domeniu, aparți
gravitează către
acestea din urm

Între cele ap
Pămînt, dintre c
funcție de mări
grafică, caracter
naturale etc. Di
nu numai deoseb
de orînduirea soc
voltare al forțel
dezvoltării econc
pează statele lur
dezvoltate și țăr
tratare exhaustiv
de țări, încercînd
totuși exigențelo

La fel ca în
în cartea de față
modalitatea de e
criteriile determi

Scanned with OKEN Scanner

male. N-ar fi lipsit de interes ca în cartea recordurilor editată periodic în Marea Britanie să fie cuprinse și asemenea fapte, deși multe dintre ele, ca de exemplu „performanța" malnutriției realizată de peste 500 milioane de oameni din țările sărace, sînt nu numai nedorite, dar chiar acuzatoare împotriva inechitabilei ordini economice internaționale. Așadar, una dintre cele mai grave anomalii ce caracterizează în prezent economia mondială o constituie nu numai existența propriu-zisă a decalajelor economice, cît mai ales accentuarea lor datorită imobilismului unor țări dezvoltate, în procesul lansării negocierilor globale care să se finalizeze cu instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

Este tema care formează obiectul lucrării de față sugerată autorului și de comentariile la cartea *Terra, prezent și viitor* (Editura Albatros, 1978), încercînd de data aceasta o viziune mai mult sau mai puțin geografică asupra a ceea ce, cum arătam, reține major atenția opiniei publice: decalajele economice ale lumii contemporane. Decalaje care vor persista încă multă vreme, cum este limpede pentru toți. Însă nu toată lumea are în vedere întreaga gamă a tipologiei lor, chiar dacă s-a conturat o literatură de specialitate variată în acest domeniu, aparținînd, normal, științelor sociale și celor care gravitează către ele (și geografia economică se înscrie între acestea din urmă).

Între cele aproape 200 de state găzduite azi de planeta Pămînt, dintre care peste 165 independente, există deosebiri în funcție de mărimea teritorială și demografică, poziția geografică, caracterele dominante ale cadrului natural, bogățiile naturale etc. Dintre toate, atenție prioritară se acordă acum nu numai deosebirilor ce țin de relațiile de producție, adică de orînduirea socială, dar și celor pendinte de gradul de dezvoltare al forțelor de producție, altfel exprimat, de nivelul dezvoltării economice și tehnico-științifice, criteriu care grupează statele lumii, indiferent de celelalte deosebiri, în țări dezvoltate și țări în curs de dezvoltare. Nu ne-am propus o tratare exhaustivă a discrepanțelor dintre aceste două categorii de țări, încercînd deci o selecție, care sperăm să răspundă totuși exigențelor tinerilor cititori.

La fel ca în bogata literatură mondială de specialitate, în cartea de față se fac în acest domeniu mai întîi referiri la modalitatea de exprimare a fenomenului, cu alte cuvinte la *criteriile* determinării discrepanțelor dintre țările dezvoltate

Scanned with OKEN Scanner

și cele în curs de dezvoltare, insistîndu-se asupra marilor decalaje în ceea ce privește repartizarea veniturilor mondiale, gradul de înzestrare tehnică, a forței de muncă, consumul de materii prime minerale și energie, consumul de alimente ș.a.m.d., încercînd o proiectare cît mai fidelă asupra celor mai săraci dintre săracii lumii; pentru a înțelege totuși astfel de realități contemporane se cuvin cunoscute criteriile oficiale utilizate în gruparea țărilor în diferite categorii de dezvoltare sau subdezvoltare economică, adică tipologia economiilor naționale.

Urmarea firească a tratării am considerat că o constituie *cauzele* decalajelor economice, adevăratele lor origini, vechi și noi, ceea ce s-ar traduce prin analiza diviziunii inechitabile a muncii, structurilor interne din unele țări, formelor vechi și noi de dominare și asuprire, altfel spus, colonialismului și neocolonialismului, protecționismului și practicilor discriminatorii ale țărilor capitaliste dezvoltate, la care se adaugă încă monocultura și monoproducția, politica financiară a celor bogați și, fără doar și poate, cursa iresponsabilă a înarmării.

Implicațiile acestor decalaje și inechități se subînscriu într-o paletă extrem de cuprinzătoare, dintre toate remarcîndu-se în primul rînd subdezvoltarea, atribut al multor țări din „lumea a treia", ea însăși foarte divers exprimată pe plan economic, tehnico-științific, financiar, cultural, sanitar, al vieții materiale etc. Deopotrivă interesează instabilitatea economică a tuturor statelor în contextul crizei mondiale și al interdependențelor crescînde dintre economiile naționale în cadrul sistemului economiei mondiale, instabilitate care afectează și țările capitaliste dezvoltate, agravîndu-le procesul de recesiune. Este locul aici și al informării cititorilor despre soarta „lumii a patra" (săracii lumii capitaliste) și a „lumii a cincea" (muncitorii imigranți), ca și despre perspectivele decalajelor, prezentate destul de sumbru în diverse analize.

Lucrarea continuă cu consemnarea *soluțiilor* preconizate și conturate deja cu precizie în lumea celor raționali pentru stagnarea, diminuarea și lichidarea în cele din urmă a marilor inechități care împart lumea în mizeri și bogați; eficiența lor nu poate fi materializată decît printr-o realizare globală. Una dintre soluții privește strategia internă a țărilor în curs de dezvoltare ceea ce s-ar traduce prin eforturi proprii, programe naționale înțelepte — potrivite condițiilor proprii fiecărei țări — pentru dezvoltarea generală și în profil teritorial, so-

Scanned with OKEN Scanner

lidaritate şi conlucrare reciproc avantajoasă. Altă soluţie se referă la sprijinul ce trebuie acordat procesului amintit de ţările dezvoltate, mai ales de cele răspunzătoare de structurile economice interne rămase în urmă ale ţărilor „lumii a treia", îndeosebi din fostele colonii. Acestea toate sînt în relaţie cu eradicarea subdezvoltării, proces ce poate avantaja efectiv toate categoriile de ţări. Se adaugă dezarmarea şi, în fine, ca un corolar al raţiunii şi eforturilor generale pentru făurirea unei lumi mai bune şi mai drepte, instaurarea unei noi ordini economice şi politice internaţionale.

Între categoriile de probleme menţionate nu pot fi trasate însă limite absolute, ele întrepătrunzîndu-se, unele cauze putînd fi deopotrivă socotite implicaţii şi invers, motiv pentru care nici în derularea temelor nu s-a stabilit o delimitare excesiv de riguroasă.

Desigur că şi ordinea de tratare şi detaliile componentelor structurii cărţii pot suscita păreri diferite, dar există siguranţa că ele nu puteau lipsi dintr-o asemenea întreprindere. Finalul lucrării este consacrat dezvoltării economico-sociale a României în profil teritorial, partidul şi statul nostru concepînd dezvoltarea echilibrată a tuturor zonelor ţării ca o condiţie a progresului multilateral, de ansamblu. Evident, nu este vorba de o strategie-model, cunoscîndu-se că dezvoltarea echilibrată în profil teritorial a unei ţări — deci nici a României —, nu poate fi prezentată ca o posibilă strategie de înfăptuire a unui echilibru de dezvoltare pe plan internaţional, condiţiile şi, deci, acţiunile fiind diferite, fiecare stat independent hotărînd asupra propriei sale căi de dezvoltare. Dar tot atît de bine se ştie că o direcţie majoră a politicii externe a statului nostru socialist o reprezintă preocuparea de a acţiona cu fermitate pentru lichidarea subdezvoltării şi instaurarea noii ordini economice internaţionale, orientare statornică a României, concretizată prin numeroase şi prestigioase iniţiative. Iar această poziţiei constructivă a României socialiste pe planul arenei internaţionale îşi află oglindirea în planul politicii economice interne, una dintre direcţiile ei majore constituind-o repartizarea geografică raţională a forţelor de producţie pe întregul cuprins al ţării, optimizarea dezvoltării economico-sociale în profil teritorial, ridicarea localităţilor, judeţelor şi zonelor rămase în urmă, politică ce-şi află exprimarea în spectaculoase metamorfoze economice şi sociale, în programe ale dezvoltării viitoare. În plus şi mai ales, lucrarea este destinată tinerilor cititori din România,

Scanned with OKEN Scanner

mai ales că tema dezvoltării economico-sociale în profil teritorial este încă puțin abordată în manualele școlare de profil.

Așadar, propunîndu-ne abordarea unei game largi de teme care reținmajor atenția lumii contemporane, nu încercăm totuși epuizarea lor. Chiar dacă vor fi referiri, vor lipsi tratări ample ale unor probleme ca de exemplu modul foarte disproporționat (și distorsionat) de repartizare pe țări a resurselor naturale, practicile spolierii lor de către țările bogate și consumul devastant practicat de „societățile de consum" ș.a. prezentate pe larg în lucrarea *Terra, prezent și viitor*. În bună parte unele absențe sînt suplinite și de prezența unei prefețe de substanță.

Scanned with OKEN Scanner

Terra înscrie în autobiografia sa contemporană dezbaterea predilectă a unor teme stringente cum sînt accentuarea decalajelor economice, parametrii crizei economice și cine suportă consecințele ei, necesitatea unei noi ordini economice internaționale. Tematica s-a impus mai ales după declanșarea în 1973 — 1974 a violentei crize energetice cu ample implicații asupra dezechilibrului economic general, accentuat o dată cu declanșarea puternicei crize economice din 1974 — 1975 urmate de scăderi de ritm și recensiuni prelungite în timp, mai mult decît credeau chiar cei mai pesimiști economiști din occident. Se apreciază astfel că țările occidentale trec prin cea mai adîncă recesiune și cea mai îndelungată perioadă de stagnare economică de după anii '30 și că „lumea occidentală se afundă tot mai mult în criză" după cum consemna agenția „France Presse" la începutul anului 1981. La început n-au fost depistate cauzele declanșării crizei, ziarele vest-germane numind-o „criză bizară", întrucît nu se aseamănă cu marea răbufnire din anii '30 și nici cu seismele de mai mică intensitate care au precedat-o. În cele din urmă, însă, s-a lămurit că, spre deosebire de crizele anterioare, care au fost produsul stărilor economice dintr-o țară sau dintr-un grup de țări (criza declanșată în 1929, esențial americană, s-a transmis lumii întregi prin intermediul schimburilor internaționale dar și datorită greutății S.U.A. în economia mondială; producția industrială a lumii capitaliste s-a diminuat cu 37 la sută între 1929 și 1932 — *Guy Chambon*, 1980, p. 3—4), de data aceasta recesiunea care nu-și află remediul în nici una dintre metodele „clasice" de relansare economică își are originile în dezechilibrele de structură ale ansamblului economiei mondiale. Așa se face că specialiștii sînt azi preocupați mai

Scanned with OKEN Scanner

mult ca oricînd de ierarhizarea și mai ales de clasificarea statelor lumii în diferite categorii, în care clasificare prioritare sînt criteriile economice.

S-a arătat mai înainte că între statele lumii există diferențieri pe multiple planuri, un interes special prezentînd astăzi, sub imperativul situației economice mondiale, așanumita tipologie a economiilor naționale; astfel, după diferite criterii, unele obiective, altele subiective (venitul național pe locuitor, produsul național brut pe locuitor, ponderea industriei în crearea venitului național, valoarea producției industriale pe locuitor, ponderea populației neagricole în totalul populației ocupate, consumul de energie pe locuitor, dar și recunoașterea țării respective ș.a.m.d.), țările lumii sînt împărțite în dezvoltate și în curs de dezvoltare, în cadrul fiecărei grupe existînd totodată diferențieri; se conturează totodată și o grupă intermediară, aceea a țărilor cu nivel mediu de dezvoltare economică, spre care se îndreaptă, după cum se știe, și România socialistă, deocamdată țară în curs de dezvoltare. Trebuie precizat că acest gen de grupare a statelor nu afectează cîtuși de puțin împărțirea lor din punct de vedere al relațiilor de producție, respectiv al orînduirii sociale, în țări socialiste și țări capitaliste. Dar și aici poate fi definită o grupă intermediară de țări, cea care, de regulă, tinde să treacă de la orînduirea mai veche spre cea mai nouă, superioară, și accidental, chiar invers (amintirea faimosului „imperiu" centrafrican nu s-a stins încă).

Indiferent de orînduirea socială gruparea în țări dezvoltate și în curs de dezvoltare se aplică oricum. Cu mențiunea că practica demonstrează cu convingere că tot mai multe țări în curs de dezvoltare aflate în stadiu de tranziție de la o orînduire la alta, și este vorba mai ales de fostele colonii, tind frecvent spre forme socialiste de dezvoltare. Se știe, bunăoară, că tinerele state africane angajate pe calea lichidării subdezvoltării moștenite de la colonialism, depun eforturi intense pentru făurirea unor economii naționale de sine stătătoare, în care context sînt de semnalat introducerea unor elemente ale relațiilor socialiste în economia unora dintre ele, alături de alte forme originale. Din acest punct de vedere, interesantă și semnificativă este experiența „ujamaa" din Tanzania, adică lucrarea în comun a pămîntului, metodă care s-a dovedit eficace. Se mai cuvine a fi menționate reformele agrare din alte state africane (Algeria,

Scanned with OKEN Scanner

Tunisia, Guineea, Etiopia, Mozambic, Angola etc.) care au dus la desființarea marilor proprietăți ale colonialiștilor și la lichidarea sau diminuarea treptată a forței feudalilor. La fel, crearea de ferme de stat sau cooperative agricole ca în exemplul dat din Tanzania, sau ca în Algeria (sectorul autogestionării — format pe pămînturile părăsite de colonialiști, la care se adaugă cîteva mii de cooperative sau asociații de întrajutorare), Republica Malgașe (în *Cartea revoluției socialiste malgașe* cooperativizarea agriculturii este apreciată ca un factor esențial al transformărilor înnoitoare menite să genereze noi relații de producție și sociale) etc. Și sînt încă numeroase țări aparținînd „lumii a treia" în care s-au instaurat și consolidat forme ale dezvoltării pe cale necapitalistă a agriculturii ca și a industriei și a celorlalte ramuri de activitate.

Cu toate eforturile și înfăptuirile înregistrate în țările „lumii a treia", decalajele economice, mecanismele inechității, cu reflectare directă în plan social și teritorial, continuă nu numai să supraviețuiască ci chiar să se accentueze. Deși ne aflăm în al treilea deceniu O.N.U. al dezvoltării, în care, ca și în primele două, se urmărește reducerea decalajelor economice dintre statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, deocamdată, așa cum s-a precizat la sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. din august-septembrie, 1980, nu au fost realizate obiectivele acestei acțiuni. Abordarea în cadrul O.N.U., a organismelor economice cu vocație universală a obiectivelor pentru acest al treilea deceniu al dezvoltării (pe perioada 1981 — 1990), pe baza noii strategii internaționale a dezvoltării, a fost desigur influențată de starea complexă a economiei mondiale, de criza economică — în special sub aspectele ei structurale, de durată — al cărei sfîrșit încă nu poate fi prevăzut *(Aurel Ghibuțiu*, 1981, în *Conjunctura economiei mondiale*, *George Marin*, 1982 *Valter Roman*, 1983 ș.a.).

Un complex de criterii pentru departajarea țărilor după nivelul dezvoltării economice. Lumea contemporană continuă să fie o lume a decalajelor economice.

„O problemă de importanță fundamentală a epocii noastre este aceea a subdezvoltării, a accentuării continue a decalajelor dintre țările bogate și sărace

Scanned with OKEN Scanner

și a necesității instaurării unor relații noi între state, a creării unei noi ordini economice și politice mondiale".

NICOLAE CEAUȘESCU

În vremea din urmă au apărut în domeniul economiei, statisticii, geografiei economice din țara noastră, lucrări de referință în ceea ce privește metodologia ierarhizării și clasificării propriu-zise a economiilor naționale sau a unităților administrativ-teritoriale interne (județe, comune), utilizîndu-se procedee realiste, operînd prioritar cu valorile statistice, pentru departajarea lor după forța economică și efectele acesteia.

Mai întîi se cere, desigur, lămurită noțiunea de *nivel al dezvoltării economice*, de fapt o formă a mișcării, revoluționară în esență, care realizează trecerea de la o calitate veche la una nouă, în cazul nostru în cadrul unui spațiu național. Noțiunea încorporează, într-adevăr, nivelul dezvoltării forțelor de producție, cu alte cuvinte gradul dezvoltării aparatului de producție și a sistemului de infrastructuri, capacitatea tehnologică, utilizarea și pregătirea forței de muncă, structura și diversificarea economiei naționale, gradul și echilibrul înzestrării economice teritoriale, eficiența relațiilor externe, toate acestea reflectîndu-se în gradul productivității muncii sociale, în vitalitatea (sau slăbiciunea) geografiei economice a fiecărei țări în parte (recunoscînd geografiei economice sensul desprins din *Programul — directivă privind dezvoltarea economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985*, ca element de referință al dezvoltării întregului teritoriu, al județelor și localităților patriei).

Specialiștii au stabilit un complex de criterii pentru departajarea țărilor după nivelul dezvoltării economice. Ca în orice situație de acest gen există, desigur, diferențieri în punctele respective de vedere, însă pot fi semnalate opțiuni unanime, între care criteriul *produsului național brut* (P.N.B.) *pe locuitor* se înscrie pe prim plan, chiar dacă nu este întru totul similar cu venitul național pe locuitor folosit în economia socialistă; el este însă un indicator utilizat în statistica internațională, inclusiv în cadrul Organizației

Scanned with OKEN Scanner

Națiunilor Unite și este în măsură să evalueze, în principiu, atît gradul de înzestrare tehnică a muncii cît și productivitatea muncii sociale. Cu toate criticile care i se mai aduc, acest indicator, reprezentînd totuși valoarea bunurilor produse și a prestațiilor de servicii dintr-o țară în decursul unui an, permite compararea nivelurilor dezvoltării economice a diferitelor țări. Cu unele limite totuși, pentru că reproșurile care i se aduc au îndreptățirea lor. Bunăoară, după declanșarea crizei energetice în 1973, marcate de scumpirea țițeiului, ca o replică a țărilor O.P.E.C. la expansionismul țărilor capitaliste dezvoltate, unele state mari producătoare și exportatoare de petrol au fost dintr-odată proiectate pe primele locuri după acest indicator (Kuweit, Arabia Saudită, Libia ș.a.) deși ele sînt totuși, după structuri, bază tehnico-materială și producție, infrastructură etc., țări în curs de dezvoltare. Folosirea exclusivistă a unui singur indicator poate deci deforma realitatea, chiar dacă el rămîne (în cazul nostru P.N.B./locuitor) destul de expresiv.

Analizînd gruparea țărilor lumii după venitul pe locuitor tovarășul *Nicolae Ceaușescu* sublinia în expunerea prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 1—2 iunie 1982 că venitul național este numai o latură după care se poate caracteriza o țară ca fiind în curs de dezvoltare sau dezvoltată. „Trebuie să avem în vedere, preciza secretarul general al partidului, dezvoltarea generală, echilibrată, a economiei naționale, a diferitelor ramuri și sectoare — industria, agricultura, transporturile — precum și dezvoltarea științei, învățămîntului, culturii, factori deosebit de importanți în aprecierea nivelului de dezvoltare al unei țări“ (p. 23).

Apare astfel justificată utilizarea a numeroși alți indicatori în același scop al departajării statelor lumii după nivelul dezvoltării economice. Autorii unor lucrări românești (colectivul de autori care a elaborat *Tipologia economiilor naționale*, *N.S. Stănescu* în *Decalajele lumii contemporane*, *George Marin* în *Noua strategie internațională a dezvoltării* ș.a.) au corelat prin metoda rangurilor (metodă statistico-matematică de ordonare a unor obiecte purtătoare de mai multe caracteristici) cîțiva indicatori, alăturînd produsului național brut pe locuitori alți indicatori economici (consumul de energie pe locuitor, randamentul la culturile de cereale, ponderea populației neagricole în populația activă) sau referitori la nivelul de trai și calitatea vieții

(consumul de calorii pe locuitor-zi, consumul de proteine pe locuitor-zi, ponderea elevilor în populaţia de vîrstă şcolară, numărul medicilor la 100 000 de locuitori, durata medie a vieţii etc.). Au rezultat concluzii interesante: nivelul dezvoltării economice condiţionează aspectele care alcătuiesc situaţia socială, calitatea vieţii poporului; ţările dezvoltate, deşi cu anumite modificări de rang (faţă de P.N.B.), se situează pe primele locuri în ceea ce priveşte indicatorii sociali, după cum ţările cele mai puţin dezvoltate din punct de vedere economic figurează printre cele mai puţin dezvoltate şi din punct de vedere social; corelarea mai multor indicatori corectează imaginea eronată pe care P.N.B. pe locuitor o poate sugera despre nivelul dezvoltării economice al unei ţări în curs de dezvoltare, mare producătoare de petrol; în ţările socialiste dezvoltarea economică se îmbină cu cea socială, ceea ce atestă că ţelul producţiei este îmbunătăţirea vieţii oamenilor; în clasificarea mondială, după indicele sintetic al dezvoltării economico-sociale, de regulă, ţările socialiste ocupă locuri superioare celor după P.N.B. pe locuitor; în multe domenii România a ajuns să se situeze la nivelul ţărilor avansate, recuperînd o parte din rămînerea în urmă pe care o acumulase*. În fine, ierarhizarea economiilor naţionale după P.N.B. pe locuitor cît şi după indicele sintetic al dezvoltării economico-sociale demon-

---

* Un criteriu sugestiv în aprecierea nivelului dezvoltării economico-sociale este cel utilizat la noi începînd cu cincinalul 1981—1985, anume *producţia globală pe locuitor*, care ţine seama de unele realităţi demogeografice, respectiv de existenţa unor importante deosebiri între judeţe în ce priveşte numărul de locuitori. În privinţa ierarhizării economiilor naţionale ar trebui avute în vedere şi unele criterii geografice, ca de pildă *aşezarea geografică* şi, în general, *structura cadrului natural*, cu un evident coeficient de influenţă. Formulînd programul românesc al instaurării unei noi ordini economice şi politice mondiale, preşedintele Republicii Socialiste România, *NICOLAE CEAUŞESCU* preciza: „Noua ordine reclamă măsuri hotărîte pentru lichidarea rapidă a decalajului între ţările dezvoltate şi cele slab dezvoltate, pentru apropierea nivelului de dezvoltare economico-socială a tuturor ţărilor, ţinîndu-se seama, desigur, de specificul istoric, geografic, climatic al fiecărui stat, de necesităţile materiale ale popoarelor în raport cu condiţiile în care trăiesc“ (1974, p. 35).

Scanned with OKEN Scanner

strează că *lumea contemporană continuă să fie o lume a decalajelor economice.*

Interesul pentru metoda rangurilor în determinarea ierarhizării unităţilor teritoriale după nivelul dezvoltării economico-sociale s-a manifestat şi în *geografia economică românească (I. Şandru*, 1975; *I. Popovici, V. Glăvan, D. Chiriac*, 1976; *P. Deică*, 1977; *I. Popovici, Aurora Crângu, Lucreţia Mănescu*, 1977 ş.a.).

Ţări dezvoltate şi ţări în curs de dezvoltare. Grupul intermediar al ţărilor cu nivel mediu de dezvoltare economică. Socialismul — accelerator potenţial al dezvoltării.

Aşadar, după nivelul dezvoltării forţelor de producţie, după gradul lor de dezvoltare economică şi tehnico-ştiinţifică s-a constatat că din multitudinea indicatorilor folosiţi în acest scop sînt unii cu o generalizare şi o utilizare cvasiunanimă în statistica internaţională — ţările lumii, indiferent de orînduirea lor social-politică, se împart în *ţări dezvoltate* şi *ţări în curs de dezvoltare*, ultimele cuprinzînd cea mai mare parte a populaţiei mondiale. Astfel, un raport al Consiliului economic şi social al Naţiunilor Unite (E.C.O.S.O.C.), publicat în aprilie 1981 la New York, menţionează că în 1980 populaţia totală a lumii a fost de 4,437 miliarde locuitori*; aceasta înseamnă că în ultimele decenii (1950—1980) populaţia mondială a crescut cu 1,9 miliarde. Din populaţia totală a Terrei (în 1980) aproximativ 74% trăia în ţările în curs de dezvoltare iar la începutul anului 1983, peste 75 la sută, adică 3,511 miliarde de oameni. Potrivit previziunilor O.N.U., totalul populaţiei lumii va ajunge la 6,1 miliarde în anul 2000, la 7 miliarde în 2010 şi la 8,3 miliarde în 2025 (este necesară totuşi o rezervă în legătură cu previziunile O.N.U. în sensul că ele se bazează pe extrapolări mecanice care nu iau în considerare posibile modificări de factori pe parcurs ce pot da o altă imagine asupra viitorului). Raportul publicat de E.C.O.S.O.C. apreciază că la sfîrşitul primului sfert al secolului al XXI-lea, 83 la sută din populaţia mondială va trăi în ţările în curs de dezvoltare (aflate azi în această categorie), creştere datorată faptului că sporul demografic se estimează a fi mai puternic tocmai în continentele cuprinzînd majoritatea acestor ţări; Africa îşi va tripla populaţia pînă

* 4,67 miliarde locuitori în 1983.

Scanned with OKEN Scanner

în anul 2025, Asia de sud și-o va dubla, iar America Latină și-o va spori de 1,5 ori. Potrivit altei analize (Raportul din 1981 cu privire la dezvoltarea lumii întocmit de Banca Mondială), la începutul acestui secol, populația lumii număra 1,5 miliarde de oameni. În 1975 crescuse la 4 miliarde de oameni, iar la sfîrșitul secolului va depăși 6 miliarde. Evoluția din următorii cîțiva ani va hotărî dacă populația mondială se va stabiliza în secolul următor la 8—10 miliarde sau va continua să crească, ajungînd la 15 miliarde. Creșterea populației lumii în deceniile anilor '80 și '90 va exercita mari presiuni asupra tuturor țărilor lumii, deoarece toate vor fi afectate de cererea de alimente și resurse finite și de pericolul poluării aerului și oceanelor. Pe măsură ce populația lumii va crește, orice părere că țările industriale se vor putea „imuniza" într-un fel față de problemele care confruntă țările în curs de dezvoltare — se afirmă în raportul Băncii Mondiale — trebuie respinsă cu tărie.

În cadrul celor două grupe de țări s-au efectuat diferite subîmpărțiri, putîndu-se, bunăoară, semnala țări puternic dezvoltate din rîndul celor dezvoltate sau țări subdezvoltate în rîndul celor în curs de dezvoltare. La fel se poate diferenția o grupă intermediară de țări, cea cu *dezvoltare economică medie*. S-a arătat că departajarea între aceste grupe de țări o constituie, în lipsa altui indicator unanim acceptat și acceptabil, produsul național brut (P.N.B.) pe locuitor, care, folosit unitar pentru toate statele, permite compararea gradelor dezvoltării economice (cu corectivele de rigoare), chiar dacă în cazul țărilor socialiste indicatorul menționat este substituit de cel al venitului național pe locuitor.

Valorile limită ale P.N.B./locuitor de departajare a țărilor dezvoltate, mediu dezvoltate și în curs de dezvoltare, exprimate în dolari S.U.A., ca monedă-etalon, au fost stabilite în mod convențional și sînt variabile în timp, datorită fluctuației puterii dolarului. De pildă, în jurul anului 1950, limita convențională a separării țărilor în curs de dezvoltare de cele dezvoltate era de 600 dolari P.N.B./locuitor, în 1960 de 1 000 dolari, în 1975 de 1 500 dolari, în 1980 de circa 2 500 dolari P.N.B./locuitor *(Gavril Horja*, 1981); țările cu un produs național brut de 2 500—3 500 dolari pe locuitor (sau 1 500—2 500 la nivelul anilor 1972 — 1973)

Scanned with OKEN Scanner

se consideră azi că au o dezvoltare economică medie, iar țările cu un P.N.B./locuitor de peste 3 500 dolari sînt incluse în categoria celor dezvoltate din punct de vedere economic.

Așadar, limitele departajării sînt convenționale și mobile, ele modificîndu-se de la o etapă la alta.

Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare denumită și Banca Mondială ne prezintă în *Atlasul* său cu apariție anuală următoarea grupare pentru anul 1978 *(1980 World Bank Atlas)*:

Grupe de P.N.B./locuitor (în dolari S.U.A.)	Număr de țări	Populația în 1978 (milioane)	P.N.B. 1978 (1000 milioane dolari S.U.A.)	Media P.N.B./locuitor 1978, dolari S.U.A.
Pînă la 300	36	2 008	415	210
300— 699	38	493	232	470
700—2 999	50	571	841	1 470
3 000—6 999	29	536	2 222	4 150
7 000 și peste	25	552	5 083	9 220
Total mondial	178	3 160	8 793	2 110

Tabelul oferă concluzii impresionante: țările cel mai puțin dezvoltate, cuprinzînd peste 63% din populația mondială dispun de mai puțin de 5% din valoarea mondială a produsului național brut; în schimb, 25 de țări, cele mai dezvoltate (potrivit indicelui folosit), cu 17,1% din populația lumii, dispun de peste 50% din valoarea mondială a produsului național brut. Chiar dacă se efectuează corecturile de rigoare potrivit unilateralității indicatorului P.N.B./locuitor (între cele 25 țări se cuprind și 5 țări exportatoare de petrol — Kuweit, Quatar, Emiratele Arabe Unite, Brunei și Libia — aflate încă în rîndul țărilor în curs de dezvoltare) cu atît mai evidentă apare discrepanța dintre cei bogați și cei săraci, temă ce va fi reluată, de altfel.

O imagine preponderent economico-geografică ne este oferită de gruparea acelorași valori pe mari regiuni ale Terrei.

Scanned with OKEN Scanner

Regiuni sau țări[1]	P.N.B./locuitor în 1978 (în dolari S.U.A.)	P.N.B. 1978 (1000 milioane dolari S.U.A.)	Populația în 1978 (milioane)
America de Nord	9 660	2 339	242
Japonia	7 700	884	115
Oceania	6 230	138	22
Europa, exclusiv U.R.S.S.	5 680	2 981	524
U.R.S.S.	3 700	966	261
Orientul Mijlociu[2]	3 120	144	46
America de Sud	1 470	344	233
America Centrală[3]	1 260	144	115
Africa	560	253	450
Asia, exclusiv Japonia și Orientul Mijlociu	280	600	2 152
Total Mondial	2 110	8 793	4 160

[1] Nu sînt incluse, din lipsă de date, Kampuchia Democrată, Iran, Laos, Liban, Vietnam

[2] Cuprinde: Bahrein, Irak, Israel, Iordania, Kuweit, Oman, Qatar, Arabia Saudită, Siria, Emiratele Arabe Unite, Republica Arabă Yemen, Republica Democratică Arabă Yemen

[3] Inclusiv Mexic

Tabelul ne scutește de alte comentarii în legătură cu discrepanțele dintre regiunile și țările menționate și chiar detalierea situației nu ameliorează duritatea concluziilor: așa, de pildă, dacă în Europa o singură țară avea un P.N.B./locuitor mai mic de 1 000 dolari S.U.A. în 1978 și doar două un P.N.B./locuitor între 1000 și 2000 dolari (dar și ele depășind această încadrare în următorii ani), în Africa, din 53 state, 46 înregistrau valori ale P.N.B./locuitor sub 1 000 dolari S.U.A. (24 sub 300 dolari).

Chiar dacă nu le putem absolutiza, există totuși caracteristici cvasiunanime pe care le vom prezenta în continuare și care individualizează cele trei grupe de țări menționate anterior, dincolo de P.N.B./locuitor.

Scanned with OKEN Scanner

Țările dezvoltate, socialiste (R.D. Germană, Cehoslovacia, U.R.S.S. etc.) sau capitaliste (Elveția, Danemarca, Suedia, R.F. Germania, S.U.A., Belgia, Norvegia, Olanda, Franța, Canada, Australia, Japonia etc), se caracterizează, în primul rînd, prin primatul industriei, printr-o puternică forță tehnologică, nivel înalt al productivității muncii în toate sectoarele activității materiale, pondere minoritară a agriculturii în structura populației ocupate, grad înalt de organizare a spațiului economic național, poziții-cheie în circuitul economic mondial. Caracteristicile menționate se exprimă și ele prin anumite modalități. Bunăoară, industria este reprezentată prioritar de ramurile de bază, principalele purtătoare de progres tehnic: electronică, electrotehnică, mecanică fină, mașini-unelte, chimia de sinteză, siderurgia, energia electrică etc., ponderea cea mai însemnată revenind produselor cu un grad înalt de prelucrare. Cu toate diferențierile în ce privește capacitatea tehnologică, țările dezvoltate dețin în ansamblu o poziție privilegiată în această privință, peste 90 la sută din transferurile tehnologice efectuîndu-se între ele. Niveluri ridicate sînt înregistrate și în ce privește înzestrarea tehnică a agriculturii, transporturilor etc. ceea ce asigură randamente ridicate în toate domeniile vieții economice și, ca atare, un grad înalt de competitivitate a produselor de export și locuri prioritare în cadrul diviziunii internaționale a muncii. Dezvoltarea serviciilor, adică ceea ce putem numi terțializarea vieții economice, satisfacerea la un nivel ridicat a nevoilor vieții materiale și spirituale se adaugă caracteristicilor deja menționate. Toate asigură țărilor dezvoltate posibilitatea să influențeze determinant deciziile în cadrul circuitului economic mondial și chiar, unora dintre ele, să beneficieze, în actualele condiții ale diviziunii internaționale a muncii, în mod unilateral de avantaje, în dauna altor națiuni, mai puțin dezvoltate.

Țările în curs de dezvoltare se caracterizează și ele prin diversitatea orînduirilor social-politice (situație deja cunoscută) a nivelului venitului pe locuitor (mult mai diferențiat față de grupul țărilor dezvoltate) și a structurilor economiilor interne (stăpîne pe propriile avuții naționale, dependente de țările capitaliste dezvoltate, stări intermediare). Se pot evidenția și caracterele comune prin care se definesc aceste țări:

— decalaje importante față de nivelurile economice ale țărilor dezvoltate și care se oglindesc în special în volumul

Scanned with OKEN Scanner

mai scăzut al producției și exporturilor industriale pe locuitor, nivelul mai scăzut al productivității muncii, procentul scăzut al populației neagricole în totalul populației active;

— poziții neavantajoase în diviziunea internațională a muncii, în circuitele comerciale, valutare și financiare internaționale;

— schimburi inechitabile pe care, în grade diferite, sînt nevoite să le accepte în relațiile cu țările capitaliste avansate industrial;

— dificultate deosebită a accesului la piețele de mărfuri și de capitaluri, precum și la tehnologia țărilor dezvoltate;

— persistența în mediul internațional a unor factori care frînează sau chiar împiedică eforturile lor de dezvoltare (*Tipologia economiilor naționale*, 1977, p. 54-58).

Se adaugă, fără doar și poate, evantaiul larg al formelor de concretizare a acestor caracteristici, ca și voința de acțiune comună a țărilor respective („grupul celor 77" reprezintă o mare forță în această privință), dar și faptul că ele resimt cel mai puternic efectele crizei economice mondiale și că sînt ținta politicilor imperialiste, neocolonialiste, de forță și dictat.

Așa-numita *lume a treia*, denumind categoria statelor în curs de dezvoltare, cuprinde un grup mare de peste 100 de țări, dintre care circa 90 au fost eliberate de sub jugul colonial după cel de-al doilea război mondial; sub această titulatură nu sînt cuprinse țările socialiste (Albania, Cuba, Iugoslavia, România, Mongolia, China, R.P.D. Coreeană, Vietnam, Laos, Kampuchia) sau capitaliste (Turcia, Portugalia, Cipru, Malta), incluse după indicatorii menționați în categoria țărilor în curs de dezvoltare.

Se cuvine făcută sublinierea că în comparație cu capitalismul, *socialismul a demonstrat că este un accelerator al dezvoltării* și creșterii economice de care au așa de mare nevoie țările în curs de dezvoltare, idee argumentată suficient în prefața cărții.

Grupul intermediar al *țărilor cu nivel mediu de dezvoltare economică* apare în literatura de specialitate din ultimii ani; el este alcătuit dintr-un număr redus de țări (Porto Rico, Venezuela, Trinidad și Tobago, Bulgaria, Singapore, Hong Kong, Grecia, Ungaria, în ordine crescîndă, între valorile P.N.B./locuitor de 2 500—3 500 dolari S.U.A. în 1978), spre care tind multe alte țări, inclusiv România.

Scanned with OKEN Scanner

Sînt și în cazul acestor țări cîteva caracteristici comune (unele aparținînd țărilor dezvoltate, altele celor în curs de dezvoltare și, în sfîrșit, altele situîndu-se la mijloc, între dominantele celor două grupe principale). De exemplu, țările cu dezvoltare economică medie au încheiat sau urmează să încheie industrializarea; oricum, înregistrează creșteri însemnate ale ponderii populației ocupate în industrie și, în general, în ramurile neagricole, populația ocupată în industrie ajungînd să depășească de 1,5—3 ori populația ocupată în agricultură (la noi se preconizează o depășire de 2 ori la nivelul anului 1985). Ele sînt ca atare țări industrial-agrare. Se remarcă, deopotrivă, un adevărat pluralism tehnologic, în sensul nivelurilor diferite ale tehnicilor de dezvoltare; înseamnă că alături de promovarea tehnicilor avansate persistă încă altele rămase în urmă (în S.U.A. fondurile fixe se înlocuiesc după circa un deceniu, iar în aceste țări la circa două decenii sau mai mult). Se mențin, la cote diminuate desigur, decalaje față de țările dezvoltate în ceea ce privește productivitatea muncii, consumul bunurilor de folosință îndelungată etc. În general, nevoile alimentare sînt satisfăcute la un nivel relativ ridicat (din punct de vedere al caloriilor consumate în medie de o persoană).

Adîncirea decalajelor. Mari discrepanțe chiar în cadrul țărilor în curs de dezvoltare. Creșterea economică... zero. Domeniul cultural nu face excepție

Practic, decalajele economice dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare sînt exprimate într-o paletă extrem de diversă, cuprinzînd mai toate criteriile de evaluare și, de asemenea, se află într-o continuă adîncire. Așa, de exemplu, *valoarea globală a producției* realizate pe ansamblul țărilor industrializate a sporit de la 4 334 miliarde dolari în 1970, la 5 973 miliarde dolari în 1980, cînd reprezenta 65 la sută din totalul mondial. Pe ansamblul țărilor subdezvoltate creșterea în intervalul considerat a fost de numai 50 miliarde dolari (de la 148 la 198 miliarde dolari), ponderea acestora în totalul mondial menținîndu-se la numai 2 la sută (în aceste din urmă țări trăiau în 1982 circa 1,2 miliarde oameni). *Venitul mediu anual pe locuitor* era de numai 291 dolari în 62 țări care cuprindeau 2,3 miliarde locuitori, în

Scanned with OKEN Scanner

timp ce în țările cele mai dezvoltate venitul mediu a fost de 7 950 dolari pentru cei 572 milioane locuitori. Decalajul apare astfel în relația 1:27 și crește la 1:53 dacă luăm în considerație venitul mediu pe o persoană în 21 țări slab dezvoltate (150 dolari) și 29 țări cele mai dezvoltate economic (7 950 dolari).

Potrivit „Atlasului Băncii Mondiale" în 1978 — 1979 discrepanțele s-au adîncit. Produsul național brut pe locuitor a crescut în această perioadă într-o medie anuală de 2,5 la sută, dar 60 la sută din veniturile mondiale au revenit la numai 13 la sută din totalul populației, în timp ce 48 la sută din populația Terrei a dispus de mai puțin de 5 la sută din veniturile mondiale. În 1978, aproape o jumătate din populația lumii, concentrată în 36 de țări, a înregistrat un venit pe locuitor de pînă la 300 dolari în timp ce 25 de țări, totalizînd a șaptea parte din populația mondială, dispuneau de un venit pe locuitor de peste 7 000 dolari.

În ultimele trei decenii — arată raportul pe 1981 asupra dezvoltării în lume, elaborat de Banca Mondială — produsul intern brut cumulat al tuturor statelor s-a triplat, ridicîndu-se, în 1980, la 9 196 miliarde dolari. Saltul n-a fost însă similar pentru toți: țările dezvoltate economic și-au sporit venitul mediu pe locuitor cu 218,8 dolari pe an, iar statele rămase în urmă au cunoscut o creștere de aproape 85 de ori mai mică — respectiv cu 2,8 dolari. Așa s-a ajuns ca, în 1980, un sfert din populația globului, situată în vîrful piramidei veniturilor, să dispună de 80 la sută din produsul mondial, în timp ce jumătate din omenire, aflată la baza ei — doar de 4 la sută, ultimei pătrimi, formate din cei care trăiesc în țările situate pe trepte intermediare, revenindu-i restul de 16 la sută. După acest indicator (P.N.B./locuitor) decalajul a devenit fără precedent în 1980: 10 680 dolari în țările industrializate și 220 dolari în cele subdezvoltate. Extremele măsurau 17 100 dolari la polul bogăției și 90 dolari la polul sărăciei (raportul este deci de 190:1!). Îngrijorătoarea adîncire a decalajelor constituie și obiectul raportului O.N.U. intitulat *Viitorul economiei mondiale* elaborat sub îndrumarea economistului de renume mondial *W. Leontief* laureat al Premiului Nobel pentru economie.

În domeniul *industrial*, țările în curs de dezvoltare, care concentrează două treimi din populația planetei, au (la nivelul anului 1982) o pondere de numai 11 la sută, iar în cel *tehnologic* mai puțin de 5 la sută din capacitatea de cer-

Scanned with OKEN Scanner

cetare-dezvoltare a lumii. Aceasta, în timp ce un sfert din populația globului, cea a țărilor dezvoltate, dispune de 80 la sută din produsul mondial.

O asemenea situație care ridică probleme grave în fața lumii contemporane este, așa cum a subliniat în repetate rînduri tovarășul *Nicolae Ceaușescu*, consecința vechilor relații inechitabile, generate de politica imperialistă, colonialistă și neocolonialistă, de dominație și asuprire, de dezvoltare și îmbogățire a unor state pe seama altora. Președintele României a dezvăluit, de altfel, contradicția fundamentală a lumii de azi, aceea dintre grupul restrîns de țări dezvoltate și marea majoritate a statelor subdezvoltate, demonstrînd că aceasta reprezintă o frînă în calea dezvoltării economice mondiale.

Unele studii elaborate de instituții internaționale arată că în primii ani ai deceniului actual decalajele au continuat să se adîncească: produsul național brut pe locuitor era la începutul anilor '80 în jur de 100 dolari în unele țări (Bangladesh, Ciad etc.) și aproape 15 000 dolari în altele (Elveția ș.a.); speranța de viață ajungea la 35 de ani în unele țări și depășea 70 de ani în altele; procentul de alfabetizare a adulților varia, de la o țară la alta, între 20 și 99 la sută; alocația zilnică de calorii pe locuitor a fost evaluată la 1 500 calorii în unele țări și zone și la peste 3 500 de calorii în altele ș.a.m.d.

În ceea ce privește *nivelul creșterii economice* acesta a fost la începutul anilor '80 mai redus ca în anii anteriori atît în țările dezvoltate, cît și în cele în curs de dezvoltare. Numai că încetinirea dezvoltării are repercusiuni incomparabil mai puternice în țările care dispun de o forță economică scăzută.

În același timp, în *însuși cadrul țărilor în curs de dezvoltare apar mari discrepanțe*. Dacă pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare creșterea economică a fost în 1980 de circa 4 la sută față de 5,5 la sută în 1979, există mari diferențieri între diferite grupe de țări; țările în curs de dezvoltare importatoare de petrol au înregistrat în acest interval o creștere de numai 1,5 la sută în timp ce țările exportatoare de petrol au înregistrat pe ansamblul lor o creștere economică ridicată în 1980, de circa 11 la sută.

Diferențierile sînt evidente și pe marile regiuni geografice cuprinzînd țările în curs de dezvoltare. Așa, de pildă, tendința este de transferare a polului de creștere dinamică dinspre

Scanned with OKEN Scanner

Evoluția produsului național brut pe locuitor în țările în curs de dezvoltare, în perioada 1979—1981, în dolari și %

	Volumul valoric în dolari, în 1978	Creșteri reale, față de anul precedent, în %		
		1979 e	1980 e	1981 e
Total țări în curs de dezvoltare[1]	692	2,9	1,5	1,5
Țări în curs de dezvoltare, recent industrializate[2]	1 742	3,2	0,7	0,7
Europa	2 446	1,4	—1,5	—0,5
Asia	1 005	5,4	1,1	0,6
America Latină	1 571	4,3	1,7	1,7
Țări producătoare de petrol, bogate[3]	8 160	9,2	7,5	8,5
Alte țări prodncătoare de petrol[4]	765	3,3	3,0	3,5
Țări cu venituri medii, neproducătoare de petrol[5]	271	—0,3	—0,9	—1,4
Africa	359	—1,2	—1,0	—1,5
Asia	225	—1,0	—1,8	—2,2
America Latină	1 284	1,6	—0,2	—0,7
Țările cel mai puțin dezvoltate[6]	146	—0,3	—0,6	—1,1

NOTĂ: e = estimări

[1] Se au în vedere 114 state în curs de dezvoltare dintre statele cărora li se acordă din partea statelor membre ale O.C.D.E. asistență financiară pentru dezvoltare; fără țări socialiste în curs de dezvoltare.

[2] Țări în curs de dezvoltare care în 1976 aveau un venit pe locuitor de peste 1 000 dolari și o pondere a industriei în P.N.B. de cel puțin 20% (de exemplu: Argentina, Brazilia, Chile, Israel, Hong-Kong, Mexic, Singapore, Uruguay etc.).

[3] Țări în curs de dezvoltare producătoare și altele exportatoare de petrol, care aveau în 1978 un venit pe locuitor de peste 4 000 dolari (de exemplu, Bahrein, Qatar, Kuweit, Libia, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite etc.).

[4] Alte țări producătoare și exportatoare de petrol ca Egipt, Algeria, Gabon, Congo, Nigeria, Tunisia, Indonezia, Irak, Iran, Malaysia, Siria, Bolivia, Ecuador, Peru, Venezuela, Trinidad-Tobago.

[5,6] Celelalte țări în curs de dezvoltare.

Sursa: „Wochenbericht" 51—52/1980 D.T.W., Berlinul occidental, 18 decembrie 1980 („Conjunctura economiei mondiale", București, 1981, p. 5).

Scanned with OKEN Scanner

țările sud-est asiatice spre cele vest-asiatice exportatoare de țiței, aceasta datorită sporirii continue a prețului petrolului.

Referindu-ne în continuare la țările în curs de dezvoltare trebuie semnalat că o situație mai bună a creșterii economice se înregistrează în țările vest-asiatice producătoare de petrol, în cele nord-africane, de asemenea, producătoare de petrol, în țările Americii Latine, în țări care dispun deja de o bază industrială și exportă produse industriale. În celelalte țări situația se depreciază. Bunăoară, în țările în curs de dezvoltare din *Africa* neproducătoare de petrol creșterea economică se diminuează constant; produsul național brut a crescut în 1981 cu numai 1,5 la sută în aceste țări față de 5,4 la sută cît a fost media anuală în perioada 1970—1977. Chiar în *America Latină*, în unele țări mari ca Argentina creșterea economică a fost în 1980 zero, în altele foarte redusă (Bolivia, 1,0 la sută) sau chiar în scădere (de —6,0 la sută în Salvador). În țările *Asiei de Sud* importatoare de petrol, ratele creșterii economice sînt reduse, aproape stagnante, o situație mai bună înregistrînd țările și teritoriile asiatice producătoare de produse industriale pentru piața externă (Thailanda, Malaysia, Singapore, Hong-Kong, Filipine), care s-au putut adapta mai ușor la situația creată de creșterea prețului petrolului.

În ciuda recesiunii economice pe ansamblul țărilor capitaliste dezvoltate, evoluția economică nefavorabilă pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare a adîncit decalajele dintre bogați și săraci. Tabelul ce urmează este, într-un fel, edificator.

În ceea ce privește *dinamica producției industriale* (industria extractivă, prelucrătoare, electricitate și gaze) pe ansamblul țărilor capitaliste dezvoltate a înregistrat o creștere de 22,9 la sută în 1979 și 24,7 la sută în 1980 (primele luni ale anului) față de anul 1975, în raport cu 21,9 la sută și, respectiv, 19,0 la sută în țările în curs de dezvoltare (fără cele socialiste), ceea ce înseamnă, evident, o creștere a decalajelor.

Situația în domeniul *exportului mondial* este evidențiată într-unul din tabelele următoare (total export în mil. dolari S.U.A.)

Exporturile totale de mărfuri și servicii ale țărilor industrializate s-au mărit între 1970 și 1980 de la 274 la 1 531 miliarde dolari, în timp ce evoluția grupului țărilor subdezvoltate a fost mai mult decît modestă — de la 7 la 27 miliarde dolari, ceea ce a și condus la o scădere a ponderii lor în comerțul mondial de la 2 la sută la 1 la sută.

Scanned with OKEN Scanner

	Total export (mil. dolari S.U.A.)				
	1970	1975	1978	1979	1980*
Total mondial	277 340	789 580	1 308 740	1 631 250	984 320
Ţări capitaliste dezvoltate	224 210	579 570	878 300	1 079 041	634 331
S.U.A.	42 590	106 160	143 660	181 802	109 608
Europa Occidentală	137 500	364 440	560 660	700 854	410 260
Piaţa Comună	88 510	295 770	459 010	573 998	334 618
Japonia	19 320	55 750	97 730	102 964	58 852
Asociaţia Europeană a Liberului Schimb (A.E.L.S.)	43 110	52 930	79 270	98 362	57 017
Ţări socialiste	34 320	84 546	124 485	148 688	83 308
Ţări în curs de dezvoltare	53 130	210 010	305 080	403 522	266 081
America Latină	17 590	48 530	63 140	83 168	50 201
Asia	22 770	126 200	189 000	255 072	171 032
Africa	12 310	31 100	52 350	63 178	43 709

* Semestrul 1

Scanned with OKEN Scanner

Decalajele se manifestă și în domeniul *cultural*. De pildă, în ceea ce privește presa scrisă, tirajul mondial cotidian al publicațiilor depășește 400 milioane de exemplare, revenind în medie circa 130 exemplare la 1 000 locuitori (cotidianele existente în 1981 însumau cifra de 8 000); în frunte se aflau Suedia, Japonia (aproape 600 exemplare la 1 000 locuitori), U.R.S.S., S.U.A. și alte țări dezvoltate, în timp ce în Africa media a fost de 14 exemplare la mie. În privința aparatelor de radio, mijlocul de comunicare cel mai răspîndit, America de Nord dispune de circa 45 la sută din total, iar Europa (inclusiv U.R.S.S.) de aproximativ 30 la sută, restul de numai 25 la sută revenind continentelor care includ cele mai multe țări în curs de dezvoltare. La fel în ce privește titlurile de cărți publicate (15 la sută în America de Nord, 60 la sută în Europa). Considerat drept o prezență indispensabilă în viața omului, telefonul s-a multiplicat în circa 400 milioane exemplare, adică de 10 ori mai multe decît în 1945; peste un sfert din telefoanele existente funcționează în 10 țări dezvoltate din America de Nord și Europa, pentru o populație de circa 750 milioane locuitori, în timp ce două miliarde de locuitori din țările în curs de dezvoltare dispun de 7 la sută din telefoanele existente.

Consemnăm în continuare, din „Almanah Lumea 82", cîteva discrepanțe în acest domeniu:

— cu 5 la sută din populația Asiei, Japonia dispune de 66 la sută din tirajul ziarelor, 46 la sută din aparatele de radio, 61 la sută din televizoare și 80 la sută din telefoane;

— țările în curs de dezvoltare nu dispun decît de jumătate din ziare și doar de un sfert din tirajul mondial total; tirajul mijlociu ajunge la un exemplar pentru trei persoane în America de Nord, dar numai unul la 90 de persoane în Africa și unul la peste 15 în Asia;

— tirajul mondial cotidian al publicațiilor depășea, în 1981, 400 milioane de exemplare, în deceniul anilor '70 creșterea fiind de 20 la sută, ceea ce înseamnă că tirajul mediu la 1 000 de locuitori a crescut, în aceeași perioadă de la 104 la 130; în clasamentul internațional, Suedia și Japonia se plasează în vîrful piramidei construite pe criteriul numărului de exemplare ale cotidianelor ce revin la o mie de locuitori, respectiv 600; regional, U.R.S.S. este pe primul loc din punctul de vedere al tirajului general — 396 la mia de locuitori, iar S.U.A. sub aspectul numărului de cotidiane; tirajul cel mai slab se înregistrează în Africa — 14 exemplare la mie;

Scanned with OKEN Scanner

— în 1981 existau agenţii de presă naţionale în aproape 120 de ţări şi teritorii, cele mai mari agenţii fiind „France Presse“, „Associated Press“, „Reuter“, „Tass“ şi „United Press International“, fiecare funcţionînd cu birouri în zeci de ţări; în Africa funcţionau agenţii naţionale în 25 de ţări şi nu existau în alte 12, între care şi Nigeria, unul din cele mai mari state africane; în America Latină, doar 12 din 25 de ţări dispuneau de agenţii de ştiri proprii, în marea lor majoritate dependente în materie de informaţii externe de agenţiile străine;

— aproape jumătate din receptoarele de radio existente în lume sînt localizate în America de Nord, America de Sud deţinînd 6 la sută iar Africa — 3 la sută; 45 la sută din televizoare sînt în Europa, 5 la sută în America de Sud şi doar 1 la sută în Africa;

— în 91 de ţări în curs de dezvoltare sînt importate 30 pînă la 75 la sută din programele de televiziune;

— principalele ţări industrializate posedă peste 87 la sută din totalul ordinatoarelor existente în lume.

Materiile prime — nodul gordian al relaţiilor internaţionale? Falsă preponderenţă. Ţările în curs de dezvoltare, cel mai mult afectate de criza materiilor prime. Asimetria consumului. Ţările în curs de dezvoltare şi criza energetică. Decalaje agricole

„Criza materiilor prime îşi are rădăcini în politica imperialistă, colonialistă şi neocolonialistă, în raporturile economice de inegalitate şi inechitate, dintre state, în folosirea prădalnică a bogăţiilor naţionale ale unor ţări şi popoare, precum şi în fenomenele negative determinate de aşa-zisa societate de consum din lumea capitalistă, care a generat şi generează irosirea nejustificată a resurselor de materii prime şi energie“.

NICOLAE CEAUŞESCU

Se ştie prea bine, a rezultat întrucîtva şi din cele scrise pînă aici, că unul dintre punctele cele mai fierbinţi ale relaţiilor dintre ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare, în general ale relaţiilor internaţionale contemporane, îl constituie *materiile prime*, sursele energetice dar nu numai ele. Criza economică actuală este amplificată de o criză a mate-

Scanned with OKEN Scanner

riilor prime și surselor energetice cu reflectare în domenii diverse, iar țările care nu-și pot asigura consumul de materii prime și energie din producția proprie o resimt cel mai puternic. În mare măsură în această situație se află tocmai țările în curs de dezvoltare. Pentru că este eronată opinia potrivit căreia se pune semnul egalității între țările în curs de dezvoltare și producătorii exportatori de materii prime, așa cum țările în curs de dezvoltare nu dețin nici preponderența pe plan mondial în privința producției respective.

Tabelul următor este semnificativ:

Materii prime minerale industriale (în formă brută)	Ponderi în totalul mondial* (%)	
	Țări capitaliste dezvoltate	Țări în curs de dezvoltare
Producție	44,5	22,0
Consum	55,1	11,7
Exporturi	52,6	34,5
Importuri	81,1	4,8
Poziția în comerțul internațional	importatoare nete	exportatoare nete

* diferențele pînă la 100 la sută reprezintă ponderile țărilor socialiste.

Sursa: „Lumea", nr. 48 (891), 27 noiembrie 1980 *(Ilie Șerbănescu, Materiile prime: de ce pierd țările în curs de dezvoltare).*

Sînt evidente pozițiile inferioare ale țărilor în curs de dezvoltare atît în producție cît mai ales în cel al consumului, la fel ca și în domeniul exporturilor de materii prime. „Este o realitate, însă, că, în ciuda faptului că țările dezvoltate și nu țările în curs de dezvoltare au deținut și continuă să dețină preponderența în producția mondială și, cu excepția combustibililor, chiar și în exporturile mondiale de produse primare, totuși ultimele și nu primele țări au resimțit și resimt mult mai profund perturbațiile de pe piețele internaționale ale produselor respective, consecințele procesului, în fond obiectiv, al scăderii ponderii acestora în producția și exporturile mondiale (expresie a însești schimbărilor structurale intervenite în condițiile procesului științifico-tehnic)" (*Ilie Șerbănescu*, lucr. cit., p. 18). Dificultățile economice

Scanned with OKEN Scanner

și degradarea situației țărilor în curs de dezvoltare în economia și schimburile internaționale, afirmă în continuare autorul citat, nu se datoresc, în sine, producerii și exportului de materii prime ci faptului că ele produc și exportă numai sau într-o pondere net majoritară astfel de mărfuri, aici aflîndu-și izvorul dependența unilaterala a economiei țărilor în curs de dezvoltare, esențial a celor aparținînd „lumii a treia", față de pieţele internaționale; fluctuațiile lor conduc la perturbări mai ales în echilibrul labil al structurilor economice din țările lipsite de o dezvoltare complexă și multilaterală, cu o slabă industrie prelucrătoare, situație caracteristică celor mai multe țări în curs de dezvoltare. Starea de lucruri menționată constituie consecința nemijlocită a îndelungatei dependențe coloniale și dominației imperialiste, a inechitabilei diviziuni internaționale a muncii.

Spre deosebire de primele țări, cele din a doua categorie nu au posibilitatea să-și sporească factorul de multiplicare a valorii *materiilor prime minerale industriale* și în special a metalului prin prelucrare în cadrul național, fiind lipsite de o industrie prelucrătoare reprezentativă; țările în curs de dezvoltare, în care prelucrarea materiilor prime este restrînsă, dețin 22 la sută din producția mondială de materii prime minerale industriale, dar numai 8,7 la sută din producția mondială a industriei prelucrătoare (și mult mai puțin dacă ne referim la subramurile de vîrf ale acesteia). Să adăugăm și faptul că aproximativ șase zecimi din producția de materii prime minerale industriale este exportată sub formă brută sau, cel mult, semibrută, în multe din țările în curs de dezvoltare nerealizîndu-se nici măcar o prelucrare primară a acestor materii prime, cum ar fi, de exemplu, extragerea metalelor din minereu.

Tabelul anterior sugerează asimetria dintre țările capitaliste dezvoltate și țările în curs de dezvoltare (nesocialiste) în ceea ce privește consumul și comerțul cu asemenea produse. S-a calculat că în ceea ce privește consumul mediu pe locuitor de materii prime minerale industriale el este de peste 11 ori mai mare în țările dezvoltate față de cele în curs de dezvoltare nesocialiste (9—10 ori în cazul zincului și plumbului, 11 ori în cazul fierului, 14 ori în cazul aluminiului și cuprului, 20 de ori în cazul nichelului). Asemenea disparități creează țărilor occidentale dezvoltate, ca principali importatori (peste 80 la sută din importurile mondiale de materii prime minerale industriale), posibilitatea să impună, în esență, prețurile acestor produse.

Scanned with OKEN Scanner

Se înregistrează astfel un larg transfer de bogăție dinspre țările în curs de dezvoltare spre cele occidentale dezvoltate.

Să adăugăm că, urmare a persistenței crizei economice mondiale, cererea internațională pentru produsele de bază a scăzut mult, ceea ce a condus și la scăderea prețurilor pe piețele internaționale, afectînd veniturile realizate din exportul acestor produse în special în cazul țărilor care nu exportă decît una-două materii prime. Reducerea substanțială a prețurilor produselor de bază în 1981 și 1982 și scăderea cererii internaționale — în primul rînd din partea țărilor capitaliste dezvoltate care consumă și importă marea majoritate a produselor de bază exportate de țările în curs de dezvoltare — au înrăutățit starea economică tocmai a țărilor aflate la periferia dezvoltării, după cum s-a dezvăluit și la Conferința la nivel înalt a țărilor nealiniate de la Delhi, din martie 1983.

Discrepanțele economice dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare nu ocolesc *domeniul energetic*, ba chiar îl proiectează într-o viziune mai sumbră decît alte domenii. Aici se impune cu mai multă stringență necesitatea unei politici mai raționale de conservare a resurselor (una dintre cele mai bune surse de energie este economisirea de... energie), a unei largi conlucrări internaționale, în vederea punerii în valoare a rezervelor energetice mondiale, în folosul tuturor națiunilor, al progresului general. Condiție care reprezintă și una din căile fundamentale ale depășirii a ceea ce poartă azi denumirea de „criză a energiei“ sau „criză a petrolului“. Nu întîmplător, numeroase state, între care și România, și-au înscris energetica între prioritățile strategiilor dezvoltării prezente și viitoare.

Debutul crizei energetice l-a constituit șocul petrolier din toamna anului 1973, exprimat, mai întîi, printr-o reducere bruscă a cantităților de petrol disponibile pe piață, apoi printr-o puternică scumpire a prețului acestuia. Între 1973 și 1975, prețul petrolului s-a majorat de peste cinci ori*, ceea ce a determinat ca țările importatoare să facă

* Petrolul a continuat să se scumpească și în perioada următoare. Iată cîteva exemple cuprinzînd prețurile în anii 1977 și 1980 în diferite țări exportatoare: Abu-Dhabi (Emiratele Arabe Unite), de la 97,93 la 234,79 dolari/tonă; Irak, de la 93,68 la 224,77 dolari/tonă; Arabia Saudită, de la 91,35 la 224,77 dolari/tonă; Iran, de la 94,41 la 246,87 dolari/tonă; Kuweit, de la 89,20 la 215,99 dolari/tonă; Libia, de la 107,42 la 276,06 dolari/tonă; Algeria, de la 110,93 la 273,80 dolari/tonă.

Scanned with OKEN Scanner

economii energetice forțate și să reducă importurile de petrol. Devenise, de fapt, inevitabil, în condițiile transformărilor politice petrecute în lume, care au condus la afirmarea mai pregnantă a țărilor în curs de dezvoltare pe arena mondială pentru consolidarea suveranității naționale asupra resurselor lor naturale, să se pună problema realizării unui raport mai echitabil între prețul energiei și al materiilor prime și cel al produselor manufacturate. Procesul de creștere a costurilor a cuprins mai întîi toate sectoarele dependente direct de energie, iar ulterior întreaga viață economică. Este drept că multe din țările în curs de dezvoltare exportatoare de petrol au fost proiectate pe poziții prioritare în ierarhia statelor lumii după P.N.B./ locuitor și că au devenit în măsură să finanțeze, din propriile lor resurse, o serie de proiecte economice ambițioase; dar și conflicte regionale.

S-a mai constatat ceva. Nici o ramură economică nu-și poate permite în prezent luxul de a renunța la petrol sau la produse de rafinărie și, în general, la consumul energetic. Dimpotrivă, necesarul crește în continuare. Se naște astfel o întrebare legitimă: cum poate fi rezolvată această problemă acută?

În acest sens se cuvine a consemna că în numeroase documente ale statului nostru, pornindu-se de la faptul că problema energiei și a materiilor prime este de importanță vitală pentru viitorul civilizației și că are un caracter acut în perioada actuală, se arată că este în interesul tuturor țărilor de a contribui efectiv la rezolvarea ei, pe baze echitabile și în interesul întregii lumi. Însemnătatea problemei rezidă, pentru noi, și în atenția pe care statul o acordă valorificării rațional științifice a propriilor noastre resurse energetice. Printre altele, la cel de al XII-lea Congres al P.C.R. s-a adoptat un program sprecial în domeniul energetic pînă în anul 2000.

Acuitatea problemei a generat multiple preocupări și ample programe pentru rezolvarea ei. Iată cîteva dintre cele mai concludente: explorarea zăcămintelor de petrol socotite pînă nu de mult nerentabile; relansarea interesului pentru cărbune, inclusiv pentru cel inferior; punerea în valoare a noi zăcăminte de combustibili „clasici", mai ales din subsolul platformelor continentale; dezvoltarea producției de energie electronucleară; realizarea de soluții cu aplicabilitate industrială de gazeificare și lichefiere a cărbunilor, a

Scanned with OKEN Scanner

şisturilor bituminoase, nisipurilor asfaltice, care să preia o parte din consumul energetic acoperit de petrol; economisirea energiei şi lichidarea risipei de energie; realizarea şi folosirea unor tehnologii superioare, pentru ameliorarea randamentelor exploatării şi valorificării resurselor energetice; folosirea de noi surse de energie, geotermică, hidrogeotermală, solară, eoliană, a valurilor marine, a hidrogenului, biomasei etc.; dezvoltarea reţelelor şi mijloacelor de transport energetic. O grijă deosebită în programarea realizării investiţiilor energetice se acordă, în tot mai mare măsură, problemelor de protecţie a mediului înconjurător şi de sistematizare economico-socială a teritoriului şi localităţilor.

La cea de a X-a Conferinţă mondială a energiei, desfăşurată la Istanbul în anul 1977 şi care a reunit delegaţi din peste 70 de ţări, s-au examinat eforturile depuse pentru înlocuirea actualelor surse de energie — petrol şi gaze în principal — cu noi surse pentru a preveni expuizarea prea rapidă a zăcămintelor de hidrocarburi aflate în exploatare. Accentul în dezbateri a fost pus pe locul prioritar pe care trebuie să-l ocupe energia nucleară, paralel cu reducerea progresivă a resurselor convenţionale de energie. În cadrul conferinţei s-a estimat că anul 2000 va înregistra un consum de energie superior de 3—4 ori faţă de anul 1977, limitîndu-se treptat consumul de petrol. S-a mai evidenţiat şi necesitatea intensificării cooperării internaţionale în acest domeniu, la fel ca şi necesitatea îmbunătăţirii şi chiar aplicării unor noi tehnologii de producţie, exploatare şi prelucrare.

Aprecieri similare au fost făcute şi la reuniunea de la Tokio, din 1978, a comitetului director al Agenţiei internaţionale de energie, ca şi la alte reuniuni. Dintre documentele mai recente de acest gen, mai aproape de subiectul cărţii pare un recent raport întocmit de secretariatul U.N.C.T.A.D. Raportul se referă la situaţia sectorului energetic în ţările în curs de dezvoltare şi la importanţa lui pentru economia acestor state, rolul tehnologiei în acest domeniu, evidenţiind discrepanţele mondiale în ceea ce priveşte consumul de energie ş.a. În această din urmă privinţă, se consemnează că ţările dezvoltate consumă circa 80 la sută din totalul energiei comerciale mondiale, ceea ce înseamnă că ţările în curs de dezvoltare, care concentrează trei pătrimi din populaţia lumii, consumă doar 20 la sută din energia comercială mondială. Consumul de energie comercială pe locuitor era în 1975 de 0,4 tone în echivalent huilă (tone echivalent cărbune sau

Scanned with OKEN Scanner

tone combustibil convenţional; 1 t huilă = 1 t combustibil convenţional, 1 t de petrol = 1,4 tcc, 1 t de cărbune brun = 0,4 tcc) în ţările în curs de dezvoltare şi de 6,08 — adică de peste 15 ori mai mult — în ţările dezvoltate. La nivelul anilor 1980—1983 în S.U.A. şi în Europa occidentală numai pentru transportul particular se consuma o cantitate de energie aproape echivalentă cu volumul total de energie consumată în ţările în curs de dezvoltare.

Se mai consemnează în studiul U.N.C.T.A.D. că în ţările dezvoltate consumul de energie a depăşit de mult producţia lor naţională de energie, diferenţa provenind din importuri făcute din ţările în curs de dezvoltare, ceea ce justifică aprecierea că ţările „lumii a treia" sînt în ansamblu furnizoare de energie. Aprecierea trebuie totuşi alăturată altor două situaţii caracteristice stării mondiale actuale în privinţa energiei. Mai întîi că tot ţările dezvoltate sînt cele care dispun de posibilităţi considerabil mai mari pentru a genera progresul înlocuitorilor resurselor energetice convenţionale.

Să ne fie permisă aici o exemplificare edificatoare şi mai largă a stării menţionate privind folosirea şi perspectivele folosirii unor surse energetice noi sau recuperabile.

Aşa de pildă, „Atomic Industrial Forum" a consemnat că în anul 1980 ţările care au dispus de cele mai mari capacităţi instalate de producţie de electricitate de origine nucleară au fost: S.U.A. (55 791 MW), Japonia (14 951 MW) şi Franţa (13 000 MW); 75 centrale nucleare funcţionau în S.U.A., 179 în alte 42 de ţări, alte 160 de centrale fiind în construcţie şi 27 comandate. În ţările socialiste centrale electronucleare funcţionează în U.R.S.S. (aici, în 1954 a intrat în funcţiune prima asemenea centrala electrică din lume, la Obninskaia, lîngă Kaluga), Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană; în România prima centrală atomoelectrică va intra în funcţiune la Cernavodă, la mijlocul actualului deceniu.

Între primele ţări posesoare de centrale solare sînt Franţa (La Odeillo-Font Romeu şi Targassonne), Italia (în Sicilia), R.F. Germania, centrale solare experimentale aflîndu-se în construcţie, la începutul anului 1981, în U.R.S.S., Marea Britanie, Japonia, Spania. În S.U.A., după ce s-a construit o centrală de 1MW, s-a proiectat alta în apropiere de Brestow (California) capabilă să furnizeze 10 MW (în lume, centralele electrice solare au de regulă puterea instalată de 5—10 MW) în timpul zilei şi 7 MW în timpul nopţii. În U.R.S.S. s-a proiectat în 1981—1982 cea mai puternică centrală electrică

Scanned with OKEN Scanner

solară din lume care urmează să aibă puterea instalată de 320 MW. Elementul central al acestui obiectiv energetic îl constituie turnul înalt de 200 m, în vîrful căruia se va afla cazanul din metal termorezistent în care apa se va transforma în vapori. În jurul turnului, în cercuri concentrice, vor fi instalate 72 000 de oglinzi, fiecare din ele fiind dirijată cu ajutorul mașinii electronice de calcul. Aceasta va permite aducerea temperaturii vaporilor la 500C°, la o presiune de 130 de atmosfere. Lîngă turn va fi instalat generatorul. În cazul cînd cerul va fi înnorat, centrala va funcționa cu gaz metan. Pe lîngă alte realizări, în România a fost dată în funcțiune în 1981 o stație experimentală cu 1 000 captatoare solare (30 kW) care obține apă caldă la 70—75°C, stocată în două rezervoare și care (căldura) este transformată în energie electrică.

În multe țări dezvoltate (S.U.A., U.R.S.S., Franța, Japonia, Canada, Marea Britanie, Olanda, Suedia, Elveția etc.) numărul centralelor eoliene, din ce în ce mai perfecționate, este în continuă creștere; între realizările mai spectaculoase se înscriu mai multe turbine de 100, 200, 300 kW dar mai ales cele de 1000, 1500, 3000 și 7500 kW, tipuri de instalații care livrează curent sistemelor energetice naționale ale unor țări cu economie dezvoltată. În România funcționează deja cîteva microcentrale eoliene în Ceahlău (din anul 1979), la stația meteorologică de pe vîrful Lăcăuț (din 1980), la complexul turistic de pe Muntele Semenic (din 1981) etc.

Dintre sursele alternative de energie, cea geotermică („cărbunele roșu") este cea mai economică. Într-o serie de țări această sursă capătă treptat pondere în balanța energetică, utilizîndu-se pentru încălzire și alimentare cu apă menajeră (80 la sută din cazuri) sau pentru producere de energie electrică. Un grad foarte ridicat de utilizare se întîlnește în Islanda, unde 60 la sută din totalul locuințelor folosește această sursă. În privința folosirii pentru producere de energie electrică se fac încă eforturi pentru optimizarea soluțiilor. Cea mai veche „operă" de acest gen se află în Italia, unde centrala geotermică Lardelle captează vapori la 200°C și 5 atmosfere ce asigură o putere de 300 MW, furnizînd anual o producție de 2,5 milioane kWh. Japonia are în acest domeniu un program cuprinzător, specialiștii niponi apreciind că după găsirea tehnologiilor de utilizare a apelor termale aflate la 2 500 — 4 000 m adîncime cu temperaturi de circa 370°C se vor putea realiza centrale cu puteri de 1000 MW. Realizări și perspective pot fi consemnate și în alte țări, inclusiv în cele socialiste

Scanned with OKEN Scanner

(U.R.S.S., China, Ungaria etc.). În 1979, cei mai mari producători de energie electrică furnizată grație vaporilor geotermici erau S.U.A. (668 MW) și Italia (420 MW) totalul mondial fiind atunci de 2000 MW. La noi, după cele mai recente estimări, la nivel național, căldura înmagazinată în apele geotermale ar putea debita anual o cantitate de energie echivalentă cu 982 000 tone combustibil convențional, Cîmpia de Vest deținînd circa 700 000 tone c.c. din totalul potențialului. La nivelul anului 1982 valorificam 45 000 tone c.c. din potențialul de care dispunem și asta în totalitate în Cîmpia de Vest și numai pentru asigurarea cu apă caldă menajeră și încălzire. Se preconizează ca la sfîrșitul actualului cincinal (1981 — 1985) aportul energetic al acestei surse inepuizabile în condițiile unei valorificări raționale să se apropie de 700 000 tone c.c. anual. Totodată, în zona vulcanică a Carpaților Orientali se efectuează investigații pentru identificarea unor perimetre cu căldură uscată înaltă, urmărindu-se în viitor injectarea de apă obișnuită și obținerea de aburi sau apă fierbinte.

Realizări promițătoare în multe țări ale lumii (U.R.S.S., Japonia, Marea Britanie, R.F. Germania, Franța, Australia, India, S.U.A., Norvegia, Canada etc.) sînt obținute și în ceea ce privește valorificarea energiei valurilor și a mareelor. În România a fost realizată — de către un grup de ingineri de la I.S.P.H. — macheta unei centrale marine pentru utilizarea valurilor Mării Negre în lungul litoralului românesc, estimîndu-se posibilitatea obținerii a circa 2 miliarde kWh/an.

Roci sedimentare care la temperaturi de 450—500°C distilează un așa-zis ulei de șist comparabil cu un petrol obișnuit bogat în fracțiuni grele, șisturile bituminoase intră și ele tot mai mult în atenția contemporaneității ca sursă de energie. Industria șisturilor, ne informează revista franceză „La Recherche“, datează de cel puțin trei secole, întrucît în anul 1694 a fost acordat un brevet britanicului *Martin Eale*, care „a descoperit“ o modalitate de a extrage mari cantități de bitum, de gudron și de huilă, folosind o anumită specie de „rocă“, probabil șisturile bituminoase din Scoția. Însă abia spre mijlocul secolului al XIX-lea au fost realizate exploatări permanente: în Franța, la Autun, din 1838; în Scoția din 1850; apoi în Australia, Brazilia, China, Noua Zeelandă, Spania, Suedia etc. Exploatarea șisturilor s-a intensificat în timpul celui de al doilea război mondial, cînd funcționau numeroase exploatări. Însă abundența de petrol ieftin pro-

Scanned with OKEN Scanner

venind din Orientul Mijlociu a ruinat această industrie în care costul forței de muncă, îndeosebi pentru extracție și concasare, este destul de ridicat. În prezent numai două țări au exploatări de talie industrială: U.R.S.S. și China. Totuși, numeroase țări dispun de uzine-pilot de talie mare, îndeosebi S.U.A. (Colorado) și Brazilia (Parana), de fapt țările cu cele mai bogate rezerve cunoscute. Recent, au fost anunțate proiecte de dimensiune industrială sau semiindustrială în aceleași regiuni, precum și în Maroc și Australia. În România s-a construit o mare termocentrală (cu o putere de aproape 1000 MW) la Anina — o adevărată premieră mondială în domeniu prin amploarea proiectului — care valorifică șisturile bituminoase din zonă, altă termocentrală de același profil urmînd a se ridica la Doman.

Altă strategie energetică ce capătă creditul specialiștilor este gazeificarea subterană a cărbunilor. Se știe că în interiorul Pămîntului se află cantități imense de cărbune, estimate la 11 000 miliarde tone, din care, prin mijloace clasice, numai jumătate sînt recuperabile. Criza hidrocarburilor a pus problema găsirii mijloacelor tehnologice pentru recuperarea și a restului de rezerve. S-a născut astfel ideea gazeificării subterane, mai ales că aceste rezerve sînt la adîncimi mari și în straturi subțiri (1—20 m grosime) dar foarte întinse. Prima experiență a fost efectuată în U.R.S.S. la Angrem, în Uzbekistan. În S.U.A., Biroul American al Minelor a construit în statul Wyoming o stație experimentală de exploatare care extrage zilnic un volum de 70 000 m.c. de gaz printr-un foraj executat într-un filon de cărbune inferior, aflat la o adîncime de 122 m; se apreciază că indicele de eficiență al acestui proces este de 75 la sută. Cercetări similare au loc în Belgia, R.F. Germania, în alte țări cu economie dezvoltată. În acest domeniu, în România s-a prevăzut (pe baza experimentelor din bazinul carbonifer Rovinari) ca în ultimii ani ai actualului cincinal să se treacă la construirea primelor instalații industriale cu o capacitate de 5 Gcal (gigacalorii) pe oră. Obiectivul final al programului îl constituie însă realizarea instalațiilor de 100 Gcal/oră, cu un echivalent energetic de 420 000 tone c.c./an. Ele vor fi construite probabil în preajma marilor termocentrale din Oltenia, utilizînd din rațiuni economice și de eficiență, gospodăriile lor de cărbune. De altfel, prima destinație a gazului din cărbune va fi cea de eliminare completă a păcurii din consumul marilor termocentrale ale Olteniei. Va urma apoi înfăptuirea acelui

Scanned with OKEN Scanner

mare deziderat care vizează înlocuirea materiilor prime pe bază de petrol cu gaz obținut din cărbune.

Iată, în final, alte două exemple foarte recente luate la întîmplare, care evidențiază o dată în plus că inovațiile mai mult sau mai puțin spectaculoase în domeniu aparțin tot țărilor industrializate. Astfel, un arhitect francez a perfectat proiectul unei centrale denumite „hidroliene", care poate fi instalată în avalul fluviilor, acolo unde debitul este în general prea puternic pentru a construi baraje. Centrala, un gen de „moară de vînt în imersiune", avînd o putere medie între 0,5 și 2 MW, pare să aibă un viitor promițător. Al doilea exemplu se referă la navigația cu... pînze. Șantierul naval belgian „Cockerill" din Anvers are în proiect construirea unei nave experimentale cu pînze cu un deplasament de 30 000 tone, destinate transportului de mărfuri pe rute transatlantice. Vasul va devansa mult toate navele de acest gen care au existat vreodată. În acest sens se cuvine amintit că o navă modernă cu pînze deja realizată, petrolierul japonez „Shin-Aitoka Maru", ce și-a început cursele în 1980, nu are decît 1 500 tone. Firma belgiană și-a dezvăluit intenția de a colabora cu firma suedeză „Navioro Cargo Geat" din Göteborg, care ar urma să realizeze catargele din oțel și pînzele, cu un sistem de orientare controlat de un ordinator. Viitorul vas va avea o lungime de 167,5 m, o lățime de 27 m și un pescaj de 11,4 m. Suprafața totală a velelor, țesute din fibre sintetice, va fi de circa 12 000 m.p., iar înălțimea catargului principal va fi de 86 m. Gradul înalt de automatizare va face posibilă manevrarea vasului de un echipaj alcătuit din numai 27 persoane. Viteza medie de croazieră a vasului va fi de 12 noduri în regiunea nordică a Atlanticului, iar în cazul unui vînt puternic de peste 20 de noduri.

Revenind la raportul U.N.C.T.A.D. menționat mai înainte, a doua concluzie pe care o formulează (în afara celei exemplificate pînă aici cu privire la prioritatea țărilor dezvoltate în valorificarea posibilităților de înlocuire a combustibililor convenționali) se referă la faptul că resursele energetice, în special petrolul, sînt concentrate într-un mic număr de țări, cele mai multe state în curs de dezvoltare fiind, de fapt, puternic tributare importurilor în acest domeniu, iar consumul lor de energie crescînd o dată cu progresul lor economic și într-un ritm mai mare decît în țările dezvoltate.

Raportul consideră că problema esențială pentru țările în curs de dezvoltare constă în posibilitatea de a face ca pro-

Scanned with OKEN Scanner

priul sector energetic să le asigure aprovizionarea cu energia necesară dezvoltării, obiectiv aflat în bună măsură în relație directă cu dezvoltarea capacității tehnologice a sectorului energetic. Întreprinderea este însă complexă și dificilă întrucît necesită investiții mari, personal calificat, o oarecare independență față de piața internațională a tehnologiilor pentru energie, dominată pînă în prezent de societățile multinaționale. Se fac însă eforturi. România, ca țară socialistă în curs de dezvoltare și-a înscris între obiectivele principale ale dezvoltării economico-sociale în acest deceniu obținerea independenței din punct de vedere al combustibilului și energiei, fiind elaborată în acest sens o strategie proprie.

Autorii studiului U.N.C.T.A.D. se opresc în final la cîteva măsuri dintr-un amplu și complex program menit să contribuie, dacă nu la rezolvarea problemei energetice a țărilor în curs de dezvoltare și mai ales a celor subdezvoltate, măcar la ameliorarea ei: creșterea personalului de specialitate; îmbunătățirea condițiilor pentru transferul tehnicilor energiei în țările în curs de dezvoltare; accelerarea transferului de tehnologie necesară studierii, prospectării și punerii în valoare a resurselor energetice primare; reorientarea politicii de achiziționare a serviciilor publice; promovarea activităților de cercetare-dezvoltare, mai ales în ceea ce privește tehnicile privitoare la sursele de energie refolosibile; fabricarea de echipament energetic în țările în curs de dezvoltare.

Decalajele nu ocolesc nici *sectorul agricol* și chiar dacă țările în curs de dezvoltare și mai ales cele subdezvoltate sînt caracterizate prin ponderi covîrșitoare, majoritare sau importante ale agriculturii în crearea venitului național sau produsului național brut poziția lor în producția mondială a multor produse agricole este net inferioară unor țări industrializate și aproape în totalitate în privința productivității agricole. Iată cîteva exemple semnificative privind producția medie la hectar a principalelor produse agricole (preluate din „Anuarul statistic al R.S. România", 1981 și 1982):

— în ultimii ani țări dezvoltate ca Franța, R.D. Germană, R.F. Germania, Marea Britanie, Suedia au obținut producții medii de grîu la hectar de peste 4 500 kg; în multe țări în curs de dezvoltare (Algeria, Brazilia, Siria etc.) producția medie la hectar nu a atins 1 000 kg;

— la porumb se obțin producții medii la hectar de peste 5 000 kg în Austrai, Canada, Cehoslovacia, Franța, R.F.

Scanned with OKEN Scanner

Germania, Italia, Ungaria și sub 1 500 kg în Brazilia, Filipine, India, Mexic etc.;

— producția medie pe hectar la cartofi depășește 30 000 kg în Belgia-Luxemburg, Elveția, R.F. Germania, Olanda, Marea Britanie, S.U.A. dar nu atinge, în schimb, 10 000 kg în Peru;

— la sfeclă de zahăr producția medie la hectar depășește 40 000 kg în Austria, Belgia-Luxemburg, Franța, R.F. Germania, Italia, Iugoslavia, Japonia, Olanda, S.U.A., Suedia, dar scade pînă la 20 000 kg în Iran.

Se constată că n-au fost cuprinse pentru exemplificare țările cel mai puțin dezvoltate, în care situație decalajele agricole s-ar mări.

Țările cel mai puțin avansate duc o lipsă acută de resurse financiare necesare creșterii economice. Evoluție lentă. Reuniunea Pieței Comune la stadiul... bunelor intenții Exemple

În loc de introducere: potrivit aprecierilor O.N.U., circa 30 de țări, cel mai puțin dezvoltate din lume, se găsesc în pragul prăbușirii. Pentru perioada 1981 — 1985, țările cele mai sărace și-au apreciat nevoile de ajutor în scopul dezvoltării la 12,3 miliarde de dolari anual. Care este, de fapt, situația în privința celor mai săraci dintre săraci?

Starea și cerințele respective au fost în atenția opiniei publice mondiale cu prilejul Conferinței ministeriale a țărilor nealiniate de la Delhi din februarie 1981, dar mai ales a Conferinței Națiunilor Unite privind țările cele mai puțin dezvoltate, desfășurate la Paris în septembrie 1981; reuniunea a fost organizată la propunerea celei de a V-a Conferințe U.N.C.T.A.D. desfășurate la Manila în 1979, propunere ratificată de sesiunea Adunării Generale a O.N.U. din toamna aceluiași an. Rezultatele n-au confirmat nici previziunile optimiștilor, dar nici ale pesimiștilor. S-au înscris undeva la mijloc. Documentul final al conferinței a fost adoptat prin consens de reprezentanții celor peste 30 de țări participante, între care și România. S-a identificat astfel o anumită disponibilitate a țărilor foarte dezvoltate de a veni mai eficace în sprijinul celor mult rămase în urmă, dar și o reținere evidentă a celor înstăriți pentru înfăptuirea corespunzătoare a acestei cerințe (așa cum s-a manifestat și la conferința U.N.C.T.A.D. —

Scanned with OKEN Scanner

VI de la Belgrad din iunie 1983, cea mai amplă reuniune economică a anului). A fost totuşi un pas în plus pe calea întortocheată a „negocierilor globale", în plus faţă de alte tentative care au urmărit şi ele realizarea unor înţelegeri în problema subdezvoltării şi edificării unei noi ordini economice mondiale, menită să pună stavilă adîncirii decalajelor economice şi să înfăptuiască reducerea şi lichidarea lor treptată.

La Conferinţă s-a supus atenţiei participanţilor şi opiniei publice mondiale (ca şi cu alte prilejuri) constatarea că sînt ţări pe Terra într-o stare economică deosebit de precară, cu structuri economice inadecvate dezvoltării. Tributare, în genere, unei singure materii prime agricole sau industriale ori cu un nivel de producţie şi preţ de desfacere determinate de monopolurile care domină piaţa mondială, ţările cel mai puţin avansate duc o lipsă acută de resurse financiare proprii, necesare creşterii economice. Satisfacerea la un nivel minim a nevoilor de subzistenţă, înseamnă pentru aceste ţări epuizarea integrală a fondului existenţei naţionale. Evoluţia lentă a economiei lor în ultimele decenii este confirmată de următoarele consideraţii (selectate şi ele): venitul naţional pe locuitor — şi aşa foarte scăzut (mai ales sub 200 dolari) — a sporit în perioada 1960 — 1980 cu circa 1 dolar pe an; în cursul deceniilor 7 şi 8 ale secolului nostru sporirea produsului lor naţional brut a fost inferioară procentului de 1 la sută, faţă de 2,9 la sută cît a reprezentat acest indicator pe ansamblul „lumii a treia", o deteriorare înregistrîndu-se şi în ceea ce priveşte venitul mediu pe locuitor, care, de la jumătate faţă de cît reprezintă cel al statelor în curs de dezvoltare a scăzut la o treime; sărăcia masivă a acestor ţări s-a agravat mai cu seamă în cursul anilor '70, cînd bunurile alimentare, petrolul şi produsele industriale pe care le importau au cunoscut o scumpire accentuată, în timp ce preţul produselor pe care le exportau — deseori reduse la unul sau două mărfuri de bază — a stagnat ori a intrat în declin; decalajul faţă de restul statelor în curs de dezvoltare, din acest punct de vedere, s-a mărit de la 2 ori în anii '60 la 5 ori la nivelul anilor 1980—1981; inflaţia s-a declanşat rapid în aceste ţări şi continuă să se agraveze (de fapt marea majoritate a ţărilor în curs de dezvoltare au cunoscut în ultimii ani o adevărată explozie a preţurilor, chiar ţări mai bine situate în ierarhia celor în curs de dezvoltare; în 1981 preţurile au crescut, bunăoară, cu 120 la sută în Argentina, cu 117 la sută în Uruguay, cu

Scanned with OKEN Scanner

100 la sută în Brazilia etc.); producția agricolă rămîne tot mai mult în urma nevoilor de consum, foametea întinzîndu-și umbra sinistră asupra unor spații tot mai largi și asupra unor grupe tot mai cuprinzătoare de populații, atacîndu-le vitalitatea, dramatică situație, unul din doi copii din aceste țări nu ating vîrsta de cinci ani (pe bună dreptate s-a apreciat că „moartea unei persoane apropiate este o adevărată dramă, în timp ce moartea a milioane de oameni în țări îndepărtate nu-i decît un simplu element statistic").

Este drept că această primă conferință mondială consacrată țărilor cel mai puțin dezvoltate a adoptat *noul program de acțiune* cuprinzînd obiective utile, dar a căror înfăptuire ar însemna sporirea de patru ori a ajutorului oficial pentru dezvoltare destinat acestui grup de țări, astfel ca el să se ridice la 24 miliarde de dolari în 1990, față de 6 miliarde cît era în anul conferinței. Considerațiile din alte pagini ale acestei cărți privitoare la iresponsabila înarmare a statelor dezvoltate și la stringenta necesitate a dezarmării indică posibilitatea acordării acestui ajutor financiar. Țările donatoare n-au consimțit însă decît o „probabilă" dublare a ajutorului pînă în 1985 în raport cu nivelul lui din anii 1976 — 1980. Înseamnă, potrivit chiar comentariilor presei occidentale, că rezultatele conferinței oferă celor mai puțin dezvoltați doar perspectiva stagnării economice, nicidecum cea a progresului.

N-a fost singura reuniune de acest fel. Altele au fost organizate chiar de „bogații" lumii. Așa de pildă, tot în 1981 s-au reunit reprezentanții țărilor Pieței Comune pe tema sprijinului ce ar trebui acordat țărilor în curs de dezvoltare. Reuniunea s-a desfășurat cu ușile închise, dar nici așa nu s-a depășit stadiul... bunelor intenții. Oricum, asemenea reuniuni confirmă că problemele „lumii a treia" sînt mai complicate ca oricînd, deoarece decalajele economice se accentuează iar depășirea lor pare fără o perspectivă certă, mai ales pentru cele mai sărace țări, aflate la un nivel de dezvoltare incredibil pentru secolul al XX-lea. Dacă statele în curs de dezvoltare participau la nivelul anului 1980 cu numai 7 la sută la producția industrială mondială, există state din această categorie în care industria este practic inexistentă și unde progresul industrial trebuie să pornească de la punctul zero. Iar țările cele mai vitregite de soartă în materie de dezvoltare cuprind nu mai puțin de 250 milioane de locuitori. Anuarul demografic elaborat de O.N.U. în 1981 arată că populația lumii atingea circa 4,5 miliarde locuitori. Din aceștia, aproape

Scanned with OKEN Scanner

59 la sută trăiesc în Asia, cîte 11 la sută în Europa și Africa circa 8 la sută în America Latină, 6 la sută în Uniunea Sovietică, mai puțin de 6 la sută în America de Nord și mai puțin de 1 la sută în Oceania. Țările cu cel mai mare număr de locuitori sînt, în ordine: R.P. Chineză, India, U.R.S.S., S.U.A., Indonezia, Brazilia, Japonia, Bangladesh, adică 5 țări în curs de dezvoltare și 3 dezvoltate. Malawi deține rata cea mai înaltă a nașterilor (51,4 la mia de locuitori), iar Islanda — recordul speranței de viață (73 de ani); în Liberia și Burundi, care se numără printre țările cel mai puțin dezvoltate, numărul copiilor morți înainte de a împlini vîrsta de un an depășește 150 la mie. În ceea ce privește știința de carte, cel mai ridicat număr de analfabeți este în Togo (84 la sută), Mauritania (82,6 la sută), Liberia (79 la sută) și Haiti (76,7 la sută).

Raportul Băncii Mondiale din anul 1981 arată, la rîndul său, că 30 de țări ale lumii aveau în 1979 un produs național brut pe locuitor de 370 dolari sau chiar mai puțin. Ele nu numai că au rămas mult în urma țărilor bogate, dar și a celor cu venituri medii. Tendința s-a accentuat în anii următori. Numeroase țări cu venituri mijlocii, cum ar fi Thailanda, Columbia, Ecuador, Tunisia, Malaysia, au obținut succese în domeniul dezvoltării economice în ultimul deceniu. În estul Asiei, produsul național brut pe locuitor a crescut într-un ritm mediu anual de 5,7 la sută. În America Latină și regiunea Caraibilor, procentul este de 3,4 la sută în timp ce în țările industrializate este de numai 2,5 la sută (trebuie totuși avut în vedere că ritmurile respective se referă la forțe economice de mărimi foarte diferite). Dar creșterea medie a produsului național brut pe locuitor nu a atins nici măcar 1 la sută în țările cu venituri mici care importă petrol. În cazul unor state din regiunea subsahariană, situația este și mai gravă, venitul pe locuitor înregistrînd practic un declin.

Situația în actualul deceniu depinde în mare măsură de modul în care își vor adapta economiile atît țările bogate, cît și cele sărace la costul ridicat al energiei. Multe vor depinde de măsura implicării protecționismului comercial al țărilor dezvoltate, de sprijinirea eforturilor economice ale țărilor în curs de dezvoltare. S-au stabilit în funcție de rezultatele acestor acțiuni o „eventualitate bună" și o „eventualitate rea". Dar și în cazul „eventualității bune", venitul pe locuitor urmează să crească cu numai 1,8 la sută pe an în țările slab dezvoltate care importă petrol, în timp ce țărilor cu venituri

Scanned with OKEN Scanner

mijlocii li se estimează un spor de 3,4 la sută, iar țărilor industrializate de 3,1 la sută.

Deci, indiferent de măsura calculată a „eventualității", decalajele ar urma să se adîncească în acest al treilea deceniu al... dezvoltării, agravînd discrepanțele înregistrate în ultimele trei decenii chiar între țările din categoria celor în curs de dezvoltare, cînd produsul național brut pe locuitor a crescut de aproape două ori și jumătate în țările cu venituri mijlocii, de la 640 dolari în 1950, la 1580 dolari în 1980 (ambele la valoarea din 1980 a dolarului), în timp ce pentru țările cu venituri mici sau medii pe locuitor, de 250 dolari, sporul înregistrat în 30 de ani nu a fost decît de 80 dolari; prin contrast, în același interval de timp, venitul mediu pe locuitor în țările industrializate a crescut cu nu mai puțin de 6 500 dolari!

Din cele 30 de țări în curs de dezvoltare cel mai slab dezvoltate existente în 1980 pe lista O.N.U. fac parte țări din Africa (Benin, Botswana, Burundi, Capul Verde, Africa Centrală, Ciad, Comore, Etiopia, Gambia, Guineea, Leshoto, Malawi, Mali, Niger, Ruanda, Somalia, Sudan, Uganda, Tanzania, Volta Superioară) și Asia (Afganistan, Bangladesh, Bhutan, R.P.D. Yemen, R.P.D. Laos, Maldive, Nepal, R.A. Yemen) dar și din America Latină (Haiti de pildă) și Oceania (Samoa), cuprinzînd împreună 12,4 la sută din totalul populației țărilor în curs de dezvoltare.

Ele se caracterizează printr-o slabă cunoaștere și valorificare a resurselor naturale, prin structuri economice rămase în urmă, prin puternice disparități în echiparea industrială a propriului teritoriu, printr-un grad de urbanizare foarte scăzut, printr-o balanță dezechilibrată a comerțului exterior. Iată cîteva exemple.

În *Etiopia* industria extractivă contribuie doar cu 0,2 la sută la P.N.B., iar industria prelucrătoare cu 10,4 la sută, avînd ca ramuri principale industria alimentară și industria textilă care asigură 50 la sută și, respectiv, 35 la sută din producția industrială a țării. Circa 90 la sută din unitățile industriale se concentrează în numai două din localități: Addis Abeba (60 la sută) și Asmara (30 la sută) care concentrează și aproape întreaga populație urbană a țării (15 la sută în 1980). Valoarea importului este net superioară celei a exportului, acesta din urmă fiind redus la cîteva produse agricole (circa 80 la sută cafeaua).

Somalia își cunoaște încă puțin subsolul, iar 70 la sută din populația țării își asigură existența din creșterea nomadă

Scanned with OKEN Scanner

și seminomadă a animalelor și tot 70 la sută trăiește în mediul rural (anul 1980). Exportul este constituit în proporție de peste două treimi din animale vii. Speranța de viață la naștere este în jur de 40 de ani.

Aproape 90 la sută din poplația activă din *Mali* este concentrată în agricultură (80 la sută din populația țării trăiește în mediul rural); dispune de depozite de bauxită, uraniu, minereuri de fier, cupru, mangan, fosfați ș.a. aproape neintrate încă în exploatare. Speranța de viață la naștere nu a atins încă 40 de ani.

Deși dispune de rezerve de petrol, bauxită, tungsten, titan, staniu etc., în *Ciad* se exploatează numai natronul (carbonat de calciu cristalizat) și sarea aflate în zona lacului Ciad. 85 la sută din populația activă este ocupată în agricultură (rudimentară). Nu dispune de cale ferată, iar aproape două treimi din export constă din bumbac. Populația urbană nu atinsese 20 la sută în anul 1980.

Peste patru cincimi din populația activă a *Voltei Superioare* lucrează în agricultură (în 1980 peste 90 la sută din populația țării trăia în mediu rural), axată pe creșterea extensivă a animalelor, care asigură aproape jumătate din venitul exporturilor. Speranța de viață la naștere — sub 40 de ani.

În *Burundi* agricultura (cafeaua asigură 90 la sută din intrările de valută ale țării) contribuie cu peste 60 la sută la formarea P.N.B. În 1980 populația urbană cuprindea... 2 la sută din populația totală.

În *Ruanda*, 90 la sută din populația activă este concentrată în agricultură. Ca și în celelalte țări africane menționate, industria grea lipsește aproape cu desăvîrșire, iar gradul de urbanizare este extrem de redus (4 la sută populație urbană în 1980).

Circa 95 la sută din populația activă a statului asiatic *Bhutan* este ocupată în agricultură, care participă cu 90 la sută la crearea P.N.B.

Agricultura din *Bangladesh* folosește aproape 85 la sută din populația activă și participă cu aproape 60 la sută la formarea P.N.B. Doar 11 la sută din populația țării trăia în orașe în anul 1980. Două treimi din exportul țării se reduce la iuta brută și prelucrată, dar se importă în schimb peste 1 milion tone cereale anual. Speranța de viață la naștere este de circa 46 de ani.

Scanned with OKEN Scanner

În *Nepal* peste 90 la sută din populația activă lucrează în agricultură care dă două treimi din exporturile țării. Industria antrenează 2 la sută din populația activă și prelucrează materii prime locale. Speranța de viață la naștere nu se ridică mult peste 40 de ani, iar ponderea populației urbane era în 1980 de numai 5 la sută.

În *Haiti*, din America Centrală insulară, industria, concentrată în zona capitalei (65 la sută din întreprinderile industriei prelucrătoare sînt controlate de S.U.A.), antrenează 6 la sută din populația activă, față de peste două treimi agricultura. În 1980, orașele concentrau 28 la sută din populația țării.

Analizînd evoluția economică din ultimii ani a statelor mai puțin dezvoltate se poate aprecia că, menținîndu-se stările de lucruri existente, nu se conturează o redresare rapidă. Am ales spre exemplificare evoluția economiei în anul 1980 a două state (altele decît cele menționate anterior) în curs de dezvoltare (după „Conjunctura economiei mondiale", 1981).

În *Tanzania*, anul 1980 s-a caracterizat, ca și anii anteriori, prin puternice dificultăți legate mai ales de lipsa acută de rezerve valutare. Deteriorarea situației economice a țării în ultimii ani este pusă îndeosebi pe seama scăderii prețurilor pe piața internațională la produsele de export ale țării (circa 75 la sută produse agricole: cafea, bumbac, sisal etc.), creșterea prețului petrolului, războiul cu Uganda, condițiile climatice nefavorabile (în condițiile unei productivități scăzute a agriculturii prin lipsa mijloacelor de producție mecanizate și a celor de transport, insuficiența îngrășămintelor, condiții necorespunzătoare de stocare). Semnificativ este că deși Tanzania are un șeptel ridicat, 16 milioane capete, totuși producția de lapte este cu mult sub necesități; capacitatea de producție actuală este de 64,8 milioane litri lapte, iar pentru îmbunătățirea situației guvernul prevede ca în perioada 1985 — 1990 să se asigure un minimum de 241 litri lapte/locuitor ceea ce înseamnă o producție de 408 milioane litri anual! Nici sarcinile planului anual în domeniul industriei nu au fost realizate, datorită lipsei materiilor prime și a pieselor de schimb din import ca urmare a insuficienței mijloacelor valutare necesare realizării volumului corespunzător de importuri; din această cauză gradul de

Scanned with OKEN Scanner

utilizare a capacităţilor de producţie existente în industrie a fost de 40—50 la sută. Se fac însă eforturi însemnate de redresare mai ales pe linia diversificării economiei, a dezvoltării industriei, a reducerii şi lichidării treptate a serioaselor deficite ale comerţului exterior.

Economia *Indiei* s-a confruntat şi ea în anul 1980 cu greutăţi serioase datorită mai ales deficitului energetic, în contextul majorării preţurilor internaţionale la petrol, ceea ce a afectat în mod considerabil producţia întregului sector industrial; deficitul s-a accentuat în ultima parte a anului, datorită conflictului dintre Iran şi Irak (zonă care deţinea o pondere de două treimi din totalul petrolului importat) şi a diminuării producţiei interne de petrol (planificată la 14 milioane tone în anul financiar 1980/1981, dar nerealizată) ca urmare a tulburărilor sociale din statul Assam care asigură circa o treime din producţia internă. Urmarea a fost şi un deficit record al comerţului exterior de 28,32 miliarde rupii în anul financiar 1979/1980, faţă de numai 10,52 miliarde rupii în anul financiar anterior.

Am prezentat, credem, suficiente repere pentru a demonstra alarmantul adevăr că ţările cel mai puţin dezvoltate ale lumii, departe de a recupera marile decalaje care le despart de ţările dezvoltate, trebuie chiar să suporte adîncirea acestor diferenţieri.

La începutul anului 1982 din acea treime a ţărilor lumii plasate în ultimele categorii ale dezvoltării, jumătate era constituită din ţări ale Africii, unde, în medie, venitul pe locuitor nu atingea 150 dolari. Dar nici alte regiuni ale lumii nu sînt mai favorizate de „soarta“ hărăzită de actuala criză economică mondială. Către sfîrşitul anului 1981, secretarul executiv al Comisiei Economice O.N.U. pentru America Latină (C.E.P.A.L.), *Enrique Iglesias*, a declarat că ţările latino-americane au înregistrat în 1981 un ritm general al creşterii economice de 1,2 la sută. În 1980, acest ritm a fost de 5,8 la sută. Printre ţările care au înregistrat ritmurile de dezvoltare cele mai scăzute se numără Haiti, Uruguay, Bolivia. Totodată, secretarul executiv al C.E.P.A.L. a arătat că datorită termenilor de schimb de pe piaţa mondială care defavorizează statele latino-americane, precum şi a dobînzilor extrem de ridicate la împrumut practicate de marile instituţii de credit occidentale, ţările din zonă au pierdut 10 miliarde dolari în 1981. Ritmul inflaţiei a fost

Scanned with OKEN Scanner

în acel an în zona respectivă de 60 la sută, iar deficitul de cont curent a atins 33,7 miliarde dolari; datoria externă a țărilor latino-americane s-a cifrat atunci la 240 miliarde dolari, sumă de patru ori mai mare decît în 1977. Calificînd situația economică din această regiune ca sumbră și lipsită de perspectiva redresării într-un termen scurt, *Enrique Iglesias* a subliniat că aceste fenomene sînt, în cea mai mare parte, consecința directă a crizei economice mondiale.

Nu trecem mai departe înainte de a consemna un comentariu recent al agenției „France Presse" cu privire la problemele actuale ale țărilor în curs de dezvoltare, cu adresă specială la cele mai puțin avansate. Se arată în acest comentariu că problemele țărilor sărace ale lumii s-au agravat în ultimii ani (referința se adresează mai ales anului 1981) sub efectul dublu al creșterii cu 160 la sută a prețului petrolului în intervalul 1979 — 1980 și al recesiunii din țările capitaliste dezvoltate. Se mai arată că țările „lumii a treia" importatoare de petrol (din rîndul cărora fac parte „săracii lumii") trebuie să aloce majoritatea veniturilor externe importului de resurse energetice (țiței în primul rînd). Și aceasta în condițiile, cum am mai arătat, în care produsele exportate de ele s-au devalorizat ca urmare a scăderii cererilor pe piețele țărilor industrializate, stare accentuată și după anul 1981 de recesiunea capitalistă care conduce la creșterea presiunilor protecționiste.

Aceeași agenție consemnează că potrivit unui studiu al O.C.D.E. (Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare) ce întrunește 24 de țări industrializate, deficitul balanțelor de plăți ale statelor nepetroliere din „lumea a treia" trebuia să atingă, în anul 1981, „nivelul impresionant de 70 miliarde dolari". Previziunea a fost chiar depășită! Criza — se mai arată în comentariu — va crea, astfel, probleme neliniștitoare de finanțare celei mai mari părți a țărilor în curs de dezvoltare, cu atît mai mult cu cît dobînzile au atins niveluri record pe piața capitalurilor. Datoria totală a țărilor în curs de dezvoltare se ridica, la sfîrșitul lui 1981, la 524 miliarde dolari, cu 15 la sută mai mult față de anul trecut. Și încă nivelul dobînzilor a atins, în 1981, un nivel total de 112 miliarde dolari, potrivit cifrelor publicate de Comitetul de Ajutor pentru Dezvoltare (C.A.D.), organism care grupează 17 dintre țările O.E.C.D. În 1983,

Scanned with OKEN Scanner

datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare care nu au rezerve proprii de petrol au depășit 610 miliarde dolari, iar datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare exportatoare de petrol au atins aproximativ 80 de miliarde dolari.

Se mai arată în comentariul A.F.P. că, în fața acestei situații, reflectate prin lipsa mijloacelor financiare, țările în curs de dezvoltare nu reușesc să mențină ritmul eforturilor pentru a învinge subdezvoltarea, sărăcia, foametea, bolile. În acest context, în comentariu se precizează că puține țări industrializate capitaliste sînt atașate ideii de făurire a noii ordini economice internaționale, văzută de țările sărace ca „un mijloc de a scoate economia mondială din criză, ținînd seama de interdependența dintre țările bogate și cele sărace".

Scanned with OKEN Scanner

„...starea de subdezvoltare a unor state este rezultatul nemijlocit al politicii imperialiste, colonialiste şi neocolonialiste de dominaţie şi asuprire a popoarelor, de jefuire a bogăţiilor lor naţionale, consecinţa relaţiilor economice inechitabile".

Programul Partidului Comunist Român

Încercăm în acest capitol să abordăm cît mai mult din evantaiul amplu al cauzelor decalajelor economice, ale subdezvoltării deci, poziţiile diverse ale cercetătorilor, nu înainte însă de a pune în temă pe cititori cu relaţia dintre explicarea decalajelor şi conceptele despre raportul societate-natură.

Orice cauză trebuie căutată în evoluţia fenomenului pe care-l generează. Iar dacă în fiecare societate derulată pînă azi au existat diferenţieri în progresul diferitelor comunităţi teritoriale, cauzele trebuie căutate în condiţiile istorice proprii fiecărei societăţi. Astfel stînd lucrurile, înseamnă că decalajele economice actuale sînt rezultatul condiţiilor istorice în care s-au format *(Doctrine economice contemporane*, 1982). „Prăbuşirea sistemului colonial a rupt vălul care ascundea de văzul lumii mari anacronisme şi tragedii umane greu de imaginat într-o epocă a revoluţiei tehnico-ştiinţifice şi a ieşirii omului în spaţiul cosmic: *existenţa unei cumplite subdezvoltări şi a unei întinse geografii a foametei*" *(Ivanciu Nicolae-Văleanu*, 1975, p. 61).

Ele şi-au făcut apariţia în condiţiile formării sistemului economic mondial capitalist, evoluţia lor contemporană agravînd contradicţiile şi tensiunile sistemului, cu implicaţii negative asupra economiei mondiale şi subsistemelor ei naţionale.

Tocmai această responsabilitate istorică a imperialismului, colonialismului şi neocolonialismului este escamotată prin reducerea fenomenului la simptomele lui, ceea ce înseamnă a pune semnul egalităţii între cauzele şi consecinţele fenomenului, adică a considera că starea de subdezvoltare a unor ţări constituie un fenomen firesc, un stadiu prin care ar fi trecut şi trebuie să treacă fiecare ţară a lumii, iar deca-

Scanned with OKEN Scanner

lajele se datoresc unei simple întîrzieri a creşterii economice a unor ţări faţă de alte ţări, ea putînd fi depăşită prin participarea mai intensivă la circuitele economice mondiale şi prin fluxuri adiţionale de capital şi cadre din ţările dezvoltate; se neagă astfel orice relaţie între imperialism şi colonialism, pe de o parte, şi subdezvoltare, pe de altă parte. Această teorie, aşa-numită a „stadiilor" sau a „dezvoltării stadiale", lansată de *W.W. Rostow* în 1959 şi împărtăşită şi de alţi economişti occidentali *(Arthur Lewis, J. Viner, P.R. Rosenstein-Rodan, P. Samuelson* ş.a.) ignoră astfel existenţa vreunei cauze profunde a subdezvoltării, gravele decalaje economice din lumea contemporană fiind apreciate ca un fenomen natural, inevitabil, continuarea firească a unor stări de lucruri similare din alte etape istorice: cu toate că în urmă cu două secole, în 1770, după cum apreciază cei mai mulţi dintre economişti, raportul între nivelul de dezvoltare a ţărilor actualmente bogate şi cel al ţărilor sărace era de numai 2:1, pe cînd astăzi diferenţele s-au multiplicat de foarte multe ori, după cum s-a desprins din capitolul anterior.

S-au încercat şi se încearcă şi alte explicaţii. Una ţine de ceea ce poartă numele de *determinism geografic*, concepţie neştiinţifică potrivit căreia fenomenele social-economice, inclusiv decalajele, sînt generate de procese naturale. Se cuvine, deci, o incursiune în istoria acestui concept (şi a altora apropiate) cu atît mai mult cu cît el este destul de larg citat în ultima vreme fără a i se reliefa coordonatele şi proveniența.

Raportul societate-natură, la care se referă conceptul respectiv, constituie una din problemele teoretice-metodologice majore ale ştiinţelor geografice, mai ales ale celor economico-geografice. Ea a preocupat întotdeauna nu numai pe filosofi, dar şi pe geografi; aceştia din urmă o analizează într-o perspectivă proprie, în cadrul peisajului geografic. În perioada modernă şi contemporană relaţia societate-natură este explicată diferit de geografi, potrivit poziţiilor lor filosofice. Ea a fost extrem de controversată în gîndirea geografică şi sociologică, îndeosebi spre finele secolului al XIX-lea şi în prima jumătate a secolului al XX-lea, avînd importante implicaţii teoretico-metodologice şi practice. Este vorba, în special, de controversa dintre *determinismul geografic*, promovat mai ales de mulţi dintre vechii geografi germani (şcoala antropogeografică) şi anglo-saxoni

Scanned with OKEN Scanner

și *posibilismul geografic*, inițiat și promovat mai cu seamă în lucrările de geografie ale oamenilor de știință francezi (școala geografiei umane), curent apărut, după unele opinii, ca o reacție legitimă împotriva determinismului geografic.

Aceste două curente corespund, într-o oarecare măsură, unor rezolvări antitetice, exagerîndu-se unul sau altul dintre factorii raportului societate-natură. Este vorba de *concepția ecologică*, care are ca bază teoretică determinismul geografic — formă a determinismului mecanicist — și *concepția chorologică*, care are ca bază teoretică posibilismul, variantă a unei interpretări deterministe mai complexe, dar încărcată cu elemente de interpretare indeterministă.

Respectivele curente, în special determinismul geografic, nu trebuie confundate cu *principiul filosofic al determinismului*, motiv pentru care prezentăm în continuare, succint, parametrii de bază ai acestui principiu.

Principiul determinismului constituie o latură inseparabilă a filosofiei materialiste a tuturor timpurilor, principiu călăuzitor în filosofie și în metodologia științifică. Esența acestui principiu constă în faptul că toate obiectele și fenomenele se condiționează reciproc, depind unele de altele, că orice fenomen sau obiect este determinat de cauze și legi.

Determinismul este astfel fundamentul necesar al cunoașterii științifice, deoarece aceasta nu se limitează la o descriere fenomenologică a obiectelor și proceselor, ci le și explică, căutînd izvorul și modalitatea producerii lor — cauzele și legile.

Ideea centrală a determinismului este principiul cauzalității, cu puternică rezonanță în științele geografice. Filosofia materialistă respinge concepțiile idealiste care afirmă că ordinea cauzală și logică a naturii și societății emană de la spiritul universal, de la „creator", sau că este impusă de conștiința noastră.

Principiul determinismului s-a dezvoltat în strînsă legătură cu fiecare etapă a dezvoltării cunoașterii științifice a lumii și cu filosofia materialistă. Determinismul materialist-dialectic este o etapă superioară în dezvoltarea concepției deterministe. În timp ce *determinismul mecanicist-metafizic* se bazează pe universalizarea legilor și cauzalității mecanice, *determinismul materialist-dialectic* afirmă diversitatea formelor de manifestare ale legilor și cauzalității în

Scanned with OKEN Scanner

raport cu diversitatea formelor mișcării materiei. Sarcina științei este să descopere legăturile cauzale și legile specifice fiecărui domeniu al naturii și societății, să dea o explicare materialist-dialectică și să prevadă evoluția fenomenelor. În timp ce determinismul mecanicist-metafizic confundă cauzalitatea cu necesitatea și neagă existența legăturilor întîmplătoare, determinismul materialist-dialectic dezvăluie laturile diferite ale determinismului, recunoaște rolul întîmplării în producerea fenomenelor și deci consideră că între sarcinile științei figurează și dezvăluirea legilor producerii fenomenelor întîmplătoare (recunoscînd că întîmplarea este o formă de manifestare a necesității).

Avînd făcute aceste precizări, se pot contura acum coordonatele majore ale curentelor geografice menționate (preluate, de fapt și de alte domenii).

Determinismul geografic (geodeterminismul) este, deci o formă a determinismului mecanicist-metafizic, care exagerează influența mediului natural asupra societății. El susține, în spiritul determinismului metafizic, că societatea se dezvoltă datorită unor cauze situate în afara ei (în natură). Adepții determinismului geografic consideră astfel societatea ca un fenomen pasiv, care doar suportă acțiunea factorilor naturali, iar acțiunea ei asupra naturii, în măsura în care o recunosc, o subordonează legilor naturii și nu celor economico-sociale.

Considerînd deci societatea un sistem pasiv, care doar reflectă acțiunile factorilor naturali, determinismul geografic (ar fi mai bine spus determinismul natural, fizico-geografic sau ecologic, geografia avînd azi un sens mai larg, cooptînd și fenomenele economice cu suport teritorial) ajunge în ultimă instanță la fatalism, la susținerea imposibilității oamenilor de a interveni activ în vederea schimbării soartei lor (nu apare deci întîmplătoare opunerea acestei concepții tendințelor de exprimare a eventualelor posibilități ale țărilor subdezvoltate de ieșire din starea gravă în care se află).

Formulat prima dată de *Ch. Montesquieu* în secolul al XVIII-lea, avînd însă atunci un caracter progresist întrucît se opunea idealismului clerical, determinismul geografic a fost adoptat mai tîrziu, în secolul al XIX-lea, de *Karl Ritter* și *Fr. Ratzel*, ultimul introducîndu-l de altfel în literatura geografică unde a căpătat o largă răspîndire. Curentul s-a manifestat sub diferite forme și variante, avînd la

Scanned with OKEN Scanner

bază, toate, aceeaşi concepţie falsă a determinării vieţii sociale de către condiţiile naturale, pentru unii rolul determinant aparţinînd unui singur factor natural, clima de exemplu *(Huntington)*, pentru alţii totalităţii factorilor naturali *(Helen Semple)*.

O formă extremă a determinismului geografic o constituie *geopolitica* (altceva totuşi decît geografia politică cu care este uneori confundată), conturată de *Fr. Ratzel*, dezvoltată de *Rudolf Kjellen* (primul care îi dă această denumire), *Alfred Hettner*, *K. Haushofer* ş.a. Determinismul geografic este legat de vechea şcoală antropogeografică germană.

Posibilismul geografic a fost iniţiat şi promovat mai cu seamă în lucrările de geografie ale unei pleiade de eminenţi oameni de ştiinţă, mai ales din şcoala geografiei umane franceze, între care *Paul Vidal de la Blache* — întemeietorul acestui curent — *A. Demangeon*, *Jean Bruhnes* şi *Lucien Febvre* şi apoi continuat de *Maximillien Sorre*, *Roger Dion*, *Pierre George*, *Le Lannou*, *A. Cholley* etc. În S.U.A., acest curent a fost dezvoltat de *Ysaiah Bowman* şi *Karl Sauer*. El constituie (faţă de determinismul geografic) un progres în interpretarea geografică a relaţiei societate-natură, prin aceea că a dezvăluit capacitatea omului de a-şi subordona în măsură crescîndă natura, rolul societăţii trecînd tot mai mult pe prim plan în transformarea naturii în raport cu acţiunea agenţilor naturali.

Relevînd just puterea de stăpînire şi progresiva independenţă a omului faţă de natură, această concepţie nu acordă însă importanţa cuvenită caracterului necesar, legic al proceselor sociale, inclusiv al celor legate de acţiunea societăţii asupra naturii; ea atribuie libertăţii de acţiune a oamenilor o importanţă hotărîtoare în valorificarea posibilităţilor oferite de natură, ceea ce denotă, în ultimă instanţă, o oarecare orientare spre *voluntarism (Constantin Herbst, Octav Băncilă*, 1966; *Ioan Popovici, Octav Băncilă*, 1976 ş.a.).

Materialismul dialectic şi istoric oferă, în domeniul relaţiei societate-natură, o interpretare proprie. Întemeietorii socialismului ştiinţific şi continuatorii lor au analizat pe larg această relaţie şi au elaborat principalele teze ale interpretării ei filosofice şi sociologice ştiinţifice, dezvăluind totodată lacunele explicaţiilor unilaterale date acestei proble-

Scanned with OKEN Scanner

me și care, cum vom constata, pun într-o lumină falsă cauzele decalajelor economice.

În viziunea acestei ideologii, acțiunea societății asupra naturii, soluțiile propuse de oameni pentru valorificarea peisajului geografic sînt generate de cerințele practicii sociale ale unei perioade date din istoria unui popor, de legile economico-sociale obiective și sînt orientate potrivit posibilităților oferite de societate (orînduirea social-economică și politică, nivelul științei și al tehnicii etc.) și mediul natural. Oricît de puternice ar fi posibilitățile de intervenție a omului în cuprinsul peisajului în scopul valorificării acestuia, *el nu poate niciodată nesocoti raporturile dintre constituenții peisajului, legile proceselor geografice*. Cu cît societatea dispune de mijloace mai eficiente de acțiune asupra peisajului geografic (natural și umanizat), cu atît mai chibzuită poate fi intervenția sa asupra mediului natural, pentru a nu distruge echilibrul factorilor naturali. Aceștia se pot „răzvrăti" împotriva acțiunii omului, făcînd-o să eșueze. Creșterea continuă a puterii omului de dominare a spațiului geografic *nu echivalează cu o îndepărtare de natură*, ci implică o colaborare tot mai strînsă cu natura. Practica socială verifică în cele din urmă eficacitatea soluțiilor propuse de oameni pentru valorificarea peisajului.

Trebuie totodată reținut faptul că influența reciprocă dintre societate și natură nu este stabilă, ci se schimbă continuu în decursul istoriei societății și a naturii. Variațiile acestei influențe reciproce sînt legate, în primul rînd, de schimbările mult mai dinamice care au loc în viața societății, modul de producție avînd un rol determinant în acest raport; ceea ce nu înseamnă că trebuie neglijate sau subapreciate schimbările mai lente din mediul natural, care, fără a determina, influențează totuși (ca și poziția geografică sau densitatea populației și, în general, numărul locuitorilor) dezvoltarea economico-socială.

Geografii români înaintași au abordat și dezbătut, uneori pe larg, problema relației societate-natură. Se poate aprecia că mulți dintre ei s-au situat, în general, pe poziții înaintate în interpretarea acestui raport, ținînd seama, desigur, de nivelul cunoașterii științifice și de condițiile social-economice ale vremurilor cînd și-au elaborat lucrările. Pe lîngă unele teze de orientare determinist-geografică, au fost însă formulate numeroase idei care confirmă înțelegerea de către mulți

Scanned with OKEN Scanner

dintre geografii români înaintaşi a rolului activ al societăţii în raport cu natura.

Aşa, de pildă, *Simion Mehedinţi*, întemeietorul şcolii geografice româneşti, nu s-a mărginit să sublinieze doar influenţa naturii asupra vieţii oamenilor, prima recunoscută de el ca fiind mai puternică şi situîndu-se pe primul plan în perioadele de început ale evoluţiei sociale; pe de altă parte, lui nu i-a scăpat din vedere creşterea continuă a forţei de înrîurire a omului asupra mediului natural, a cărui înfăţişare în unele cazuri a schimbat-o radical. El a susţinut şi demonstrat perseverent în unele lucrări ideea că poporul român nu s-a adaptat pasiv la condiţiile mediului natural, ci printr-un efort cumpănit, vizînd folosirea chibzuită a însuşirilor, avantajelor şi bogăţiilor acestuia, respectarea echilibrului dintre componenţii lui.

Idei interesante şi instructive în această problemă, afirmate cu destulă precizie şi consecvenţă, aflăm în lucrările lui *George Vâlsan*. Sesizînd deosebirea de complexitate şi de caracter dintre fenomenele naturale şi fenomenele sociale, el arată că, dacă mediul natural în care trăieşte un popor poate rămîne în esenţă neschimbat mult timp, viaţa acelui popor trece printr-o îndelungată istorie. *G. Vâlsan* a considerat în esenţă just mediul geografic ca o „potenţă" valorificată favorabil sau nefavorabil, după „directiva curentelor istorice" şi a criticat determinismul geografic.

Ne-am permis această incursiune istorică deoarece în vremea din urmă au reapărut apelurile la falsele concepte ţinînd de explicarea marilor departajări economice dintre ţări prin cauze naturale sau demografice. A fost reluată astfel o mai veche şi perimată concepţie potrivit căreia ţările situate în emisfera sudică ar fi sortite, în general, slabei dezvoltări, spre deosebire de cele nordice; sau că ţările situate în zonele temperate au posibilităţi considerabil mai mari de dezvoltare decît cele din zona caldă a Pămîntului ş.a.m.d., idei negate de stările existente în lume, în sensul că la aceeaşi latitudine se află ţări cu niveluri foarte diferite de dezvoltare economică şi nu numai economică.

În ceea ce priveşte explicaţia dezvoltării unor ţări prin cauze demografice apar cîteva variante. De pildă, a fost emisă părerea că populaţia s-ar înmulţi prea mult şi ca atare venitul naţional pe locuitor s-ar diminua. Nu poate fi contestat faptul că în unele ţări în curs de dezvoltare rata creşterii demografice depăşeşte ritmul creşterii (în anumite cazuri

Scanned with OKEN Scanner

se înregistrează valori negative ale acestei „creşteri") produsului naţional brut pe locuitor. Creşterea populaţiei nu poate constitui, ea însăşi, cauza subdezvoltării şi deteriorării stărilor economice şi sociale, fiind deja demonstrat faptul că populaţia unei ţări, oamenii reprezintă principala forţă de producţie a societăţii, elementul care propulsează progresul economico-social.

În plus, doar cîteva dintre ţările situate la periferia dezvoltării economice înregistrează o densitate ridicată a populaţiei; cea mai mare parte a spaţiului geografic ce revine ţărilor subdezvoltate este încă puţin populat. Reprezentativ, din acest punct de vedere este tabelul următor (din „Anuarul statistic al R.S. România", 1982).

Teritoriul, populaţia şi densitatea populaţiei, pe continente, în anul 1980

	Suprafaţa mii kmp	Populaţia milioane locuitori	Densitatea populaţiei locuitori/kmp
Total mondial	**135 837**	**4 415**	**33**
Europa[1,2]	4 937	484	98
Africa	30 330	469	15
America	42 082	615	15
Asia[1,2]	27 576	2 558	93
Oceania	8 510	23	5
U.R.S.S.	22 402	266	12

[1] Fără U.R.S.S.

[2] Partea europeană a Turciei este cuprinsă în Asia

Aşadar, spaţiile continentale care cuprind ţările slab dezvoltate sînt încă puţin populate, situaţie care se va perpetua încă multă vreme. Motiv în plus pentru a pune sub semnul îndoielii, şi nu numai atît, conceptele menţionate. Cu atît mai mult cu cît sînt ţări dezvoltate economic care înregistrează densităţi ridicate de populaţie: Olanda (346 locuitori pe kmp în 1980), Belgia (323), Japonia (314), Marea Britanie (229), R.F. Germania (240) etc. Se confirmă în acest fel că nu presupusul „surplus" de populaţie şi cu atît mai puţin „explozia demografică" ale cărei cote au scăzut

Scanned with OKEN Scanner

treptat și continuă să scadă, ar sta la baza subdezvoltării, ci nivelul redus al dezvoltării forțelor de producție. După cum sublinia tovarășul *Nicolae Ceaușescu* în expunerea la Conferința mondială a populației desfășurată în 1974 la București, „în abordarea problemelor complexe ale populației trebuie avută în vedere necesitatea dezvoltării continue a forțelor de producție, de care depind în mod hotărîtor satisfacerea cerințelor de viață ale popoarelor, progresul general al societății".

Încercări de a transfera cauzele reale în domenii artificiale. Voci lucide. Clubul de la Roma și reuniunea de la Alger

Nu apare deloc întîmplătoare concluzia multor reuniuni internaționale actuale, consemnată și în declarații oficiale sau în lucrări de profil publicate în Occident, că țările bogate, care și-au edificat în bună parte progresul economic pe temeiul exploatării fostelor colonii și a altor țări, nu se pot sustrage datoriei de a contribui la eradicarea subdezvoltării de care sînt răspunzătoare. Cu toate aceste adevăruri, devenite aproape axiomatice, sînt emise încă în prezent explicații ale decalajelor economice și subdezvoltării care transferă cauzele reale în domenii artificiale, sau, mai bine, artificializate (*Rostow*, *Rodan*, *Leibenstein* ș.a.).

Lumea a fost întotdeauna săracă, apreciază unii autori occidentali, răspunzînd la întrebarea: de ce există sărăcie în lume? Iar procesul de schimbare a acestei situații nu s-a încheiat încă, adaugă ei. Pînă în secolul trecut, mai spun ei, toate țările erau sărace după criteriile actuale, bogăția modernă fiind o născocire destul de recentă. Dacă aprecierea se referă la decalaje, este drept, cum am mai arătat, că în anul 1770 (deci cu două secole în urmă) deosebirea dintre țările actualmente bogate și cele sărace era sub aspect economic concretizată în relația 2:1 ceea ce nu era, desigur, foarte mult. Cum se explică însă că în perioada următoare, adică atunci cînd pe scena economiei și politicii mondiale s-au manifestat din plin exploatarea colonială și dezvoltarea unor țări pe seama altora, decalajul economic dintre țările bogate și sărace a ajuns la multiplicări de peste 6 ori?

Se prezintă în presa occidentală și alte stări de lucruri nerealiste, care estompează, cel puțin în viziunea perioadei

Scanned with OKEN Scanner

următoare, gravele disparități economice. Se afirmă, de exemplu, că dezvoltarea industrială care a creat bogăția națiunilor mari va juca un rol hotărîtor în procesul care va îmbogăți întreaga lume în cursul secolului viitor. În realitate, perpetuarea practicilor neocolonialiste nu permite deloc o previziune optimistă; țările în curs de dezvoltare nu dețin, în producția industrială mondială, o pondere mai mare de 9 la sută, ceea ce este prea puțin pentru o propulsare a acestor state dincolo de periferia industrializării. Așa cum dacă pe plan mondial producția industrială pe locuitor se dublează în interval de 21 de ani, în țările în curs de dezvoltare dublarea se petrece în decurs de 33 de ani. Mai departe: creșterea producției industriale se realizează pe seama progresului tehnic în proporție de 70—90 la sută în țările dezvoltate și de numai 20—40 la sută în țările slab dezvoltate, ilustrînd accesul limitat al acestor din urmă țări la căile progresului economic; calcule comparative, efectuate pe baza statisticilor Băncii Mondiale, arată că ritmul mediu anual de creștere economică a țărilor în curs de dezvoltare a scăzut de la 3,1 la sută în deceniul 1961 — 1970 la 2,9 la sută în deceniul următor, menținîndu-se și chiar agravîndu-se decalajele economice. În astfel de condiții pot fi oare calificate altfel decît încercări de escamotare a cauzelor reale ale decalajelor explicații potrivit cărora „decalajul dintre țările bogate și cele sărace ajută, de fapt, țările sărace să se dezvolte mai repede", sau că decalajul ar constitui un important „motor al dezvoltării", sau că „pentru multe din colonii, experiența colonială a constituit un avantaj categoric" ș.a.m.d.?

Atunci cînd vechea ordine economică internațională, creație a colonialismului și neocolonialismului, nu era prea vehement încriminată, în destule lucrări mai direct sau mai puțin direct se menționa răspunderea metropolelor pentru sărăcia din colonii. De cînd însă în lume a prins contururi tot mai precise ideea unei noi ordini economice internaționale interesul comentatorilor occidentali față de răspunderile menționate a scăzut tot mai mult, ba încă sînt emise uneori opinii potrivit cărora vinovați sînt tot ... săracii, care se înmulțesc prea repede. *A.* și *P. Ehrlich* (1970) consideră explozia demografică ca cea mai teribilă bombă cu efecte îndelungate.

Nu lipsesc însă, în lumea occidentală, voci lucide care dezvăluie, chiar dacă de regulă numai parțial, adevăratele

cauze ale inegalităților și subdezvoltării economice. Dintre aceste luări de poziție larg comentate sînt acelea concretizate în rapoartele către *Clubul de la Roma.*

Membrii sus-numitului Club, oameni de știință, industriași, economiști, publiciști, educatori, plănuiesc „un salt în sfera inventivității, depășind rațiunea convențională", pentru a găsi cea mai bună soluție de dezlegare a cruntei dileme asupra supraviețuirii speciei umane în secolul al XXI-lea; ei nu au un sediu sau un statut, nu plătesc cotizații și nu aleg un for conducător, iar din anul 1968, de cînd a fost întemeiat de *Aurelio Peccei*, aceștia s-au întrunit numai atunci cînd au crezut de cuviință — la Paris, Rio de Janeiro, Moscova, Tokio, Cambridge (statul Massachusetts, S.U.A.), Alger. Dezbaterile lor au condus totuși la unele concluzii palpabile și la unele cercetări în legătură cu măsurile ce ar trebui luate. Primul raport al clubului, cu largă rezonanță, este cuprins într-una din cărțile cele mai controversate, apărută în 1972 în Statele Unite, intitulată *Limitele creșterii*, un studiu bazat pe calculele computerelor cu privire la acțiunea de interferență a elementelor de bază — economice, tehnice și de mediu înconjurător — elaborat de *Donella H. Meadows*, *Dennis L. Meadows*, *Jorgen Randers* și *William W. Behrens*. Cartea, care a provocat, deopotrivă, elogii nelimitate și acuzații capitale, urmărește acțiunea de interferență dintre elementele: populație, hrană, resurse naturale, producție industrială și poluare. „Raportul *Meadows*", în ciuda serioaselor lui lacune metodologice și a soluției „creșterii zero" a atras totuși atenția asupra unor realități contemporane care vizează necesitatea evitării risipei, pentru a se împiedica epuizarea în ritm exponențial a resurselor naturale.

A urmat, în 1974, „Raportul *Mesarovič — Pestel*", care, deși nu ignoră planul social, dinamica, diferențierea regională ș.a., nu a găsit nici el resurse pentru o soluție în care să se țină seama de voința statelor ca entități suverane.

În 1976 a avut loc o nouă reuniune a Clubului de la Roma, la Alger, comună cu Institutul Internațional al Oceanelor, cu care prilej s-a dezbătut proiectul „R.I.O." (Restructurarea ordinii internaționale). Ideea centrală a noului raport către Clubul de la Roma constă în soluționarea problemelor economice grave care confruntă omenirea — inclusiv problema alimentației — prin instaurarea unei noi ordini economice internaționale, care presupune conjugarea eforturilor

Scanned with OKEN Scanner

tuturor naţiunilor. Relevînd necesitatea urgentă a restructurării actualei ordini economice internaţionale, participanţii la reuniune au făcut noi propuneri şi sugestii în această direcţie, aducînd, totodată, completări în scopul îmbunătăţirii documentului analizat. Este vorba de cel de-al treilea raport al clubului încredinţat unui grup de 21 oameni de ştiinţă, condus de cunoscutul economist şi profesor olandez *Jan Tinbergen*, laureat al premiului Nobel pentru ştiinţe economice (şi doctor Honoris Causa al Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca). „În afară de fondul larg de probleme pe care le analizează, studiul adoptă ca idei de bază necesitatea reducerii decalajelor existente între ţări. Considerînd raportul actual de 13:1 dintre venitul anual al unui om aflat în zecimea superioară a venitului, cu al unuia aflat în zecimea celor mai scăzute venituri din lume, *Tinbergen* îl califică drept inacceptabil, atît din punctul de vedere al decenţei umane cît şi al pericolului de instabilitate politică pe care îl implică. Sînt înfăţişate, în continuare, condiţiile în care, în cursul unei perioade de 42 de ani (2012 faţă de 1970), raportul este susceptibil de a fi redus la 3:1, cu un ritm anual de creştere de 5 la sută pentru venitul pe locuitor în ţările în curs de dezvoltare (numai 15 ţări au atins acest ritm între 1965 — 1972) şi unul superior lui 3 la sută pentru creşterea producţiei de alimente în lume (faţă de 2,7 la sută în prezent)" (*Mircea Maliţa*, 1976, p. 4). Am văzut însă că, deocamdată, decalajele economice nu numai că nu s-au diminuat dar nici măcar n-au stagnat, adîncindu-se continuu. Este şi aprecierea raportului respectiv: „Inechităţile sistemului internaţional au o semnificaţie uriaşă. Ele au dat naştere, în esenţă, la două lumi şi decalajele dintre acestea cresc neîncetat. Una este lumea bogaţilor, cealaltă este lumea săracilor, uniţi prin moştenirea suferinţei comune. O cortină a sărăciei împarte cele două lumi atît din punct de vedere material, cît şi din punct de vedere filosofic. O lume este învăţată, cealaltă în cea mai mare parte analfabetă, una este industrială şi urbană, cealaltă predominant agrară şi rurală, una este orientată spre consum, cealaltă luptă pentru supravieţuire. În lumea bogată se manifestă lupta pentru calitatea vieţii; în lumea săracă pentru viaţa în sine, care este ameninţată de boli, foame şi subnutriţie" (*Restructurarea ordinii internaţionale*, 1978, p. 67).

În comisia pentru industrializare, comerţ şi diviziune internaţională a muncii, s-a subliniat, între altele, necesitatea,

Scanned with OKEN Scanner

pentru țările „lumii a treia", a unor modele de dezvoltare care nu trebuie să imite pe cele ale țărilor occidentale, ca și a promovării unei industrializări independente și integrante nivelului național. S-a relevat, de asemenea, importanța creșterii rolului O.N.U.D.I., P.N.U.D. și aplicării rezoluțiilor O.N.U. adoptate în această direcție. S-a subliniat și urgența adoptării unui cod de conduită internațională privind societățile transnaționale, „pentru a împiedica constantele violări de către acestea ale legislațiilor naționale".

Reuniunea de la Alger a Clubului de la Roma conchide că există posibilități nefolosite pentru a satisface nevoile de hrană ale omenirii, în prezent ca și în viitor. Condiția materializării lor constă în antrenarea întregii comunități internaționale în formularea și aplicarea măsurilor corespunzătoare. Se confirmă, o dată în plus, realismul și luciditatea poziției României socialiste în analiza cauzelor și mijloacelor depășirii marilor decalaje economice contemporane. Dar despre soluții, în alt capitol al cărții.

Există încă și alte multe organisme care se preocupă de problemele planetare. Comisia *Brandt* este unul dintre ele. La fel Grupul de la Paris, cunoscut mai ales prin produsul său final, lucrarea *Le défi mondial* (Paris, 1980), tradusă și în română *(Sfidarea mondială*, 1982), a lui *Jean Jacques Servan-Schreiber*. Întreaga activitate a grupului s-a axat pe problematica dezvoltării internaționale și rezultatul ei este o pledoarie înflăcărată în favoarea unei noi ordini economice internaționale. Lucrarea omului politic și publicistului francez abordează o tematică largă a realităților contemporane, alarmînd, după unele opinii, asupra pericolului care amenință lumea occidentală dacă „lumii a treia" nu i se acordă un loc corespunzător în sistemul economiei mondiale. „Dezechilibrele și sarcinile înfruntării, fisurile sociale și primejdiile unor explozii sau răsturnări de situații, ruperea comunicării între popoare, patimile și ignoranța fac din anii aceștia o perioadă redutabilă" se scrie spre finalul lucrării (p. 337). Rămîne de văzut dacă „realitatea concretă a speranței pentru ziua de mîine" se traduce prin revoluția microprocesoarelor! Greu de răspuns... Altele, sînt, după cum vom arăta, soluțiile care se impun cu mai multă stringență și urgență.

Dezbaterea cauzelor subdezvoltării, a decalajelor economice ale lumii contemporane fac tot mai insistent obiect de studiu în statele „lumii a treia". Edificatoare este, bunăoară, doctrina

Scanned with OKEN Scanner

economiei periferice al cărei principal ctitor este economistul argentinian *Raul Prebisch*. „Pentru economiștii școlii latino-americane de gîndire economică, asocierea subdezvoltării unor țări cu supradezvoltarea altora apare tot atît de firească pe cît de naturală este urmărirea creării mecanismelor generatoare de subdezvoltare în strînsă legătură cu procesul istoric de dezvoltare a capitalismului. După opinia lor, capitalismul a împărțit țările lumii în două mari categorii: un centru al țărilor dezvoltate și dominante, o periferie a țărilor subdezvoltate și dominate" *(Ivanciu Nicolae-Văleanu*, 1980, p.28).

Specializare inechitabilă. Structuri interne neadecvate progresului contemporan. Colonialism

Am mai arătat că la baza marilor discrepanțe economice cu rezonanță teritorială se află *inechitabila diviziune internațională a muncii* așa cum a fost ea croită de capitalism, constînd în aceea că unele țări s-au specializat în a cîștiga iar altele în a pierde. Inechitabila (din nou se impune a folosi termenul) specializare s-a dovedit extrem de stăruitoare în multele decenii care s-au scurs de cînd colonialismul a contumarat caracterele diviziunii internaționale capitaliste a muncii și de cînd zone continentale de genul Africii, Americii Latine, cea mai mare parte din Asia, Oceania, își mențin, sub forme noi, vechile structuri coloniale.

Tipul de bază al diviziunii internaționale a muncii este considerat a avea caracter colonial „fiind centrat pe industrie la un pol și pe agricultură și activități extractive la celălalt pol. În condițiile actuale, el tinde spre o formă modificată, în care țările dezvoltate își rezervă nivelurile superioare, ale prelucrării industriale, producerea de tehnici și tehnologii noi și tind să admită țărilor în curs de dezvoltare ocuparea de poziții suplimentare în activități industriale primare — industrii de bază și prelucrări implicînd volume mari de materii prime și energie" *(Tipologia economiilor naționale*, 1977, p. 63). Este, desigur, lesne de înțeles că o astfel de evoluție ar putea genera un oarecare avantaj de moment țărilor în curs de dezvoltare, dar nu poate rezolva inechitatea.

Cele relatate se corelează cu altă cauză fundamentală a menținerii și adîncirii decalajelor economice între țările dezvoltate și cele nedezvoltate, anume *conservarea, într-o*

Scanned with OKEN Scanner

serie de țări în curs de dezvoltare, a anumitor structuri interne inadecvate valorificării optime a potențialului național. În literatura de specialitate se consideră de multe ori că principalele elemente interne prezente într-o mai mare sau mai redusă măsură în numeroase țări în curs de dezvoltare și care conturează *structuri interne neadecvate cerințelor progresului contemporan*, sînt următoarele:

— persistența relațiilor precapitaliste, ceea ce se traduce printr-o inegalitate pregnantă, mai pregnantă uneori decît în țările dezvoltate, între bogații și săracii proprii;

— puternicul control al firmelor din țările capitaliste dezvoltate care sînt în măsură să determine direcțiile dezvoltării naționale;

— dezarticularea economiilor naționale, ale căror sectoare principale (extractiv, materii prime agricole) se leagă direct de exterior.

Situațiile de acest gen explică, dar nu justifică, orientarea prioritară a vieții economice din asemenea țări spre exporturile miniere și agricole (după cum s-a arătat în exemplele din capitolul anterior), ca și spre dezvoltarea industriilor de subzistență care au ca piețe de desfacere cele ce deservesc clasele avute; iar aceasta nu poate altceva decît să ofere un suport stabil subdezvoltării și aservirii economice față de țările dezvoltate. Ideea se confirmă, potrivit opiniilor multor specialiști, prin analiza comparativă a rezultatelor obținute în dezvoltarea economico-socială de țările socialiste în curs de dezvoltare sau de cele care au îmbrățișat forme necapitaliste de dezvoltare în scopul lichidării cauzelor interne ale subdezvoltării și pentru crearea unor noi structuri interne.

Cauzele fundamentale menționate ale constituirii, menținerii și adîncirii decalajelor economice, altfel spus ale subdezvoltării, se află în strînsă relație cu colonialismul și neocolonialismul. Dacă primul fenomen este întrucîtva mai bine cunoscut și tratat cu lux de amănunte în numeroase lucrări, cel de al doilea, deși cu o prezență prea bine cunoscută, are totuși o istorie mai recentă, este la ordinea zilei și, mai ales, se manifestă printr-o multitudine de forme și variante, deseori noi și relativ surprinzătoare, deși, în ultimă instanță, reprezintă variante moderne ale vechilor relații coloniale. Este și motivul pentru care vom poposi mai mult asupra lui.

Deși tentează, nu implicăm cititorul într-o incursiune în istoricul colonialismului, temă abordată în multe cărți despre istoria cunoașterii Pămîntului și în care s-a explicat locul

Scanned with OKEN Scanner

marilor descoperiri geografice în declanşarea erei colonialismului. Istoricul britanic *James Duffy* scria de curînd că în epoca precolumbiană stadiul dezvoltării materiale şi spirituale al popoarelor de peste mări era „asemănător, dacă nu superior" celui al popoarelor europene. După *André Gunder-Frank* drama a fost declanşată odată cu începutul epocii marilor descoperiri geografice (sfîrşitul secolului al XV-lea) care a deschis calea „misiunii civilizatoare" a metropolelor în colonii şi a folosirii revoluţiei industriale de către ţările centrului pentru a le exploata pe cele ale periferiei.

Instrumente şi practici moderne ale neocolonialismului. Bugetele companiilor transnaţionale mai mari ca bugetele a numeroase ţări din „lumea a treia". Puterea foametei sau Agrobusiness. Protecţionismul. Dobînzile excesive — bariere în calea progresului ţărilor în curs de dezvoltare

„...aceste mari decalaje, în loc să se atenueze, se adîncesc continuu, ca urmare a unei politici economice valutare inechitabile, a dobînzilor exagerat de mari — depăşind uneori 20 la sută — ce se practică pe plan internaţional, şi care în fapt, constituie o nouă formă de exploatare şi aservire a ţărilor în curs de dezvoltare, obligate să recurgă la credite pentru a-şi asigura dezvoltarea economico socială".

NICOLAE CEAUŞESCU

Încercăm acum să aducem la cunoştinţa cititorilor cîteva dintre instrumentele şi practicile moderne ale *neocolonialismului.*

Un asemenea instrument îl constituie *companiile transnaţionale,* profiturile unora dintre ele — după declaraţia lui *Franco Albano,* preşedintele Conferinţei braziliene a industriilor — depăşind bugetele a numeroase state în curs de dezvoltare. Transferul în metropole al profiturilor obţinute de aceste corporaţii, rezultate din jefuirea bogăţiilor naturale şi din exploatarea forţei de muncă naţională, s-a mai precizat în declaraţia amintită difuzată de presa braziliană în 1981, constituie una din principalele cauze ale sărăciei şi agravării şomajului în ţările în care sînt implantate monopolurile respective. Potrivit aprecierilor economistului brazilian

Scanned with OKEN Scanner

Reinaldo Gonçalves, în anii '70 companiile transnaționale au transferat din Brazilia, sub formă de beneficii, 13,1 miliarde dolari.

Nu sînt singurele comentarii despre „marea familie" a multinaționalelor. Iar dacă în cadrul noțiunii se includ corporațiile cu cel puțin o filială în străinătate, atunci, potrivit Centrului Națiunilor Unite pentru societățile transnaționale (există deci și un astfel de organism), funcționau, încă din 1977, aproape 11 000 de așa numite societăți-mamă, cu sediile în țările capitaliste dezvoltate, dispunînd de peste 82 000 de filiale și întreprinderi afiliate, din care 21 000 în statele în curs de dezvoltare. Iar cifra de afaceri a filialelor corporațiilor multinaționale a trecut deja pragul fabuloasei cifre de 1 000 miliarde dolari, sumă echivalentă cu produsul național brut al tuturor țărilor în curs de dezvoltare neproducătoare de petrol.

Deși apare ca un mecanism „modern" al spolierii țărilor în curs de dezvoltare, istoria fenomenului multinaționalelor și deci al acumulării unei bogății atît de mari nu este nou, chiar dacă adevărata lui expansiune s-a înregistrat după anii '50, în plină perioadă a decolonizării (*Ilie Șerbănescu*, 1978). Proiectarea lui pe scena mondială s-a petrecut încă din pragul secolului al XX-lea, cînd și-au făcut apariția așa-numitele firme multinaționale primare, numite astfel deoarece își desfășurau activitatea în domeniul materiilor prime (industria extractivă, mai ales a hidrocarburilor, producția agricolă). Rădăcinile acestor „primare" sînt și ele multi... seculare, aflîndu-și originea în companiile maritime din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, care au întemeiat marile plantații sclavagiste.

De regulă, organismele unui sistem dispar odată cu el. Nu este însă cazul multinaționalelor datate și izvorîte din sistemul colonial. Prăbușirea imperiilor coloniale n-a generat dezafectarea multinaționalelor „primare". De la „Exxon" la „Compania Petrolieră Franceză", trecînd prin „Unilever" și „United Brads" (fost „United Fruit") firmele multinaționale din branșa materiilor prime continuă și azi să aparțină marilor corporații transnaționale. Acestea sînt totuși obligate să-și metamorfozeze mijloacele de acțiune pentru realizarea vechilor obiective, potrivit noilor stări politice generate de preluarea treptată de către tinerele state independente (ale vechiului sistem colonial). a contro-

lului asupra propriilor bogății naturale. Așa se face că tipurile de multinaționale care predomină în perioada actuală sînt așa-numitele întreprinderi „lucrative"*. Deosebirea față de trecut este totuși semnificativă noilor stări de lucruri: multinaționalele produc pe loc, în fostele colonii, ceea ce odinioară se aducea din fostele metropole. Să reprezinte oare asemenea metamorfoză un avantaj pentru fostele colonii? Răspunsul ni-l oferă un studiu al Organizației pentru Colaborare și Dezvoltare Economică, ce grupează — cum s-a mai arătat — principalele țări capitaliste industriale: implantarea firmelor transnaționale — relevă studiul amintit — este însoțită de o foarte netă deteriorare a balanței comerciale a țării-gazdă, chiar atunci cînd producția lor este orientată spre export. Aceasta se datorește a ceea ce poartă numele de „comerțul captiv" sau comerțul „în familie". Filialele societăților multinaționale fabrică sau asamblează anumite produse cu utilaje și piese de ansamblu provenite din sursele societăților respective, adică direct de la ele sau de la „surorile" lor. Un studiu al secretariatului U.N.C.T.A.D. arată că în cazul țărilor în curs de dezvoltare ponderea acestor importuri în valoarea produselor finale este de 40 pînă la 90 la sută.

Schimburile „în familie", care reprezintă circa 30 la sută din comerțul mondial, se arată în același comentariu, permit corporațiilor transnaționale să stabilească prețuri artificiale de transfer, mai scăzute la „exporturi" și mai ridicate la „importuri"; să orienteze profiturile obținute în țări cu impozite mari spre cele cu impozite mici; să eludeze taxele vamale; să se sustragă, în general, controlului țărilor în care își desfășoară activitatea.

În astfel de condiții, țările în curs de dezvoltare sînt evident dezavantajate. În bună măsură, unele din cele altădată colonii își mențin vechile structuri economice și chiar sociale. Măcar și prin faptul că profiturile repatriate depășesc repede și tot mai mult valoarea investițiilor provenite din țările de origine. Raportul prezentat de secretariatul U.N.C.T.A.D. la sesiunea din 1979 de la Manila arată că ieșirile anuale de resurse financiare, între 1970 — 1977, din țările în curs de dezvoltare sub forma beneficiilor în investițiile străine directe, au sporit de aproape trei ori, ridicîndu-se la 72 miliarde dolari. În aceeași perioadă, intrările de capi-

* Adică rentabile, aducătoare de profituri.

Scanned with OKEN Scanner

tal străin din țările capitaliste dezvoltate au fost de 53 miliarde dolari.

După planul Marschall — relevă un studiu elaborat de Fundația *Dag Hammarskjöld* la cererea O.N.U. — firmele multinaționale de origine americană și-au extins activitatea în lume în cea mai mare parte cu ajutorul capitalurilor cîștigate pe loc sau al împrumuturilor în exterior. Astfel, în cursul anilor '60 și '70, din investiții în valoare de 115 miliarde dolari, S.U.A. au încasat 90 miliarde sub formă de profituri și 15 miliarde sub formă de dividende în licențele vîndute de filialele lor în străinătate. În 1974, cînd profiturile filialelor americane în străinătate au atins nivelul record de 28 miliarde de dolari, doar 3 miliarde au fost reinvestite pe loc, restul însumînd cîștiguri nete. Cel mai greu lovite au fost țările sărace; excedentul comercial al S.U.A. în raporturile cu statele „lumii a treia" a fost, în același an, de 11,3 miliarde și de numai 2,2 miliarde în relațiile cu celelalte țări industrializate. Raportul amintit, care precizează că aceleași mecanisme de spoliere sînt folosite și de firmele transnaționale originare din alte țări capitaliste, ajunge la concluzia că „lumea a treia este tot mai mult sărăcită cu ajutorul propriilor bani".

Firmele multinaționale sînt considerate adesea în Occident drept principalul sector al transferului de tehnologie din Nordul avansat în Sudul rămas în urmă. Ele aduc în „lumea a treia" echipamente industriale, procedee de fabricație, cadre calificate, dar acest „transfer tehnologic" are o anumită semnificație. Ea este dezvăluită, între altele, de studiul economistului francez *Grant Reuber*, specialist la O.C.D.E., studiu intitulat *Rolul investițiilor particulare străine în procesul dezvoltării*. Se demonstrează în studiu că adesea „tehnologia transferată nu este adaptată nevoilor și condițiilor de producție specifice din țările lumii a treia". În ce privește metodele de fabricație, firmele multinaționale nu schimbă tehnologia în funcție de condițiile locale decît în numai 3 la sută din cazuri, o ușoară adaptare fiind efectuată în 24 la sută din cazuri, în timp ce transplantul pur și simplu al tehnologiei folosite de societatea-mamă este întîlnit în circa 73 la sută din cazuri. Dar și acest transfer de tehnologie este adesea condiționat, după cum se relevă în studiul *Prețul transferului de tehnologie în țările în curs de dezvoltare*, elaborat de alți specialiști ai O.C.D.E. *(D. Germidis* și *Ch. Brochet)*. O formă de condiționare, se arată în studiul respectiv, o constituie așa-numitele „achiziții legate" (!?), prin care beneficiarul este

Scanned with OKEN Scanner

obligat să cumpere de la furnizor, pe lîngă tehnologie, şi unele produse intermediare, echipamente industriale etc. Restricţia ridică, efectiv, costul tehnologiei importate de ţările în curs de dezvoltare.

Multinaţionalele se manifestă într-o multitudine de alte situaţii decît cele comentate pînă aici. Luăm ca martor pe canadianul *Pat Roy Mooney*, care, referindu-se la aşa-numitul „scandal al seminţelor", demonstrează că 90 la sută din fondul germinativ existent pe plan mondial se află „sub cheie" în „băncile genetice" din ţările industrializate — practic sub controlul cîtorva societăţi multinaţionale. Hibrizii creaţi din plante originare din Sudul subdezvoltat au fost luaţi de aici fără nici o plată şi revînduţi aceloraşi ţări la preţuri extrem de mari. Consecinţele sînt diverse. Printre altele, la un seminar consacrat alimentaţiei, desfăşurat la Rio de Janeiro, endocrinologul brazilian *Nelson Chaves* afirma că statura medie a populaţiei din Pernanbuco, zonă unde domină monocultura trestiei de zahăr, tinde să se apropie de cea a pigmeilor din Africa, datorită unor deficienţe în alimentaţie, altfel spus, lipsei de proteine şi săruri minerale. Lichidarea monoculturii este soluţia cea mai eficace, apreciază specialistul brazilian (vom reveni asupra problemei). Aceasta în condiţiile în care corporaţiile internaţionale controlează peste 80 la sută din comerţul mondial de cereale!

Foametea contemporană este, într-un fel, continuarea vechiului sistem bazat pe practicile de spoliere proprii colonialismului. *Puterea foametei* este, la rîndul ei, practica multinaţionalelor „alimentare", armă teribilă aflată în puterea „Agrobusiness-urilor".

În concentrarea puterii neocolonialiste există şi riscuri. Un asemenea risc l-a încercat „monstrul verde", adică „United Fruit", pe numele mai nou „United Brands", părtaş al unor incidente politice din ţările în care acţiona, mai ales în cele din America Centrală. Relevînd asemenea procedee anacronice utilizate de „United Fruit", economistul american *John Kenneth Galbraith* preciza: „Pe măsură ce creşte sentimentul de identitate naţională în ţările «lumii a treia», relaţiile între o corporaţie multinaţională şi guvernul din statul unde acţionează devin mult mai dificile decît îşi imaginează unii. Corporaţia multinaţională trebuie să exercite influenţă asupra guvernului respectiv pentru că aceasta este natura relaţiilor corporaţie-guvern. Dar, dacă ea domină sau

Scanned with OKEN Scanner

impune, sau pur și simplu lasă impresia că o face, riscă să sufere consecințele rezervate neocolonialismului, economic sau politic". Iar „United Fruit" a riscat, a pierdut, locul fiind preluat de „surori" mai moderne.

Pe primele locuri ale agrobusiness-ului se află „cele șase surori" — „Cargil Inc.", „Continental Grain Corp.". „Cook Industries Inc.", „Bunge Corp.", „Luis Dreyfus Corp.", „Granac", ele controlînd peste 90 la sută din exporturile S.U.A. și aproape 80 la sută din comerțul mondial de cereale. Există încă numeroase alte societăți transnaționale, mai mici, dar la fel de rapace („Nestle Alimentana", de pildă, are filiale în aproape 50 de țări) care acționează în diferite sectoare ale producției și comercializării de produse alimentare. Chiar dacă ele nu au alura „rudelor" lor din industria și comercializarea petrolului, sau ca „General Motors", „International Telephone and Telegraph" (un uriaș conglomerat de 250 de întreprinderi răspîndite în cele patru colțuri ale lumii) ș.a., dispun încă de posibilități ample pentru a influența și chiar a hotărî politici naționale convenabile; ele contează pe un eficient mecanism de sprijin financiar pe lîngă marile consorții bancare, permițîndu-și astfel să finanțeze recoltări accelerate sau reorientarea culturilor într-o zonă sau alta, dacă interesele le-o cer. Analizînd activitatea și sistemul de organizare al companiilor din domeniul agroalimentar, revista „Newsweek" sublinia că ele au adoptat un „cod de conduită" mult mai rafinat decît cele din alte sectoare. Diversificîndu-și continuu sfera „inițiativelor", societăților transnaționale din domeniul agroalimentar le revin circa două treimi din ceea ce se produce și ceea ce se desface pentru consumul lumii capitaliste, asumîndu-și deciziile finale cu privire la suprafețele cultivate, varietățile de plante, rasele de animale, cotele de repartiție, prețurile etc. indiferent dacă se tratează cerealele, carnea, cafeaua, fructele.

Am prezentat, deci, cîteva dintre practicile moderne, neocolonialiste, ale modului cum se acumulează bogățiile. Ele își află însă rădăcinile în vechile practici colonialiste și, deși mai bine cunoscute, readucem totuși în atenția cititorilor doar două exemple semnificative de acest gen: „aurul alb" și „aurul verde" smulse cu prețul sîngelui din colonii, cu urmări ce-și au emisari stabili în zilele noastre.

Brazilianul *Aurelio Pinheiro* scria în a sa *A margem do Amazonas:* „Se estimează că nu mai puțin de o jumătate

Scanned with OKEN Scanner

de milion de țărani din nord-est au murit în jungla Amazonului ca urmare a bolilor — paludism, tuberculoză, beriberi". Concomitent, „aurul alb", adică prețiosul latex, care se scurgea încet din crestăturile făcute în arborele de cauciuc, era transformat de stăpînii din Manaus (oraș în Amazonia), ca și de cei care-l prelucrau în Europa și America, în bancnote și în aur. Cînd *Hevea brasiliensis* a fost aclimatizată în Africa și mai ales în Asia migrația aceasta a fost însoțită de alte jertfe omenești, de exploatarea nemiloasă a localnicilor. Despre metodele folosite de colonialiști găsim numeroase informații. De pildă, belgianul *Brooshooft* scrie în *Die ethische koers in der koloniale politik:* „Noi am împins națiunea indoneziană în prăpastie; noi am împins-o în mlaștina mizeriei". Reversul medaliei este înfățișat de *Henriette Roland Holst* în *Kapitaal en arbeid in Nederland:* „S-au construit căi ferate, s-au înființat linii de navigație, s-au înălțat palate. Toate acestea s-au realizat cu mijloacele obținute în Indiile olandeze" (așa era numită atunci Indonezia).

La rîndul său, *O. Olerg* apreciază că lemnul a înlesnit descoperirea Americii și Australiei; el a făcut din Anglia stăpîna mărilor... Țările coloniale au folosit lemnul luat din țările subjugate în scopul îmbogățirii lor, al făuririi și creării, pe această bază, a noi și noi ramuri ale industriei. Extinderea rapidă a liniilor de cale ferată din Marea Britanie, Franța, Belgia, S.U.A., Olanda etc., s-a făcut cu ajutorul traverselor obținute din pădurile Africii, Asiei și Americii Latine. Avîntul industriei extractive, al construcțiilor și materialelor de construcție, mai întîi, apoi avîntul industriei lemnului, celulozei și hîrtiei, al industriei chimice, textilelor cereau tot mai mult lemn. Jaful a fost necruțător. Au dispărut multe specii de arbori, s-au defrișat imense suprafețe forestiere. Institutul economic și social din Indonezia atrăgea recent atenția asupra faptului că insula Djawa (Jawa), una din cele mai populate regiuni din lume (în perioad a 1970 — 1980 populația a sporit de la 74 milioane la 92 milioane locuitori), este amenințată, în urma tăierii multor păduri (practicile colonialiste au fost urmate de cele neocolonialiste), să se transforme într-un deșert dacă nu vor fi luate și aplicate măsuri energice pentru oprirea procesului de eroziune a solului, care a luat proporții îngrijorătoare.

Ca orice țară aflată azi în stadiul „în curs de dezvoltare", România n-a fost nici ea scutită de „binefacerile" consor-

Scanned with OKEN Scanner

țiilor din țările capitaliste dezvoltate. Rămînînd în domeniul „aurului verde", trebuie spus că după surse statistice oficiale, la începutul deceniului al IX-lea al secolului trecut s-au exportat din România 150 000 m^3 de lemn anual; în primul deceniu al secolului al XX-lea s-a ajuns la 840 000 m^3 anual, la care s-a adăugat 1 400 000 m^3 din Transilvania și Bucovina; dar apogeul l-a constitui deceniul care a urmat primului război mondial, în care s-au livrat pieței mondiale 4 240 000 m^3 produse forestiere. Supraexploatarea pădurilor românești pentru sporirea exportului de lemn răspundea intereselor de profit ale trusturilor străine; aici profiturile erau mai mari decît în toate celelalte industrii, poate cu excepția petrolului. Sînt cunoscute marile eforturi care au trebuit să fie depuse de orînduirea socialistă pentru refacerea fondului nostru forestier și a peisajelor dezolante rezultate din defrișările nesăbuite de altădată din multe regiuni ale țării.

Practicile menționate ale multinaționalelor, la care se adaugă multe altele nu rămîn desigur fără ecou în activitatea diferitelor organisme internaționale. În 1977, de pildă, s-a constituit un grup de lucru al O.N.U., alcătuit din 45 de state, însărcinat cu elaborarea unui cod de conduită pentru corporațiile multinaționale, astfel ca activitatea de investiții mai ales, îndeosebi în țările în curs de dezvoltare să se desfășoare pe baze echitabile. Nu pot fi ignorate unele progrese obținute în elaborarea textului acestui document, dar, deocamdată, practicile restrictive ale acestor societăți nu numai că nu s-au diminuat, ci, dimpotrivă, și-au extins tot mai mult tentaculele, devenind, cu deosebire în ultimul deceniu, adevărate politici de stat ale țărilor capitaliste industrializate. *Protecționismul și dobînzile excesive* sînt ilustrative sub acest aspect.

Protecționismul a apărut încă la începutul epocii industriale ca o măsură, justificată atunci, de apărare a economiei naționale a țărilor mai puțin dezvoltate în fața concurenței străine. Abandonat ulterior datorită avantajelor dezvoltării nerestrictive a comerțului mondial, protecționismul a fost reintrodus în anii '70, pe fondul crizei economice mondiale, de data aceasta de țările capitaliste dezvoltate, afectînd evident progresul economic al țărilor subdezvoltate. Astfel, potrivit statisticilor O.N.U.D.I., Statele Unite au introdus în deceniul trecut peste 400 de restricții la 1 051 de produse, Japonia la 431, Piața comună la 479,

Scanned with OKEN Scanner

valoarea totală a acestora ridicîndu-se la aproape 20 miliarde dolari. Măsurile protecționiste, de felul barierelor tarifare și netarifare, contingentărilor, „limitărilor valutare" ale exporturilor, deși contravin flagrant principiilor fundamentale ale G.A.T.T., sînt puse de guvernele fostelor metropole pe temeiul necesității apărării locurilor de muncă din propriile țări, afectate de recesiunea declanșată de criza economică mondială. Dar creșterea șomajului în țările capitaliste dezvoltate nu poate fi pusă pe seama „concurenței" produselor țărilor în curs de dezvoltare. Dimpotrivă, fără importurile din aceste țări, cota șomajului ar fi fost și mai înaltă.

Cum creșterea economică este singura cale a lichidării subdezvoltării și este dependentă de relațiile economice internaționale în contextul interdependențelor economiilor naționale în cadrul sistemului economic mondial, este clar că protecționismul, alături de celelalte practici restrictive, lovește punctul cel mai sensibil și vital al „lumii a treia". Prelungirea în timp a protecționismului va avea însă efecte negative și asupra celor ce-l practică.

Între principalele cauze ale actualei crize economico-financiare, ale adîncirii decalajelor din economia mondială, fac parte *dobînzile excesive*, unele dintre cele mai „moderne" practici neocolonialiste. Datorită lor, accesul la resurse financiare pe piețele internaționale a devenit extrem de dificil și împovărător.

Semnificativ este faptul că plățile pentru dobînzile în contul datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare au crescut într-un ritm infernal; ele s-au dublat, de pildă, din 1978 pînă în 1980, ajungînd la circa 30 miliarde dolari și la 60 miliarde dolari în 1981. În felul acesta, împrumuturile contractate de la băncile private occidentale — la dobînzile înalte ale pieței — nu numai că nu conduc la o îmbunătățire a stării economice pentru țările „lumii a treia", ci chiar la o agravare a ei. Efectele negative ale nivelului înalt al dobînzilor contribuie la agravarea considerabilă a datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare (97,3 milioane dolari în 1973 și 370 miliarde dolari în 1980), la reducerea ritmurilor de creștere a exportului acestor țări (de la 11,2 la sută în 1978, la 9,2 la sută în 1979 și 7,9 la sută în 1980), la umflarea deficitului plăților curente ale acestor țării, ca de exemplu de la 37,5 miliarde dolari în 1978 la 82,1 miliarde dolari în 1980 (deci noi surse de datorii). Evident că această spectaculoasă escaladare a ratei

Scanned with OKEN Scanner

dobînzilor nu numai că face și mai dificilă sarcina depășirii stării de subdezvoltare, dar contribuie considerabil la agravarea ei, la creșterea decalajelor dintre țările sărace și cele bogate.

Începînd din 1980 se înregistrează creșteri și oscilații și mai puternice ale dobînzilor, răsturnări spectaculoase de tendințe (printre altele o întărire a dolarului și slăbirea unor valute tradițional „ferme" — ca marca vest-germană și francul elvețian), o accentuare a instabilității situației monetare internaționale. Chiar organismele internaționale specializate în finanțarea dezvoltării s-au văzut în ultimii ani în situația de a practica dobînzi în discordanță cu specificul activității lor. Spre ilustrare, Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare aplica la începutul anului 1982 la împrumuturile acordate o dobîndă de 11,6 la sută, comparativ cu 7 la sută cu doi ani mai înainte.

Aflate și așa într-o situație financiară precară, țările în curs de dezvoltare importatoare de petrol suportă cel mai mult consecințele creșterilor și oscilațiilor mari ale dobînzilor, ale evoluției incerte a valutelor. O dovadă o constituie faptul că țările capitaliste industrializate — prin băncile lor, care, demn de semnalat, nu fructifică resurse proprii ci fondurile țărilor exportatoare de petrol — și-au redus deficitul lor comercial și de plăți pe seama țărilor în curs de dezvoltare importatoare de petrol, nevoite să apeleze la împrumuturile băncilor respective și să achite acestora dobînzile restrictive impuse. Ca urmare, referindu-se numai la aceste țări, dacă dobînzile plătite de ele în primii ani ai deceniului trecut în contul datoriilor lor externe atingeau 2 miliarde dolari, după zece ani ele au ajuns să depășească 25 miliarde dolari, iar nivelul datoriei lor externe a urcat la 612 miliarde dolari la nivelul anului 1983 (dar și țările în curs de dezvoltare exportatoare de petrol au datorii externe de circa 80 de miliarde dolari.)

În felul acesta, sursele de finanțare externe menite să acopere deficitele de balanță și să reducă decalajele economice au urmări exact contrarii. Se impune deci cu necesitate restructurarea relațiilor monetare internaționale, promovarea neîngrădită a relațiilor comerciale, eliminarea măsurilor protecționiste, stabilirea unor niveluri rezonabile ale dobînzilor. Sînt soluții susținute și promovate cu consecvență de România socialistă, în viziunea căreia, ar fi necesar, printre altele, să se stabilească o înțelegere internațională potrivit căreia nivelul maxim al dobînzilor să nu depă-

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ţească 8 la sută, pentru ţările în curs de dezvoltare să fie de 5 la sută, iar ţărilor cel mai puţin dezvoltate să li se acorde credite fără dobîndă sau cu dobînzi de 2—3 la sută. Traducerea în viaţă a unor asemenea propuneri realiste şi constructive privind stabilirea unui nivel raţional al dobînzilor, cu înlesniri speciale pentru ţările în curs de dezvoltare, ar corespunde pe deplin intereselor acestor ţări dar şi ale ţărilor avansate economic, contribuind la însănătoşirea economiei mondiale.

„Le Monde": ajutorul alimentar — factor esenţial al insuficienţei producţiei agricole din ţările Sahelului. Racolarea forţei de muncă şi tipologia migraţiilor internaţionale. „Furtul creierelor". Alte practici şi metode neocolonialiste

Un alt instrument modern al colonialismului este aşa-numitul *ajutor alimentar*, care, potrivit unui comentariu din „Le Monde" conduce (este vorba de ţările saheliene, situate la sud de Sahara) la aceleaşi consecinţe ca secetele, lăcustele, paraziţii, adică lipsuri şi subnutriţie. „Toate ţările în curs de dezvoltare, se arată în marele cotidian parizian, sînt astăzi perfect capabile să-şi satisfacă necesităţile lor alimentare. Insuficienţa producţiei lor agricole nu se datorează unei fatalităţi ci mai curînd unui ansamblu de bariere dintre care ajutorul alimentar este un factor esenţial".

Despre ce este vorba? Contrar părerilor, ţările Sahelului dispun de bogăţii agricole capabile să asigure consumul actual şi chiar să furnizeze surplusuri pentru export. Şi cu toate acestea, de cîţiva ani cresc alarmant importurile lor de cereale şi apelurile patetice la ajutoare ale autorităţilor lor. Paradoxul este explicat de ziarul francez. „Paralel cu această evoluţie preocupantă, se menţionează în articol, studii efectuate de Clubul Sahelului arată că dependenţa cerealieră a acestor ţări faţă de piaţa externă este departe de a atinge amploarea pe care ne-am putea-o imagina: Volta Superioară îşi poate satisface necesităţile în proporţie de 97 la sută într-un an normal; Mali şi Nigerul în proporţie de aproape 100 la sută; Senegalul şi Gambia, ţări cu ieşire la mare şi foarte comerciale îşi satisfac 60 la sută din necesităţile lor, adică rata cea mai joasă din Sahel". Dezechilibrul cerealier îşi află originea nu atît într-un deficit al producţiei,

cît mai ales în neadaptarea tendinţelor noi ale cererii urbane, unde cererea pentru produsele tradiţionale (mei, sorg) stagnează, în timp ce creşte spectaculos cererea de grîu, concomitent cu inundarea pieţelor urbane africane de către produsele livrate cu titlul de ajutor alimentar. Iar trimiterea unor cantităţi de cereale, disponibile pe pieţele occidentale, mai ales americane, se fac la preţuri competitive, adică mai mici decît cele la care îşi pot permite să vîndă ţăranii africani produsele lor agricole tradiţionale. Urmările sînt inevitabile: lipsa de interes şi cerere pentru produsele agricole africane, ruinarea zonelor agricole necompetitive; ţările africane sînt nevoite să cheltuiască sume mari pentru a cumpăra anual 4—5 milioane tone de cereale, ceea ce înseamnă un uriaş efort financiar care intră în seifurile marilor negustori de cereale, în loc să contribuie la diversificarea şi modernizarea agriculturii africane. Decalajele economice sînt astfel adîncite....

„Pentru a-şi intensifica cu adevărat producţia sa, agricultorul sahelian are nevoie de bani şi de debuşeuri. O ţară ca Senegalul importă de exemplu peste 300 000 tone cereale pe an, cînd ea posedă reale posibilităţi de producţie locală. O reorganizare a circuitelor comerciale ar permite regiunilor producătoare să-şi trimită surplusurile lor către zonele deficitare. S-ar putea conchide atunci că majoritatea deficitelor actuale sînt artificiale: Bamako n-ar mai duce lipsă de orez, în timp ce Mali este primul producător al regiunii şi Sahelul propriu-zis ar putea să se adapteze la activităţi proprii climatului său dacă ar avea garanţia că poate fi aprovizionat de zonele sudaneze.

Această complementaritate s-ar putea realiza la nivel regional, dar la ora actuală nu se constată nici un fel de comerţ de produse alimentare. Nigeria, cu necesităţi anuale de ordinul a 20 milioane tone de cereale, ar putea da un puternic impuls agriculturii regiunii. Dar ea este unul din principalii beneficiari africani ai ajutorului alimentar occidental, ceea ce o costă mai puţin scump decît eventuale importuri din regiuni limitrofe. Dimpotrivă, o ţară mică aşa cum este cea a Capului Verde căreia S.U.A. i-a furnizat în acest an (1980, n.n.) 15 000 tone de cereale, cu titlu de ajutor, s-ar putea aproviziona de la partenerii săi sahelieni excedentari. Şi aici, ajutorul alimentar împiedică orice dezvoltare a cooperării Sud-Sud de care se vorbeşte atît de

Scanned with OKEN Scanner

mult în organizațiile internaționale. Efectele sale depresive asupra agricultorilor sahelieni sînt deci incalculabile. Nu numai că securitatea alimentară a țărilor deficitare depinde de ajutor, dar și independența lor alimentară ajunge să fie suprimată".

Țările africane au început însă să-și dea seama de efectele nocive ale „neocolonialismului agricol deghizat". Concluziile unui colocviu organizat în iulie 1979 de Comitetul interstatal de luptă împotriva secetei în Sahel (C.I.L.S.S.) și Clubul Sahelului la Nouakchott, în Mauritania, care a reunit reprezentanții guvernelor și ai principalilor furnizori de fonduri internaționale, denunță pur și simplu această asistență. Reluarea concluziilor într-o serie de rezoluții ministeriale indică începutul recunoașterii consecințelor. În același an, reuniunea ministerială de la Rabat (Maroc) a Comisiei Economice a O.N.U. pentru Africa a hotărît ca unul din elementele de bază ale strategiei dezvoltării economice independente a statelor africane să fie „Planul alimentar regional". Acesta urmărește adoptarea de metode moderne de cultivare a pămîntului, creșterea și diversificarea producției agricole, satisfacerea nevoilor de consum ale populației, dezvoltarea unor industrii de resort naționale, eliberarea disponibilităților pentru export. Ulterior s-au desfășurat și alte reuniuni similare. În 1982, de pildă, în capitala Republicii Capului Verde au avut loc lucrările unei noi reuniuni a Comitetului interstatal de luptă împotriva secetei în regiunea Sahel, la care au participat delegați din Ciad, Gambia, Mali, Mauritania, Nigeria, Senegal, Volta Superioară și din țara-gazdă. Au fost, de asemenea, prezenți reprezentanți ai unor organisme internaționale. Atenția participanților s-a concentrat asupra modalităților de coordonare a programelor de luptă împotriva înaintării deșertului, utilizarea agricolă modernă a terenurilor reprezentînd una dintre măsurile eficace. Într-un raport preliminar se arată că în ultima jumătate de veac peste 650 0000 kmp de terenuri agricole din zona învecinată Sahelului au fost înghițite de deșert. De asemenea, în document se precizează că 20,4 la sută din suprafața întregii Africi este zonă deșertică, iar 28,9 la sută din terenurile cultivabile (respectiv 6,7 milioane kmp) sînt amenințate cu deșertificarea. Nu este lipsit de interes să se mai știe că în capitala Nigerului, orașul Niamey, s-au desfășurat la începutul anului 1982 lucrările unui seminar cu privire la energia solară, la care au participat experți din

Scanned with OKEN Scanner

cîteva state africane. Participanții au recomandat în primul rînd țărilor din zona Saharei să ia în considerație avantajele economice care ar putea fi obținute din creșterea nivelului de utilizare a energiei solare și a altor surse energetice refolosibile pentru economiile țărilor respective. Seminarul face parte din activitățile propuse de Comisia pentru mine, industrie și energie, înființată de statele sahariene, în 1980, la Bamako (Mali).

Sînt soluții (vom reveni în capitolul cu acest subiect) care necesită însă investiții însemnate, iar posibilitățile financiare ale țărilor subdezvoltate sînt reduse și se reduc mereu.

Racolarea forței de muncă se înscrie și ea în gama instrumentelor exploatării neocolonialiste și a cauzelor adîncirii decalajelor economice internaționale. Tema merită o tratare mai amplă. Din punct de vedere demogeografic ea ține de ceea ce se numește tipologia mobilității teritoriale a populației, categoria *migrațiilor internaționale* (emigrare și imigrare). Două tipuri mai importante dau contur acestei categorii: migrațiile intercontinentale și migrațiile între țări vecine, sau apropiate. Primele se deosebesc acum de cele de la începutul secolului în sensul că nu mai sînt migrații de masă, ci mai ales migrații de cadre*, de muncitori calificați, triați cu grijă în țările capitaliste industrializate după aptitudinile lor profesionale, starea sanitară și chiar după ideologia lor. Acestui tip îi aparțin migrările europenilor (scandinavi, olandezi, britanici, germani, italieni) spre S.U.A., Canada, cîteva țări ale Americii de Sud și Australia. Al doilea tip este format mai ales de migrațiile tradiționale dinspre regiunile mai puțin dezvoltate ale unor țări din Europa sudică spre regiunile dezvoltate din R.F. Germania, Franța, Elveția, Marea Britanie etc. Pentru Europa este evidentă o amplificare a mișcărilor între state, aceasta ca urmare a reducerii cererii mîinii de lucru necalificate sau puțin calificate într-o serie de regiuni din America; în acest fel, cea mai mare parte a emigranților europeni ce mergeau

---

* De mai mulți ani se înregistrează un adevărat „exod al inteligenței", sau, cum i se mai spune „exod de competență", emigrarea elitei științifice sau *brain drain* — expresie creată pentru a descrie emigrarea în S.U.A. a inginerilor și a altor oameni de știință britanici, dar care azi are un sens nou, mai larg, de „scurgere a personalului calificat din țări în curs de dezvoltare spre țările capitaliste dezvoltate.

Scanned with OKEN Scanner

peste ocean, își caută astăzi de lucru în țările europene vecine.

În plus, Europa a atras un puternic contingent de forță de muncă dintr-o serie de țări subdezvoltate din Africa, Asia și America Latină.

Anii *boom*-ului postbelic au dus la o puternică migrare în direcția țărilor industrializate din Piața Comună. În mai puțin de 15 ani, migrația de masă a cuprins 30 milioane de oameni din regiunile sărace, subdezvoltate ale Europei și Africii de Nord. La sfîrșitul anului 1975, între 12 și 15 milioane brațe de muncă străine erau ocupate în C.E.E., adică 15—20 la sută din persoanele active din aceste țări. Numărul lor a ajuns azi la circa 20 milioane, din care 4,5 milioane în R.F. Germania (aproape 1,5 milioane turci, peste 600 000 italieni, 300 000 greci, 180 000 spanioli, tot atîția austrieci, 110 000 portughezi, 100 000 olandezi, plus alte grupuri mai mici provenind din Maroc, Tunisia, Algeria); în Italia existau la începutul anului 1982 circa 500 000 de muncitori străini provenind din Africa de Nord, America Latină, Orientul Mijlociu și Filipine.

Statutul social al acestor străini, în majoritate muncitori necalificați sau semicalificați, a fost întotdeauna foarte fragil. Ei sînt nesimpatizați și impopulari, indiferent unde trăiesc: în „ghetto"-ul vest-indian din periferia nordică a Londrei, în „smuls"-ul algerian al Parisului sau în casele gata să se dărîme care servesc de adăpost muncitorilor turci din orașele vest-germane (aprecierile aparțin ziarului „Die Zeit" din R.F.G.). Tolerați pentru că era nevoie de munca lor și pentru că li se dădeau remunerații mai mici decît lucrătorilor autohtoni (salariul muncitorilor străini este, în medie, cu 20—30 la sută mai mic decît al celor autohtoni; în construcții — cu 40 la sută), „străinii" sînt de regulă puși să efectueze cele mai dificile și „murdare" munci.

Nu este greu de înțeles mobilul stimulării de către unele companii din țările capitaliste dezvoltate a racolării forței de muncă străine. Se știe că în anii postbelici un șir de țări occidentale au beneficiat, o perioadă de timp, de o conjunctură favorabilă, obținînd o creștere economică sensibilă. Acest „miracol economic", cum l-au denumit unii cercetători, s-a datorat în fapt unor factori economici cunoscuți ca de exemplu: demararea în cursa expansiunii economice de la nivelul relativ înalt atins încă înainte de război; înnoirea capitalurilor fixe; o ridicare sensibilă a productivi-

Scanned with OKEN Scanner

tăţii muncii ca expresie şi rezultat al revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane. La aceşti factori trebuie, totodată, adăugat încă unul, cu pondere serioasă în respectiva creştere economică: supraexploatarea muncitorilor imigranţi. Profiturile obţinute pe această cale sînt enorme. Potrivit datelor existente, între anii 1961 şi 1972, S.U.A., Canada şi Marea Britanie au beneficiat de un „ajutor" în materie cenuşie evaluat la 4 400 miliarde dolari, sub forma mîinii de lucru calificate provenind din ţările în curs de dezvoltare. Pe bună dreptate, agenţia indiană de presă P.T.I. sublinia de curînd că racolarea forţei de muncă din ţările slab dezvoltate de către ţările industrializate are un rol economic foarte important în acestea din urmă. Pe de altă parte, un studiu canadian, elaborat de Centrul de cercetări asupra dezvoltării internaţionale (I.D.R.C.), arată că S.U.A., Canada şi Marea Britanie au acordat în aceeaşi perioadă ţărilor în curs de dezvoltare numai 46 miliarde de dolari, sub formă de ajutor economic sau alt gen de asistenţă. Profituri fabuloase se obţin azi din exploatarea muncii emigranţilor clandestini: în Marea Britanie — 10 000 milioane lire sterline, în Japonia — 29 000 milioane dolari, în S.U.A. — 534 000 milioane dolari.

Aşadar, fenomenul migraţiei spre ţările occidentale dezvoltate nu a apărut stihinic, nu s-a datorat unor mobiluri „filantropice", de ajutorare a unor categorii paupere — cum au pretins unii apologeţi ai capitalismului; el a fost rezultatul unei vaste acţiuni de atragere a milioane de oameni din alte ţări. În acelaşi timp, prin efectele sale profund dăunătoare, „furtul creierelor" se dovedeşte una din frînele evidente în calea progresului, în ritmul necesar, al unor ţări în curs de dezvoltare.

Şocul provocat de fenomenele de recesiune din ţările capitaliste a dus însă la o reconsiderare. „A apus vremea exodului muncitorilor străini", declara deschis, încă în 1975, un expert vest-german în probleme sociale. Nu numai că milioanele de imigranţi au început să găsească închis „drumul speranţelor", dar ei sînt primii care achită „nota de plată" a crizei economice în lumea occidentală, adică primii care sînt concediaţi şi aruncaţi pe drumuri, tocmai ei a căror situaţie este cea mai jalnică. Un raport publicat în februarie 1982 de Organizaţia Internaţională a Muncii (O.I.M.) arăta că în ţările vest-europene se află 4,1 milioane de copii ai muncitorilor imigranţi, confruntaţi cu problemele unei

Scanned with OKEN Scanner

existențe precare. „Acești copii sînt pe cale să devină inadaptabilii Europei occidentale“ — se relatează în raport. Și cu toate acestea, țările capitaliste dezvoltate continuă politica de racolare a forței de muncă străine, dar nu a oricărei forțe de muncă, ci a celei aflate în diferite grade de calificare.

Drama muncitorilor și intelectualilor dezrădăcinați din țările unde s-au născut și s-au format, rupți în cele mai multe cazuri de familiile lor, ajunși să trăiască într-un climat național și social ostil, victimele cel mai grav lovite ale actualei crize economice, constituie unul din cele mai teribile acte de acuzare la adresa capitalismului contemporan.

Racolarea forței de muncă are azi un profil bine definit: atragerea specialiștilor. *E. Burop*, președintele Federației mondiale a oamenilor de știință, remarca în urmă cu cîțiva ani: „Țările în curs de dezvoltare, alocînd o parte importantă din resursele lor modeste pentru pregătirea și instruirea celor mai talentați cetățeni ai lor, îi pierd la puțin timp, deoarece aceștia își părăsesc țara, fiind atrași de salariile mai mari cu care sînt ademeniți în țările dezvoltate. Se știe că în orice țară cheltuielile pentru formarea oamenilor de știință sînt suportate de întreaga societate. În legătură cu aceasta este oare just a se considera avantajele unei asemenea pregătiri ca un privilegiu absolut al acestor persoane, fără ca ele să aibă nici un fel de obligații față de societatea care le-a asigurat dreptul de a se instrui?“.

Într-un deceniu și jumătate (1961 — 1976) țările în curs de dezvoltare au pierdut în favoarea țărilor capitaliste dezvoltate peste 300 000 de cadre calificate, dintre care 60 000 de medici, 100 000 oameni de știință și ingineri, 123 000 tehnicieni. Cel mai mare „importator“ sînt Statele Unite, care, în deceniul al 7-lea, au primit peste 53 000 imigranți calificați originari din state în curs de dezvoltare. Conform unei statistici a O.M.S., în 1980 peste 140 000 medici din „lumea a treia“ își exercitau profesiunea în alte țări decît cele care au suportat cheltuielile formării lor. Astfel, ținînd seama de capacitatea institutelor sale de profil, Libanul ar avea nevoie de 9 ani pentru a înlocui medicii „exportați“. În condițiile în care situația rețelei sanitare și asistenței medicale din propriile țări este precară, Filipine, Iran, Turcia, diverse țări din zona Caraibilor pierd anual 30—40 la sută din absolvenții facultăților de medicină în favoarea

Scanned with OKEN Scanner

S.U.A. Se apreciază că volumul net al migrației de cadre calificate se cifrează la 40 000 persoane pe an, țările „lumii a treia" fiind frustrate anual de o pătrime din personalul lor intelectual. După cum relevă un raport statistic elaborat de autoritățile egiptene, în 1967, circa 35 la sută din oamenii de știință din această țară s-au angajat peste hotare, procentul atingînd încă din 1976 nivelul alarmant de 80 la sută. Numai în Marea Britanie lucrează circa 1 500 medici egipteni și peste 150 000 egipteni cu pregătire superioară în S.U.A., Canada și Australia. Este clar că asemenea practici nu numai că mențin dar agravează marile disparități din lumea contemporană în ceea ce privește „înzestrarea ei intelectuală". Nu întîmplător, dacă în țările capitaliste dezvoltate la 10 000 de locuitori reveneau în 1980 peste 110 oameni de știință și ingineri, în America Latină numărul acestora era în jur de 70, în Asia de 22, în Africa de 6. Așa se face că exodul de competență, numit și transfer invers de tehnologie, este una din cauzele importante ale menținerii stării de subdezvoltare și dependenței tehnologice a statelor „lumii a treia" și deci a adîncirii decalajelor dintre cei bogați și cei săraci.

Pot fi încă prezentate și alte forme deghizate sau fățișe ale neocolonialismului, între care *exportul de capital*, prin care marile puteri imperialiste și companiile transnaționale ajung să dețină și să controleze ramuri și sectoare economice importante în țările „lumii a treia" împiedicîndu-se schimbarea structurilor economice învechite; se practică, de asemenea, concesionarea unor terenuri cu zăcăminte petroliere sau miniere pe timp îndelungat, în condiții dezavantajoase pentru țările în curs de dezvoltare; nu lipsesc nici formele violente de menținere a influenței și a pozițiilor deținute de unele țări capitaliste dezvoltate, de felul loviturilor de stat care schimbă guverne în state ale „lumii a treia" în vederea perpetuării stărilor de lucruri neocolonialiste; se mai adaugă și o intensă propagandă ideologică falsă, menită să inducă în eroare opinia publică a țărilor în curs de dezvoltare.

Toate aceste practici și metode economice, financiare, politice, ideologice, militare, grupate sub denumirea generică de neocolonialism urmăresc așadar limitarea independenței unor țări în curs de dezvoltare, crearea condițiilor favorabile pentru exploatarea lor de către monopolurile din țările capitaliste dezvoltate. Ele constituie un factor esențial al

Scanned with OKEN Scanner

menținerii subdezvoltării, al perpetuării și adîncirii decalajelor economice internaționale.

Rezistența țărilor „lumii a treia" devine însă tot mai organizată și puternică, manifestîndu-se voința popoarelor de a pune capăt definitiv politicii imperialiste de dominație și asuprire, în vederea unei dezvoltări economice și politice independente și suverane, a instaurării unor relații de egalitate și respect între toate statele lumii. În această privință, poziția României, țară socialistă în curs de dezvoltare, s-a afirmat cu putere pe scena politicii internaționale, bucurîndu-se de apreciere și prestigiu. „România, Partidul Comunist Român — sublinia tovarășul *Nicolae Ceaușescu* la al XII-lea Congres al partidului (1979, p. 113) — promovează o politică fermă de solidaritate activă cu popoarele care luptă pentru a-și cuceri dreptul la o viață liberă și independentă, pentru înlăturarea oricărei forme de dominație colonialistă și neocolonialistă".

O lume nebună, nebună, nebună... Umbra întunecată a pericolului nuclear. Arsenalul morții. O incalculabilă risipă de resurse. „Metalele strategice" și discrepanțele stocărilor. Înarmările, un pericol pentru mediul înconjurător

> *„Cheltuielile pentru înarmare au devenit o grea povară pentru toate popoarele lumii; este greu de spus cît timp se va mai putea suporta această cursă nebunească a înarmăritor. Iată de ce trebuie să spunem un nu hotărît aventurilor de înarmare, războinice! Să cerem cu fermitate încetarea cheltuielilor militare, reducerea lor! Să facem ca mijloacele care se cheltuiesc astăzi pentru înarmări să fie consacrate asigurării bunăstării și fericirii popoarelor, să servească progresului și păcii".*
>
> *NICOLAE CEAUȘESCU*

O lume nebună, nebună, nebună.... Cum altfel poate fi numită lumea — sau, mai bine, acea parte a lumii — care acționează împotriva rațiunii și avertismentelor lucide?

Într-o retrospectivă cu privire la evoluția economiei mondiale în cel de-al doilea „Deceniu al dezvoltării" (1971—

Scanned with OKEN Scanner

1980) se arată că singurul „sector" care a înregistrat o expansiune fără gîtuiri sau întreruperi a fost cel al înarmărilor, pentru care au fost cheltuite 3 300 miliarde dolari (cumulat în dolari curenți) sau 4 800 miliarde dolari (în dolari constanți 1980); în același interval de timp produsul brut realizat în țările în curs de dezvoltare cu venit scăzut pe locuitor (sub 400 dolari în 1980) nu a depășit 2 100 miliarde dolari (în aceste din urmă țări trăia în 1980 circa o treime din populația globului terestru). Și astfel, în perioada corespunzătoare nu numai celui de-al doilea „Deceniu al dezvoltării" ci și primului „Deceniu al dezarmării" nu s-a obținut nici un progres pentru rezolvarea ecuației „dezarmare — dezvoltare". În ciuda rațiunii și a avertismentelor celor lucizi!

Alfred Nobel, inventatorul dinamitei, nu prevăzuse această evoluție. El a reușit să transforme nitroglicerina într-o forță explozivă, folosită, la început, numai în scopuri pașnice. Era și dorința marelui savant suedez, care, într-un nobil gest umanist, și-a donat întreaga avere pentru stimularea cercetărilor puse în slujba progresului omenirii. El numea războiul „oroarea ororilor și cea mai mare dintre toate crimele". Iar unul din cele cinci premii care se acordă anual, potrivit testamentului său, este destinat tocmai eforturilor pentru pace, putînd fi acordat „persoanei sau societății care va aduce cele mai mari servicii cauzei fraternității internaționale, va milita pentru reducerea sau suprimarea stocurilor de armament".

„Oroarea ororilor" avea însă să acapareze și această mare descoperire, transformată într-o teribilă armă. Primul război mondial, declanșat la numai două decenii de la moartea savantului, avea să secere 9,7 milioane de vieți, exploziile bombelor înscriindu-se între principalele instrumente măcelului.

În 1944, cunoscutul fizician *Niels Bohr* adresa președintelui S.U.A., *F.D. Roosevelt* și primului ministru britanic, *Winston Churchill*, două scrisori cu același avertisment: „O armă de o putere extraordinară, care va schimba radical toate condițiile războiului viitor, este pusă actualmente la punct.... Dacă un acord vizînd controlarea folosirii acestei noi materii nu se realizează la timp, orice avantaj temporar, oricît de mare, riscă să fie plătit cu un preț exorbitant: o amenințare perpetuă asupra ființelor umane".

Un an mai tîrziu, într-o liniștită dimineață de vară, un glob incandescent, „mai strălucitor ca o mie de sori", avea

Scanned with OKEN Scanner

să provoace groaznica tragedie de la Hiroshima, secerînd într-o fracțiune de secundă, 150 000 de ființe umane și contaminînd cu radiațiile ei ucigătoare altele multe (bomba căzută asupra orașului japonez continuă să provoace anual 3 000 de victime).

Explozia unei bombe nucleare de azi, de ultimul tip, este capabilă să degajeze energii de 4 000 de ori mai mari decît cea aruncată la 6 august 1945 peste Hiroshima. Pentru că tragedia provocată de prima bombă atomică n-a însemnat și oprirea aventurii. Monopolul S.U.A. asupra armei atomice a fost repede depășit, febra concurenței făcînd să existe astăzi un adevărat „club atomic", membrii lui aflîndu-se într-o sinistră competiție, în numele unui echilibru ce nu poate fi atins datorită veșnicei neliniști ca „celălalt" să n-o ia înainte. Așa se face că *pericolul nuclear*, care înseamnă în condițiile expansiunii neîntrerupte a înarmării pericolul pulverizării planetei noastre, își întinde azi *umbra lungă și întunecată* peste întregul glob, mai densă totuși deasupra Europei, principalul depozitar al arsenalului militar al lumii contemporane. Tocmai bătrînul continent care a cunoscut ravagiile celor mai pustietoare războaie....

Presupusul „echilibru" militar apare deci utopic în condițiile neîncrederii reciproce. Așa cum speranța supraviețuirii în cazul unui război nuclear este iluzorie. Iată cum sînt prezentate în revista americană „Newsweek" efectele unui atac nuclear în care s-ar folosi focoase de mărime medie, respectiv de o megatonă (preponderente sînt însă focoasele de ... 20 megatone): „Fiecare explozie la suprafață va provoca un crater de 200 picioare (60 m) adîncime și de 1 000 picioare (300 m) lărgime; temperatura la sol ar fi apropiată de cea a Soarelui; pe o rază de 2 mile (o milă = 1,6 km) în jurul fiecărui crater, căldura și presiunea vor incinera toate ființele vii și pulveriza cea mai mare parte a clădirilor. Pînă la o depărtare de 4 mile, cei care au supraviețuit primului șoc vor căpăta arsuri de gradul trei, iar obiectele expuse vor izbucni în flăcări. Oamenii aflați la 9 mile depărtare vor căpăta arsuri de gradul doi, căldura va aprinde frunzele uscate, iar ferestrele vor exploda ca niște floricele de porumb. Cei aflați pînă la 30 de mile vor deveni parțial orbi numai dacă vor arunca o privire spre globul de foc al exploziei.

Principalul pericol se apreciază că provine de la căderile radioactive, cînd rămășițele aruncate în aer de explozie se

Scanned with OKEN Scanner

ionizează în norul sub formă de ciupercă şi cad pe pămînt. Viaţa şi moartea a milioane de oameni — se mai arată în revista americană — vor depinde de direcţia spre care bate vîntul şi de viteza acestuia. Ploaia va fi o altă sursă a morţii întrucît picăturile de ploaie vor colecta particulele radioactive din nori. Multe din victime vor avea o moarte înceată, dureroasă, ca urmare a bolilor provocate de radiaţii. La două săptămîni după expunere (la radiaţii), victimele vor suferi sîngerări interne, ulcerarea buzelor şi pierderea părului; sistemul lor de imunizare va fi distrus, făcîndu-i neputincioşi faţă de orice boală. Chiar şi în cel mai bun adăpost, boli ca febra tifoidă şi holera pot face ravagii.

Agricultura va suferi pierderi uriaşe. Particulele care cad — cum ar fi stronţiul 90, ce provoacă leucemia — vor pătrunde în sol. Animalele vor fi ucise sau contaminate. Izotopii radioactivi vor pătrunde în apă. Radiaţiile devin mai puternice şi mai periculoase cînd ating alimentele. O radiaţie scăzută poate provoca un înalt procent de mortalitate din cauza cancerului şi a bolilor genetice pentru o perioadă pînă la 40 de ani. Efectele asupra ecosistemului vor dura şi mai mult. Devastarea multor plante şi animale poate bulversa balanţa naturii. Gîndaci şi alte insecte care au o toleranţă înaltă pentru radiaţii vor împînzi zonele de căderi radioactive. Mai multe explozii pot distruge stratul de ozon, slăbind protecţia faţă de razele ultraviolete ale Soarelui...“ (din „*Almanah Scînteia* 1982“, p. 278).

Iată şi alte evaluări! Un grup de cercetători americani, care au studiat efectele unei explozii de o megatonă deasupra unui oraş de circa patru milioane de locuitori — cum ar fi Detroit — au ajuns la următoarele constatări: a) explozia, produsă la o altitudine de 1 800 m, ar ucide imediat circa 500 000 de persoane şi ar răni alte 600 000; b) zona în care casele ar fi total distruse sau devenite impracticabile s-ar întinde pe mai mult de 300 kmp; c) numărul supravieţuitorilor afectaţi de arsuri ar putea să atingă între cîteva mii şi mai multe sute de mii, în funcţie de numărul persoanelor iradiate de ciuperca de foc. O explozie de 10 pînă la 20 megatone, al cărei punct zero s-ar afla deasupra New York-ului, ar distruge toate clădirile nu numai din Manhattan, ci şi din cartierele Brooklyn şi Queens pînă la aeroportul Kennedy, precum şi cele din Hoboken şi Jersey City şi cea mai mare parte din Bronx.

Scanned with OKEN Scanner

Visul de groază poate deveni oricînd realitate, deoarece orice conflict major izbucnit în lume ar putea deveni nuclear. Așa se apreciază în multe din rapoartele realizate sub egida Consiliului Consultativ al secretariatului general al O.N.U. pentru studii în domeniul dezarmării, cum sînt: *Studiu de ansamblu asupra armelor nucleare*, *Rolul măsurilor de creștere a încrederii între state*, *Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor*, *Impactul cursei înarmărilor asupra securității internaționale*, *Studiu privind relația dintre dezarmare și dezvoltare* ș.a.m.d. Ultimul dintre documentele menționate, elaborat de experți din 27 de țări, între care și România, subliniază că omenirea este confruntată cu cel mai grav pericol, deoarece nivelul înalt și cursa accelerată a înarmărilor nu fac decît să sporească primejdia de război iar declanșarea unui conflict nuclear poate pune în pericol însăși existența omenirii. „Cît timp va continua cursa înarmărilor, cît timp se vor produce diferite tipuri de armamente nucleare și de altă natură, viața continentului european, existența planetei noastre, a întregii lumi vor fi permanent în pericol" a arătat președintele Republicii Socialiste România, tovarășul *Nicolae Ceaușescu* la marea adunare populară din Capitală din 5 decembdrie 1981, una din cele mai grandioase demonstrații din lume consacrată dezarmării și păcii, cu participarea a peste 300 000 persoane. Este concluzia firească a faptului că *arsenalul morții* cuprinde peste 50 000 de încărcături nucleare, puterea lor distructivă echivalînd cu peste un milion de bombe de mărimea celei lansate asupra Hiroshimei, adică 13 miliarde de tone de TNT (trinitrotoluen), cu alte cuvinte mai mult de trei tone de explozibil convențional pentru fiecare locuitor al planetei, potențial capabil să ucidă de mai multe ori întreaga populație a lumii...

Cele mai grave pericole planează asupra Europei. La bazele militare ce împînzesc continentul se aflau la începutul anului 1982 peste 15 000 de încărcături nucleare, 2 452 rachete intercontinentale, 505 bombardiere strategice, 24 000 de avioane de luptă, 45 000 nave de război, 91 270 tancuri, 56 4000 tunuri. Riscurile sînt uriașe! O singură salvă de rachete nucleare de pe bordul unui submarin ar putea transforma în deșert radioactiv o suprafață de 3 ori cît Europa. Dar s-a considerat că nu este de ajuns. Așa se face că, deși pe continent existau deja 2 000 rachete cu rază medie de acțiune, N.A.T.O. a adoptat în 1979 o hotărîre privind amplasarea în Europa occidentală a 108 rachete „Pershing-2" și 464 de

Scanned with OKEN Scanner

rachete de tipul „Cruise". O singură rachetă „Pershing" dispune de o încărcătură explozivă cu o putere de distrugere de 30 de ori mai mare decît a bombei de la Hiroshima.

Perfecționările continuă! Nu poate scăpa astfel atenției noua bombă atomică, bomba cu neutroni, așa-zisă „curată", care poate ucide tot ce este viu pe mari întinderi, fără a distruge obiectele neînsuflețite. Se pun la punct arme care să genereze inundații catastrofale prin provocarea de ploi, în timp ce pe zone întinse ale planetei oamenii mor de foame datorită secetelor prelungite. Alte proiecte urmăresc... absorbirea apei, declanșarea uraganelor etc.

Perfecționările cuprind și mijloacele de transport, de depozitare. Strategii militare sofisticate sînt în febrile căutări de noi metode de apărare și de contra-sisteme care să protejeze arsenalul atomic. Dar nu lipsesc nici accidentele. În ianuarie 1966, la Palomares, în Spania, scapă în apele mării patru bombe cu hidrogen, constituind un prim semnal de alarmă asupra riscurilor patrulării bombardierelor atomice. Potrivit datelor Institutului internațional de studiere a păcii din Stockholm, pînă în 1976 au avut loc 125 de accidente de acest fel. Se adaugă cîteva defecțiuni în sistemele de alarmă atomică, oricare dintre ele, nesoluționată în termen util, putînd declanșa măcelul.

Proporțiile fără precedent ale arsenalelor militare presupun, evident, o *incalculabilă risipă de resurse umane*, financiare, de capacități de producție, materii prime. „Consumurile în domeniul militar — arată studiul O.N.U. citat mai înainte — devin pe zi ce trece tot mai dăunătoare din punct de vedere social, tot mai nejustificate din punct de vedere economic, tot mai lipsite de sens din punct de vedere politic, tot mai hazardate din punct de vedere ecologic și tot mai intolerabile din punct de vedere moral". Poate oare economia mondială susține la infinit extinderea activității militare? — se întreabă autorii studiului, precizînd, pe bună dreptate, că această cursă nebunească este o povară care apasă greu asupra economiilor tuturor țărilor, fără excepție, că ea reprezintă principalul factor care determină agravarea crizei economice mondiale, accentuarea subdezvoltării. Chiar în cazul cel mai fericit cînd incredibilul potențial militar acumulat nu ar fi folosit niciodată, cursa înarmărilor constituie o uriașă povară asupra tuturor popoarelor, cu precădere asupra acelora din țările în curs de dezvoltare pe care le privează de resurse indispensabile pentru dezvoltare. Să consemnăm

Scanned with OKEN Scanner

acum cîteva din „consumurile“ la zi ale mașinii militare. Începem cu *resursele umane*. Totalul celor înrolați în forțele armate regulate din întreaga lume se ridică, în condiții de pace, la 25 de milioane. Mai există 100 milioane persoane — „angajați civili“ — care lucrează în serviciile cu profil militar, în cercetarea și producția de arme, în activități adiacente. Alte 10 milioane persoane sînt incluse în forțele paramilitare. Peste 500 000 oameni de știință și ingineri (adică 20 la sută din totalul celor existenți în întreaga lume) lucrează pentru perfecționarea armamentelor, în timp ce în multe țări ale lumii lipsesc cadrele calificate și fondurile necesare pentru cercetări în direcția descoperirii remediilor unor boli care seceră anual milioane de vieți. De altfel, cercetările științifice în domeniul producerii, modernizării și fabricării armelor sînt de 25 de ori mai intense decît cele din domeniul civil. O mare parte din cercetările aferente spațiului cosmic aparțin domeniului militar, avîndu-se în vedere că 75 la sută din cei circa 2 000 sateliți lansați pînă în anul 1982 au variate funcții militare; gama utilizării este largă; de la sateliți destinați recunoașterii fotografice, care zboară la atitudini de 200 km, pînă la... sateliți anti-sateliți.

Pe glob numărul analfabeților depășește un miliard, în timp ce numărul militarilor în uniformă depășește cu mult pe cel al educatorilor, învățătorilor și profesorilor.

Eforturile *financiare* ale expansiunii continue a arsenalelor morții sînt, la rîndul lor, într-o permanentă creștere. În 1948 această povară însemna 100 miliarde dolari pentru a atinge 250 miliarde în 1960, apoi peste 400 miliarde în 1970, pentru ca în 1980 să depășească 500 miliarde și să crească în continuare (peste 700 miliarde dolari în 1982). Suma cheltuită anual pentru înarmare echivalează cu: valoarea creșterii economice mondiale pe o perioadă de 3—4 ani; valoarea producției de cereale a lumii; circa 90 la sută din cea a consumului mondial de petrol (sumele cheltuite pentru cercetări în domneiul militar sînt de 8 ori mai mari decît cele pentru soluționarea problemelor energetice, iar totalul celor pentru înarmare de cel puțin 5 ori mai mari decît totalitatea fondurilor alocate pentru activitățile de cercetare-dezvoltare în țările în curs de dezvoltare sau de 20 de ori mai mari decît ajutoarele pentru dezvoltare furnizate țărilor sărace); mai mult de 6 la sută din întreaga producție mondială; venitul național al tuturor țărilor din Africa și America Latină; venitul pe locuitor a 1,3 miliarde persoane din Africa și Asia de sud; peste 110

Scanned with OKEN Scanner

dolari smulşi fiecărui locuitor al Terrei; o multiplicare de circa 20 de ori a asistenţei pentru dezvoltare dată de ţările O.C.D.E. statelor „lumii a treia".

Principalele şase ţări sub raportul cheltuielilor militare deţin, practic, totalitatea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare în scopuri militare. Ele livrează 90 la sută din totalul exporturilor de arme şi 95 la sută din exporturile de arme majore către ţările în curs de dezvoltare, cele pentru care înarmările constituie o povară tot mai grea. În 1981, ţările în curs de dezvoltare au cheltuit pentru arme aproape 9 miliarde dolari, faţă de 3 miliarde în 1980; partea din cheltuielile militare mondiale globale care revin „lumii a treia" a sporit însă de la sub un miliard de dolari cu 15 ani în urmă la circa 10 miliarde în prezent. Livrările de armament se fac de obicei pe credit, antrenînd plata unor dobînzi considerabile, ceea ce amplifică inflaţia şi constituie un mijloc de frînare a eforturilor de dezvoltare ale ţărilor sărace şi de adîncire a decalajelor.

Deopotrivă, înarmarea produce *o enormă risipă de capacităţi de producţie şi materii prime*. Bunăoară, în multe ţări, între 45 şi 75 la sută din producţia de noi nave şi 46—80 la sută din producţia aeronautică, electronică şi electrotehnică este destinată scopurilor militare. Sau: în condiţiile în care economia mondială trece printr-o gravă criză — în numeroase ţări producţia industrială înregistrează reduceri substanţiale sau stagnează — sute şi mii de întreprinderi, unele în totalitatea lor, altele doar parţial, care dau o producţie de circa 150 miliarde dolari, fabrică armament şi echipamente militare.

Încă mai substanţiale sînt consumurile de materii prime, provocînd o risipă absurdă, acum cînd se pune cu atîta stringenţă problema economisirii tuturor materiilor prime, mai ales celor de care depinde progresul omenirii, astfel ca toate popoarele să-şi aibă asigurat viitorul. În contradicţie flagrantă cu faptul că asigurarea cu materii prime este tot mai dificilă pentru cele mai multe ţări ale lumii, industria de armament foloseşte cantităţi enorme de asemenea produse neregenerabile şi nerecuperabile. Aşa se face că producţia de armament foloseşte mai mult aluminiu, nichel, cositor, mercur, zinc, crom, cupru, argint, tungste (wolfram), platină şi aproape tot atît minereu de fier cît consumă la un loc ţările Asiei, Africii şi Americii Latine. După cum pentru producerea şi experimentarea armelor, cît şi pentru instrucţie se foloseşte,

Scanned with OKEN Scanner

anual, o cantitate de petrol egală cu jumătate din consumul a peste 125 de țări în curs de dezvoltare.

Un loc aparte revine în acest proces metalelor rare, cobaltului, titaniului, uraniului, palladium-ului, rutheniului, platinei, zirconiului, plumbului, molibdenului, tantalului, argintului, cromului. Faptul că rezervele cunoscute de asemenea metale sînt reduse și că au utilizări în industria de vîrf, impune folosirea lor economicoasă. În pofida acestei cerințe logice, consumul de metale rare este tot mai ridicat, cauza principală constituind-o punerea la punct a noi tipuri de arme, altfel spus intensificarea calitativă a cursei înarmărilor nucleare, cu laser, cu ghidaj electric sau folosind fluxul de electroni drept... muniție, ceea ce implică cereri tot mai mari de „metale rare", transformate astfel în „metale strategice". Stocarea lor în cantități tot mai mari se înscrie între mijloacele așa-zisei supremații militare, deoarece, după aprecierea săptămînalului francez „L'Express", înlocuind tot mai mult omul în manevrarea noului armament, instalațiile ultrapefecționate au nevoie de „ochi" și de „urechi", adică de noi aparate, cît mai sensibile, în a căror fabricare metalele rare sînt indispensabile. Cel mai mare depozitar de asemenea materii prime sînt S.U.A. care au început să-și constituie stocuri strategice între anii 1939—1945; lor le reveneau, în 1976, următoarele procente: 19,4 la sută din consumul mondial de bauxită (77 098 mii tone în acel an), ponderea consumului militar în această cantitate fiind de 14 la sută; 21,5 la sută din consumul mondial de cositor de 240,6 mii tone, pentru scopuri militare afectîndu-se 8,8 la sută; 11,7 la sută din consumul mondial de crom (cromit) de 8 063 mii tone, 7,6 la sută fiind consum militar; 34,4 la sută molibden (din 82,6 mii tone), cu 9,3 la sută pentru arsenalul nuclear; 20,9 la sută din consumul mondial de cupru (8 509 mii tone), cu 13,7 la sută pentru armată ș.a.m.d. Au urmat alte țări. Franța a trecut la stocarea metalelor „strategice" probabil în 1975. Urmează, se pare, ca și R.F. Germania să se alăture statelor care fac stocuri „de precauție". Se blochează astfel importante resurse.

Stocarea se află în relație și cu faptul că, de regulă, țările mari consumatoare de „metale rare", devenite „strategice", nu sînt și cele mai mari producătoare. Unele chiar nu dispun deloc de resurse de acest fel. De exemplu, S.U.A. au dispus în 1980 de o producție proprie de nichel minier reprezentînd mai puțin de 1,5 la sută din producția mondială (peste 700 000 tone în acel an), revenindu-i în schimb circa 20 la sută din

Scanned with OKEN Scanner

consumul mondial de nichel rafinat. La rîndul lor, Marii Britanii, Franței și R.F. Germaniei, fără producție proprie de nichel minier, le-au revenit, împreună, aproape 20 la sută din consumul mondial de nichel rafinat (inclusiv consumul de nichel conținut în feronichel, oxizi etc.). În ceea ce privește cuprul, în 1979 țările capitaliste dezvoltate au dat o producție totală de 2 747 700 tone cupru minier (producția mondială a fost de 7 950 700 tone) și 4 920 000 tone cupru rafinat (din 9 343 000 tone cît a fost producția mondială). Țările în curs de dezvoltare (nesocialiste) au produs în același an 3 276 000 tone cupru minier, deci mai mult decît țările capitaliste dezvoltate, pentru ca în privința producției de cupru rafinat raportul să se schimbe radical, țărilor nesocialiste în curs de dezvoltare revenindu-le 1 990 900 tone, adică de circa 2,5 ori mai puțin decît țărilor capitaliste dezvoltate. Discrepanța este și mai netă în ceea ce privește consumul de cupru rafinat, țărilor capitaliste dezvoltate revenindu-le peste două treimi, față de mai puțin de 8 la sută cît a revenit celei de a doua categorii de țări. Semnificativ este și tabelul alăturat privind comerțul internațional cu cupru rafinat. El ne scutește de comentarii suplimentare.

La zinc, situația în 1979 s-a prezentat în felul următor: țărilor capitaliste dezvoltate le-au revenit aproape 52 la sută din producția mondială de minereu de zinc (6 384 500 tone), 62 la sută din producția mondială de zinc rafinat (6 442 900 tone) și circa 60 la sută din consumul mondial de zinc rafinat (6 310 600 tone); țările în curs de dezvoltare au participat la indicatorii folosiți cu aproape 20 la sută, sub 9,3 la sută și, respectiv, 12,5 la sută. Deci, chiar și acolo unde dețin o pondere prioritară la producția minieră proprie, o depășesc totuși la capitolul prelucrare și consum.

Cu privire la aluminiu, menționăm doar nivelul stocurilor deținute de statele membre ale I.P.A.I. (organizație ce cuprinde țările nesocialiste producătoare de metal și R.S.F. Iugoslavia) la 31 octombrie 1980, grupate pe mari regiuni: Africa — 64 000 tone; America de Nord — 2 010 000 tone; America Latină — 76 000 tone; Asia de Est — 235 000 tone; Asia de Sud — 93 000 tone; Europa Occidentală — 1 142 000 tone; Australia — Oceania — 159 000 tone.

Desigur că discrepanțele prezentate nu se datoresc exclusiv dezvoltării și înnoirii arsenalului militar, dar este evident că înarmările, mai ales cele nucleare, le-au adîncit. Iar stările de lucruri de felul celor prezentate nu ocolesc piețele celor-

Scanned with OKEN Scanner

Comerțul internațional cu cupru rafinat în anul 1979
— mii tone —

Țări capitaliste dezvoltate și în curs de dezvoltare	Export	Import
TOTAL	2 646,0	2 830,0
din care:		
Belgia	297,6	342,1
Franța	17,3	345,9
R.F. Germania	99,6	456,3
Italia	—	338,5
Spania	30,0	20,2
Suedia	25,3	71,2
Anglia	22,6	317,8
Africa de Sud	84,0	...
Zair	70,0	—
Zambia	625,8	—
S.U.A.	74,9	215,2
Canada	191,1	32,5
Chile	741,8	—
Peru	212	—
Brazilia	—	194,8
Japonia	46,9	305,4
India	—	20,8
Taivan	—	55,0
Australia	47,0	—

Din „Conjunctura economiei mondiale", 1981, după „World metal Statistics", septembrie, 1980.

lalte „metode strategice", așa cum problema poate fi analizată și sub alte unghiuri. Concluziile rămîn oricum aceleași: săracii produc materii prime (de pildă, Africa furnizează — la nivelul anului 1976 — circa trei zecimi din producția mondială de antimoniu, 16 la sută din cea de bauxită, 54 la sută — crom, 78,3 la sută — cobalt, 20 la sută — cupru, 6,5 la sută — nichel, 8 la sută — zinc, 5,7 la sută — plumb, care cu

Scanned with OKEN Scanner

puține excepții au luat drumul exportului), iar bogații achiziționează uriașe cantități, mărindu-și necontenit „stocurile strategice"; armele scurtează astfel „viața" rezervelor de „metale rare" ale Terrei (nu numai ale lor), deturnînd mari cantități de la utilizarea pașnică (de exemplu, potrivit statisticilor O.N.U., numai în compoziția fuselajului unui avion de luptă modern intră circa 15 la sută titaniu, iar la noile tipuri de avioane de recunoaștere, fuselajul este constituit aproape în întregime din titaniu și aliaje cu titaniu).

În fine, nu se poate trece cu vederea faptul că *înarmările constituie un pericol evident pentru mediul înconjurător*. De pildă, specialiștii apreciază că reducerea stratului de ozon care înconjoară Pămîntul se datorește mai ales gazelor eliminate în atmosferă de țevile de eșapament ale automobilelor și celor eliminate de avioane, cu deosebire cele supersonice care zboară la 15 000 m altitudine. Echipamentului militar îi revine o importantă cotă—parte între aceste mijloace distructive.

Alt exemplu. S-a constatat că în ultimele patru decenii temperatura solului a scăzut cu un grad, iar straturile de gheață și zăpadă de la Polul Nord au crescut cu 12 la sută. Oamenii de știință pun aceste modificări pe seama experiențelor militare. Din 1945 pînă astăzi au avut loc peste 1 250 explozii nucleare, ele aflîndu-se la originea răspîndirii unor deșeuri radioactive corespunzînd unei puteri nucleare globale de 145 megatone. Se apreciază că iradierile produse ca urmare a experiențelor nucleare efectuate numai în atmosferă au produs deja 150 000 de decese premature. Pe lîngă faptul că terenurile supuse unor asemenea experiențe sînt scoase pentru multe zeci de ani din circuitul lor firesc. Drama locuitorilor din micul atol Bikini a făcut deja înconjurul Pămîntului. Să adăugăm efectele deja „experimentate" sau numai „proiectate" ale armelor chimice, geofizice, radiologice...

Se dezvăluie astfel o altă latură a primejdioasei curse a înarmărilor: dezechilibrul naturii, modificarea, în scopuri militare distructive, a mediului înconjurător.

Scanned with OKEN Scanner

„După cum arată faptele viața mondială tot mai interdependentă, disproporțiile și rămînerile în urmă într-o zonă sau alta a lumii au, pînă la urmă, repercusiuni mai mari sau mai mici, asupra tuturor statelor, afectează raporturile economice în general"

NICOLAE CEAUȘESCU

Implicațiile decalajelor economice, ale crizei economice mondiale sînt multiple și profunde. În relație directă cu ele se află subdezvoltarea, stagnarea economică, instabilitatea, recesiunea, care, în condițiile întăririi interdependențelor dintre economiile naționale în cadrul sistemului economic mondial (izvorîte din adîncirea fără precedent a diviziunii internaționale a muncii în condițiile profundei revoluții științifico-tehnice, *N.S. Stănescu*, 1980. p. 12), afectează, în diferite grade, toate țările lumii. Dar *greutățile cele mai mari le suportă țările în curs de dezvoltare*, pentru care chiar perioadele de *recesiune* economică din țările capitaliste industrializate înseamnă dificultăți sporite în calea eforturilor depuse pentru ieșirea din înapoierea economică. Într-o declarație făcută în fața parlamentului din Zambia, un om de stat al acestei țări sublinia în mod plastic: „Dacă țările capitaliste dezvoltate tușesc, noi, în lumea a treia, contractăm o pneumonie. Dacă economia acelor țări suferă o ușoară indispoziție, nouă, în lumea a treia, ni se transmite o tromboză sau o dublă pneumonie".

Adresîndu-se Fondului Monetar Internațional, ministrul de finanțe al Indiei declara: „Țările dezvoltate, deși sînt mai puternice din punct de vedere economic și, ca atare, mai dotate să facă singure față crizelor, preferă să ridice tot mai numeroase bariere protecționiste în fața exporturilor din țările în curs de dezvoltare, aruncînd astfel în spatele acestora cea mai mare parte a greutăților și ridicînd obstacole serioase în calea progresului lor economic". Este și motivul pentru care țările „lumii a treia" sînt confruntate cu necesitatea de a apela la împrumuturi, care ridică mereu plafonul *datoriilor lor externe*, mai ales în condițiile dobînzilor tot mai ridicate. S-a ajuns astfel la situația că țările

Scanned with OKEN Scanner

industrializate, de unde provin sumele împrumutate, folosesc pentru „asistența financiară" dobînzile achitate de țările chipurile beneficiare ale acestei asistențe...

Țările sărace devin astfel și mai sărace. Datele Băncii Mondiale evidențiază în acest sens că disproporția dintre venitul mediu pe locuitor din cele mai bogate și cele mai sărace țări era de 134:1 în 1977 pentru ca doi ani mai tîrziu să ajungă la 166: 1 și să crească în continuare. „Lumea a treia" — sublinia un raport al O.C.D.E. — este în prezent mai săracă decît la începutul deceniului trecut, iar Buletinul Organizației Internaționale a Muncii dezvăluie situația dramatică a peste 250 milioane de țărani fără pămînt din „lumea a treia" care trăiesc sub limita cea mai de jos a *sărăciei*, avînd un venit anual de 25 dolari de persoană.

Există și altfel de implicații, care vizează, de data aceasta, stări de lucruri din înseși țările capitaliste dezvoltate. Se recurge în aceste țări la diverse „măsuri de austeritate", menite să pună capăt recesiunii prelungite. Aceasta afectează mai ales „*lumea a patra*", adică „săracii lumii bogate" (respectiv cele peste 45 de milioane de cetățeni din țările capitaliste dezvoltate care trăiesc sub limitele sărăciei, după aprecierile din „Le Monde") și, în mod special, „*lumea a cincea*" (imigranții sau dezmoșteniții soartei, „primele victime" după aprecierea ziarului britanic „Daily Mirror"). Se adaugă, aproape pretutindeni, creșterea prețurilor, proliferarea șomajului ș.a.m.d.

Concluzii aproximativ similare cu cele prezentate sînt consemnate și în raportul anual al U.N.C.T.A.D. (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare), publicat în 1981, în preajma deschiderii, la Paris, a conferinței O.N.U. consacrată problemelor ce confruntă țările cele mai sărace din lume și în care sînt analizate rezultatele și *perspectivele* economiei mondiale între anii 1945 și 2 000. Subliniind lipsa unor progrese însemnate în direcția instaurării unei noi ordini economice raportul atrage atenția asupra accentuării subdezvoltării, creșterii accelerate a datoriilor externe și agravării penuriei de alimente în Sudul sărac, paralel cu accentuarea stării de criză economică, a inflației și degringoladei monetare în Nordul bogat.

Se arată, bunăoară, că, în ultimele două decenii, cele mai multe state în curs de dezvoltare au înregistrat progrese economice lente sau chiar au stagnat. Excepție fac doar cîteva țări bogate în resurse naturale, mai ales în petrol.

Scanned with OKEN Scanner

Rezultatul, cum am mai arătat, este adîncirea decalajelor nu numai între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare ci și între statele ultimei categorii. Dacă în 1960 venitul mediu pe locuitor în țările cel mai puțin avansate era de o treime din cel care revenea ansamblului statelor în curs de dezvoltare, în 1980 el nu mai reprezenta decît o pătrime.

Sărăcia unor vaste zone ale globului — se mai arată în raportul U.N.C.T.A.D. — a restrîns puterea de absorbție a pieței mondiale, ceea ce impietează asupra ansamblului activității economice. Recesiunea din țările capitaliste dezvoltate a diminuat gradul de folosire a forței de muncă, iar măsurile protecționiste luate de statele respective în scopul combaterii șomajului n-au făcut decît să încetinească și mai mult ritmul de creștere economică, ca urmare a efectelor negative asupra comerțului internațional.

Acum, pe larg despre principalele consecințe, enunțate doar în această punere în temă.

Subdezvoltarea și „prerogativele" ei calitative. Structura deformată a economiei. Structuri sociale. Paria civilizației moderne

> *„Sînt imposibil de conceput stabilitatea economică, pacea în lume cînd două treimi din omenire trăiesc în subdezvoltare, în mizerie. Problema subdezvoltării, a noii ordini economice constituie factorul primordial — pentru existența omenirii".*
>
> *NICOLAE CEAUȘESCU*

S-au arătat la locul cuvenit trăsăturile generale care deosebesc țările în curs de dezvoltare de cele dezvoltate, precum și starea economică a statelor cel mai puțin dezvoltate. Subdezvoltarea se reliefează nu numai prin aspectele ei cantitative, de severă rămînere în urmă la diverși indicatori economici, ci și prin elemente de ordin *calitativ*, ținînd de structura internă a economiei, dezvoltarea ei în profil teritorial, caracterele relațiilor de producție etc.

Țările subdezvoltate au, de regulă, o *structură deformată a economiei*, caracterizată prin predominarea excesivă a agriculturii și industriei extractive, dar și acestea sînt repre-

Scanned with OKEN Scanner

zentate printr-o gamă redusă de ramuri și produse și au un slab nivel de înzestrare tehnică, ceea ce generează o productivitate scăzută, o participare restrînsă la diviziunea internațională a muncii, o piedică în calea dezvoltării lor. Chiar dacă nu se poate nega faptul că metropolele au dezvoltat și unele obiective industriale moderne, de înaltă tehnicitate, în economiile țărilor coloniale sau dependente, trebuie totuși precizat că acestea s-au constituit în enclave care au contribuit la dezorganizarea economiilor naționale, la accentuarea dependenței lor; în esență, îndelungata dominație colonială a creat economii de dependență la „periferia" dezvoltării, dezarticulate, fapt care a constituit un factor generator de subdezvoltare și perpetuare a ei. Exemple au fost suficiente în primul capitol al cărții, privind inclusiv marile decalaje în dezvoltarea economică în profil teritorial. Relațiile dintre ramurile economiei naționale sînt slabe în țările subdezvoltate; agricultura de subzistență, de pildă, în cadrul căreia se consumă mai toată producția, are o slabă participare la circuitul de bunuri pe piața internă, legăturile ei cu industria fiind la fel de friabile. Toate acestea în timp ce în țările dezvoltate modernizarea structurii economiei naționale se traduce prin ponderi foarte reduse ale sectorului primar (agricultură, silvicultură, pescuit) la crearea produsului intern brut (2 la sută în Belgia, R.F. Germania, Marea Britanie, 3 la sută în S.U.A., 4 la sută în Austria, Canada, Suedia, 5 la sută în Franța, Japonia) sau a venitului național (7 la sută în Cehoslovacia, 9 la sută în R.D. Germană) și tot mai mari ale celui terțiar (servicii); tendința respectivă este caracteristică, într-o oarecare măsură, și țărilor socialiste în curs de dezvoltare, inclusiv României.

Țările subdezvoltate se „individualizează" și după caracterele relațiilor de producție și ale structurilor sociale, în care privință situația este, de asemenea, neomogenă. Există astfel în aceste țări relații de producție și sectoare economico-sociale, precum și clase și categorii sociale mult diferențiate. În unele țări subdezvoltate dăinuie încă rămășițe ale unor relații patriarhale, tribale, de genul celor ce au existat în comuna primitivă (recent, un asemenea trib primitiv a fost descoperit întîmplător în sud-estul munților Himalaya, la granița dintre statele Bhutan cu India, membrii lui necunoscînd nici focul, nici îmbrăcămintea) precum și rămășițe, în forme camuflate, de relații sclavagiste, pentru a nu mai vorbi de puternicele rămășițe ale relațiilor feudale sau semi-

Scanned with OKEN Scanner

feudale, împletite, deseori, cu relații capitaliste. Un sector economic, cu o pondere însemnată în multe țări subdezvoltate și în curs de dezvoltare, îl reprezintă cel al micilor gospodării țărănești și al micilor meșteșugari *(Gavril Horja*, 1981, p. 17—18). Tot aceste țări sînt și cele care „oferă", de regulă, masa principală a „culturilor nocive", cum pot fi numite plantele cultivate din care se obțin diferite substanțe narcotice toxice, cum este opium-ul, extras prin incizie din capsulele necoapte ale unei specii de mac și care se folosește nu numai în industria farmaceutică, datorită alcaloizilor (morfină, papaverină etc.), dar este și ilegal comercializat prin diverse rețele secrete controlate, de obicei, din țările capitaliste dezvoltate, pentru practica toxicomaniei (cel mai mare producător al lumii de mac este „triunghiul de aur" din nordul Thailandei).

În unele țări în curs de dezvoltare apar și relații de tranziție, fie spre o orînduire bazată pe proprietatea privat-capitalistă, fie spre una bazată pe proprietatea de stat și cooperatistă de tip socialist; clasele exploatatoare din prima categorie de state sînt alcătuite din marii proprietari de pămînt (de felul moșierilor și latifundiarilor din unele țări latino-americane, al prinților și șefilor de triburi din anumite state asiatice și africane) și din capitaliștii autohtoni și străini acolo unde există sectoare capitaliste.

Aproape fără excepție, țărănimea alcătuiește partea cea mai numeroasă a populației țărilor subdezvoltate. Supusă exploatării celor care dețin puterea economică și politică, ea se manifestă tot mai activ ca forță socială care luptă pentru pămînt și libertate. Nomadismul (mai ales pentru creșterea animalelor) este încă o practică răspîndită în unele țări subdezvoltate. Deși în creștere ca număr și rol în lupta pentru libertate și progres social, clasa muncitoare este încă relativ redusă în „zonele subdezvoltate" ale Terrei, în Africa și Asia, procentul muncitorilor reprezentînd circa o zecime din populația activă. Un rol politic progresist îndeplinesc în multe cazuri, în țările „lumii a treia", intelectualii, funcționarii militarii.

Starea de subdezvoltare, similară după cum își poate da oricine seama cu sărăcia și decalajele economice (elementele lor „periferice"), are implicații în multiple planuri sociale, consecințele ei însemnînd subalimentație, analfabetism, slabă asistență sanitară, valoare ridicată a mortalității infantile etc., toate conturînd, deseori, un foarte scăzut nivel de viață

Scanned with OKEN Scanner

materială, o cruntă sărăcie pentru sute de milioane de oameni ai planetei noastre. Sărăcia, cu întregul ei cortegiu de consecințe negative a căpătat o dimensiune atît de mare încît privește azi întreaga comunitate internațională. După unele aprecieri peste un miliard de oameni formează masa săracilor lumii, sau ceea ce eufemistic s-a numit „*paria civilizației moderne*", nouă zecimi dintre ei trăind în țările rămase în urmă sub raport economic, unde consecințele diviziunii internaționale a muncii create de colonialism sînt dintre cele mai dramatice. Potrivit statisticilor O.N.U., în prezent 40 la sută din mîna de lucru a țărilor aflate la periferia dezvoltării economice este nefolosită, integral sau parțial. Cauza își află originile în politica colonială a mutilării fostelor posesiuni „de peste mări" în care monocultura și monoproducția, distrugerea culturilor de subzistență și înlocuirea lor cu o agricultură „de export", menită să furnizeze metropolelor materii prime și produse „de desert" (cafea, cacao, arahide, ceai, banane etc.), au dus la descalificarea forței de muncă, la instaurarea șomajului cronic, la proliferarea sărăciei, a foametei.

Criza alimentară recidivează. Preocupări. Foametea și malnutriția persistă. Analiza obiectivă și atentă elimină teoriile de nuanță malthusianistă după care Terra n-ar avea capacitatea de a face față creșterii demografice. Inechități și „civilizații" alimentare. Capacitatea alimentară a planetei noastre

Recidivînd în ultimii ani, *criza alimentară*, componentă a crizei economice mondiale, înscrisă pe fondul subdezvoltării, constituie o prezență dureroasă în multe țări în curs de dezvoltare, deținînd un loc aparte printre perturbările sociale ale lumii contemporane.

Și nu se poate afirma că nu există *preocupări* pentru eradicarea acestui flagel. Încă în 1946* a fost creată Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (cunoscută sub denumirea prescurtată de F.A.O.), organizație concepută ca un for larg, menit să contribuie, prin studierea căilor de ameliorare a situației alimentare și agricole a omenirii și prin acțiuni practice în acest domeniu, la îmbunătățirea condițiilor alimentare ale popoarelor. Iar azi,

* La 16 octombrie, stabilită ca „Zi mondială a alimentației".

Scanned with OKEN Scanner

cînd fenomenele de criză alimentară pe plan mondial cunosc o amplă recrudescență, crește implicit și rolul pe care este chemată să-l joace F.A.O. în soluționarea acestor probleme, componentă a statornicirii unei noi ordini economice mondiale. În 1976, într-un interviu acordat „Scînteii" cu prilejul împlinirii a trei decenii de la crearea organizației, directorul ei general adjunct aprecia că bilanțul F.A.O. este pozitiv. Se argumenta prin aceea că, înființată inițial ca organism de studii și cercetări, F.A.O. a devenit tot mai mult un instrument de promovare a cooperării internaționale în vederea sporirii randamentului producției agricole și ridicării nivelului de alimentație și de viață al populației, în special în țările în curs de dezvoltare. Dacă în primii ani de activitate F.A.O cheltuia anual 2—2,5 milioane dolari pentru activități agricole, în 1976 această sumă se ridica la 150—200 milioane dolari (ați reținut suma cheltuielilor anuale pentru înarmare?). De la 45 membri fondatori, organizația a ajuns să cuprindă peste 130 de țări. În toamna anului 1974 a fost înființat Consiliul Mondial al Alimentației, organism cuprinzînd 36 de țări membre ale F.A.O. El îndeplinește funcția unui mecanism de coordonare a activităților tuturor instituțiilor din sistemul O.N.U. în legătură cu producția și rezervele alimentare, comerțul cu produse alimentare. Reuniunile organismului cuprind, în principal, chestiuni privitoare la modalitățile de asigurare a unei securități alimentare la nivel mondial.

Sînt de consemnat și altfel de preocupări. Așa, bunăoară, Conferința mondială a alimentației desfășurată în 1975 la Roma a fixat ca obiectiv eradicarea foametei pînă în 1985, precizîndu-se că aceasta presupune un ritm mediu de creștere a producției agricole în țările vizate de 4 la sută anual. Realitatea a infirmat însă estimările. De atunci ritmul a fost doar de 2,5 la sută pe ansamblul țărilor „lumii a treia", în 61 din ele creșterea producției agricole situîndu-se sub rata sporului demografic. Dacă în deceniile al șaselea și al șaptelea producția de alimente a înregistrat o ușoară creștere, în anii '70 ea s-a aflat sub rata creșterii demografice. În America Latină, zona cea mai avansată a „lumii a treia", producția alimentară a crescut în opt țări, dar a scăzut în alte 12. Cele mai afectate sînt țările africane, unde (cu excepția Republicii Africa de Sud) populația sporește anual în medie cu 3 la sută, în timp ce producția de alimente crește cu 2 la sută.

Scanned with OKEN Scanner

Între fenomenele care au agravat deficitul alimentar în Africa se înscriu frecventele secete din Sahel. După calamitățile din 1968—1974 și 1977—1978, în 1980 seceta a provocat din nou mari pierderi agriculturii din această zonă, cele mai afectate fiind Mauritania, Ciad și Insulele Capului Verde. La porumb și fasole uscată s-au realizat în Insulele Capului Verde mai puțin de o zecime din producția medie anuală, Gambia a înregistrat deficite de peste două cincimi la arahide și de o treime la cereale, iar în Mauritania recoltele la toate culturile au scăzut la jumătate (zona Sahel cuprinde o suprafață de peste 7 milioane kmp, în care trăiesc aproape 30 milioane de oameni, efectele secetei fiind agravate aici de gradul înaintat de eroziune a solului, datorită modului cum a fost practicată agricultura și creșterea animalelor mai ales în perioada stăpînirii coloniale).

Urmarea neconcordanțelor dintre sporul demografic și evoluția producției alimentare este că țările sărace sînt nevoite să apeleze tot mai mult la importul de alimente, care a crescut în ultimul deceniu cu 7 la sută. Singure cerealele importate au costat țările sărace 17 miliarde dolari. De fapt, în ansamblul „lumii a treia" doar țările exportatoare de petrol dispun de valuta necesară asigurării unui import masiv și preferențial de alimente, în rest, adică în peste 90 de țări, alimentația rămînînd o problemă acută, în continuă deteriorare. „Foametea poate deveni în curînd problema politică cea mai gravă", avertiza de curînd directorul general al F.A.O.

În ciuda preocupărilor de felul celor menționate mai înainte, foametea rămîne flagelul cu cele mai multe victime. *Foametea și malnutriția persistă* și sînt pe cale să-și extindă nemilos aria de acțiune, deși producția mondială de alimente este mai mult decît suficientă pentru hrănirea întregii populații a globului, afirmă experții F.A.O. Dar, completează ei, este necesar ca producția agro-alimentară să fie repartizată mai echitabil, argumentînd că, în timp ce o parte din populația țărilor industrializate consumă prea mult, africanul mijlociu și-a văzut disponibilitățile sale alimentare diminuate cu 10 la sută, în ultimul deceniu.

O anchetă mondială organizată de F.A.O. a consemnat existența în anul 1977 a 420 milioane de persoane grav subalimentate, adică 22 la sută din totalul populației țărilor în curs de dezvoltare. Date mai recente indică 750 milioane de oameni care trăiesc în stare de sărăcie absolută (30 milioane

Scanned with OKEN Scanner

mor anual din cauza foametei), estimîndu-se că numărul acestora se va ridica la 850 milioane în 1990.

În cadrul populației afectate de criză, cea mai mare parte o reprezintă copiii. La fiecare opt secunde, pe Terra se nasc 16 copii. Dintre aceștia unul moare de foame. După unele cercetări, din 100 de copii sub cinci ani care mor în diverse părți ale Americii Latine, la 60 malnutriția este o cauză directă sau asociată a decesului. De altfel, cum s-a menționat la Conferința asupra problemelor alimentației în America Latină, care s-a desfășurat în 1976 la Lima (capitala Peru-lui) sub egida F.A.O. și C.E.P.A.L. (Comisia economică a O.N.U. pentru America Latină), în pofida creșterilor economice din ultimii ani, mari contingente ale populației latino-americane sînt afectate de realitățile grave ale subnutriției. Aproximativ 100 milioane de latino-americani trăiesc în sărăcie. La scara globului terestru, dintre copiii în vîrstă de 1—5 ani din țările în curs de dezvoltare, 10 milioane sînt afectați de subnutriție gravă, 80 milioane de subnutriție moderată și 120 milioane de forme mai ușoare de subnutriție. Într-un recent raport al Băncii Mondiale se relevă o situație zguduitoare: 25 la sută dintre copiii lumii mor înainte de a împlini vîrsta de patru ani, din cauza malnutriției și bolilor. Acest flagel, se mai arată în document, ar putea fi eradicat definitiv din viața societății dacă s-ar aloca acestui scop numai o mică parte din sutele de miliarde de dolari cheltuiți anual pentru înarmare. Alte statistici consemnează că aproximativ 40 la sută din numărul celor care suferă în mod curent de foame sau subnutriție (estimat în prezent la peste un miliard de oameni) sînt copii. În țările în curs de dezvoltare aproape jumătate din numărul copiilor sînt subalimentați, cauza principală a faptului că mai mult de 300 milioane copii suferă de pe urma dezvoltării fizice și psihice mult întîrziate. S-a demonstrat, de altfel, că deficitul de proteine are efecte mai puternice la copii, mai ales atunci cînd el se localizează în ultimele săptămîni înainte de naștere și în primele luni de viață, împiedicîndu-se multiplicarea celulelor creierului, programată în această fază a evoluției biologice. Iar urmările psihice negative sînt ireversibile.

Privită în timp, criza alimentară, în ciuda unei scurte perioade de recul, cunoaște o tendință de sporire a dimensiunilor sale brute, iar multe previziuni sînt sumbre. Flagelul a devenit un fenomen cronic în multe regiuni ale globului, dar afectează, datorită interdependențelor internaționale,

Scanned with OKEN Scanner

întregul edificiu al economiei mondiale și al relațiilor dintre țări. Întreaga omenire devine astfel interesată în soluționarea problemei, ca o condiție de supraviețuire a umanității însăși. Dar pentru a stabili căile de soluționare, trebuie cunoscute cauzele fenomenului.

În nici un caz criza alimentară nu este un simplu fenomen natural și nici nu se datorește creșterii demografice, așa cum încearcă să sugereze malthusianiștii mai vechi sau mai noi. *Analiza obiectivă și atentă*, cu considerarea unei multitudini de factori economici, social-politici sau tehnici, elimină teoriile de nuanță malthusianistă după care Terra n-ar avea capacitatea de a face față creșterii numărului de locuitori. Criza alimentară nu este nici un fenomen conjunctural, generat de instabilitatea prețurilor la produsele alimentare sau de condițiile climatice vitrege cunoscute în unii ani de agricultură. Nu încape îndoială că acești factori, ca și alții care pot în anumite împrejurări să afecteze economia, pot influența, uneori chiar puternic și situația alimentară. Dar nu acești factori au creat criza, fapt simplu dovedit de prezența ei neîntreruptă de-a lungul întregii istorii a imperialismului și colonialismului. Foametea, scria cunoscutul savant brazilian *Josué de Castro*, „nu este decît o expresie — cea mai neagră și cea mai tragică — a subdezvoltării economice" (1965, p. 284). La fel ca și celelalte aspecte ale stării de subdezvoltare care confruntă contemporaneitatea, criza alimentară este „...rezultatul nemijlocit al politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație și asuprire a popoarelor, de jefuire a bogățiilor lor naționale, consecința relațiilor economice neechitabile", după cum se precizează în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism* (1975, p. 179).

Inechitatea se face simțită și în domeniul repartiției resurselor și producției alimentare pe glob, ca și în problema *consumului alimentar*. Țările în curs de dezvoltare, care dețin 70 la sută din suprafața arabilă și peste două treimi din populația planetei, realizează doar 40 la sută din producția alimentară. Cu 30 la sută din totalul populației globului, statele dezvoltate realizează cea mai mare parte a producției agricole și 60 la sută din cea alimentară (trei pătrimi din producția de carne, 80 la sută din cea de lapte și jumătate din cantitatea de cereale, respectiv 45 la sută din sursele de alimentație).

Scanned with OKEN Scanner

Într-un studiu întocmit de experţi ai Institutului economic internaţional, cu sediul la Stockholm, se subliniază că, dacă producţiile anuale de grîu — în medie peste 400 milioane tone — şi de orez — circa 300 milioane tone — ar fi distribuite echilibrat atît din punct de vedere geografic cît şi pe locuitor, în lume n-ar exista flagelul foametei. Dar, în timp ce în ţările dezvoltate se consumă jumătate din producţia mondială de cereale, cealaltă jumătate revine ţărilor în curs de dezvoltare. Se ajunge astfel în situaţia paradoxală în care în unele state industrializate revine anual 1 000 kg de cereale pe locuitor, iar în ţările slab dezvoltate, ce-şi bazează economia pe agricultură, fiecare persoană are la dispoziţie, în medie, mai puţin de 200 kg de cereale.

Potrivit calculelor efectuate de experţii O.N.U. şi date publicităţii, în multe ţări subdezvoltate o familie este nevoită să aloce pentru hrană mai mult de 80 la sută din veniturile anuale, adică de fiecare persoană cîte 80 de dolari. Se înţelege că în acest fel nu numai că nu se mai poate pune problema realizării altor obiective, dar nici hrana pe care şi-o poate procura o asemenea familie nu este suficientă. De aici, realitatea relevată de statisticile internaţionale că majoritatea populaţiei unor ţări din Africa sau Asia consumă zilnic în jurul a 1 000 de calorii, de circa 2,5 ori mai puţin decît cantitatea considerată necesară. Într-un comentariu consacrat ţărilor celor mai puţin dezvoltate, publicaţia „Le Monde Diplomatique“ releva, cu doi ani în urmă, că situaţia ţărilor care figurează pe lista statelor celor mai puţin dezvoltate este alarmantă. Potrivit unui raport al F.A.O., ea se caracterizează prin scăderea producţiei alimentare pe locuitor, scăderea exportului de produse agricole şi creşterea rapidă a importului de alimente şi produse agricole. Astfel, în Nepal, exportul de orez a scăzut de la 165 000 tone, în 1975—1976, la 13 000 tone, în 1980. Or, agricultura ocupă aproximativ 80 la sută din populaţia totală a ţărilor cel mai puţin dezvoltate.

Problema preocupă organisme şi experţi din toată lumea. Printre altele, atrage atenţia analiza pe care revista „Der Spiegel“ a efectuat-o în 1981 asupra situaţiei alimentare pe glob. Se menţionează în cunoscutul periodic vest-german că sistemul actual al alimentaţiei pe întinse suprafeţe ale globului — o reţea de producători, distribuitori, consumatori — se deosebeşte de acela al vremurilor trecute prin două procese cu o evoluţie spectaculoasă din domeniul producţiei ali-

Scanned with OKEN Scanner

mentare: internaționalizarea și industrializarea. Afirmarea tot mai puternică a marilor întreprinderi agricole internaționale, structurate pe criterii strict comerciale și înzestrate cu o bază tehnică modernă, a fost însoțită de un șir de consecințe negative. Printre altele, acapararea treptată a numeroase suprafețe agricole a condus la extinderea rapidă a culturilor preferate pe piețele internaționale (Africa și-a mărit producția de cafea în ultimele două decenii de circa 4 ori), în detrimentul culturilor tradiționale care furnizau alimentele de bază pentru milioane de nevoiași, confruntați azi nu numai cu penuria alimentelor de tradiție dar și cu lipsa mijloacelor de a-și procura totuși aceste alimente din cele provenite din import.

Într-un sistem agricol de înaltă tehnicitate și productivitate profilat pe produse ușor exportabile, profiturile au destinații inechitabile. Este și opinia specialiștilor în probleme agrare *Lappé* și *Collins* care scriu în cartea *Food first:* „Oficial, cultivatorii mexicani produc fructele și sînt chiar posesorii unei părți a instalațiilor de prelucrare. Controlul propriu-zis însă îl exercită investitorii și angrosiștii americani, care, pe baza contractelor de producție și a sistemului de credit, iau toate deciziile importante privind calitatea, cantitatea, cînd și cum trebuie cultivat, procesul de desfacere, prețurile pentru producător etc. ...".

În privința cauzelor care fac ca acest tip de agricultură modernă, orientată spre export, să ducă la agravarea subnutriției în țările „lumii a treia", articolul menționat din „Der Spiegel" oferă cîteva considerații. Mai întîi că resursele oricum limitate de pămînt, apă, tehnologie și credite sînt rezervate pieții externe, ceea ce face ca aceia care suferă de foame să nu beneficieze decît de o cantitate minimă de produse agricole, destinate prioritar țărilor bogate și „bine hrănite". În plus, aceste produse nu fac parte, de regulă, din cele ce alcătuiesc hrana de bază a țărilor sărace, aidcă porumb, grîu, orez, importate mai ales din S.U.A.

Se mai arată în periodicul vest-german că există o anumită ierarhie a consumului alimentar, cu mari discrepanțe sub raport calitativ, deosebindu-se, astfel, cîteva *„civilizații alimentare"*, în funcție de alimentul considerat de bază.

Cea mai rămasă în urmă este „civilizația rădăcinilor și grăunțelor". În vestul Africii (dar și în alte părți ale lumii) localnicii folosesc ca hrană principală rădăcinile de yams,

Scanned with OKEN Scanner

maniocul, meiul și sorgul, sărace în vitamine și proteine și care în alte regiuni sînt în exclusivitate plante furajere. Celelalte culturi agricole, ca de pildă arahidele, bogate în proteine, iau de obicei calea exportului. Multe dintre țările cu deficit alimentar fac parte din această „civilizație" agricolă, ele fiind și cele mai dezarmate în fața secetei.

„Civilizația orezului" caracterizează mai ales răsăritul Asiei, chiar dacă se cultivă aproape pe întreg globul. Orezul este hrănitor și poate constitui baza unei alimentații corespunzătoare, mai ales dacă este îmbogățit cu o cantitate redusă de legume și fructe. Însă mulți oameni nu au suficient orez și, paradoxal, chiar cei din Asia. Faptul se datorește, printre altele, densității foarte mari de populație din principalele regiuni de cultură a orezului, Asia dispunînd, de altfel, de cele mai reduse suprafețe agricole în raport cu populația. Motivul principal este însă de natură economică. Așa cum arăta *F. T. Rivera* într-un studiu despre agricultura Filipinelor, tocmai țăranii din zonele cele mai bogate în orezării duc, în mod paradoxal, lipsă de orez, cei mai mulți vînzîndu-și imediat recolta, pentru a putea face rost de banii necesari acoperirii altor nevoi.

În fine, „civilizația grîului", superioară celorlalte, s-a instaurat în regiunile temperate, unde sînt situate statele dezvoltate economic și unde populația se hrănește deci mai bine. Chiar dacă nu este mai hrănitor decît orezul, grîul constituie totuși premisa unei alimentații mai variate. Problema se pune în ce măsură pot fi ajutate celelalte zone ale lumii să-și satisfacă nevoile alimentare prin surplusurile de grîu din aceste state.

Numai că, după cum s-a mai arătat, ajutorul alimentar nu reprezintă o soluție globală. Țelul unui sistem alimentar mondial ar trebui să-l constituie atingerea unei autarhii cît mai depline a tuturor națiunilor și regiunilor. Tocmai în această direcție ar trebui orientate eforturile internaționale — încheie articolul din „Der Spiegel". Într-adevăr, lupta împotriva crizei alimentare nu poate fi redusă la lupta contra unor calamități, cum sînt secetele și inundațiile. Această luptă trebuie concepută ca o acțiune organizată pe scară mondială împotriva subdezvoltării, pentru instaurarea unei noi ordini economice bazate pe echitate și egalitate.

Mulți, foarte mulți specialiști apreciază că *planeta noastră are capacitatea de a hrăni în condiții corespunzătoare întreaga ei populație*, chiar multiplicată de cîteva ori. Bunăoară,

după unele calcule suprafața potențial cultivabilă a globului este de 3,4 miliarde hectare, adică 26 la sută din suprafața terestră neacoperită de gheţuri. Suprafața totală de pămînt cultivat a lumii este evaluată la circa 1,4 miliarde hectare, reprezentînd doar 11 la sută din terenurile neacoperite cu apă. Ar mai fi cultivabilă o parte întinsă din cele 2,8 miliarde hectare acoperite cu păşuni. Alte 1,6 miliarde hectare sînt considerate pămînturi virgine, convertibile şi ele, cu anumite investiții, în terenuri cultivate. Cele mai întinse suprafețe potențial cultivabile se află în Africa şi America de Sud. Brazilia de pildă, număra, la mijlocul anului 1980, circa 120 milioane de locuitori. Dacă actualul ritm de creştere demografică se va menține şi în viitor, numărul populației țării se va apropia, după calculele Institutului brazilian de geografie şi statistică, de 200 milioane în anul 2000. Ținînd seama că această țară are un teritoriu de peste 8,5 milioane kmp, din care practic jumătate n-a fost atras încă în circuitul economic, specialiştii consideră că Brazilia dispune de potențialul necesar pentru a produce alimentele şi materiile prime necesare unei populații de o jumătate de miliard. Şi aceasta la nivelul evaluărilor actuale.

Deşi cartea cuprinde un capitol special despre soluțiile lichidării subdezvoltării şi, în general, a decalajelor economice, nevoia corelației ne face să devansăm totuşi unele idei. Astfel, se mai apreciază că întreaga suprafață a Pămîntului cultivată în prezent, poate, prin folosirea celor mai noi rezultate ale ştiinței şi tehnicii agricole, să ofere hrană suficientă (la nivelul celor 2 500 de calorii zilnice pentru o persoană, considerat ca nivel rațional de alimentație) nu numai pentru locuitorii care populează azi Terra ci chiar pentru un număr de circa 75 miliarde locuitori. Dacă s-ar introduce un regim alimentar de 4 000—5 000 calorii zilnic, tot s-ar putea produce hrană destulă pentru 45 miliarde de oameni. Iar dacă s-ar trece la valorificarea intensă a potențialului alimentar al oceanului planetar, atunci s-ar putea asigura hrana necesară pentru un număr mult mai mare de oameni.

Mai recent, prof. *Pieter Buringh*, fost membru al echipei de savanți care a elaborat cel de-al patrulea model de dezvoltare mondială, a respins ideea explicării deficitului alimentar prin explozia demografică. Utilizînd studii întocmite de institute de specialitate la cererea unor organisme internaționale sau guverne, expertul american ajunge la concluzia că lumea de astăzi are suficiente resurse fizice şi tehnologice

Scanned with OKEN Scanner

pentru a hrăni întreaga populație și chiar una mult mai numeroasă. Printre cifrele folosite ca argument se înscriu și următoarele (în afara celor consemnate mai înainte): o parte din terenurile arabile cultivate pot asigura două sau trei recolte pe an, iar alta — 400 milioane hectare — poate fi irigată (față de 200 milioane hectare în 1980); cu investiții la nivelul celor actuale s-ar putea obține o producție de hrană de cîteva ori mai mare decît cea obținută în prezent, apreciind ca absolut corect punctul de vedere exprimat în anul 1975 de *Meadows* în cunoscuta lucrare *Limitele creșterii*, că Terra are resurse pentru a hrăni 50 de miliarde de oameni.

Subdezvoltarea agricolă și imposibilitatea logică de a trasa o linie netă de demarcație între cauze și efecte. Monocultura. „Odiseea" cafelei. „Războiul" cauciucului. Slabă productivitate

În analiza menționată, *P. Buringh* ține seama și de unele aspecte vizînd *producția și productivitatea agriculturii*, baza ei materială, domenii în care este o *imposibilitate logică de a trasa o linie netă de demarcație între cauze și efecte*, fiecăruia revenindu-i deseori ambele roluri. Deoarece, de pildă, starea de subdezvoltare agravează decalajele și slaba productivitate agricolă în țările sărace, dar, deopotrivă, agricultura înapoiată întreține și accentuează starea de subdezvoltare, la fel ca lipsa disponibilităților financiare, datoriile externe și toate celelalte elemente ale cortegiului neocolonialist.

Referindu-se la producția mondială de cereale (hrana principală a omenirii), menținută în jurul cantității de 1 300 milioane tone, specialistul american apreciază că dacă această producție ar fi distribuită în mod echilibrat între țări și chiar între diferitele pături ale populației unor țări, 99 la sută din actuala populație a lumii ar fi hrănită corespunzător. În realitate, sînt țări, dintre cele mai dezvoltate, și unde se face efectiv risipă de alimente, care obțin mari excedente cerealiere, în timp ce foarte multe altele, de regulă dintre cele în curs de dezvoltare, unde milioane și milioane de oameni flămînzesc, obțin producții cu mult sub necesitățile interne. Iar criza economică mondială, practicile neocolonialiste, le împiedică efectiv să-și amelioreze situația. Pentru a obține totuși fondurile necesare realizării anumitor obiective prioritare unele țări și-au subordonat necesitățile alimentare

Scanned with OKEN Scanner

proprii celor ale țărilor industrializate, folosind cele mai productive terenuri arabile pentru culturile sau *monoculturile* cerute la export. În multe cazuri, destinarea suprafețelor agricole numai pentru anumite produse (cafea, cacao, ceai, bumbac, cauciuc natural, trestie de zahăr, banane, orez, arahide etc.), la fel ca și în cazul anumitor produse ale industriei extractive, constituie o reminiscență a dominației colonialiste, țările coloniale și dependente transformîndu-se în anexe agrare și furnizoare de materii prime pentru marile puteri, piață de desfacere a produselor țărilor imperialiste precum și sferă avantajoasă de plasare a capitalurilor monopoliste. Ajungem astfel din nou la originea subdezvoltării, adică la diviziunea internațională de tip capitalist a muncii.

Sînt multe țări în care monocultura a stat la originea specializării în anumite domenii agricole. Astfel, Birmania, Thailanda ș.a. s-au specializat în cultivarea orezului; Brazilia, Columbia, Venezuela, Angola, Madagascar, Kenya — a arborelui de cafea; Ghana, Nigeria, Coasta de Fildeș, Camerun, Togo, Gambia, Senegal, Benin, Niger — a arborelui de cacao; India, Sri Lanka — a celui de ceai; Cuba, Indonezia, Filipine — a trestiei de zahăr; țările Americii Centrale — a bananierului (de unde și denumirea de „țări bananiere"); Sudan, Gambia, Nigeria — a arahidelor; Egipt, Pakistan, Sudan — a bumbacului; Malaysia, Indonezia, Thailanda, Sri Lanka, Zair, Liberia — a arborelui de cauciuc; Australia, Noua Zeelandă, Argentina, Uruguay — în creșterea ovinelor și a bovinelor pentru carne și piei.

Extinderea în fostele colonii a diferitelor culturi de plante cerute de metropole a dus la restrîngerea vertiginoasă a agriculturii alimentare tradiționale, uneori pînă la lichidarea ei, deși ea asigura nevoile de hrană ale populațiilor locale. În perioada precolumbiană nu se pomenea de foamete, în aceste țări, decît în cazul unor calamități naturale. Lichidarea vechilor îndeletniciri s-a manifestat și în domeniul industriei, un exemplu concludent fiind frînarea dezvoltăriii industriei textile meșteșugărești de veche faimă din India.

Colonialismul a fost cel ce a determinat nu numai specializări prin monocultură, dar și impresionante translații ale unor culturi din locurile de origine, azi, în unele cazuri, nesemnificative ca pondere, în producția mondială. Doar două exemple mai concludente inserăm aici, preluate, cu actualizările de rigoare, din cartea autorului celei de față *Sub soarele tropicelor* (Editura Albatros, București, 1970).

Scanned with OKEN Scanner

Mai întîi despre *odiseea cafelei*. Din timpuri imemoriale cafeaua era folosită ca băutură și aliment de populațiile locale din provincia Kaffa, situată în Etiopia meridională, în patria negușilor. Cum s-a ajuns la folosirea boabelor de cafea din fructele arborelui sălbatic iată o întrebare la care răspunsul este greu de dat. După mărturii europene, se pare că descoperirea cafelei s-a datorat călugărilor etiopieni, iar după cele arabe, păstorii ar fi fost cei dintîi care și-ar fi dat seama că boabele de cafea sînt comestibile. Și unii și alții însă au observat că oile și caprele, după ce au ros fructele unui anumit arbust, au devenit mai vioaie. Experimentînd ei înșiși consumul boabelor arbustului, au constatat că ele exercitau o acțiune deosebită asupra organismului, reducînd oboseala și limpezind mintea.

Multe secole această băutură a rămas necunoscută altor populații. Cruciații nu au cunoscut-o, iar un celebru medic și călător arab, *Ibn Baithar*, care a străbătut nordul Africii și Siria în secolul al XIII-lea, nu o menționează în scrierile sale.

După o legendă cu unele pretenții de istorie, introducerea culturii arborelui de cafea în Arabia s-ar fi datorat unui personaj evlavios al Yemenului, *Șeic Omar*, care, prin veacul al XV-lea, se refugiase în munți. În realitate, secolul al XV-lea înscrie răspîndirea rapidă a culturii cafelei la arabi, mai ales pe țărmul Mării Roșii între Mocca și Mecca. Multă vreme arabii din Mocca erau singurii furnizori de cafea pentru Europa.

După ce cafeaua a devenit băutura favorită în Peninsula Arabă, ea s-a răspîndit în toată lumea arabă, pentru că negustorii și pelerinii care se întîlneau la Mecca și Medina (azi, Makkah și El Madinah în Arabia Saudită) duceau cu ei, o dată cu descrierile despre minunata „piatră neagră" a Kaabei și probe din această faimoasă băutură.

Prima țară pe care a cucerit-o cafeaua, după Peninsula Arabă, a fost Egiptul, după care a urmat Turcia. La mijlocul secolului al XVI-lea se deschid primele cafenele din Constantinopol.

Primul contact important al europenilor cu cafeaua are loc în 1683, cînd invazia turcă ajunsese pentru a doua oară la porțile Vienei. Respingînd armatele otomane, învingătorii austrieci găsiră în prada de război o mare cantitate de cafea. Între timp, cafeaua pătrunsese în Europa și prin porturile Veneția, Marsilia și Londra, care aveau legături pe calea

Scanned with OKEN Scanner

apelor cu portul Mocca şi devenise tot mai mult o băutură la modă în ciuda împotrivirii unor medici conservatori.

Dar cei care au răspîndit cultura cafelei în lumea modernă şi care au deschis campania ce se va solda cu lichidarea monopolului arab asupra cafelei au fost colonialiştii olandezi. După eşuarea primei tentative, a doua oară, către finele secolului al XVIII-lea, ei reuşesc să introducă arborele de cafea în Djawa (Jawa) lîngă Batavia (azi Djakarta, capitala Indoneziei). Începe, de fapt, „aventura" răspîndirii culturii arborelui de cafea în lumea tropicală.

În 1690, guvernatorul insulei Djawa trimite un butaş la Amsterdam, iar în 1712 un locotenent de artilerie aduce altul în Franţa, lui *Ludovic* al XIV-lea, care-l încredinţează grădinii regale (azi „Grădina plantelor"). După o călătorie primejdioasă, arbustul de cafea este transportat în Martinica, după care se răspîndeşte în Guyana Franceză. Din Antilele franceze se propagă şi în celelalte Antile. În 1715 se introduce în Porto Rico şi în Española (Haiti), în 1728 în Cuba, în 1730 în Jamaica, în 1790 în Mexic şi apoi în toate celelalte ţări riverane Mediteranei americane.

În acelaşi timp cultura arbustului de cafea se propagă din Djawa în celelalte insule indoneziene, în Ceylon (azi Sri Lanka) şi în India. În aceste două din urmă ţări cultura cafelei nu se dezvoltă prea mult, în India stînjenită de plantaţiile de ceai, iar în Sri Lanka distrusă în mare parte de paraziţi şi înlocuită de la 1883 cu cultura ceaiului. Cîteva plantaţii se mai află în Hawaii, Filipine, insula Timor, Angola, Mozambic, Kenya.

Dar cea mai mare producătoare de cafea a lumii este Brazilia (peste 25 la sută din producţia mondială de circa 4,8 milioane tone) unde cafeaua a fost generatoare de monocultură. Aici, arbustul de cafea a fost adus din Guyana Franceză de către ofiţerul *Francisco de Melo Palheta*. Iar cînd negri din Haití s-au răsculat împotriva plantatorilor francezi, cei mai mulţi dintre aceştia din urmă au găsit refugiu tocmai în Brazilia, de unde se pare că s-ar fi răspîndit şi în celelalte ţări sud-americane. În Brazilia, cafeaua s-a dovedit sensibilă nu numai la condiţiile pedoclimatice, ci şi la conjunctură. Orice monocultură, adică predominarea excesivă a unui produs în economia unei ţări sau a unei regiuni, este periculoasă şi cu atît mai mult atunci cînd acest produs este cafeaua, cu fluctuaţiile sale permanente de producţie şi de preţ, Dacă *Palheta* ar fi bănuit consecinţele acestei monoculturi.

Scanned with OKEN Scanner

poate ar fi aruncat butaşii plăpînzi în ocean. Însă posteritatea nu l-a stigmatizat, ci, dimpotrivă, îi cinsteşte numele, pe care-l imprimă pe cutiile cu cafea de cea mai bună calitate, iar istoricii îi evocă curajul de „Prometeu brazilian al cafelei".

La început, în cursul veacului trecut, cafeaua s-a cultivat în nordul ţării, lîngă „fraţii" săi fireşti: trestia de zahăr şi tutunul. De pe cursul mijlociu al Amazonului s-a răspîndit spre sudul mai răcoros, pînă în împrejurimile oraşului Rio de Janeiro şi în provincia Espiritu Santo, de unde a ajuns în São Paulo — „paradisul cafelei" şi în Paraná. Acest traseu nu s-a efectuat numai pe temeiul aclimatizării. Deceniile de cultură a cafelei în provinciile de coastă într-un timp cînd îngrăşămintele nu interesau au dus la secarea fertilităţii naturale şi, cu toată exploatarea cruntă a sclavilor negri, producţia scădea. De aceea, cultura cafelei a fost împinsă spre interiorul ţării, unde a pus stăpînire pe vaste terenuri din São Paulo şi Paraná. Deoarece aici recoltele erau foarte bogate, s-a pornit o amplă campanie de expulzare a altor culturi.

Numai că, de mai multe decenii, cafeaua, care a rămas şi azi primul produs de export al Braziliei (20 la sută din valoarea totală a exportului), s-a dovedit un instrument cu două tăişuri. Aceasta pentru că de multă vreme consumul mondial de cafea este mai redus decît producţia. Piaţa mondială a cafelei este poate mai capricioasă decît oricare alta. De fapt, desfacerea cafelei pe piaţa mondială este o adevărată bătălie în condiţiile existenţei unei supraoferte (*Virginia Câmpeanu, Piaţa cafelei* în „Conjunctura economiei mondiale", Bucureşti, 1981) şi cu atît mai mult cu cît vînzarea producţiei de cafea este o chestiune de viaţă şi de moarte pentru destinele economiei multor ţări latino-americane cărora, în 1980 — 1981, le-au revenit peste 60 la sută din producţia mondială de cafea (26,8 la sută Braziliei, 15,5 la sută Columbiei, ultima fiind cel mai mare producător de cafea de calitate superioară, tip „mild arabicas"). Dacă nici un alt produs nu a adus (şi nu aduce) Braziliei mai mari venituri externe, paradoxul face ca tocmai acest produs să-i provoace cele mai mari pierderi. În desele perioade de criză acută, rodul sudorii multor milioane de brazilieni — boabele de cafea — a hrănit cuptoarele locomotivelor sau a fost aruncat în ocean, în încercarea zadarnică de a contrabalansa oferta prodigioasă cu necesităţile unei pieţe suprasaturate.

Scanned with OKEN Scanner

Țările latino-americane membre ale Grupului de la Bogota au inițiat o serie de măsuri de politică comercială pentru sprijinirea prețului cafelei, dar acestea au de regulă efecte temporare.

Există o singură cale de slăbire a dependenței marilor producătoare și exportatoare de cafea față de fluctuațiile financiare: încurajarea acțiunilor de orice fel pentru diversificarea agriculturii, pentru înlocuirea unor plantații de cafea cu alte culturi agricole, fapt pe deplin posibil, întrucît terenurile plantate cu cafea sînt dintre cele mai fertile. De aceea, încă din 1963, Brazilia a inițiat un program amplu de diversificare a agriculturii pe seama reducerii plantațiilor cu arbuști de cafea, program care a dat unele rezultate pozitive, dar nu spectaculoase.

Al doilea exemplu se referă la *„războiul" cauciucului.* „Indienii" din Lumea Nouă, mai ales cei din bazinul Amazonului, cunoșteau din timpuri precolumbiene proprietățile cauciucului, pe care-l aplicau ca pe un lac pentru a face impermeabile pînzeturile groase cu care se apărau de ploi. Cuvîntul *caucho* (cauciuc, în spaniolă) provine din limba acestor băștinași care locuiau în regiunea *La montaña* (munte, în spaniolă) din Peru și care înseamnă la origine „lacrimi de arbore" sau „lacrimi de lemn", care țîșnesc din coaja arborelui *Hevea* cînd acesta este înțepat sau tăiat. Indigenii din Antile cunoșteau, de asemenea, cauciucul; *Columb* și însoțitorii lui au observat că amerindienii din Española se distrau lovind o *pelota* (minge, în spaniolă) confecționată dintr-o substanță neagră, care sălta ca și cînd ar fi fost vie (să se mai spună că fotbalul a fost inventat de englezi). Astfel, abia la sfîrșitul veacului al XV-lea europenii au cunoscut pentru prima dată cauciucul. Dar atunci nimeni n-a acordat atenție unui obiect atît de lipsit de importanță cum era mingea.

Se poate spune că interesul europenilor pentru cauciuc a fost generat de curiozitatea unui astronom. Astfel, în 1735, savantul francez *La Condamine*, măsurînd o porțiune de meridian în zona Ecuatorului, pentru care a trebuit să pătrundă în Amazonia, a adus de acolo, împreună cu calculele făcute, o minge de cauciuc, a descris acest material și a povestit că indienii americani îl confecționau din seva unui copac. Ei făceau o tăietură în coajă, obținînd astfel o sevă lăptoasă, pe care o lăsau să se coaguleze, apoi o frămîntau, obținînd o masă elastică, din care își confecționau „sticle" incasabile

Scanned with OKEN Scanner

și încălțăminte impermeabilă, de mare folos în pădurile lor mlăștinoase.

Plecat din Tarquí la 1 mai 1743, *La Condamine* a pornit într-o utilă dar aventuroasă călătorie prin ținuturile andine și amazonice. A străbătut lanțul Anzilor, după care a coborît pe rîul Chincipe și apoi pe cursul Amazonului. Bogăția lumii vegetale nu putea scăpa atenției savantului francez. Printre numeroasele plante tropicale el constată frecvența arborelui de cauciuc, din al cărui latex indigenii își confecționau butelii, încălțăminte și clistire care n-au nevoie de piston, după cum scria călătorul european.

Cauciucul adus de *La Condamine* în Europa, fragil la frig, lipicios la căldură și rău mirositor, nu a căpătat însă nici o întrebuințare. Singuri botaniștii și chimiștii i-au arătat un oarecare interes. În anul 1770, chimistul englez *Priestley* a descoperit că, frecînd cauciucul de o hîrtie scrisă, semnele făcute de creion dispăreau. Abia atunci cauciucul a devenit marfă, însă numai pentru librari.

O jumătate de secol mai tîrziu, un industriaș scoțian a primit întîmplător o soluție de cauciuc, care din greșeală s-a vărsat pe haine. Cu acest prilej el a observat că stofa devenise impermeabilă, aceasta fiind a doua aplicare practică a cauciucului. Englezii lucrau de mult cu stofe și, cum la ei plouă mult, au început să producă impermeabile din cauciuc. Însă aceste impermeabile deveneau iarna tari, iar vara lipicioase și mirosind a cauciuc ars.

Toate defectele menționate au fost înlăturate în 1840, cînd americanul *Charles Goodyaer* a descoperit procesul vulcanizării, chiar acea metodă care se întrebuințează și azi pentru a transforma cauciucul în gumă elastică și rezistentă. Englezul *Hancock* a perfecționat metoda, simplificînd-o. Dar nici unul dintre ei nu a amintit de posibilitatea fabricării pneurilor din cauciuc, deoarece automobilul avea să se nască abia la sfîrșitul secolului.

Vulcanizarea a făcut din cauciuc unul din elementele indispensabile civilizației noastre. Azi se folosesc cantități imense de cauciuc și, ceea ce este mai important, cauciucul vulcanizat servește în principal pentru amortizarea zgomotelor produse prin frecarea materialelor, contribuind astfel la confortul oamenilor.

Dar interesul subit pentru cauciuc, iscat de procesul de vulcanizare, a avut consecințe și de altă natură. „Războiul"

Scanned with OKEN Scanner

cauciucului a început dramatic, iar victimele lui au fost amerindienii Amazoniei.

Pe la 1840, se utilizau în toată lumea cam 400 tone de cauciuc. Zece ani mai tîrziu se întrebuințau aproape 4 000 tone. Între anii 1860 și 1870 Amazonia exporta 65 000 tone de cauciuc, deținînd monopolul, pentru că nicăieri în altă parte a lumii nu creștea *Hevea brasiliensis.*

Mii de aventurieri, avizi după o îmbogățire rapidă, pornesc spre pădurile Amazoniei. Băștinașii nu pot opune decît o rezistență derizorie și ori devin „seringueiros" (așa sînt numiți culegătorii latexului), ori se afundă tot mai adînc în mlaștinile insalubre ale junglei. Afaceriștii din mica localitate Manaus organizează grupe de „pistoleiros" (oameni plătiți să mînuiască pistolul după bunul plac al stăpînului) pentru supravegherea lucrătorilor de culoare, întotdeauna datori pentru oglinjoarele, cîrpele colorate, mărgelele, sarea și mai ales pentru alcoolul cu care erau tentați de „civilizatori" să schimbe prețiosul latex. Munca istovitoare în pădure decimează pe băștinași, ale căror rînduri se răresc proporțional cu creșterea averii afaceriștilor. Victimele sînt înlocuite cu țăranii peoni așa că tragedia Amazoniei continuă. Din provinciile braziliene Ceará, Alagoas, Piani, Rio Grande del Norte, sosesc mereu noi contingente de țărani, care, odată intrați pe „pămîntul făgăduinței", sînt supuși unui sistem prea puțin deosebit de cel al sclaviei, orice semn de nesupunere fiind sălbatic reprimat. Dar amarnicul gînd că nicăieri nu poate fi mai rău decît în ținuturile lor de baștină, bîntuită de secetă, asociat cu făgăduielile înșelătoare ale achizitorilor de forță de muncă, îi determină să ia calea junglei. Consulul american din Rio de Janeiro comunica în 1906 guvernului său că, de n-ar fi foametea care bîntuie în provincia Ceará cel puțin șapte ani din zece cauciucul de Para n-ar putea fi extras.

Odată pătruns în „infernul verde", culegătorul de cauciuc devenea sclavul propriei sale aventuri, condamnat să „sîngereze" pînă la moarte arborii de cauciuc, în condițiile unei alimentații sărace; peștele uscat și făina de manioc erau plata pentru mingile de cauciuc aduse o dată pe săptămînă la antrepozitele stăpînilor din Manaus. Munca epuizantă și alimentația precară, la care se asociau malaria și teribila boală „beri-beri", săgețile indienilor și fatala îmbrățișare a șarpelui anaconda au răpus sute de mii de „seringueiros". În acest timp, „aurul lichid" era transformat de

Scanned with OKEN Scanner

stăpînii din Manaus în bancnote, tot mai multe bancnote. Siguri pe monopol, ei urcau vertiginos prețul cauciucului fără să-și dea seama că aceasta le-ar putea grăbi sfîrșitul, mai ales că englezii nu se împăcau cu monopolul Braziliei.

În anul 1871, *Wickham*, un tînăr botanist englez, își publica notele culese într-o călătorie prin Amazonia, în care amintea de *Hevea brasiliensis*. Ele treziră interesul englezilor, și, în anul următor, *Wickham* a plecat din nou în pădurea amazonică, de data aceasta cu misiunea precisă de a aduce semințe ale arborelui de cauciuc.

Pe vremea aceea, Brazilia, pentru a-și proteja monopolul asupra producției de cauciuc, interzisese ieșirea din țară a semințelor de *Hevea*. *Wickham* a trebuit deci să treacă prin multe aventuri pînă cînd, după cinci ani de încercări, a reușit să aducă semințe în țară. Acestea au fost răsădite în grădina botanică din Kew, lîngă Londra. Tinerii arbori au fost apoi transferați în teritoriile britanice din Asia musonică, în Singapore și în Sri Lanka mai întîi, unde sînt condiții favorabile de climă pentru arborele de cauciuc, asemănătoare cu cele din Amazonia. Au trebuit însă ani de muncă și trudă pentru a face arborii să rodească și abia în 1905 Londra primește primul transport de 174 tone de cauciuc din plantațiile coloniale.

Începutul fusese făcut și nimic nu-i mai putea opri pe englezi să-și extindă plantațiile de *Hevea*. Exemplul lor a fost urmat în curînd și de alți europeni, mai ales că tehnica plantațiilor se ameliora mereu și randamentul progresa foarte repede. Olandezii au reușit, la rîndul lor, să-și procure semințe. În coloniile lor din Arhipelagul Indonezian au apărut plantații moderne (Sumatra), care s-au dezvoltat paralel cu arborii dispersați din micile domenii ale agricultorilor din Djawa. Francezii și-au asigurat și ei cîteva plantații în sudul Vietnamului, pe terenurile vulcanice fertile. Metropolele au folosit deci prilejul pentru a impune coloniilor agricultura de export.

Zona geografică a producției de cauciuc s-a deplasat din America de Sud în Asia sud-estică, iar Singapore a luat cu timpul locul portului Belém de la gurile Amazonului în ceea ce privește distribuția cauciucului.

În timp ce producția de cauciuc de plantație a crescut vertiginos, cauciucul de pădure a trecut tot mai mult pe plan secundar, iar Anglia și-a menținut mai departe prioritatea. În anul 1934, posesiunile ei coloniale continuau să

Scanned with OKEN Scanner

furnizeze 60—65 la sută din producţia mondială, iar cele olandeze cam o treime.

Dezvoltarea accelerată a automobilismului într-o serie întreagă de ţări, mai ales în S.U.A., începuse însă să se lovească de monopolul britanic asupra cauciucului. S-a iscat ceea ce mulţi scriitori au numit „războiul cauciucului", în care ostilităţile au fost purtate direct sau indirect mai ales de Marea Britanie şi S.U.A. Americanii au trecut şi ei la crearea unor plantaţii „coloniale" dar soluţia nu era satisfăcătoare. Producţia de cauciuc sintetic avea să se dovedească mult mai rentabilă. După ultimul război mondial consumul de cauciuc a crescut considerabil iar producţia de cauciuc sintetic a devenit apanajul ţărilor dezvoltate (în 1981, cu o producţie mondială de 9 150 000 tone, principalele producătoare au fost S.U.A. — 2 460 000 tone, Japonia — 1 100 000 tone, Franţa — 525 000 tone, R.F. Germania — 405 000 tone, Italia — 255 000 tone, de fapt şi principalele consumatoare) a devansat tot mai mult producţia de cauciuc natural, obţinut din fostele colonii (în 1981, cu o producţie mondială de 4 000 000 tone, principalele producătoare au fost Malaysia — 1 600 000 tone, Indonezia — 980 000 tone, Thailanda — 600 000 tone, Sri Lanka — 149 000 tone etc.).

Tot în relaţie cu agricultura mai rămîn de prezentat cîteva din stările ce ţin de baza tehnică. Deşi ţările subdezvoltate au o economie predominant agrară, agricultura antrenînd marea majoritate a populaţiei, această ramură rămîne înapoiată, de *slabă productivitate*, situată la polul opus agriculturii industrializate din ţările dezvoltate. Dacă în Europa Occidentală şi, în genere, în ţările dezvoltate, la 1 000 hectare revin circa 40 tractoare, în America Latină revin numai 5,4 iar în Africa nici măcar un tractor (0,4). Africa în întregime dispune de un număr de tractoare aproximativ egal cu cel al unei ţări mici din Europa, cum este Danemarca. Aceleaşi discrepanţe în ceea ce priveşte folosirea îngrăşămintelor chimice: în ţările dezvoltate se folosesc, în medie, 180 kg îngrăşăminte chimice la hectar iar în Africa numai 9 kg. Aşa stînd lucrurile, se explică de ce, în ciuda eforturilor proprii concretizate în curajoase programe, ţările subdezvoltate nu-şi pot asigura subzistenţa din producţia agricolă proprie a cărei eficienţă este foarte redusă. Astfel, dacă în ţările dezvoltate producţia de grîu la hectar este de 2 000—3 500 şi chiar peste 4 500 kg iar cea de porumb de

Scanned with OKEN Scanner

2 500—5 000 kg, în țările slab dezvoltate producția de grîu la hectar abia se ridică la 700—1 000 kg, iar cea de porumb la 1 000—1 500 kg. Deși aceste din urmă țări ar putea antrena în circuitul agricol vaste zone necultivate, iar situarea lor în zonele calde, mai ales tropicale, unde perioada de vegetație este neîntreruptă le-ar putea permite, în condiții tehnice adecvate, obținerea a două, trei și chiar patru recolte pe an.

Înfăptuirea „revoluției verzi" prezentate în *Terra, prezent și viitor*, care, aplicată la dimensiuni experimentale, promitea mult, s-a dovedit inaplicabilă pe scară mare, datorită slabei infrastructuri, nivelului tehnic scăzut și al calificării forței de muncă, insuficientelor schimbări structurale în economiile și societățile subdezvoltate.

Peste jumătate din populația lumii afectată datorită penuriei de apă potabilă. Confruntare. Dezvoltarea economică = consum sporit de apă. Discrepanțe

Un număr incredibil de mare de locuitori ai „lumii a treia" duce o lipsă acută nu numai de hrană ci și de apă. Surprinzător, dar așa cum s-a consemnat la Conferința O.N.U. de la Uppsala (Suedia) din toamna anului 1980, peste jumătate din locuitorii planetei... albastre este afectată de *penuria de apă potabilă*. Conferința a precedat lansarea, la 10 noiembrie 1980, a „Deceniului internațional al aprovizionării cu apă potabilă și asanării" (1981 — 1990), care se desfășoară potrivit Planului de acțiune adoptat la Congresul mondial al apei (martie 1977, orașul argentinian Mar del Plata), considerat la vremea respectivă un eveniment important al vieții internaționale. La Congres au participat reprezentanți din 119 țări, între care și România, precum și reprezentanți ai unor numeroase organizații internaționale, grupări și asociații neguvernamentale. Participanții la reuniune au căzut de acord asupra faptului că se impune dezvoltarea unei largi cooperări între țări cointeresate în exploatarea resurselor acvatice în cadrul unor bazine fluviale, lacuri, mări sau oceane*. De altfel, o concluzie

* Volumul de apă — în kmc — existent pe Terra este repartizat astfel: lacurile de apă dulce — 123 000 kmc; lacurile sărate și mările interioare — 100 000 kmc; cursurile de apă — 1 230 kmc; apele subterane pînă la 800 m adîncime — 4 000 000 kmc; apele subterane profunde — 4 000 000 kmc; ghețurile și calotele polare — 28 000 000 kmc;

Scanned with OKEN Scanner

fundamentală a lucrărilor conferinței a fost că rezolvarea problemei apei pe glob impune o amplă cooperare internațională, bazată pe dreptul suveran al fiecărei țări de a-și elabora propria sa politică în ce privește gospodărirea resurselor de apă, a tuturor celorlalte resurse naționale, ca parte integrantă a politicii generale de dezvoltare economică și socială — idee promovată cu consecvență de România socialistă.

Omul nu a fost niciodată confruntat cu o atît de accelerată creștere a consumului de apă și de alte resurse ale hidrosferei ca în deceniile din urmă. Această *confruntare* a generat intensificarea fără precedent a investigațiilor pentru cunoașterea învelișului lichid al planetei și în special a Oceanului Planetar. Și cu toate performanțele obținute, hidrologia, în special cea marină, adică oceanografia, face parte din acele științe a căror consacrare aparține viitorului. Măcar și numai pentru faptul că imensitatea oceanelor și variațiile produse de scurgerea timpului au arătat că procesele oceanografice pe scară mare nu pot fi înțelese satisfăcător numai cu ajutorul unor măsurători izolate efectuate de pe vase marine, impunîndu-se observarea din navele spațiale, aflate abia la debutul lor.

Se știe că apa constituie o necesitate vitală, avînd rolul de purtător al elementelor minerale indispensabile dezvoltării biologice a lumii vegetale și animale.

Tot atît de bine se știe că lumea modernă cere tot mai multă apă, că *dezvoltarea economică presupune*, printre altele, *un consum sporit de apă*. Principalul consumator al apei este, după unele opinii, industria (43 la sută), urmată de agricultură (34 la sută), consumul public (14 la sută), și uzul casnic (9 la sută).

Consumul de apă mediu pe locuitor este azi de peste șapte ori mai mare decît la începutul secolului, saltul fiind

---

apa din atmosferă — 12 700 kmc; apa oceanelor și a mărilor — 1 349 929 000 kmc; total — 1 386 165 930 kmc. Deci, 97 la sută din apa existentă pe glob este formată din imensele bazine sărate ale oceanelor și ale mărilor; din restul de 3 la sută, mai mult de două treimi sînt imobilizate în ghețuri, ceea ce înseamnă că, practic, potrivit calculelor făcute de specialiști numai 0,63 la sută din volumul total al apei planetei noastre este la dispoziția omului, pentru nevoile sale directe.

Scanned with OKEN Scanner

în relație cu creșterea nivelului de trai, urbanizarea, industrializarea, modernizarea agriculturii. Pentru anul 2015 se estimează un consum de 1 130 mc pe locuitor. Cifrele sînt într-adevăr mijlocii, deoarece, în realitate există puternice diferențieri, sute de milioane de oameni nedispunînd de cantitatea minim necesară de apă. Marea majoritate a populației țărilor „lumii a treia" este afectată cronic de lipsa apei, mai ales a celei potabile, lipsa ei nefiind decît o altă consecință tragică a fenomenului subdezvoltării. Este vorba aici nu numai de țări situate în zone aride, lipsite sau foarte puțin înzestrate cu resurse de apă, dar și de țări unde apa există dar lipsesc posibilitățile materiale pentru folosirea și purificarea ei.

Nu este lipsit de interes să știm că, după unele calcule estimative se apreciază că, în curînd, un om al civilizației noastre va avea nevoie de o cantitate medie de un metru cub de apă pe zi, din care 200 l pentru consumul cotidian habitual, iar restul de 800 l — pentru consumul din multiplele operații anexe puse în mișcare de civilizația mașinistă. Iar cantitatea medie necesară de apă va fi din ce în ce mai mare, dacă avem în vedere că dezvoltarea continuă a industriei sporește viguros consumul hidric. Se consumă, de pildă, pentru fabricarea unei tone de zahăr — 100 000 l apă, pentru o tonă de oțel — între 150 000 l și 300 000 l, pentru o tonă de hîrtie sau mătase artificială — pînă la 1 000 000 l, iar un gram de materie fisionabilă nu poate fi exploatat și nici prelucrat fără aportul indispensabil a 20 000 000 l de apă.

Apa este deci un element vital al dezvoltării și, ca atare, problema apei interesează toate națiunile. Nu este mai puțin adevărat, din păcate, că marile *discrepanțe* economice existente în lume își găsesc o grăitoare expresie și în acest domeniu. Potrivit statisticilor, aproape 70 la sută din populația lumii nu are asigurată o cantitate corespunzătoare de apă salubră. Este vorba, în cea mai mare parte, de locuitori ai „lumii a treia", dintre care 600 milioane în Asia de sud-est, 140 milioane în Africa, 90 milioane în America Latină și Caraibe etc. Desigur, cînd 90 la sută din populația rurală a „lumii a treia" — după datele Organizației Mondiale a Sănătății — folosește constant apă insalubră și contaminată, se înțelege de ce sute de milioane de oameni sînt afectați de boli specifice acestor regiuni, de ce peste 25 000 de oameni mor zilnic din cauza maladiilor transmise prin apă. Așadar, consumul de apă se înscrie și el între indicatorii

Scanned with OKEN Scanner

care dau dimensiuni decalajelor dintre bogați și săraci. Tot din informațiile culese de O.M.S. din 53 de țări în curs de dezvoltare, doar în 14 dintre ele două treimi din populație beneficiază de apă potabilă; în 25 de țări, procentul se situează între o treime și două treimi; în alte 14, procentul coboară sub o treime. Sau alte exemple: în timp ce în țările dezvoltate consumul total (casnic și industrial) mediu zilnic de apă este de 600 litri pe locuitor, în țările „lumii a treia" acesta este de numai 30 de litri. De fapt, potrivit estimărilor O.M.S., 80 la sută din maladiile cunoscute pe planeta noastră sînt transmise prin ape insalubre. După cum aprecia un specialist în domeniu „numărul paturilor de spital pe locuitor este mai puțin important pentru sănătatea unei colectivități decît numărul de robinete".

Așadar, lipsa apei potabile se integrează în ansamblul componentelor subdezvoltării, expresie a decalajelor existente în lumea de azi. Chiar dacă în termeni diferiți, problema apei începe să se pună și în țările dezvoltate. După cum se arată într-o declarație a Comisiei Economice a O.N.U. pentru Europa, penuria de apă ar putea să confrunte în viitor și țările Europei și Americii de Nord dacă nu se vor lua măsuri energice, care, ce-i drept, vizează mai puțin cantitatea ci mai ales calitatea apei, poluarea afectînd puternic acest component esențial al mediului geografic.

În conformitate cu poziția generală în favoarea instaurării unei noi ordini economice internaționale, țara noastră a adus, în cadrul reuniunilor internaționale, al organismelor specializate ale O.N.U., o contribuție constructivă la dezbaterea problemei apei, în timp ce pe plan intern sînt aplicate programe judicioase de mărire și valorificare rațională și eficientă a resurselor proprii de apă. România, cu o valoroasă experiență în acest domeniu, se înscrie de fapt între primele țări ale lumii care și-au elaborat programe de perspectivă îndelungată pentru gospodărirea apei. Programul românesc pentru amenajarea bazinelor hidrografice, de pildă, adoptat în 1976, vizează mai ales controlarea și redistribuirea în timp și spațiu a resurselor de apă, amenajarea albiilor cursurilor de apă și protecția calității apelor. Programul se bazează pe următoarele principii: amenajarea într-o concepție unitară a întregii rețele hidrografice; realizarea controlului și reținerea integrală a apei prin lacuri de acumulare cu caracter complex; regularizarea și îndiguirea albiilor cursurilor de apă în corelație cu efectele de ate-

Scanned with OKEN Scanner

nuare a undelor de viitură prin lacuri de acumulare, pentru rezolvarea problemei apărării de inundații a localităților și terenurilor agricole; realizarea lucrărilor de combatere a eroziunii solului, corectare a torenților și a celor pentru dezvoltarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare.

Laptele praf care... ucide! Despre mortalitate. Discrepanțe sanitare. Corespondența directă între foamete, frecvența bolilor și neștiința de carte

Potrivit unui raport al Organizației Mondiale a Sănătății există *lapte praf care .... ucide!* Sute de mii de nounăscuți mor într-adevăr în fiecare an în țările subdezvoltate, deși beneficiază de lapte praf de bună calitate. Numai că utilizarea lui presupune amestecul cu apă potabilă, respectarea instrucțiunilor scrise pe cutii (trebuie deci să știi să citești), biberoane sterilizate și, nu pe ultimul loc, o locuință care să asigure condiții igienice. Încă mai trebuie să beneficiezi de veniturile corespunzătoare procurării prețiosului aliment. În realitate, sînt multe locuri în lume unde săracii nu dispun aproape de nici una din condițiile amintite. Iar acolo unde biberonul căzut în noroi nu este dezinfectat, unde apa cu care se amestecă laptele praf este insalubră el devine o armă ucigătoare. Incredibil pentru timpurile actuale dar se estimează la zece milioane pe an numărul cazurilor de malnutriție infantilă și de maladii infecțioase datorate folosirii incorecte a biberoanelor.

Nu este, deci, lipsit de interes, în legătură cu cele consemnate, să întreprindem o scurtă *incursiune în domeniul mortalității*, fenomen demografic în relație cu care se află alte dimensiuni ale subdezvoltării.

Mai întîi trebuie arătat că analiza valorilor mortalității pe glob presupune considerarea diferențierilor stabilite între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare în ce privește cauzele principale ale deceselor. S-a putut chiar contura o „tipologie“ a mortalității, mai bine spus o ierarhizare a ei, de data aceasta prioritatea revenind săracilor. Țările dezvoltate sînt avantajate de proliferarea lesnicioasă a măsurilor sanitare constînd în vaccinări, controale medicale periodice, educarea mamei pentru supravegherea sănătății copiilor etc. În caz de necesitate, acționează în aceste țări mijloace eficace de prevenire a răspîndirii maladiilor

Scanned with OKEN Scanner

prin sistemul informațional, izolarea celor atinși de boli contagioase etc. dincolo de faptul că bolile infecto-contagioase au o sferă minimă de acțiune datorită nu numai controlului sanitar constant dar însăși educației sanitare a populației (susținută, ce-i drept, și de posibilitățile materiale corespunzătoare). Cauza principală a mortalității în țările dezvoltate o reprezintă bolile cardio-vasculare, cărora le revin 40—55 la sută din totalul deceselor (este vorba de hipertensiune, infarct miocardic, ateroscleroză). Sînt și aici diferențieri. De exemplu, infarctul este de trei-patru ori mai frecvent în țările nord-europene, față de cele din sudul „vechiului" continent. Cunoscută ca „slăbiciune" a bărbaților, inima a început să creeze ... probleme și femeilor, tot mai mult expuse îmbolnăvirilor de miocard, tot mai puțin scutite de efectele unor crize altădată apanajul favorit al sexului „tare": stressul, factorii genetici, clima, duritatea apei, activitatea psihică, fumatul, alimentația bogată în grăsimi etc. Urmează, ca pondere în totalul deceselor, cancerul, adică tumorile maligne, cu 15—25 la sută, apoi accidentele (numai în Europa, anual își pierd viața 100 000 oameni datorită accidentelor de circulație); decesele datorate bolilor infecto-parazitare au o pondere de numai 0,5—4 la sută.

Țările în curs de dezvoltare se grupează, potrivit coeficienților și cauzelor mortalității, în două categorii: una cuprinde statele care înregistrează rate înalte (devenite relative în condițiile adîncirii crizei economice mondiale) ale dezvoltării economice și în care coeficientul de mortalitate a scăzut mult, asemănîndu-se prin rată și chiar prin cauze cu țările industrializate, în această categorie înscriindu-și prezența și România; cealaltă categorie este alcătuită din țările care, deși beneficiază de situații sanitare care generează scăderea indicelui mortalității, continuă totuși să suporte efectele negative ale unei ecologii ingrate și periculoase. În aceste din urmă țări, cele mai defavorizate, cu valori ale mortalității de peste 20 la mie, cauzele fenomenului sînt diferite: bolile infecto-parazitare, vulnerabilitatea la intemperii, subalimentația, ignoranța, superstițiile, ritualurile primitive etc.

Există încă multe de făcut pentru lichidarea decalajelor considerabile care se manifestă și în acest domeniu între țările dezvoltate, cele în curs de dezvoltare și cele subdezvoltate și chiar în interiorul aceleiași țări.

Scanned with OKEN Scanner

Aproape un miliard de oameni sînt afectaţi de mizerie, malnutriţie şi boli, care le scurtează durata medie a vieţii; dacă în ţările dezvoltate ea se ridică la 72 de ani, în cele subdezvoltate abia atinge 57. Din 1 000 de copii născuţi-vii în aceste din urmă ţări, 100—200 mor înainte de a împlini vîrsta de un an, adică de 10 ori mai mulţi decît în ţările avansate economic. Mortalitatea maternă este şi ea de 100—200 de ori mai mare în ţările subdezvoltate. Creşterea economică a ţărilor rămase mult în urmă este puternic frînată de mortalitatea şi morbiditatea ridicate datorită bolilor parazitare şi infecţioase. Sute de milioane de oameni trăiesc în zone afectate cronic de boli grave, cum sînt malaria, boala diareică, diferite boli parazitare, tuberculoza, lepra. Acţiunile medicale practicate de Organizaţia Mondială a Sănătăţii, de serviciile medico-sanitare naţionale (vaccinări, lupta contra malariei, împrăştierea insecticidelor etc.) au condus în multe locuri la diminuarea curbei mortalităţii.

Nu peste tot însă! Într-un raport publicat de Organizaţia Mondială a Sănătăţii se consemnează că în ţările subdezvoltate un medic revine, în medie, la 17 000 de locuitori, în timp ce în statele industrializate un medic revine la 520 de persoane. Dacă în ţările dezvoltate numărul de locuitori ce revin la un pat de spital este de 100—150, în ţările subdezvoltate acest număr este de 10—20 de ori mai mare. Aşa de exemplu, în Bangladesh la un pat de asistenţă medicală reveneau, în 1976, 4 868 locuitori, în Etiopia — 3 277 locuitori, în India — 1 465 locuitori, în Niger — 1 200 locuitori ş.a.m.d., faţă de 66 în Suedia (în 1979), 68 în Norvegia (în 1978), 81 în U.R.S.S. (în 1979), 84 în R.F. Germania (în 1976) etc. (circa 100 în România). Se apreciază că în 31 din statele cel mai puţin dezvoltate circa 200 milioane de persoane nu au acces la asistenţă sanitară şi la surse de apă potabilă şi că peste 90 la sută din cei 80 de milioane de copii care se nasc, în fiecare an, în aceste ţări, nu sînt protejaţi prin vaccinare împotriva unor boli răspîndite. Într-un raport elaborat de Conferinţa O.N.U. pentru Comerţ şi Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.) se arată că mortalitatea infantilă în ţările cel mai puţin dezvoltate este de 10 ori mai mare decît în statele occidentale.

De fapt, *soarta copiilor*, aşa cum s-a mai arătat, este, în ţările sărace şi nu numai acolo, cea mai afectată de criza economică actuală, de marile decalaje economice.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă indicele mortalității generale este în mare măsură influențat de structura populației pe vîrste — făcînd abstracție de cauzele sociale și economice — în schimb, indicele mortalității infantile (decedați sub un an la 1 000 născuți-vii) exprimă cu multă exactitate influența ansamblului de factori sociali, economici, culturali, sanitari dintr-o țară *(Vladimir Trebici*, 1974, p. 43). În legătură cu influența culturii, demograful francez *Alfred Sauvy* (1966) făcea remarca: „Toate anchetele confirmă că mortalitatea infantilă este invers proporțională cu cultura. Ignoranța este mai ucigătoare decît sărăcia". Potrivit factorilor menționați mortalitatea infantilă variază foarte mult, de la 8—10 la mie (Suedia, Japonia, Olanda, Franța etc.) la valori de peste 80 la mie (Egipt, Liberia), ajungînd sau depășind uneori 150 la mie (Gabon, Republica Centrafricană, Mauritania). În multe state ale lumii perspectivele de viață ale copiilor sînt sumbre. Trei copii din patru care se nasc în multe țări sărace mor înainte de a împlini un an și 4 din 12 înainte de a avea 5 ani. La fiecare 16 copii rămași în viață în aceste țări, 4 trăiesc în condiții de sărăcie absolută și subnutriție iar opt suferă de boli grave. Statistici ale U.N.I.C.E.F. menționează că 250 milioane de copii sînt lipsiți de condițiile de bază ale existenței.

Se adaugă forme diverse de exploatare a copiilor. Într-un raport al Organizației Internaționale a Muncii (O.I.M.) se relevă că aproximativ 75 milioane de copii din țările în curs de dezvoltare — respectiv între 8 și 15 ani — sînt obligați să muncească pentru a vieții. Forța de muncă a copiilor, se arată în raportul dat publicității în Ciudad de México, este folosită atît în activități ușoare, cît și în munci periculoase și prost remunerate — în mine, pe plantații, în fabrici. Această situație alarmantă, se arată în raportul O.I.M., își are explicația în sărăcia cronică în care se află țările rămase în urmă și datorită căreia se mențin puternice inegalități sociale — simptome care își au originea în dominația colonială îndelungată.

Măsura cea mai completă a nivelului mortalității, ca rezultantă a indicilor de mortalitate pe vîrste și a influenței factorilor social-economici, sanitari, naturali etc. este exprimată de durata medie a vieții (similară într-o oarecare măsură cu speranța de viață la naștere).

Subnutriția, lipsa asistenței sanitare în țările slab dezvoltate și în teritoriile dependente fac ca durata medie a vieții să fie foarte scăzută. În Comore de pildă, unde cvasitotali-

Scanned with OKEN Scanner

tatea populației suferă de paludism și boli parazitare, speranța medie de viață este de 40 de ani. Numeroase țări care fac parte din acest grup sînt confruntate cu lipsa mîinii de lucru și a personalului calificat în toate domeniile de activitate. În Haiti nu există decît un medic la 50 000 de locuitori. Durata medie a vieții este în schimb de peste 70 de ani, la ambele sexe, în Danemarca, Elveția, Japonia, Norvegia, Suedia.

Complexitatea și gravitatea mai ales a situației sănătății în multe din țările „lumii a treia" au generat preocupări tot mai susținute menite să conducă la o soluționare globală a problemei. Ele au conturat o strategie mondială inclusă în ideea unei noi ordini economice internaționale, respectiv în Deceniile Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Strategia mondială a sănătății, eșalonată pe mai multe decenii, și care vizează cele mai variate domenii, se bazează, în primul rînd, pe dezvoltarea serviciilor de sănătate și îngrijire primară și constituie obiectivul major al țărilor membre ale O.N.U. și al O.M.S. sub denumirea de „Sănătate pentru toți pînă în anul 2000", așa cum s-a stabilit la adunarea generală a O.N.U. din 1979. Ea cuprinde acțiuni menite să asigure dezvoltarea infrastructurilor sanitare, a îngrijirii medico-sanitare primare a întregii populații, constînd din măsuri de promovare a sănătății, de profilaxie a îmbolnăvirilor, de diagnostic și tratament, de readaptare și recuperare a capacității de muncă. Măsurile se adresează atît indivizilor cît și familiilor, precum și colectivităților din care fac parte și se realizează atît prin serviciile sanitare de bază, cu sprijinul activ al rețelei sanitare de la toate nivelele, cît și prin alte sectoare. Strategia mondială cuprinde, totodată, acțiuni internaționale, constînd din schimburi de informații, transfer de tehnologie, dezvoltarea cercetării științifice, sprijinirea formării de cadre, cooperarea tehnico-materială între țările membre cît și între acestea și O.M.S.

Există o *corespondență directă între foamete, frecvența bolilor și neștiința de carte.* Pentru că în aceleași zone ale foametei, mai ales în acelea aflate multă vreme sub dominație colonialistă, se concentrează masa covîrșitoare a celor care nu știu să scrie și să citească.

Slabul nivel al dezvoltării științei, învățămîntului și culturii reprezintă, de altfel, o caracteristică a multor țări din „lumea a treia", mai ales a celor subdezvoltate. Mulți locuitori din aceste din urmă țări nu au absolvit școala primară, exis-

Scanned with OKEN Scanner

tînd cîteva zeci de state în care nu a fost încă legiferată obligativitatea învățămîntului primar. Sînt țări, ca Mali, Guineea, Niger, Burundi, Afganistanul ș.a. unde, potrivit „Anuarului statistic al U.N.E.S.C.O." pe 1978—1979, mai puțin de 30 la sută din copii sînt cuprinși în școala primară. Nici măcar cei care sînt totuși școlarizați nu reușesc să încheie cursul primar, numărul celor care primesc certificatul de absolvire fiind foarte scăzut în unele țări (25 la sută în Zair). Nu este de mirare că în aceste condiții proliferează analfabetismul. Calculat la nivelul populației în vîrstă de minimum 15 ani, se constată, ce-i drept, o micșorare în timp a procentului neștiutorilor de carte — 40 la sută în 1950, 36 la sută în 1960, pentru 1990 estimîndu-se un procent de 25,7%. Dacă procentele descresc, în schimb numărul analfabeților se află într-o evoluție ascendentă ajungînd la 742 milioane în 1970 și probabil 844 milioane în 1990. În prezent sînt în lume peste 800 milioane de analfabeți, adică aproape o treime din populația adultă a globului*. Se apreciază că 60 la sută din analfabeți sînt femei. Vom reveni.

Din nou despre decalajele tehnico-științifice. Consecințe multiple și dramatice. Soluția ieșirii din impas. Accentuarea datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare și limita superioară tolerabilă. Inechitățile comerțului mondial

„Trăim epoca celui mai mare avînt al gîndirii științifice cunoscute de omenire de-a lungul mileniilor, a celei mai grandioase revoluții tehnico-științifice, marcată de descoperiri epocale ce au schimbat radical reprezentările omului despre natură și societate, despre univers, influențează toate laturile existenței

* Se vorbesc în lume 3 500 de limbi diferite, deși numărul limbilor scrise nu depășește totuși 500. Se apreciază că 16 limbi sînt folosite, fiecare, de peste 50 milioane de oameni — chineza, engleza, rusa, spaniola, hindi, portugheza, bengali, germana, gaboneza, araba, urdu, franceza, malais-bahasa, italiana, telugu, tamie. Pe continentul african se comunică în 1 250 de limbi. În U.R.S.S. se vorbesc 89 de limbi, pe tot continentul sud-american doar două: spaniola și portugheza. În India există 1 650 de limbi și dialecte. Indienii din Mexic vorbesc 200 de limbi (după *Neagu Udroiu* „Almanah Lumea 82", p. 70).

Scanned with OKEN Scanner

umane. De aceea trebuie instaurată o nouă ordine economică internațională, care să asigure accesul neîngrădit al tuturor popoarelor și, în primul rînd, al celor rămase în urmă, la minunatele cuceriri ale geniului uman, circulația liberă a cunoștințelor și descoperirilor, transformarea științei într-un bun al întregii umanități."

NICOLAE CEAUȘESCU

Au fost deja consemnate cîteva modalități de exprimare a *decalajelor tehnico-științifice*, expresie flagrantă a inechității în relațiile dintre state, consecințe, într-o măsură mai mare sau mai mică, ale îndelungatei perioade de jefuire a unor popoare de către puterile colonialiste și mai tîrziu de marile monopoluri. Întreruperea dezvoltării firești și jefuirea timp de secole a fostelor colonii se resimt în modul cel mai dramatic în „lumea a treia", împiedicată și azi să beneficieze în mod corespunzător de cuceririle științei și tehnicii. Perpetuarea stării de inegalitate pe plan tehnico-științific agravează decalajele economice dintre state, adîncește prăpastia care separă țările sărace de cele bogate, accentuează rămînerea în urmă a celor deja sărace sub acest aspect, alăturîndu-se celorlalte dimensiuni ale subdezvoltării. În felul acesta problema își găsește locul și aici, nu numai ca mod de exprimare ci și prin implicații directe asupra domeniului economic și al celui social. Iar aceste *consecințe* sînt *multiple și dramatice*. Una dintre implicațiile decalajelor tehnologice se traduce prin dependență aproape totală a „lumii a treia" în planul cercetării științifice. Măsura cantitativă poate fi exprimată într-o diversitate de forme. De exemplu, țările bogate concentrează 97 la sută din volumul mondial al cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare, restul de 3 la sută rămînînd țărilor în curs de dezvoltare. Sau: numai 0,5 la sută din cercetătorii întregii lumi se află în statele în curs de dezvoltare și ele dispun doar de 1 la sută din creditele mondiale acordate cercetării. Situația se datorează și faptului că în jur de 500 000 de oameni cu calificare înaltă din țările „lumii a treia" au fost racolați de țările capitaliste puternic industrializate numai în perioada 1965 — 1980, jumătate din ei desfășurîndu-și activitatea în S.U.A. Anual, țările în curs de dezvoltare pierd aproximativ 40 000 ingineri, tehnicieni, medici, economiști, ceea ce pe plan financiar înseamnă

Scanned with OKEN Scanner

20 miliarde dolari transferaţi anual de la săraci la bogaţi. Paradoxal, „lumea a treia“ contribuie astfel la finanţarea cercetării ştiinţifice în ţările occidentale dezvoltate. Contribuie şi această formă de spoliere la faptul că, în prezent, din cele 3,5 milioane de brevete înregistrate în lume, ţările în curs de dezvoltare trebuie să se mulţumească doar cu 6 la sută, sau că în ţările industrializate se alocă pentru cercetare ştiinţifică de 50 de ori mai mult decît în statele în curs de dezvoltare, iar calculat pe locuitor — de 135 ori mai mult.

În comparaţie cu nivelul productiv, sectorul cercetare joacă un rol minim chiar şi în ţările aflate la un nivel mai avansat în ierarhia celor în curs de dezvoltare. Bunăoară, în Brazilia produsul naţional brut reprezintă aproape 30 la sută din cel al R.F. Germania, pentru ca, în schimb, cheltuielile braziliene destinate cercetării să reprezinte numai 2 la sută faţă de cele vest-germane. Decalaje similare se manifestă şi între marile concentrări urbane şi industriale. „Marile capitale ale Americii Latine (Buenos Aires, São Paulo, Ciudad de México), relevă publicaţia „Afrique-Asie“, reprezintă o densitate economică — raportul între suprafaţă şi producţie — identică, paradoxal, cu cea a regiunii pariziene. Totuşi, activităţile de cercetare în marile oraşe latino-americane sînt de o sută de ori mai reduse decît în regiunea pariziană“

Altă implicaţie a decalajelor tehnologice se referă la privarea multor ţări în curs de dezvoltare de un mijloc esenţial de punere în valoare a propriilor resurse naturale, de accelerare a procesului industrializării, indispensabil progresului economic şi social. Concludentă în acest sens este situaţia din domeniul materiilor prime minerale despre care s-a scris deja. Se poate adăuga aici că, deşi deţin o cotă de participare de 80 la sută în comerţul cu materii prime, ţările în curs de dezvoltare, cu excepţia, totuşi, a celor mari exportatoare de ţiţei, nu realizează venituri importante din această activitate, întrucît sînt nevoite să le exporte în stare brută, neprelucrată. De pildă, acest grup de state furnizează 88 la sută din exportul de bauxită, dar numai 5 la sută din cel de aluminiu.

Creşterea ponderii tinerelor state în industria prelucrării se desfăşoară lent, discontinuu. Multe dintre ele sînt condamnate să rămînă vreme îndelungată „subproducătoare“ de materii prime, în timp ce ştiinţa şi tehnologia au înregistrat şi în aceste domenii progrese însemnate, ajungînd la descoperiri capabile să modifice radical starea de lucruri din zonele subdezvoltate ale lumii.

Scanned with OKEN Scanner

Devansînd tematica următorului capitol, se cuvine menţionat că *soluţia ieşirii din impas* nu o poate constitui decît asigurarea accesului larg al tuturor statelor lumii, fără nici o discriminare, la cuceririle ştiinţei şi tehnicii mondiale, deoarece stadiul actual la care au ajuns constituie una dintre premisele de prim ordin ale înlăturării marilor discrepanţe existente în acest domeniu, ale lichidării subdezvoltării.

Dacă dobînzile excesive şi protecţionismul constituie cauze însemnate ale accentuării decalajelor economice, bariere în calea progresului ţărilor în curs de dezvoltare, ele sînt totodată direct implicate în *creşterea datoriei externe* a acestor ţări. Accentuarea puternică din ultimii ani a acestor datorii afectează, la rîndul ei, nu numai dezvoltarea proprie a ţărilor în curs de dezvoltare — mai ales a celor importatoare de petrol — dar chiar dezvoltarea de ansamblu a celorlalte ţări, stabilitatea însăşi a economiei mondiale.

Datoria externă a ţărilor în curs de dezvoltare, care era de circa 70 miliarde dolari la începutul anilor '70, a ajuns la 456 miliarde dolari în 1980 şi la 524 miliarde dolari la sfîrşitul anului 1981. Concludent este că din această sumă, un procent de aproximativ 65 la sută îl reprezentau creanţe ale băncilor comerciale din ţările industrializate asupra ţărilor în curs de dezvoltare. Majorarea spectaculoasă şi îngrijorătoare a datoriei externe a ţărilor în curs de dezvoltare este însoţită, totodată, de înăsprirea condiţiilor de acces pe piaţa creditelor, fiind impuse termene de rambursare scurte şi dobînzi întrecînd înseşi limitele firesti ale unor operaţiuni economice (13—15 la sută, cîteodată chiar 20 la sută). Este astfel evident caracterul *cămătăresc* al dobînzilor, care împiedică acumulările în ţările subdezvoltate, efectuarea, în condiţii normale, a reproducţiei lărgite. În asemenea circumstanţe sarcina rambursării datoriilor este aproape distrugătoare, Banca Mondială apreciind-o la peste 47 miliarde dolari în 1980 (sau circa o pătrime din totalul exporturilor), din care circa 19 miliarde dolari doar în contul dobînzilor — numai această sumă fiind aproape echivalentă fondurilor primite de ţările respective sub forma asistenţei publice pentru dezvoltare *(Ilie Şerbănescu*, 1980, p. 18). Tabelul alăturat este concludent.

Există şi alte sisteme de calcul pentru a demonstra sporul datoriei externe. De pildă, nivelul datoriilor ţărilor în curs de dezvoltare calculate în raport cu totalul cîştigurilor

Scanned with OKEN Scanner

Sarcina anuală a rambursării datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare importatoare de petrol

	Total (miliarde dolari)	Din care în contul dobînzilor	
		Miliarde dolari	%
1972	7,8	2,4	30,7
1973	10,7	3,3	30,8
1974	12,5	4,3	34,4
1975	14,9	5,7	38,2
1976	17,6	7,0	39,7
1977	23,7	8,8	37,1
1978	36,3	12,3	33,8
1979	46,7	18,2	38,9
1980	47,1	19,1	40,3

din exporturi, a ajuns să înregistreze creșteri de 25 la sută în 1980 și circa 28 la sută la sfîrșitul anului 1981. Pentru țările în curs de dezvoltare importatoare de petrol, fiecare procent de creștere a dobînzilor (și în 1981 acestea au fost cuprinse, în cazul împrumuturilor pe termen mediu și lung, între 8,7 și 17 la sută — nu de puține ori înregistrîndu-se procente chiar mai mari) înseamnă cel puțin două miliarde dolari plătiți în plus. În felul acesta, în 1981 a continuat să crească suma plăților ca dobînzi de către aceste state, ajungînd la circa 45 miliarde dolari, în timp ce deficitul global al balanțelor de plăți curente, înregistrat într-un an, a trecut de 78 miliarde dolari. Și ascensiunea continuă...

Prezintă interes, în sensul celor menționate, un raport recent al Comisiei Economice pentru Africa, referitor la situația a 20 de țări africane cel mai puțin dezvoltate. Deteriorarea raporturilor de schimb și barierele care le-au împiedicat să-și diversifice exporturile au făcut ca datoriile publice externe ale celor 20 de țări africane să atingă circa 7,6 miliarde dolari, crescînd de patru ori în zece ani. Perspectivele nu sînt deloc încurajatoare, conchid experții Comisiei Economice pentru Africa, atît datorită imposibilității de a procura fondurile de investiții necesare unei creșteri economice corespunzătoare, cît și inechităților din cadrul comerțului mondial. Exemplul confirmă valabilitatea aprecierii potrivit

Scanned with OKEN Scanner

căreia datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare au atins — pentru unele au depășit — ceea ce se numește *limita superioară tolerabilă*.

Creșterea dimensiunilor datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare se află deci în relație și cu deficitul, devenit cronic, din *comerțul exterior* al țărilor respective, în condițiile în care țările puternic dezvoltate economic dețin monopolul producției și exportului de mărfuri industriale iar țările slab dezvoltate s-au specializat unilateral în furnizarea de materii prime. Să adăugăm că accesul țărilor în curs de dezvoltare pe piețele țărilor capitaliste industrializate este tot mai îngrădit în ultima perioadă de timp de multiple bariere protecționiste (și aceasta în condițiile în care doar 9 la sută din achizițiile de mărfuri prelucrate ale țărilor capitaliste industrializate provin din țări în curs de dezvoltare, ele reprezentînd, pe piețele occidentale, mai puțin de 3 la sută din consumul global al unor asemenea produse). Nu este astfel deloc întîmplătoare scăderea dinamicii comerțului mondial, creșterea lui reală fiind, în 1980, de numai 1,5 la sută, față de 7 la sută, cît a fost creșterea medie anuală pentru perioada 1969—1979 (sau 12 la sută pentru intervalul 1972—1979). În 1982, sub impactul recesiunii globale și al scăderii exportului de petrol, volumul comerțului mondial a scăzut cu 2 la sută, revenind la nivelul anului 1979. Se justifică deci aprecierea că în comerțul mondial se înregistrează unele mișcări și tendințe contrare scopurilor definite de comun acord de Națiunile Unite în cadrul strategiei internaționale a dezvoltării adoptate formal pentru anii '80, ceea ce ne îndepărtează, de fapt, de instaurarea unei noi ordini economice internaționale. Țările în curs de dezvoltare au insistat întotdeauna pe interdependența dintre comerț și dezvoltare, adică pe condițiile comerțului internațional, care să favorizeze dezvoltarea lor accelerată și o dezvoltare mai armonioasă a economiei mondiale în ansamblu. Pentru că, în ultimă instanță, practicile restrictive ale țărilor industrializate afectează însăși dezvoltarea lor. Semnificativ în acest sens este un raport al Consiliului consilierilor economici ai președintelui S.U.A., dat publicității la începutul anului 1982 și în care se subliniază că menținerea deschisă a pieței americane a importurilor este vitală pentru sănătatea pieței americane a exporturilor, întrucît restrîngerea importurilor americane va reduce volumul dolarilor disponibili pentru acele țări care cumpără din S.U.A.

Scanned with OKEN Scanner

grîu, avioane, produse chimice, maşini-unelte etc. Restricţiile la importuri pot, de asemenea, să reducă folosirea forţei de muncă şi profiturile în industriile americane care lucrează pentru export. De pildă, arată raportul, exportatorii americani de pielărie au avut de suferit de pe urma restricţiilor aplicate la importurile de încălţăminte străină.

Dacă dăm crezare experţilor din cadrul G.A.T.T. reculul comerţului mondial în ce priveşte ritmul de dezvoltare şi care a continuat şi după anul 1980 nu constituie o surpriză, el confirmînd, de fapt, previziunile fundamentate pe evoluţia economică mondială, în ansamblu. Declinul dinamicii comerţului mondial exprimă, în fapt, încetinirea creşterii economice pe glob, conchid experţii respectivi, deoarece nu puţini sînt cei care socotesc evoluţia schimburilor economice mondiale ca un fel de „barometru" sau „buletin de sănătate" al dezvoltării economice globale. Faptul că ţările capitaliste dezvoltate încearcă ieşirea din recesiunea actuală prin practici prohibitive, reduce simţitor condiţiile reale pentru progresul economic al tuturor statelor, dar, în principal al celor în curs de dezvoltare, contravenindu-se scopurilor noului deceniu al dezvoltării aşa cum au fost ele definite de comun acord în cadrul Naţiunilor Unite. Deteriorarea balanţelor comerciale ale statelor în curs de dezvoltare cel mai puţin avansate este una din implicaţiile strategiilor restrictive ale celor bogaţi. Revista britanică „Africa Economic Digest" arăta, de exemplu, că sectoarele de prelucrare bazate mai ales pe agricultură din 20 de state africane, considerate cele mai sărace ale continentului, şi-au scăzut ritmul anual de creştere de la 8,7 la sută în anii '60 la 3,7 la sută în deceniul trecut. Urmarea a fost că între 1970 şi 1980 exporturile acestor ţări — constituite aproape în exclusivitate din mărfuri neprelucrate — au înregistrat un spor de numai 3,8 la sută; în schimb, în acelaşi interval de timp importurile aproape că s-au dublat. În acest fel, capătă dimensiuni dramatice avertismentul Comisiei Economice pentru Africa, potrivit căruia fără un ajutor internaţional substanţial, care să includă şi schimbări structurale în comerţul mondial, perspectivele economice pentru cele mai sărace 20 de ţări africane în perioada anilor '80 vor fi dezastruoase. S-a instaurat astfel în economia şi în comerţul mondial o discrepanţă între cerinţe şi realităţi, manifestată prin opoziţia dintre prevederile acordurilor G.A.T.T. şi refuzul unor state occidentale dezvoltate de a le aplica.

Scanned with OKEN Scanner

Efectul bumerang şi noul val recesionist al ţărilor capitaliste dezvoltate. „Lumea a patra". Sarabanda şomajului. Cursa galopantă a inflaţiei. Consecinţe dramatice. „Lumea a cincea" sau străini în ţară străină

Practicile restrictive ale ţărilor occidentale dezvoltate în domeniul comerţului mondial au efecte profund negative asupra dezvoltării lumii, efecte care, în contextul interdependenţelor economice actuale se întorc, însă, ca un *bumerang*, asupra celor care le generează. Se explică şi în acest fel *noul val recesionist*, care a cuprins în ultimii ani ţările capitaliste dezvoltate şi care înseamnă încetinirea dezvoltării economice, scăderea ritmului de creştere a productivităţii muncii, inflaţie generalizată, accentuarea şomajului, altfel spus, adîncirea crizei generale a capitalismului, a sistemului capitalist în ansamblul său. Nu pot fi delimitate strict starea de criză economică de cea a crizei de sistem, chiar dacă aceasta din urmă nu a fost generată de prima ci de contradicţiile proprii ale capitalismului.

Să ne amintim că, după criza din 1974—1975, ţările occidentale dezvoltate nu au înregistrat decît o înviorare economică scurtă şi fragilă, pentru ca la sfîrşitul anului 1979, iar pentru unele ţări la începutul anului 1980, să se manifeste o nouă şi mai puternică recesiune economică al cărei sfîrşit nu poate fi încă prevăzut şi care contribuie prioritar, direct sau indirect, la instabilitatea economiei mondiale (asociată, firesc, şi cu instabilitatea politică), la adîncirea crizei economice mondiale. Economia mondială — se arată într-un studiu al Consiliului Economic şi Social al O.N.U. — cunoaşte în prezent instabilitatea cea mai mare şi perturbările cele mai grave de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial iar dificultăţile sale, deloc întîmplătoare, sînt rezultatul neadaptărilor persistente care s-au acumulat în decursul anilor.

„Marasmul economic va continua" se afirmă în publicaţia semestrială „Perspectives économiques de l'O.C.D.E." (nr. 30, 1982), referindu-se la perspectivele economice ale celor 24 principale ţări capitaliste dezvoltate. „Perspectivele economice pentru 1982 sînt mai pesimiste ca oricînd în ţările Organizaţiei pentru Dezvoltare şi Colaborare Economică, după un an în care creşterea producţiei n-a depăşit în medie 1,2 la sută". Experţii şi-au revizuit previziunile: un ritm de creştere economică tot de 1,2 la sută şi pentru 1982 faţă de

Scanned with OKEN Scanner

2 la sută cît se anticipase iar pentru investițiile în economia țărilor membre ale organizației preconizează o reducere cu 15 la sută în raport cu anul precedent. Pe de altă parte, într-un raport privind orientările economice și sociale ale C.E.E. s-a arătat că Piața Comună se va confrunta și în anul 1982 cu o „gravă criză economică". După o scădere de 0,7 la sută în 1981, creșterea economică, pe ansamblul „celor zece", va fi „zero" în 1982, afirmă unul din principalele institute de prognoză — „Henley Center". În S.U.A., recesiunea economică se va prelungi în 1982, prevedea O.C.D.E., produsul național brut urmînd să scadă cu 2 la sută în primul semestru al anului și cu 1,5 la sută în al doilea. Și toate aceste previziuni nu au fost deloc departe de cele petrecute în realitate în economia țărilor capitaliste dezvoltate. Nici pentru anul 1983 previziunile nu au fost mai optimiste.

Componentele de bază ale recesiunii sînt șomajul, apoi stagnarea și inflația („stagflația" — în circulația literaturii politice și economice), fenomene care concură cel mai mult la agravarea unor stări cronice (suportate mai mult de tineri) ale „societății de consum": violența, toxicomania, obscurantismul, inegalitatea consumului și restrîngerea severă a cheltuielilor sociale, diminuarea angajamentului statului capitalist în domenii legate de satisfacerea unor trebuințe vitale, precum sănătatea, educația, construcția de locuințe ș.a.m.d. „*Lumea a patra*", adică *săracii țărilor bogate* sînt tot mai mult afectați de agravarea crizei economice mondiale, iar eșalonul lor se îngroașă mereu.

Șomajul a atins în ultimii ani proporții fără precedent în perioada postbelică și el a continuat să crească chiar în perioada de relativă redresare după criza din 1974—1975. În Franța, de exemplu, care a înregistrat cea mai ușoară scădere a producției industriale în timpul acestei crize, dimensiunile șomajului au evoluat astfel: 262 000 șomeri în 1970, 839 000 în 1975, crescînd în continuare la 1 451 000 șomeri oficiali în 1980 și peste 1 600 000 în 1981. În R.F. Germania șomajul sporește de la 273 000 în 1973 la 1 074 000 în 1975, iar după o ușoară reducere în 1977—1980 crește din nou, urcînd în ianuarie 1982 la 2 478 000 de persoane. La începutul anului 1982 în Marea Britanie erau peste 3 200 000 de șomeri înscriși în statisticile oficiale; se apreciază că sînt puține șanse pentru o reducere substanțială a numărului celor fără de lucru pînă la finele acestui secol ba mai mult

Scanned with OKEN Scanner

se aşteaptă ca anul 1986 să înscrie un număr de peste 3 500 000 şomeri.

Situaţii similare caracterizează şi alte ţări vest-europene; în ţările membre ale C.E.E., de pildă, şomajul a afectat — în ianuarie 1982 — 10,8 milioane persoane, adică 9,5 la sută din forţa de muncă; în octombrie 1981 numărul şomerilor în Danemarca şi Olanda a fost de 8,2 la sută din întreaga populaţie aptă de muncă, în Franţa de 8,8 la sută, în Marea Britanie de 11,5 la sută, în Belgia de 12,7 la sută, în R.F. Germania de 8,2 la sută, în Italia de 9 la sută etc.

Japonia, cunoscută prin ritmurile sale înalte de dezvoltare în perioada postbelică, depăşea în 1981 cifra de 1 370 000 şomeri, după ce ani întregi aceasta a oscilat între 300 000 şi 500 000. Creşteri impresionante s-au înregistrat şi în S.U.A.: de la circa 5 milioane la peste 9 milioane la începutul anului 1982, ceea ce înseamnă 8,5 la sută din forţa de muncă a ţării.

Şomajul afectează toate categoriile de vîrstă. Dar cel mai greu este pentru persoanele în vîrstă, care au foarte puţine speranţe să mai găsească o nouă slujbă permanentă. Potrivit Biroului Internaţional al Muncii (B.I.M.) şomajul în rîndul femeilor a continuat să se agraveze în ţările Europei occidentale; în deceniul 1971—1980, numărul femeilor lipsite de un loc de muncă a crescut de 6 ori în Belgia, de aproximativ 4 ori în R.F. Germania şi de aproape 3 ori în Marea Britanie.

Alături de şomaj, *inflaţia* (care trebuie privită, în ţările capitaliste dezvoltate, ca o pîrghie a mecanismului capitalismului monopolist de stat, iar în ţările „lumii a treia“ fie ca un „produs de import“, fie ca un rezultat al discrepanţelor între acumulările reduse, pe de o parte, şi nevoile mari de investiţii —şi consum — pe de altă parte), ca şi forma sa de manifestare — creşterea preţurilor internaţionale şi naţionale — se înscrie ca una din principalele expresii ale crizei economice mondiale, factor ce frînează relansarea economiilor naţionale.

Dacă în anii '60, se arată în raportul pe anul 1981 al G.A.T.T. (Acordul General pentru Tarife şi Comerţ), preţurile au crescut, pe plan mondial, într-un ritm mediu anual de numai 1,3 la sută, în anii '70 ele au sporit de peste 12 ori mai repede — 15,8 la sută. Iar acest fenomen, în contextul interdependenţelor crescute dintre economiile naţionale în cadrul sistemului economic mondial, datorită dinamicii spectaculoase după ultimul război mondial, a schimburilor econo-

Scanned with OKEN Scanner

mice, extinderii cooperării şi adîncirii diviziunii internaţionale a muncii, a căpătat un caracter mondial ca şi criza al cărei component este. Deoarece cursa preţurilor dintr-o ţară sau grup de ţări nu putea să nu declanşeze creşteri de preţuri în alte ţări. Semnificativă în acest sens este situaţia din ţările capitaliste dezvoltate industrial; potrivit datelor furnizate de U.N.C.T.A.D. (Conferinţa Naţiunilor Unite pentru Comerţ şi Dezvoltare), în deceniul trecut, în strînsă legătură cu faptul că preţurile au sporit, în medie pe an, cu 12,7 la sută, produsele de export ale statelor respective s-au scumpit cu 18,6 la sută. În deceniul anilor '60, produsul intern brut al acestor ţări a crescut anual cu 3,3 pînă la 6,3 la sută, în timp ce preţurile nu au crescut, anual, cu mai mult de 5 la sută. În schimb, după 1974, pe ansamblul acestui grup de ţări producţia a fost relativ stagnantă dar ritmul de creştere a preţurilor s-a dublat. Pe ansamblul ţărilor O.C.D.E., creşterile anuale de preţuri au oscilat între 1964 şi 1972 între 2,4 şi 5,6 la sută; în 1974 — 1975 creşterile au fost de 13,5 şi, respectiv, 11,3 la sută; în 1980 ele s-au apropiat de 13 la sută şi în 1981 de circa 12,5 la sută.

Prin poziţiile cheie pe care le deţin în sistemul economic mondial, ţările capitaliste dezvoltate transmit propriile dificultăţi asupra evoluţiei întregii economii mondiale. Este cunoscut, bunăoară, faptul că scumpirea produselor manufacturate de export ale acestor ţări ca şi jefuirea colonialistă a resurselor petroliere din ţările „lumii a treia" au stat la baza succesivelor ridicări ale preţurilor petrolului practicate de ţările membre ale O.P.E.C. Cercul a devenit vicios, deoarece sub pretextul uşurării „facturii petroliere" ţările occidentale industrializate au continuat să scumpească produsele lor de export.

Creşterea vertiginoasă a preţului la ţiţei (de peste 16 ori între 1 ianuarie 1973 şi 1 ianuarie 1982) a avut efecte în lanţ asupra întregii economii mondiale, în toate ţările crescînd costul real al energiei, iar efectele propagate ale creşterii preţurilor la resursele energetice şi la alte produse de bază s-au resimţit în ultimă instanţă în toate ramurile producţiei materiale şi în toate sferele vieţii sociale, inclusiv în domeniul agriculturii şi al produselor agroalimentare.

Majorarea inflaţionistă a preţurilor internaţionale, ca de altfel agravarea crizei mondiale, manifestată puternic în ţările capitaliste, influenţează, într-o măsură mai mare sau mai mică şi situaţia economică a ţărilor socialiste, dar lo-

Scanned with OKEN Scanner

veşte cel mai greu în ţările în curs de dezvoltare; în anul 1981, de exemplu, produsul intern brut a crescut în America Latină cu 1,2 la sută, iar preţurile cu 50 la sută.

Recesiunea prelungită din ţările capitaliste dezvoltate, componentele ei de bază — şomajul şi inflaţia — au *consecinţe dramatice*, care vizează deopotrivă starea morală şi culturală a multor contingente de oameni nevoiaşi şi nu numai starea lor materială. Săracilor „tradiţionali" — aşa-numita categorie a defavorizaţilor, persoanele în vîrstă fără venituri, handicapaţii, muncitorii imigranţi — li se adaugă săracii de azi, aparţinînd şi altor grupuri sociale, tuturor vîrstelor. Într-un recent raport al Comisiei Pieţei Comune se arată că peste 30 de milioane de oameni din ţările C.E.E., adică 12 la sută din populaţia lor, trăiesc sub standardul de trai minim acceptat: 11,5 milioane în Italia, aproape 8 milioane în Franţa, 4,5 milioane în R.F. Germania, 3,7 milioane în Marea Britanie, 1 milion în Danemarca, 700 000 în Olanda, 627 000 în Belgia, 516 000 în Irlanda.

Printre altele, în „societăţile de consum" se înregistrează deteriorări ale unor sectoare sociale, ca acela educaţional sau sanitar. Pentru prima oară în istoria învăţămîntului din Statele Unite, costul unui an de studii la colegiu a depăşit în anul de învăţămînt 1981 — 1982 bariera de 10 000 dolari, ceea ce a determinat pe unii universitari şi studenţi să declare că preţurile sînt pe cale „să-i scoată din circuitul pieţii". Tema se află şi în atenţia presei americane. Iată, bunăoară, ce s-a scris, încă la începutul anului 1981, într-un articol din ziarul „International Herald Tribune" consacrat creşterii costului unui an de studiu: „Preţul educaţiei într-un colegiu, preţ despre care părinţii greu încercaţi băneşte spun de mult că trece prin acoperiş (expresie care desemnează o creştere explozivă — n.n.) a făcut exact acest lucru; numai că, aparent, nu mai există acoperiş... Pentru anul de învăţămînt 1981 — 1982, taxele numai pentru studii depăşesc pentru întîia oară bariera a 700 dolari. Totalul taxelor, incluzînd cazarea şi mîncarea, nu numai că se îndreaptă spre 10 000 dolari, dar şi depăşeşte acest prag la acele institute «care dau tonul», cum sînt Harvard, Yale, Brown, Bennington, Columbia, Massachusetts, Institute of Technology din Stanford."

Îngrijirea sănătăţii devine şi ea un lux pentru contingente tot mai largi de cetăţeni din ţările capitaliste industrializate, datorită tarifelor exorbitante, caracterului, deseori

Scanned with OKEN Scanner

strict particular al asigurării în caz de boală, a cărei soluționare depinde de posibilitățile financiare ale fiecăruia etc. Mii de orașe mici din S.U.A., dar mai ales cartierele sărace ale marilor orașe, suferă din cauza penuriei de spitale și cadre medicale. În cartierele newyorkeze Harlem și Bronx, de pildă, un medic revine la 3 500 locuitori, iar în centrul vechi al Detroit-ului, locuit aproape în exclusivitate de afroamericani, la 200 000 locuitori existau în urmă cu cîțiva ani doar 15 medici — scria ziarul „New York Times".

Dar cele mai dramatice consecințe ale recesiunii economice capitaliste sînt manifestările antisociale mereu mai diverse și mai grave, de felul violenței, toxicomaniei, obscurantismului, actelor cu caracter fascist și rasist.

Violența a devenit un fapt cotidian în marile metropole occidentale și nu numai acolo. Nesiguranța generată de proliferarea violenței alimentează pretutindeni teama și suspiciunea. Situația este elocvent ilustrată de un sondaj de opinie întreprins de cunoscutul Institut Gallup, în cadrul căruia au fost chestionate telefonic 1 000 de persoane de pe întreg cuprinsul Statelor Unite. Aproape 60 la sută din cei chestionați și-au destăinuit starea permanentă de nesiguranță datorată frecvenței actelor de violență în zona în care-și au domiciliul. Circa 80 la sută au declarat că teama de a nu fi jefuiți îi face să nu poarte asupra lor obiecte de valoare sau bani. Două treimi au afirmat că evită deplasările nocturne din aceleași motive.

N-au lipsit nici opiniile critice față de insuficiența măsurilor de eradicare a criminalității, așa cum, cei mai mulți dintre cei chestionați au fost de părere că escaladarea violenței se află în strînsă incidență cu șomajul și inflația.

Ultimii ani relevă o proliferare a violenței. În 1980 de pildă, crimele au crescut în S.U.A. cu 10 la sută; 30 la sută din familii au fost în acel an victime ale unor atacuri armate, acte de violență, tentative de escrocare, ale altor acte antisociale iar la New York, principala cauză a decesului bărbaților între 15 și 44 de ani nu sînt bolile cardiovasculare, cancerul sau accidentele de circulație, ci actele criminale. În Marea Britanie totalul infracțiunilor comise în 1980 la Londra s-a ridicat la 584 137, față de 557 378 în anul anterior și s-a înregistrat creșterea considerabilă a delicvenței juvenile. Numărul delictelor comise în departamentul Rhenania de nord — Westfalia din R.F. Germania—a ajuns în 1980 la 1 047 710, cu 7 la sută mai mult decît în 1979.

Scanned with OKEN Scanner

Ravagiile toxicomaniei sînt și ele în creștere. În Franța numai, numărul celor morți prin „overdose" — adică prin supraconsum de stupefiante — a crescut de la 5 în 1970 la 72 în 1977, 117 în 1979 și 172 în 1980, victimele avînd în majoritate între 16 și 25 de ani. În alte țări fenomenul a luat o amploare și mai mare. În S.U.A., de pildă, sînt 8 milioane de fumători de marijuana. Se apreciază că numărul total al drogaților în țările occidentale atinge cîteva zeci sau chiar sute de milioane.

Nu de mult (februarie 1982), birourile Comisiei pentru sănătatea publică a Parlamentului vest-european au evidențiat îngrijorarea crescîndă a factorilor de resort din C.E.E. față de recrudescența consumului de droguri în rîndul tinerilor din țările membre. În Franța, bunăoară, în decurs de nouă ani, numărul arestărilor ocazionate de traficul sau consumul de droguri a sporit de circa 11 ori, iar în numai cinci ani numărul traficanților minori aduși în fața judecății a crescut de patru ori. În Belgia, 10 la sută dintre tineri au consumat droguri cel puțin o dată; în Olanda numărul consumatorilor de „cannabis" este estimat la un milioan, iar al celor trecuți la heroină — drog dintre cele mai nocive atinge un sfert de milion de persoane. În R.F. Germania, consumul de stupefiante afectează pînă și copii de 14 ani; într-un singur an s-au înregistrat aici 400 de decese datorate excesului de droguri. În Italia, numărul anual al deceselor cauzate de „moartea albă" este în jur de 300, dar tot într-un an numărul toxicomanilor între 18 și 25 de ani a crescut cu 80 la sută.

La fel, obscurantismul își recrutează victimele din rîndul acelorași debusolați confruntați cu dificultățile traiului zilnic, puternic afectați de șomaj, inflație, criza valorilor morale. Aceștia sînt în mod obișnuit cei care se lasă ademeniți de promisiunile obscure ale propovăduitorilor misticismului.

Primii care achită „nota de plată" a crizei economice din țările occidentale sînt însă imigranții, „paria societății de consum", cuprinși în ceea ce se cheamă *„lumea a cincea"* sau *străini în țară străină;* indiferent cum sînt numiți („sezonieri" sau „Gastarbeiter" în R.F. Germania, adică „muncitori oaspeți") situația dramatică a muncitorilor străini, tratată cu bună știință numai prin prisma intereselor de moment ale țărilor industrializate beneficiare, a căpătat proporțiile unui fenomen social, cu profunde implicații economice și

Scanned with OKEN Scanner

sociale, o problemă căreia țările „gazdă" nu reușesc — și fiindcă nu manifestă prea mult interes — să-i găsească o rezolvare satisfăcătoare.

„Global 2000": la sfîrșitul secolului viața va fi mai precară decît azi. Perspective deosebit de sumbre pentru țările cele mai sărace. O problemă care trebuie abordată global

Previziunile formulate pînă în prezent cu privire la evoluția economiei mondiale converg, din păcate, spre ideea continuării deteriorării actuale, a creșterii și în anii următori a decalajelor economice.

Potrivit studiului *Global 2000*, elaborat de un grup de specialiști americani, la sfîrșitul secolului *viața va fi pentru majoritatea oamenilor mai precară decît azi*. În intervalul de timp care ne desparte de pragul următor dintre secole se estimează că circa 90 la sută din sporul demografic va reveni țărilor subdezvoltate, adică tocmai acelora unde, în prezent, 40 la sută din populație nu are permanent de lucru, 30 la sută duce lipsă de apă potabilă și asistență medicală, iar 20 la sută suferă de foame. Chiar dacă în ultimele două decenii ale secolului producția globală de alimente aproape se va dubla, cea mai mare parte a sporului se va înregistra în țări care au deja un consum alimentar ridicat. În acest interval de timp consumul va stagna în țările subdezvoltate din Asia, Africa și America Latină sau poate chiar va cunoaște o deteriorare. Alimentația va rămîne deci între cele mai grave probleme ale umanității.

Același studiu consemnează că suprafața arabilă a lumii va crește pînă în anul 2000 doar cu 4 la sută, ceea ce înseamnă că sporul de producție trebuie obținut în principal prin dezvoltarea caracterului intensiv al agriculturii, adică prin creșterea gradului de mecanizare a muncilor agricole, multiplicarea cantităților de îngrășăminte chimice, extinderea îmbunătățirilor funciare, mai ales a irigațiilor. Numai că asemenea posibilități nu sînt la îndemîna tuturor. Așa cum nici creșterile de prețuri nu vor putea fi suportate în aceeași manieră de cei bogați și de cei săraci.

Concluzii asemănătoare se desprind și din alte prognoze. Specialiștii U.N.C.T.A.D., de exemplu, au remarcat în repetate rînduri că perspectivele vor fi mai sumbre decît trecutul și prezentul, *în special pentru țările cele mai sărace*. Ieri, unul

Scanned with OKEN Scanner

din doi, azi, doi din trei, iar mîine, trei din patru locuitori ai planetei vor trăi în „țări sărace". Se apreciază că în actualul deceniu, ritmul mediu anual de creștere a produsului național brut al țărilor în curs de dezvoltare nu va depăși 4,2 la sută (la fel și în deceniul următor), ceea ce va însemna o nouă reducere față de 5,9 la sută, în anii '60 și 5,6 la sută în anii '70. Or, după cum au calculat specialiștii, numai pentru a stopa procesul de adîncire a decalajelor economice, țările rămase în urmă ar avea nevoie de un ritm anual de creștere dublu celui care se anticipează.

Prognozele Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.) pentru deceniul 1981—1990 sînt la fel de îngrijorătoare. Prevederile cele mai „optimiste" anticipează astfel pentru grupul țărilor subdezvoltate un ritm mediu anual de creștere a produsului național brut pe locuitor de maximum 1,8 la sută față de 3,1 la sută în țările industrializate. Înseamnă că se va putea ajunge la cel mult 260 dolari pe locuitor în primul grup de țări și la 14 520 dolari pe locuitor în cel de-al doilea grup, adică un decalaj cu peste 36 la sută mai mare decît cel din anul 1980. Potrivit unor anticipații mai „pesimiste", țările cele mai rămase în urmă s-ar putea să înregistreze doar o creștere anuală de 0,7 la sută, ceea ce ar adăuga 220 milioane cifrei celor ce se vor afla la sfîrșitul deceniului într-o stare de absolută sărăcie, conform previziunilor „optimiste". Se estimează, de asemenea, că în anul 1990 țările industrializate vor obține o producție globală de 8 539 miliarde dolari, iar cele subdezvoltate de 297 miliarde dolari, acestea din urmă rămînînd în continuare cu o pondere de numai 2 la sută din totalul mondial. Un decalaj considerabil urmează să se stabilească și în domeniul volumului atins la sfîrșitul deceniului de exporturi: 5 412 miliarde dolari țările bogate, 88 miliarde dolari — țările sărace.

Am mai arătat însă că tot ce se întîmplă la polul sărăciei produce efecte la cel al bogăției. Cu alte cuvinte, perpetuarea și chiar adîncirea decalajelor are consecințe dintre cele mai serioase nu numai pentru țările rămase în urmă, dar și pentru cele avansate, pentru care scăderea cu unu la sută a ritmului de creștere economică înseamnă o pierdere de 300 de miliarde pe an. Actualele fenomene și tendințe negative din economia mondială accentuează antagonismele dintre lumea săracă, ce are nevoie de un ajutor substanțial, uneori numai pentru a asigura populației sale minimul de subzis-

Scanned with OKEN Scanner

tență și lumea bogată, confruntată și ea cu o stăruitoare recesiune. Se dovedește astfel că actuala criză economică mondială nu are un caracter conjunctural, ci este o criză structurală, de durată, un produs al relațiilor și structurilor inechitabile. La fel cum lichidarea subdezvoltării, a decalajelor, a crizei economice actuale reprezintă o *problemă care trebuie abordată global*, în întreaga ei complexitate. Soluțiile conturate în acest scop și care fac subiectul capitolului următor, se află într-o foarte strînsă interdependență, fiecare în parte acționînd asupra celorlalte și fiind condiționată de îndeplinirea celorlalte. Se confirmă pe deplin justețea aprecierilor și concluziilor statului nostru socialist, ale președintelui său, conform cărora se impune necesitatea de a se acționa insistent de către toate statele și popoarele pentru dezvoltarea proprie și pentru dezvoltarea colaborării economice, realizarea unor măsuri reale în direcția lichidării subdezvoltării și înfăptuirii noii ordini economice internaționale, a dezarmării, care să asigure progresul țărilor rămase în urmă, stabilitatea economică mondială.

Scanned with OKEN Scanner

„Aceste stări de lucruri pun cu putere în evidență necesitatea soluționării problemelor pe baza principiilor egalității, cu participarea tuturor statelor, a instaurării unei noi ordini economice și politice mondiale, a democratizării relațiilor internaționale, a elaborării unor noi norme de drept internațional, corespunzător schimbărilor produse în lume. Este necesar să se pornească de la faptul că noua ordine nu înseamnă schimbarea vechiului ambalaj cu altul nou — chiar dacă ar fi de aur. Schimbarea doar a ambalajului nu va soluționa problema; dimpotrivă, va agrava și mai mult stările actuale de lucruri, criza economică, instabilitatea, criza generală a capitalismului, cu toate consecințele pe care acestea le au asupra colaborării și păcii internaționale.“

NICOLAE CEAUȘESCU

În februarie 1982 s-a desfășurat la Delhi, din inițiativa Indiei, o reuniune consultativă a mai multor țări în curs de dezvoltare — între care și România — cu care prilej au fost analizate situația economică mondială și condițiile reluării dialogului între „Nordul“ bogat și „Sudul“ sărac, ale lansării negocierilor globale pentru înfăptuirea noii ordini economice internaționale, precum și căile susceptibile să contribuie la extinderea și adîncirea cooperării economice, financiare și tehnico-științifice între țările în curs de dezvoltare, în vederea materializării acordului intervenit la conferința ministerială a „Grupului celor 77“ desfășurată în anul 1981 la Caracas (Venezuela).

Evidențiindu-se și cu acest prilej starea actuală de criză a economiei mondiale și cercul ei vicios, au fost conturate cîteva dintre soluțiile potențiale ale ieșirii din această stare, ale eradicării subdezvoltării și lichidării marilor decalaje economice. Printre altele, *eforturile proprii* ale țărilor în curs de dezvoltare au fost considerate ca factor hotărîtor al lichidării subdezvoltării și al decalajelor dintre state. Este, de altfel, de neconceput făurirea unei economii viabile fără crearea, printre altele, a unui sector industrial propriu, capabil

Scanned with OKEN Scanner

să asigure echipamentul necesar punerii în valoare a propriilor resurse materiale şi umane, sau fără reforme structurale care să stimuleze diversitatea şi creşterea producţiei şi productivităţii agricole. Numai că, dezvoltarea nu înseamnă numai creşterea producţiei măsurată în diferiţi indicatori ci, chiar prioritar, folosirea integrală a forţei de muncă, integrarea păturilor defavorizate ale populaţiei în procesul productiv, redistribuirea, pe criterii echitabile, a venitului naţional, adică ceea ce se numeşte dezvoltarea umană; aceasta înseamnă posibilităţi egale pentru toţi membrii societăţii de a-şi pune în valoare capacităţile de muncă şi creaţie, ceea ce presupune transformări economice structurale. Din păcate, realitatea relevată în diferite rapoarte şi studii demonstrează că aproape jumătate din populaţia aptă de muncă a ţărilor în curs de dezvoltare este nefolosită, integral sau parţial, că numărul ţăranilor săraci, lipsiţi de pămînt, nu numai că nu a scăzut ci chiar a crescut, în ciuda reformelor agrare înfăptuite în multe ţări nedezvoltate de pe urma cărora, în unele din ele, n-au beneficiat decît cei ce aveau deja pămînt. Într-un studiu intitulat *Inegalitate, sărăcie şi dezvoltare*, *Montek Ahluwalia*, specialist al O.N.U., arăta că o ţară trebuie să atingă un ritm de creştere economică destul de ridicat pentru a putea ameliora situaţia păturilor sărace ale populaţiei ei. Or, au fost prezentate mai înainte previziunile pesimiste cu privire la ritmul creşterii economice a ţărilor subdezvoltate. Cum s-a putut constata, sărăcia este deci cea care impune o grea povară statelor rămase în urmă şi nu oamenii săraci, care constituie, dimpotrivă, un puternic potenţial de dezvoltare irosit. Iar *eradicarea sărăciei* este astfel nu numai o problemă de creştere economică, ci şi de redistribuire a venitului naţional, inechitabil repartizat chiar şi în multe ţări în curs de dezvoltare.

Sprijinirea dezvoltării ţărilor subdezvoltate de către ţările dezvoltate, mai ales de către cele răspunzătoare de starea celor dintîi, prin creşterea asistenţei financiare dar şi prin renunţarea la practicile neocolonialiste, se impune direct ca o soluţie a lichidării marilor decalaje economice. La rîndul ei, *dezarmarea* este în măsură să elibereze fonduri şi energii care s-ar constitui într-o uriaşă forţă potenţială capabilă să contribuie decisiv la lichidarea subdezvoltării, a marilor disparităţi economice.

Corolarul tuturor acestor soluţii îl reprezintă făurirea unei *noi ordini economice şi politice internaţionale*, ceea ce

Scanned with OKEN Scanner

înseamnă înlocuirea vechilor relații inechitabile, de îmbogățire a unor state pe seama altora, cu relații noi, echitabile și democratice, care să conducă efectiv la soluționarea tuturor problemelor acute ale lumii de azi, corespunzător intereselor dezvoltării mai rapide a țărilor rămase în urmă, ale tuturor națiunilor lumii, ale progresului întregii umanități.

În acest sens, România socialistă desfășoară o amplă și prestigioasă activitate pentru transpunerea în viață a tuturor soluțiilor menite să instituie o lume mai dreaptă și mai bună pe Terra.

Cvasiunanimitate în aprecierea rolului hotărîtor al efortului propriu. Fondul de acumulare. Cucerirea independenței economice sau a doua revoluție. Programe și strategii proprii de dezvoltare

> „*Chiar în condițiile unui ajutor substanțial, sub diferite forme, dezvoltarea economico-socială a fiecărei țări depinde, pînă la urmă, de munca poporului. A concepe dezvoltarea economico-socială independentă ca un rezultat al ajutorului din afară înseamnă a condamna țara la rămînere în urmă. Factorul hotărîtor al dezvoltării economico-sociale îl constituie munca și eforturile fiecărui popor.*"
>
> Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism

Există azi o cvasiunanimitate în aprecierea faptului că factorul hotărîtor al creșterii economice a țărilor în curs de dezvoltare îl reprezintă *efortul propriu*, altfel spus, mobilizarea tuturor forțelor interne pentru crearea unei baze tehnico-materiale trainice, capabile să asigure independența economică, lichidarea subdezvoltării, a stărilor sociale și economice generate de exploatarea din afară și din interior. Se impun în acest context programe și strategii proprii, adaptate condițiilor naționale, dezvoltarea agriculturii și industriei, a celorlalte sectoare economice, armonizarea repartizării geografice a forțelor de producție, dar și lărgirea colaborării și întărirea solidarității cu celelalte state în curs de dezvoltare.

Scanned with OKEN Scanner

Altfel spus, constituirea complexelor de economii naționale face să devină posibile planificarea, industrializarea, preocuparea de modernizare a structurilor interne. Dar și aceasta în anumite condiții.

De fapt, întreaga istorie modernă și contemporană a omenirii demonstrează că economia națională a fiecărui stat constituie cadrul cel mai potrivit al dezvoltării, al progresului economico-social. Într-un asemenea cadru țările capitaliste dezvoltate au atins nivelurile economice actuale, chiar dacă, precizare nu lipsită de adînci semnificații, ele și-au făurit baza economică proprie în bună măsură pe seama exploatării coloniilor și a țărilor dependente, iar azi încă se mențin, în forme noi, modernizate, practicile inaugurate de colonialism. Folosirea economiei naționale drept cadru de bază al dezvoltării se impune azi chiar cu o forță mai mare decît în trecut. Diminuarea și lichidarea treptată a puternicelor decalaje care domină azi economia mondială și ale căror dimensiuni sînt fără precedent, depășirea marilor dificultăți cu care sînt confruntate țările rămase în urmă, sporesc necesitatea unei organizări cît mai eficiente a spațiului economic național.

O dezvoltare economico-socială rapidă — se precizează în lucrarea privitoare la *Tipologia economiilor naționale* (1977, p. 69) — presupune o corelare sistemică corespunzătoare a unui complex de factori — economici, tehnici și sociali, umani, instituționali și teritoriali —, pentru a cărei realizare este necesar un cadru statal dat, în care prioritățile și ritmurile se stabilesc pornindu-se de la nevoile, condițiile și posibilitățile interne. Așa, de exemplu, în stabilirea parametrilor dezvoltării viitoare a României socialiste s-a pornit, în primul rînd, de la potențialul atins în dezvoltarea forțelor de producție proprii, stabilindu-se, pe această bază, direcțiile, strategiile și prioritățile cele mai potrivite pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Înfăptuirile economico-sociale ale celorlalte țări socialiste demonstrează, la rîndul lor, justețea concepției privind rolul fundamental al eforturilor proprii. În opinia autorilor studiului menționat, transformarea economiei naționale a unei țări într-un cadru favorabil dezvoltării reclamă o serie de condiții de bază între care: exercitarea deplină a suveranității naționale; dezvoltarea bazată în primul rînd pe efortul propriu; independența economică.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru o manifestare corespunzătoare a efortului propriu, se menționează de regulă necesitatea creării unor structuri și instituții adecvate, menite să asigure participarea largă și creatoare a maselor, echitate în distribuția rezultatelor activității economice, concentrarea eforturilor pe direcții-cheie. Adăugăm că efortul propriu se reflectă, înainte de toate, în partea din venitul național pe care fiecare țară o alocă propriei dezvoltări, ceea ce înseamnă *fondul de acumulare*, exprimat procentual prin rata acumulării. Există în această privință mari deosebiri în interiorul sistemului țărilor în curs de dezvoltare. Așa, de exemplu, unele dintre ele, de regulă cele exportatoare de petrol, își pot permite să aloce dezvoltării cote importante din venitul național (20—30 la sută), în timp ce acelea situate la polul sărăciei alocă rate foarte mici (chiar sub 4 la sută; pentru deceniul 1971—1980 era prevăzută o rată medie a acumulării de 20 la sută pentru țările „lumii a treia"), neputîndu-și asigura în acest fel nici măcar stagnarea economică. Iar pentru ultimele două decenii ale secolului nostru studiile O.N.U. precizează că reducerea decalajelor economice presupune o rată a acumulării de 30—35 la sută pentru aceste țării...

Eforturile proprii ale țărilor angajate pe calea lichidării subdezvoltării își pot afla eficiența numai în cadrul asigurat de *cucerirea independenței economice*, fundamentul material-economic al independenței de stat și politice. Considerată pe drept *a doua revoluție* pe care trebuie s-o înfăptuiască țările care s-au eliberat de sub colonialism sau de sub starea de dependență politică, independența economică presupune libertatea deplină a acestor țări în valorificarea în propriul interes a întregului lor potențial material și uman, în alegerea căilor proprii ale dezvoltării în folosul întregii națiuni, fără nici un amestec din afară. Cele mai multe state ale „lumii a treia" au luat, de altfel, imediat după dobîndirea independenței de stat, dar mai ales în deceniile din urmă, o serie de măsuri menite să reducă și chiar să lichideze cu desăvîrșire pozițiile monopolurilor capitaliste străine, între care pe loc prioritar se află naționalizarea diferitelor sectoare ale vieții economice, crearea și întărirea sectorului de stat.

Dar independența economică nu se poate obține printr-un simplu act legislativ, cît de revoluționar ar fi el. „Independența politică a țărilor africane — areal cu care deschidem seria concretizărilor «geografice» ale problemei — va fi permanent amenințată dacă statele continentului nu-și vor asigu-

Scanned with OKEN Scanner

ra o dezvoltare efectivă a economiei. *Fără dezvoltare economică nu poate fi vorba de independență economică* (subl. ns.), care ar permite să se pună capăt înapoierii și sărăciei în Africa, și cu atît mai mult nu poate fi vorba de independență politică" — s-a apreciat la conferința de la Arusha din 1981 referitoare la prelucrarea și utilizarea resurselor minerale de pe „continentul negru". Această primă conferință regională, desfășurată în amintita localitate din nordul Tanzaniei, a reunit reprezentanții celor mai multe state africane, membre ale Organizației Unității Africane (O.U.A.), preocupate să-și asigure, în interesul propriu, deplina folosire a resurselor continentului pentru eradicarea subdezvoltării. „Cu toate că țările africane dispun de importante zăcăminte minerale — a spus reprezentantul țării-gazdă — exploatarea lor nerentabilă pentru statele continentului, dar deosebit de profitabilă pentru companiile transnaționale, nu oferă posibilități pentru realizarea unor profunde prefaceri economice și sociale în Africa". Este și motivul pentru care la conferință s-a adresat un apel țărilor africane să renunțe la „serviciile" monopolurilor străine care controlează exploatarea resurselor minerale de pe continent, să extindă cooperarea interafricană în domeniul exploatării și valorificării acestor bogății, să lărgească relațiile comerciale dintre statele africane.

În cadrul reuniunii s-a evidențiat că Africa dispune de o mare cotă-parte din zestrea minerală a lumii ca și alte bogății: 97 la sută din rezervele mondiale de crom, 85 la sută din cele de platină, 64 la sută din cele de aur, 50 la sută din cele de mangan, 25 la sută din cele de uraniu, 15 la sută din cele de cupru, la care se mai adaugă mari zăcăminte de nichel, plumb, bauxită, o cincime din potențialul hidroenergetic al lumii și asigură 20 la sută din exporturile mondiale de petrol, 70 la sută din producția mondială de cacao și o treime din producția de cafea. Cu toate acestea, ca urmare a dominației pieței internaționale de către monopolurile țărilor capitaliste dezvoltate, a controlului lor asupra prețurilor și ofertei la produsele prelucrate și la materiile prime, țărilor africane le revine doar 8,3 la sută din prețul final al produselor lor desfăcute pe piețele țărilor capitaliste dezvoltate, restul de 91,7 la sută revenind societăților transnaționale. Se înțelege astfel de ce cele 50 de state africane membre ale O.U.A. dispun de numai 2,7 la sută din produsul mondial brut, adică de ce „mizeria și foametea continuă să

Scanned with OKEN Scanner

secere sute de mii de africani pe an, în timp ce, prin exploatarea resurselor Africii, companiile transnaționale realizează beneficii fabuloase" (reprezentantul Beninului). „Economia majorității țărilor africane — arăta la rîndul său reprezentantul Mozambicului — se află sub controlul monopolurilor străine, care imprimă acestei economii o orientare convenabilă doar intereselor monopolurilor. Monocultura nu face decît ca țările slab dezvoltate să fie și mai dependente de companiile transnaționale, de piața externă și de condițiile impuse de aceste companii pe piață".

N-au lipsit nici considerațiile cu privire la efectele negative ale recensiunii economice parcurse de țările capitaliste dezvoltate. „Această recesiune — a spus reprezentantul Zambiei — a provocat creșterea vertiginoasă a inflației, sporirea deficitului balanței financiare și de plăți externe, accentuarea dezvoltării unilaterale a economiilor africane, nerealizarea unora din obiectivele fundamentale de diversificare a economiei, stabilite în programele naționale de dezvoltare a țărilor noastre".

Constituind un prilej de stimulare a acțiunilor statelor africane pentru lichidarea dominației corporațiilor capitaliste, prima conferință regională privind exploatarea și utilizarea rezervelor minerale ale Africii se înscrie în suita eforturilor pentru dezvoltare de sine stătătoare, pentru eradicarea subdezvoltării, a marilor decalaje care le despart de țările industrializate.

Eforturi care au început, în cele mai multe state africane, imediat după cucerirea independenței politice, mai ales după avîntul cunoscut de mișcarea de eliberare națională din anii '60, în majoritatea țărilor instaurîndu-se regimuri politice parlamentare, bazate pe sistemul partidului unic sau pluripartid*. Astfel, imediat după eliberarea sa, Egiptul a națio-

* Ulterior, mai ales de la mijlocul deceniului trecut, în multe țări africane puterea a fost preluată de militari, astfel că la începutul anului 1978, 22 din statele continentului erau conduse de regimuri militare. Chiar dacă unele lovituri de stat militare au fost inspirate de fostele metropole, se apreciază totuși că, de cele mai multe ori, venirea militarilor la putere s-a datorat în special dezamăgirii popoarelor care-și cuceriseră independența față de acele guverne care rămăseseră, în continuare, în slujba intereselor coloniale, armata fiind în unele țări singura forță organizată capabilă să înlăture de la putere politicienii compromiși, sau să pună capăt unor dispute și confruntări

Scanned with OKEN Scanner

nalizat compania Canalului Suez, ca şi unele industrii, băncile, societăţile de asigurare şi alte bunuri care au aparţinut unor capitalişti străini sau autohtoni. Sectorul de stat cuprinde azi peste 85 la sută din industria egipteană şi circa 90 la sută din volumul comerţului exterior. În Algeria, statul controlează integral industria extractivă şi siderurgia, şi în proporţie de 70 la sută industria materialelor de construcţii, 30 la sută din întreprinderile mecanice şi electrice etc. Sectorul de stat mai cuprinde cea mai mare parte a obiectivelor industriale în Ghana, întreaga activitate de extragere şi comercializare a cuprului în Zambia, industria petrolului în Mozambic şi Guineea-Bissau. În proprietatea sectorului de stat se află şi uriaşele zăcăminte şi exploatările de petrol din Libia, minele de fier din Gabon, toate bogăţiile solului şi subsolului din Zair, solul, băncile, minele de diamant şi de aur din Guineea, importante exploatări de petrol în Nigeria, principalele mijloace de producţie din Benin şi Tanzania, iar în Congo mai mult de jumătate din venitul naţional este creat în sectorul de stat. La rîndul lor, Tunisia, Maroc, Sudan, Madagascar, Etiopia şi alte ţări africane, prin aşa-numita acţiune de „africanizare“ au trecut în patrimoniul naţional numeroase întreprinderi, bunuri şi resurse naţionale, controlate şi exploatate înainte de către societăţile monopoliste străine (*G. Horja*, 1981, p. 55—56). În Somalia, Consiliul Revoluţionar Suprem, constituit în urma revoluţiei din 21 octombrie 1969, a decretat naţionalizarea principalelor ramuri economice, instaurarea monopolului statului asupra comerţului interior şi exterior, pe lîngă crearea cooperativelor de producţie, democratizarea organelor puterii locale, ca şi

---

dintre grupările etnice şi tribale. În ultimii ani se înregistrează un fenomen invers, de revenire la regimuri civile (Togo, Camerun, Gabon, Zair, Congo, Republica Centrafricană, Benin, Somalia, Mali, Nigeria, Ghana, Uganda, Etiopia, Mauritania). În majoritatea statelor africane, procesul de trecere de la regimuri militare la sisteme politico-juridice reliefează orientarea factorilor politici — fie ei civil sau militari — spre sistemul partidului unic. Factorul dominant al acestei opinii l-a constituit grija pentru înfăptuirea şi conservarea unităţii naţionale necesare mobilizării întregului potenţial militar şi uman pentru edificarea noii societăţi. În alte ţări africane (puţine la număr) s-a optat pentru pluralismul politic: Nigeria, Ghana, Republica Centrafricană, Uganda, Senegal, Egipt, Maroc (*Aurel Zamfirescu*, „România liberă“, 9 aprilie, 1981).

Scanned with OKEN Scanner

alte măsuri. Opțiunilor exprimate atunci li s-au adăugat adoptarea în 1976 a Programului Socialist Revoluționar Somalez, care proclamă ca principal obiectiv transformarea societății pe baze noi, socialiste. În Angola, numeroasele măsuri întreprinse din 1975 și pînă azi urmăresc dezvoltarea sectorului de stat în economie (naționalizarea întreprinderilor industriale, a sectorului bancar, a marilor ferme), instituționalizarea și întărirea puterii populare. Consolidarea independenței economice a statului Zimbabwe se traduce în viață prin extinderea controlului statului asupra unor sectoare cheie cum sînt transporturile feroviare și aeriene, resursele energetice, principalele instituții financiare, minele.

Eforturi similare se depun și în celelalte mari zone ale „lumii a treia". Țările latino-americane și-au constituit sectoare de stat de mai multă vreme; în Mexic, de pildă, naționalizarea unor întreprinderi petroliere s-a produs încă înaintea celui de al doilea război mondial, iar în Brazilia au fost naționalizate încă din 1940 întreprinderi petroliere, metalurgice, mine de fier. După 1960, în foarte multe țări latino-americane au intrat în patrimoniul național întreprinderi industriale, bănci, căi ferate, exploatări miniere, plantații etc. Naționalizări ale unor exploatări petroliere, forestiere, plantații, întreprinderi industriale etc., au avut loc și în țările asiatice (India, Siria, Irak, Iran, Pakistan, Bangladesh, Afganistan, Thailanda, Malaysia, Filipine, Birmania etc.).

Crearea cadrului instituțional adecvat în aceste state a permis elaborarea unor *programe și strategii proprii de dezvoltare*, potrivit condițiilor particulare fiecăruia dintre ele, în funcție de mărimea demografică, dimensiunea resurselor naturale, poziția geografică, disponibilitățile financiare ș.a.m.d., avîndu-se în vedere că sistemul țărilor în curs de dezvoltare se caracterizează printr-o mare diversitate de condiții economice, sociale, istorice, geografice, culturale. Luînd în considerație această mare diversitate, care exclude aplicarea mecanică a unor modele unice de dezvoltare, pre-ședințele României aprecia în *Mesajul* adresat celei de-a V-a Conferințe O.N.U. pentru comerț și dezvoltare de la Manila (U.N.C.T.A.D., 1979) că se impune înființarea unor organisme de studii și cercetare, pe zone geografice, care să analizeze sarcinile și obiectivele economice și sociale specifice ale acestor țări și să prezinte soluții concrete pentru rezolvarea lor. În acest scop, tovarășul *Nicolae Ceaușescu* a propus

Scanned with OKEN Scanner

elaborarea unui program de lungă durată — pînă în anul 2000, cu o primă etapă pînă în anul 1990 — conținînd măsuri pentru o dezvoltare economică mai rapidă a țărilor în curs de dezvoltare, avînd ca părți componente programe speciale de dezvoltare a ramurilor economice de bază (industria și agricultura), crearea unei infrastructuri (căi de comunicații, porturi, mijloace de transport etc.) Ordinea prioritară de dezvoltare a ramurilor este stabilită desigur de fiecare țară, în funcție de condițiile sale proprii. Astfel, unele țări și-au propus ca pentru început să depună eforturi în vederea dezvoltării agriculturii, ca o necesitate a rezolvării problemei alimentației, a asigurării ocupării forței de muncă, a asigurării unui fond de materii prime pentru industria alimentară și ușoară. Oricum, rolul statului se multiplică în transpunerea în viață a strategiei dezvoltării economico-sociale a fiecărei țări, lui revenindu-i misiunea de a organiza și planifica economia pe ansamblu național și în profil teritorial, de a elabora programe de pregătire a cadrelor, de a orienta investițiile etc. Este semnificativ că mai toate țările „lumii a treia" au îmbrățișat ideea planificării, posibil de transpus în practică numai în măsura în care statul are capacitatea de a dispune de formele și organele cu care poate mobiliza și dirija eforturile interne în direcția înlăturării stării de subdezvoltare.

În Africa, de exemplu, țări ca Egipt (1978 — 1982), Algeria, Tunisia, Gabon, și-au elaborat planuri cincinale cuprinzînd sarcini ale dezvoltării industriei și agriculturii. În Sudan se aplică un plan pe 6 ani (1978—1983). Planul trienal (1980 — 1982) de investiții publice, pus în aplicare în Zair, a cuprins ca obiectiv principal relansarea activității în patru sectoare considerate vitale pentru economia națională: agricultura, industria extractivă, transporturile și enegia; el se încadrează în procesul de „zairizare" care a inclus, în primul rînd, adoptarea de către guvernul de la Kinshasa a măsurilor care au asigurat trecerea sub controlul statului a principalelor sectoare de activitate, îndeosebi a celor legate de exploatarea uriașelor resurse naturale ale țării. Planuri de dezvoltare economică eșalonate pe diferite intervale de timp sînt puse în aplicare și în Somalia, Angola, Congo, Mozambic, Ghana, Zambia, Tanzania, Madagascar etc. La fel și în Asia (India, Afganistan, Irak, Siria, Pakistan, Malaysia, Sri Lanka, Birmania, Bangladesh, Iordania ș.a.), unde s-au întocmit proiecte diverse de dezvoltare a sectoarelor econo-

Scanned with OKEN Scanner

mice de bază, unele proiecte de amenajare teritorială concentrînd eforturile comune ale țărilor vecine (ca în cazul valorificării deltei fluviului Mekong sau a fluviului Indus). Țările Americii Latine și-au exprimat încă din 1961 (Conferința de la Punta del Este din Uruguay) intenția dezvoltării planificate a economiei, ca instrument important al mobilizării eforturilor proprii. Planuri pe diferite termene au fost astfel elaborate în Brazilia, Mexic, Argentina, Venezuela, Bolivia, Peru, Columbia, Republica Cooperatistă Guyana ș.a.

Chiar dacă planificarea din țările „lumii a treia" nu are un caracter global sau unitar, cum sînt planurile noastre unice de dezvoltare economico-socială și chiar dacă este lipsită uneori de o evidență statistică precisă, acțiunea de planificare, sau numai de programare reprezintă deja în aceste țări un mijloc important folosit în eforturile pentru ieșirea din starea de subdezvoltare, pentru reducerea marilor discrepanțe care le separă de țările dezvoltate economic. Ea s-a impus ca metodă a dezvoltării în țările „lumii a treia" datorită nivelului scăzut al forțelor de producție și nevoii de a concentra principalele mijloace materiale, umane și financiare, pe direcțiile centrale ale dezvoltării, de care depinde constituirea complexelor de economii naționale, progresul acestor țări.

Problema alimentației și agricultura. Reforma agrară democratică și modernizarea agriculturii — obiective prioritare în țările în curs de dezvoltare. Noțiunea de „țară industrială" sau „industrializată" — similară cu aceea de „țară dezvoltată". Strategii industriale

„Pentru oricare țară care dorește să-și dezvolte puternic economia, să ridice nivelul de trai al poporului său, să-și asigure independența și suveranitatea, crearea unei puternice industrii, a unei agriculturi avansate este o necesitate obiectivă. Fără aceasta nu se poate asigura nici progresul, nici bunăstarea, nici independența și suveranitatea".

NICOLAE CEAUȘESCU

Numeroase țări din „lumea a treia" sînt confruntate azi *cu problema alimentației*, a cărei rezolvare este dependentă

Scanned with OKEN Scanner

de dezvoltarea propriei producții agricole. Am arătat în altă parte proporțiile dramatice căpătate de penuria alimentelor, mai ales acolo unde se înregistrează creșteri demografice superioare în condițiile persistenței unui slab nivel de dezvoltare a forțelor de producție. Este și motivul pentru care una din problemele-cheie ce s-au pus și se pun și în prezent acestor țări o constituie înfăptuirea unor *reforme agrare democratice* care să asigure accesul țăranului la pămînt, la sursele de apă și la tehnicile agricole moderne; experiența istorică a dovedit că numai prin reforme agrare revoluționare pot fi desființate relațiile feudale și capitaliste din agricultură, deschizîndu-se astfel calea spre organizarea unor forme și relații de tip socialist, care exclud exploatarea dintre oameni și care duc mai repede la modernizarea și progresul acestei ramuri de bază a economiei, menite să asigure hrana populației și materii prime pentru o serie de ramuri industriale (*G. Horja*, 1981, p. 66).

Multe din țările „lumii a treia" au trecut astfel la înfăptuirea reformelor agrare democratice, la organizarea unor forme cooperatiste în agricultură, stimulate de sprijinul statului care asigură dezvoltarea mecanizării și chimizării, concomitent cu realizarea și proiectarea unor vaste amenajări teritoriale cu ample rezonanțe în peisajul geografic.

În *Egipt*, bunăoară, aplicarea reformei agrare legiferate în urmă cu mai bine de două decenii, a condus la limitarea suprafeței maxime de pămînt pentru o gospodărie la 40 hectare, împărțindu-se țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin circa 400 000 hectare. Dezvoltarea și modernizarea agriculturii statului african se traduce și în programele speciale în domeniu, cum este cel elaborat recent de Ministerul Irigațiilor. Reforma agrară a început în *Algeria* imediat după cucerirea independenței cînd au fost organizate circa 400 cooperative agricole pe terenurile părăsite de colonialiști și a fost desăvîrșită în anul 1981 pe baza „Cartei revoluției agrare" potrivit principiului că „pămîntul trebuie să aparțină celor ce-l muncesc"; există azi circa 6 000 cooperative agricole și asociații de întrajutorare sprijinite de stat cu mașini agricole, îngrășăminte și specialiști. Pornindu-se de la experiența comunităților tradiționale, în *Tanzania* a luat ființă un gen de sate cooperatiste. În *Ghana* agricultura se bazează în continuare pe cultura arborelui de cacao (este cel mai mare producător de cacao din lume) însă, concomitent, s-au înregistrat realizări

Scanned with OKEN Scanner

și în ce privește diversificarea ei în scopul reducerii importurilor de produse alimentare și a acoperirii din resurse interne a nevoilor de consum ale populației. Agricultura *somaleză* cuprinde 90 la sută din populație (marea majoritate în sectorul zootehnic), țara fiind între primele din lume în privința numărului de animale pe locuitor (dispune de peste 15 milioane de bovine, oi, capre, cămile la 3,5 milioane de locuitori), practică străveche dominată de nomadism (peste 100 de mii de nomazi au fost stabilizați în noi așezări rurale construite de stat); totodată, Somalia beneficiază de 8—9 milioane de hectare de pămînturi arabile încă parțial utilizate. Clima aridă, lipsa unor surse importante de apă, stări accentuate de seceta îndelungată din deceniul trecut, fac ca atît creșterea animalelor cît și cultivarea pămîntului să întîmpine serioase dificultăți. Situația justifică măsurile pentru extinderea suprafețelor irigate, desțelenirea unor terenuri semideșertice, proiecte care au prins deja viață în bazinele celor două rîuri din sudul țării, mai ales pe Juba. Barajul de pe acest rîu, în curs de realizare la nord de localitatea Bardhera, va avea o înălțime de 65 m, iar lacul de acumulare ce se va forma în spatele lui va putea înmagazina o cantitate de 4 miliarde mc de apă care va permite irigarea unor întinse suprafețe aride și, implicit, sedentarizarea, în continuare, a noi triburi nomade, obișnuite doar cu păstoritul. Creșterea producției agricole, mai ales de porumb, orez și alte cereale, în scopul asigurării hranei populației, se constituie în programe și obiective prioritare ale dezvoltării economiei în *Zambia*, *Sudan*, *Madagascar*, *Mauritania* etc. În *Mozambic* se aplică în prezent un program de realizare în jurul capitalei — Maputo — a unei adevărate „centuri agroalimentare", destinate ameliorării în timpul cel mai scurt a aprovizionării populației. Unitățile realizate furnizează deja porumb, fructe și legume. Programul prevede, de asemenea, acordarea de asistență cooperativelor agricole din zona apropiată orașului, precum și pentru urgentarea reintroducerii în circuitul agricol a unor terenuri ce fuseseră părăsite sau lucrate parțial. Proiectele de dezvoltare a agriculturii *libiene* au beneficiat și beneficiază de resursele fianaciare oferite de principala bogăție a țării — petrolul. Numai în cincinalul 1976 — 1980, sectorului agricol i s-au alocat 1 700 milioane dinari, ceea ce a permis realizarea unor vaste proiecte cerealiere și de creștere a animalelor. În acest scop, în ultimul deceniu au fost săpate în Libia numeroase puțuri pentru irigații și aprovi-

Scanned with OKEN Scanner

zionare cu apă și au fost construite 6 500 km de drumuri, acțiune la realizarea căreia un rol important l-a jucat colaborarea cu România. Acțiunile realizate în ultima vreme pentru fertilizarea Saharei libiene s-au înscris ca parte integrantă în „Programul revoluției verzi", potrivit căruia exploatări agricole cu o suprafață totală de 3,5 milioane hectare, concentrate mai ales în zonele deșertice, sînt amenajate și dotate cu tehnică modernă de exploatare agricolă.

Modernizarea agriculturii figurează ca obiectiv prioritar și în numeroase țări asiatice. În *Pakistan*, de pildă, accentul este pus pe dezvoltarea intensivă (irigarea a noi suprafețe, mecanizarea și dezvoltarea producției de îngrășăminte chimice). Un proiect prevede refacerea a 4 260 km de canale care irigă 184 000 hectare și săparea a 950 de puțuri de apă; pe ambele maluri ale fluviului Indus vor fi lărgite canalele vechi și vor fi construite altele noi pe o lungime de 56 000 km. Potrivit „Programului pentru progres", adoptat în anul 1977, se acordă prioritate dezvoltării și modernizării agriculturii din *Bangladesh*, țară în care 85 la sută din cei circa 90 milioane de locuitori lucrează în agricultură, urmărindu-se satisfacerea din resurse interne a nevoilor de hrană. Reforma agrară și acțiunile întreprinse de stat pentru dotarea tehnică a agriculturii au făcut ca *Birmania* să-și satisfacă necesitățile de consum alimentar și chiar să exporte anual o cantitate de peste 500 000 tone de orez. Cele 1 900 cooperative agricole din *Irak* primesc și ele un sprijin substanțial din partea statului.

În America Latină reforme agrare au fost efectuate în *Mexic*, *Peru*, *Panama*, *Columbia*, *Costa Rica* etc., dar ritmul de realizare a fost foarte lent. Statul sprijină agricultura cooperatistă din *Guyana*, iar în *Brazilia*, *Argentina*, *Ecuador* etc., se fac eforturi mari pentru reducerea dependenței de importurile alimentare.

Agricultura, cu tot rolul său vital, nu este totuși în măsură să rezolve singură problemele acute ale țărilor în curs de dezvoltare. Practica și experiența socială, inclusiv ale țărilor capitaliste dezvoltate și ale țărilor socialiste, demonstrează convingător că factorul principal al consolidării independenței economice și politice, baza progresului tuturor celorlalte ramuri ale economiei, inclusiv al agriculturii, este *industria*. Nu întîmplător noțiunea de „țară industrială" sau „industrializată" este similară cu aceea de „țară dezvoltată";

Scanned with OKEN Scanner

industrializarea reprezintă una din condițiile hotărîtoare ale eradicării subdezvoltării și astfel ale lichidării decalajelor economice, ideea fiind larg împărtășită de țările pornite pe calea obținerii și consolidării independenței economice, stimulate și de experiența țărilor socialiste. Se poate chiar afirma că toate statele „lumii a treia" au îmbrățișat ideea industrializării și că, în ciuda reduselor disponibilități financiare se înregistrează eforturi susținute pentru crearea și dezvoltarea unei industrii naționale capabile să valorifice resursele proprii de materii prime în folosul propriului popor. Ceea ce nu contravine elaborării unor strategii proprii potrivit condițiilor specifice naturale, demografice, economice și sociale. Așa se face că se conturează o gamă întreagă de strategii ale industrializării în țările în curs de dezvoltare, unele începînd procesul cu ramurile extractive, pentru valorificarea propriei avuții minerale (petrol, minereuri etc.), altele cu crearea unor întreprinderi de prelucrare a produselor agricole sau care sprijină modernizarea agriculturii, altele cu anumite ramuri ale industriei grele (energetică, metalurgică, construcții de mașini, chimie), peste tot impunîndu-se organizarea unei rețele corespunzătoare de căi de comunicații.

Toate acestea se află în strînsă relație cu realizarea unei participări active a economiei naționale la circuitul mondial de valori în condițiile actualei crize economice mondiale. România, ea însăși țară în curs de dezvoltare, și-a propus ca prin forțe proprii să-și asigure o participare dinamică la diviziunea internațională a muncii, în care privință prioritari sînt factorii interni. Aceasta înseamnă că participarea se realizează în condițiile promovării creșterii și modernizării structurii economice naționale, ale dezvoltării producției de mărfuri competitive pe piețele internaționale, ale dezvoltării prioritare a domeniilor de export care se bazează pe tehnicile de vîrf atunci cînd nu se dispune de prea multe resurse proprii de materii prime, cum este cazul României, ale înfăptuirii noii revoluții agrare menite să asigure o ofertă superioară pentru piața internă și pentru export, ale perfecționării tehnicilor de comercializare și de echilibrare a balanței comerciale și de plăți. Ceea ce nu diminuează cîtuși de puțin importanța cooperării economice internaționale.

Industrializarea apare în acest context ca un factor de prim rang al dezvoltării. Cele mai multe țări ale „lumii a treia" și-au stabilit strategii proprii în această direcție, pe baza unor planuri și programe de industrializare, folosind și dez-

Scanned with OKEN Scanner

voltînd sectorul de stat şi sectorul mixt (îmbinate cu cel particular), ca şi capitalurile străine şi obţinînd succese, uneori reprezentative, în edificarea industriei naţionale.

Începem exemplele tot cu ţările africane în care se desfăşoară o adevărată campanie pentru dezvoltarea propriului potenţial industrial, mai ales pe linia valorificării resurselor naţionale şi a diversificării structurilor industriale, fapt ce se reflectă în puternice metamorfoze teritoriale. *Algeria*, bunăoară, îşi asigură însemnate capacităţi de prelucrare a petrolului, concomitent cu dezvoltarea industriei extractive a hidrocarburilor, industriei siderurgice, industriei construcţiilor de maşini. Primul plan cincinal algerian (1980 — 1984) prevede, în principal, consolidarea şi dezvoltarea economiei naţionale independente, propăşirea armonioasă a tuturor regiunilor ţării, satisfacerea cerinţelor maselor populare. O atenţie deosebită se acordă valorificării materiilor prime, în cadrul căreia o preocupare primordială o constituie aplicarea strategiei energetice. Ea este axată pe utilizarea raţională şi conservarea resurselor de hidrocarburi — principala sursă de venituri a ţării — precum şi pe valorificarea altor surse energetice. Se urmăreşte prin aceasta depăşirea dependenţei create de exportul prioritar al petrolului, materie primă de valoare deosebită pentru viitorul ţării, prin economisirea lui şi trecerea la utilizarea pe scară mai largă a gazelor naturale (rezerve evaluate la peste 3 750 miliarde mc cu care ocupă locul patru în lume între ţările producătoare).

Metalurgia, construcţiile de maşini, petrochimia, hidroenergia sînt ramuri cărora li se asigură creşteri dinamice în *Egipt*, aşa cum în *Tunisia* se dezvoltă prioritar industria chimică, textilă, a materialelor de construcţii.

Planul de dezvoltare economică a *Marocului* pentru perioada 1981 — 1985 vizează continuarea dezvoltării şi modernizării agriculturii, pescuitului şi mai ales a energeticii, urmărindu-se, printre altele, asigurarea independenţei ţării din punct de vedere energetic. Se are în vedere, în special, reducerea importurilor de produse petroliere şi utilizarea integrală a potenţialului hidroenergetic (din care numai o treime era valorificat în primul an al planului cincinal actual) concomitent cu identificarea şi utilizarea de noi surse de energie, practic inepuizabile, cum sînt cele eoliene şi solare, precum şi valorificarea şisturilor bituminoase. Unul din obiectivele energetice prioritare ale cincinalului actual este sistemul hidroenergetic de la M'Jara de pe rîul Oargha, din

Scanned with OKEN Scanner

provincia Taounate, care va deveni una din cele mai mari surse de apă și energie ale Marocului. Complexul de la M'Jara va furniza în final circa o pătrime din întreaga energie electrică de care dispune în prezent Marocul, iar cu apele lacului de acumulare (35 km lungime, 1 300 hectare suprafață, 4 miliarde mc de apă capacitate) se vor putea iriga 100 000 hectare. De remarcat că în Maroc, ca și în alte țări africane, lucrează sute de specialiști români, colaboratori redutabili la realizarea unor obiective economice (porturile de la Nador și Ras Kebdana, fabrici de cupru), la dezvoltarea agriculturii și învățământului marocan.

În *Libia*, planul cincinal 1981 — 1985 prevede lărgirea sectorului petrolier, dezvoltarea transporturilor și construcțiilor, precum și înființarea de fabrici pentru produse alimentare, materiale de construcții, produse metalurgice, produse chimice. Printre obiectivele care materializează continuarea industrializării țării se înscrie în prezent construirea în cooperare cu firma „Kobe Steel" din Japonia a unui mare combinat siderurgic la Misurata , localitate aflată pe litoralul mediteranean, la 250 km de Tripoli, combinat care va putea produce, în faza finală, 1,2 milioane tone oțel brut anual. În cadrul combinatului va funcționa un laminor ce va realiza o producție anuală de 400 000 tone de sîrmă și alte produse laminate, precum și o fabrică specială care va furniza oxigenul necesar procesului de reducere a oțelului. Se prevede ca primele șarje de oțel să fie realizate în 1985.

Prelucrarea materiilor prime locale, minerale și agricole, se află la baza creării și dezvoltării industriei naționale în numeroase alte țări africane. Așa de exemplu, *Coasta de Fildeș* își orientează industria spre valorificarea unor resurse locale cum sînt cacaua, cafeaua, lemnul, potențialul hidroenergetic, concomitent cu realizarea mai multor programe privind dezvoltarea industriei textile și a metalurgiei. În *Gabon* se dezvoltă industria extractivă (petrol ș.a.), industria de prelucrare a lemnului; un rol important în valorificarea unor zăcăminte de minereuri de fier revine noii artere feroviare transgaboneze care traversează țara pe o distanță de 933 km. Planul cincinal 1979 — 1983 al *Zambiei* a prevăzut dezvoltarea, în continuare, a industriei extractive, crearea unei industrii de prelucrare a cuprului, precum și a unor fabrici de acid sulfuric, de acid fosfatic, de ciment, de produse ceramice și de sticlă etc. În *Republica Mali* industrializarea vizează prelucrarea produselor agricole, precum și dezvol-

Scanned with OKEN Scanner

tarea construcţiilor de maşini şi unelte agricole, a chimiei şi materialelor de construcţii. În acelaşi sens sînt orientate politicile naţionale de industrializare din *Congo*, *Nigeria*, *Madagascar*, *Sudan*.

Denumită multă vreme „Coasta de Aur", datorită uriaşelor resurse naturale (aur, diamante, bauxită, petrol), *Ghana* devenea prin actul de la 6 martie 1957 una din primele colonii africane care-şi cucerea independenţa, de atunci depunîndu-se eforturi susţinute pentru lichidarea înapoierii economice moştenite din trecut, în care scop un instrument eficace s-a dovedit valorificarea în folosul propriu a resurselor solului şi subsolului. Ca urmare, relieful industrial al acestei ţări (238 537 kmp şi aproape 12 milioane locuitori) cuprinde azi cîteva obiective industriale de prim rang, între care fabrica de aluminiu şi rafinăria de la Tema, complexul siderurgic de la Sekondi, întreprinderea de prelucrare a lemnului de la Kumasi, marele baraj de la Akosombo. Un rol deosebit în economia ghaneză revine, de asemenea, barajului de pe fluviul Volta, una din cele mai mari construcţii de acest gen din lume, cu un lac de acumulare de 9 000 kmp şi o centrală hidroelectrică ce produce 3,5 miliarde kWh anual.

Subsolul *Zairului*, fosta colonie denumită Congo belgian, adăposteşte imense resurse de minereuri cu largă întrebuinţare în industria modernă. Tînărul stat african furnizează la ora actuală circa trei sferturi din producţia mondială de diamante industriale, peste 70 la sută din cea de cobalt, 40 la sută din cea de germaniu şi peste 20 la sută din producţia de cupru a lumii (de unde şi denumirea de „ţară a munţilor de cupru"). Totodată, Zairul dispune de însemnate zăcăminte de cositor, mangan, aur, argint, zinc, metale rare, cărbune şi, de curînd descoperite, resurse petroliere. Jefuite multă vreme de monopolurile străine, aceste bogăţii au trecut sub controlul statului şi sînt valorificate azi în folosul propriu. Totodată, peisajul economic al acestui mare stat african (2 345 409 kmp şi aproape 30 milioane locuitori) s-a îmbogăţit după cucerirea independenţei cu numeroase obiective industriale, baraje, exploatări agricole, căi de comunicaţii etc. Astfel, la circa o sută de kilometri de capitală (Kinshasa), a fost înălţată, în plină junglă, hidrocentrala de la Inga, cea mai mare din Africa, ce va dispune în etapa finală de o putere instalată de 1 700 MW. Au fost construite, de asemenea, cetatea cuprului de la Shaba, uzina siderurgică de la Makalu, fabricile de ciment de la Luxala şi Kimpese, rafinăria de la Moanda,

Scanned with OKEN Scanner

marea fabrică de prelucrare a lemnului de la Mbandache, porturile Matadi și Boma, unitățile industrial-agricole de la N'Sele etc.

Somalia, țara din Cornul Africii (637 657 kmp și 3,5 milioane locuitori), depune eforturi stăruitoare vizînd depășirea stării de înapoiere moștenite de la regimul colonial britanic și italian, industrializarea propriilor resurse naturale constituind una din căile principale folosite pentru înfăptuirea acestui obiectiv. Printre altele, acțiunea a produs însemnate metamorfoze în capitala statului, Magadiscio, fondată în urmă cu peste un mileniu, amplasată la numai 120 km de Ecuator, dar sub permanenta adiere a musonului oceanic, în singura zonă fertilă a țării, udată de apele rîurilor Juba și Wabi Shebeli, unde se concentrează o treime din populația întregii țări. În anii care au trecut de la obținerea independenței (1960), dar mai ales de la revoluția din 21 octombrie 1969 care a pus capăt frămîntărilor interne și a declanșat un proces de ample înnoiri în viața economică și socială a țării capitala Somaliei a cunoscut importante transformări. Dacă în urmă cu două decenii industria sa era nereprezentativă, rezumîndu-se la cîteva mici ateliere meșteșugărești, azi funcționează aici o întreprindere siderurgică, o rafinărie, filaturi, fabrici de prelucrare a cărnii și a altor produse alimentare. S-au intensificat, totodată, lucrările de reamenajare a portului, ceea ce va permite ca două treimi din importul țării și o treime din export să treacă prin această poartă maritimă. Unităților industriale din Magadiscio li s-au adăugat o mare tăbăcărie și o unitate pentru conservarea cărnii la Kismayu, o fabrică de zahăr la Mararey etc.

Cunoscută ca o țară a întinderilor aride și deșertice, *Republica Islamică Mauritania* (80 la sută din populație se ocupă totuși cu agricultura și creșterea animalelor) dispune în subsol de bogate zăcăminte de fier, fosfați, cupru, cositor etc. a căror valorificare constituie una din principalele căi alese de poporul mauritanez pentru lichidarea înapoierii economice moștenite din trecut, concomitent cu măsurile pentru combaterea efectelor dezastruoase ale secetei care lovește periodic regiunea Sahelului. O atenție specială se acordă minereului de fier; zăcămintele respective situează Mauritania pe locul al doilea în Africa și asigură 85 la sută din veniturile în devize realizate din export. Ca rezultat al interesului manifestat pentru valorificarea acestei bogății, în ultimii ani

Scanned with OKEN Scanner

au apărut la Noudhibou și Zonerate două întreprinderi siderurgice iar la „Rhein", în apropiere de capitală (Nouakchott), a început construcția celui mai mare complex de extracție din țară.

Statele africane cel mai recent intrate pe făgașul dezvoltării independente și-au formulat și ele strategii proprii ale industrializării, urmînd, în grade diferite, căi socialiste de dezvoltare. *Angola*, bunăoară, țară cu circa 7 milioane de locuitori și cu un teritoriu de 1 246 700 kmp, dispune de importante resurse naturale, a căror industrializare fundamentează planul depășirii subdezvoltării. Traducerea în viață a hotărîrilor adoptate de primul Congres al M.P.L.A. — Partidul Muncii din decembrie 1977, a fost marcată de succese de seamă în făurirea vieții noi. Astfel, extracția de țiței a atins 9 milioane tone în 1980, față de 6,7 milioane tone în 1979 sau 5,1 milioane tone în 1970 (în sectorul agricol, unde lucrează 85 la sută din populația țării, își desfășoară activitatea circa 300 de cooperative agricole de producție, precum și 3 500 de asociații ale țăranilor, ce cuprind, împreună, jumătate de milion de membri). Congresul extraordinar al M.P.L.A. — Partidul Muncii, desfășurat la sfîrșitul anului 1980, a stabilit obiectivele ce vor sta în fața poporului angolez în etapa următoare, confirmînd faptul că țelul strategic al revoluției angoleze este crearea bazei tehnico-materiale pentru edificarea noii societăți socialiste. Leagăn al unei străvechi civilizații, *Zimbabwe* se află azi pe calea înnoirilor sociale și economice, dezvoltarea industriei, bazată mai ales pe valorificarea resurselor locale, figurînd între obiectivele de prim rang.

Țările în curs de dezvoltare din Asia și-au înscris și ele strategia industrializării prin eforturi proprii între căile obținerii independenței economice, ale lichidării subdezvoltării. Chiar dacă ideea este aceeași, strategiile sînt diferite. Diferențe se manifestă, înainte de toate, între țările exportatoare și cele importatoare de petrol. În *Kuweit*, de pildă, petrolul reprezintă 90 la sută din totalul exporturilor și furnizează 90 la sută din venitul național, chiar în condițiile reducerii volumului extracției de la 2 milioane barili pe zi, cît era în 1977, la 1,2 milioane barili în 1981—1982, în scopul protejării resurselor naționale. Existența unor uriașe rezerve de țiței sub nisipurile Kuweitului, această mică țară din Regiunea Golfului unde săpăturile făcute pretutindeni au dat numai de prețiosul combustibil, a favorizat importante me-

Scanned with OKEN Scanner

tamorfoze în peisajul local, iar mai recent, a permis tînărului stat arab să cumpere importante acţiuni ale unor societăţi din ţările capitaliste dezvoltate. Printre altele, uriaşa industrie locală a petrolului şi-a creat o anexă devenită indispensabilă: industria desalinizării apei de mare, necesară în condiţiile sporului de populaţie economiei în continuă expansiune, urbanizării. La început apa de băut a fost importată cu vaporul din alte ţări, dar acest import a durat numai pînă în 1953. Azi, uzinele de desalinizare dau o notă aparte peisajului umanizat al Kuweitului. Prima cetate a „aurului alb" a fost ridicată la Shuwaikh, portul kuweitan destinat navelor comerciale. Alte obiective de acest fel funcţionează la Shuaiba ca şi în alte locuri. Zona Shuaiba Ahmadi, la 45 km de capitală, a cunoscut de altfel o puternică metamorfozare, ilustrare elocventă a nivelului atins în valorificarea petrolului. Aici, între apele Golfului şi întinderile deşertice, s-a constituit o modernă platformă industrială, desfăşurată pe 800 de hectare, cuprinzînd cea mai mare uzină de desalinizare a apei de mare din lume, trei rafinării, o uzină de lichefiere a gazelor naturale, fabrici de materiale de construcţii şi de produse alimentare. În vecinătate se află importantul port maritim Mina Al-Ahmadi, care dispune de cele mai moderne instalaţii de încărcare a petrolului. Pentru a uşura expedierea ţiţeiului venit direct din zăcămîntul Burgan, la cîţiva kilometri a fost construită o insulă artificială din oţel, legată de uscat prin două conducte submarine de mare capacitate, care încarcă în mai puţin de 24 de ore superpetroliere de sute de mii de tone.

Oarecum similar ca structură fizico-geografică (cele mai multe din cele 83 600 kmp sînt acoperite de nisipurile deşertului) este tînărul stat care şi-a luat numele de *Emiratele Arabe Unite* prin unirea celor aproape un milion de locuitori, la 2 decembrie 1971, concentraţi în şapte mici emirate din sud-estul Peninsulei Arabice, pe ţărmul Marelui Golf: Abu Dhabi, Dubai, Sarjah, Ajman, Umm Al Quaiwain, Ras Al Kaimah şi Fujairah (pe coasta golfului Oman). Dispunînd de mari resurse petroliere, care permit o producţie anuală de 90—100 milioane tone, statul s-a dezvoltat rapid în perioada de după obţinerea independenţei, modernizîndu-şi extrem de repede structurile economice şi teritoriale. Vechile, micile şi sărăcăcioasele aşezări pescăreşti din zona ţărmului au fost preschimbate în oraşe ultramoderne, înzestrate cu porturi de mare capacitate, cu instalaţii moderne, cu un mare şantier

Scanned with OKEN Scanner

naval. S-au ridicat combinate petrochimice și alte întreprinderi industriale, încercîndu-se o diversificare a economiei bazate în special pe extracția petrolului. Dispunînd de fonduri considerabile de pe urma industriei petrolului, autoritățile acestui stat au întreprins vaste lucrări de infrastructură; s-au construit aeroporturi internaționale, autostrăzi, școli, spitale („Lumea", nr. 48, 1980).

Propunîndu-și crearea unei puternice baze industriale, *Irakul* și-a dezvoltat prioritar industria chimică, pe cale să devină ramură-pilot a economiei naționale.

Stat aflat și el între cele mai mici ca mărime teritorială (622 kmp) și demografică (ceva mai mult de 300 000 locuitori), dar dispunînd de mari resurse petrolifere, *Bahrein* (independent din 16 decembrie 1971, după un secol și jumătate de dominație colonială) a obținut, mai ales în ultimii ani, importante succese pe linia valorificării principalei sale bogății naturale și a dezvoltării economice. O atenție specială s-a acordat creării și dezvoltării industriei de prelucrare a petrolului, rafinăria de la Awali, cu o capacitate de 15 milioane tone, fiind printre cele mai mari din zonă. Au fost construite, de asemenea, o întreprindere de aluminiu, alta de desalinizare a apei de mare, întreprinderi textile și au fost extinse considerabil instalațiile portuare. În prezent și în perspectivă imediată, diversificarea economiei naționale și crearea de noi sectoare industriale se înscriu între principalele preocupări ale autorităților de la Manama — capitala țării. Se ridică astfel un nou și mare complex petrochimic cu două fabrici — de metan și amoniu — cu o capacitate de 2 000 tone pe zi, o nouă centrală electrică etc. Concomitent, se dezvoltă și capacitățile portuare, perspective promițătoare oferind turismul internațional datorită pitorescului peisajului natural al acestei „Veneții a Golfului". Pînă în deceniul trei al secolului nostru cunoscut doar pentru perlele sale și apa potabilă, Bahrein poate fi socotit în zonă deschizătorul de drumuri în valorificarea țițeiului. Primul zăcămînt a fost descoperit în 1925 iar exploatarea propriu-zisă a început în 1932; în prezent producția sa anuală de 2,5—3,0 milioane tone îl situează, în raport cu suprafața exploatabilă, între primii producători de petrol din Regiunea Golfului.

Proiecte îndrăznețe, bazate pe primele succese ale propriilor eforturi economice sînt în curs de materializare și în țările care nu dispun de rezerve importante de zăcăminte petrolifere. În *Pakistan*, de exemplu, valorificarea în interes

Scanned with OKEN Scanner

național a propriilor resurse se înscrie între obiectivele prioritare ale dezvoltării economice. În trecut, pe vremea cînd era colonie britanică și în primii ani de după cîștigarea independenței (14 august 1947), exista în țară doar un număr redus de ateliere și mici întreprinderi, Pakistanul fiind atunci cunoscut mai ales ca exportator de materii prime. După proclamarea Republicii Islamice Pakistan (23 martie 1956) dar mai ales în ultima perioadă de timp (cu deosebire în cincinalul 1979 — 1983) s-au produs importante metamorfoze în peisajul industrial al țării, o importanță deosebită acordîndu-se reducerii disparităților economice între diferitele regiuni ale țării. Pe linia valorificării cît mai depline a propriilor resurse în interes național, orașe vechi au căpătat fizionomii industriale. Karaki, de pildă, fosta capitală, a devenit un important centru industrial, aici ridicîndu-se, printre alte obiective, o rafinărie cu o capacitate anuală de 1,2 milioane tone, construită cu ajutorul specialiștilor români, un mare combinat siderurgic (în construcție la Bin Qusim, lîngă Karachi), prima uzină din țară acționată cu energie solară (a doua construindu-se la Kharen). Industrializarea a cuprins, de asemenea, orașele Lahore și Taxila, ultimul dispunînd azi de întreprinderi producătoare de utilaje pentru fabrici de ciment și zahăr, macarale de mare capacitate, material rulant, buldozere și compresoare, utilaje și instalații pentru rafinării și combinate de îngrășăminte chimice. S-au construit și se construiesc noi porturi lîngă Karachi, la Korangi etc. Recent a început să producă prima fabrică de poliester din sectorul public al industriei, realizată în zona industrială Korangi și care va avea, în faza finală, o capacitate anuală de 15 000 tone de fibre de diferite tipuri. Noi obiective industriale au intrat în funcțiune sau sînt în construcție la Sheikumpura, Mirpur, Quetta. Tarbela, Mangla etc. a Jamshoro se ridică o termocentrală (600 MW) care va utiliza lignitul extras din bazinul minier Lakhra. O adevărată platformă industrială s-a conturat la Islamabad (capitala țării din 1967), întreprinderile componente avînd menirea să valorifice bogățiile naturale ale provinciei Punjab.

Deși agricultura rămîne, în continuare, sectorul de bază al economiei *Republicii Populare Bangladesh*, autoritățile de la Dacca și-au concentrat eforturile în vederea edificării unei industrii naționale proprii. Planul cincinal (1981 — 1985) prevede o creștere a produsului național brut al țării într-un ritm mediu anual de 7,6 la sută, față de 4,8

Scanned with OKEN Scanner

la sută în perioada 1979 — 1980. Pe linia întăririi controlului statului și pentru crearea condițiilor necesare planificării dezvoltării economiei naționale, sute de întreprinderi particulare, din industria iutei, textilă și a zahărului, băncile și companiile de asigurări, societățile de transporturi și comerțul exterior au fost naționalizate. Concomitent, s-au depus și se depun în continuare eforturi susținute pentru crearea unei industrii naționale. Au fost construite fabrici de ciment, de zahăr, întreprinderi pentru motoare, textile și îngrășăminte chimice, rafinării. Industria textilă, cu o importantă poziție în economia țării — mai ales dacă se are în vedere că Bangladeshul se înscrie între primele țări ale lumii furnizoare de iută și produse din iută — se află între ramurile cele mai dinamice ale industriei naționale: pe lîngă cele 115 unități industriale, se prevede construirea altor 26 întreprinderi specializate, cu o producție anuală de 500 milioane metri țesături, unitățile respective destinate în special produselor de export fiind amplasate cu prioritate în regiunile cele mai slab dezvoltate.

Ofensiva industrializării și-a făcut simțite efectele și în *India* contemporană, o atenție specială acordîndu-se dezvoltării energeticii. Nu de mult au fost depistate în subsolul țării importante zăcăminte de țiței, ca în statul Assam, din nord-est. Succesele în exploatarea rezervelor de hidrocarburi permit să se prevadă sporirea considerabilă într-un viitor apropiat, a extracției de petrol și gaze. Astfel, potrivit declarațiilor oficiale, în 1984 — 1985 extracția de țiței ar putea să atingă 30 milioane tone. Valorificarea uriașului potențial hidroenergetic al țării se înscrie între obiectivele principale ale eforturilor proprii pentru industrializare, iar Bhakra Dam — una din marile construcții hidrotehnice ale lumii contemporane — se constituie într-un simbol. La Bhakra, forța apelor zăgăzuite acționează zece turbine, alte șase valorificînd „aurul alb" al rîurilor Ganguwal și Kotla, însumînd toate, o putere instalată de 1 200 MW. Împreună, termocentralele și hidrocentralele totalizau în 1947 o putere instalată de 1 901 MW, pentru ca în 1979 să se înregistreze o capacitate productivă de 13 ori mai mare. Între 1978 și 1983 s-a proiectat adăugirea a 18 200 MW. Se dezvoltă în India și alte industrii cum sînt cea de echipamente electrice de la Hardwar, de antibiotice de la Rishikesh, ca și industria meșteșugărească, toate permițînd folosirea, în mai mare măsură, a brațelor de muncă ale țării.

Scanned with OKEN Scanner

Dezvoltarea industriei prelucrătoare pe baza propriilor resurse reprezintă un obiectiv important al eforturilor pentru depășirea marilor decalaje economice și în *Sri Lanka*, *Malaysia* etc.

Țările socialiste în curs de dezvoltare din Asia sînt, la rîndul lor, angajate decis pe calea industrializării, structurile interne economice și sociale fiind în cazul lor capabile să diminueze mult consecințele crizei economice mondiale (în comparație cu celelalte țări asiatice în curs de dezvoltare) și să asigure mutații calitative în structura economiei și puternice metamorfoze ale peisajelor economico-geografice. Exemplul *R.P. Chineze* este concludent (*Nicolae Caloianu* și col., 1980, p. 82—86). Industria celui mai mare stat al lumii din punct de vedere demografic a ajuns să participe cu 55 la sută la formarea venitului național, ea înregistrînd modificări esențiale de ordin structural prin dezvoltarea rapidă a ramurilor din domeniul energetic, siderurgic, construcțiilor de mașini, chimic, pentru care dispune de mari resurse energetice, minerale etc. Semnificativ este faptul că producția industrială a crescut în perioada 1952 — 1979 într-un ritm mediu anual de 11,2 la sută, dinamică înregistrată atît pe ansamblu național cît și în profil teritorial.

Autorul cărții de față a străbătut în august 1980 regiunile din nord-estul și estul R.P. Chineze și dincolo de observațiile pur turistice i-au reținut atenția cele economico-geografice, altfel spus, acțiunea societății de transformare și valorificare a peisajelor și resurselor naturale. Cel mai mare stat al lumii din punct de vedere demografic se orientează consecvent spre dezvoltarea eficientă a complexului economiei naționale, spre industrializarea tuturor regiunilor țării și modernizarea agriculturii, ramură cu străvechi tradiții. Dovezile le-au constituit, elocvent, concentrarea industrială Harbin-Sheniang, industrializarea Beijing-ului, geometria sistemelor de irigații din Cîmpia Chinei de est (una dintre cele mai populate regiuni ale lumii) ș.a. O impresie aparte a fost generată de funcția industrială a celui mai mare oraș al țării, Shanghai, unul din cele trei municipii (alături de Beijing și Tsientsin) conduse direct de guvernul central, poarta fluviului Iangtsî (Fluviul cel lung), cu o suprafață de 6 100 kmp, cu peste 11 milioane de locuitori (6 milioane în orașul propriu-zis și restul în suburbii). Funcția menționată este excelent ilustrată de „Expoziția realizărilor industriei din Shanghai", inaugurată în

Scanned with OKEN Scanner

1969, cu o suprafață de peste 10 000 mp și cu trei mari secții (industria grea, industria ușoară, artizanat), cuprinzînd peste 8 000 exponate, ilustrînd nu numai forța industrială a marii metropole (centrul nodal al megalopolisului est-chinez) dar mai ales implicația sa modernă în viața economică a țării și a continentului întreg.

Industrializarea este socotită în țările Americii Latine singura cale a depășirii marilor decalaje economice care le despart de țările dezvoltate, a transformării vechilor structuri economice interne de tip colonial. Cunoscute pînă în urmă cu două decenii și jumătate aproape în exclusivitate ca furnizoare de materii prime neprelucrate (petrol, minereu de fier și de cupru, carne, cafea, banane, cereale) ele se orientează acum tot mai insistent spre dezvoltarea industriilor prelucrătoare, a industriei grele în special: metalurgia, construcțiile de mașini, chimia etc. Așa, de exemplu, în multe țări latino-americane s-au înmulțit spectaculos obiectivele siderurgice, producția de oțel crescînd, cel puțin pînă în anul 1980, în mai toate statele care dispun de zăcăminte de minereuri de fier: de la 3 milioane tone în 1965 la circa 14 milioane tone în 1980 în *Brazilia*, de la 2,4 la 7,1 milioane tone în *Mexic*, de la 1,4 la 2,7 milioane tone în *Argentina* ș.a.m.d. Potrivit datelor Institutului latino-american al fierului și oțelului, producția de oțel a continentului se va ridica la 75 milioane tone în 1985, ceea ce va spori participarea Americii Latine la producția mondială de oțel la 8,5 la sută, față de 3,3 la sută în 1977.

Planuri îndrăznețe vizează dezvoltarea industriei miniere și mai ales a energeticii. Potrivit unor declarații oficiale, *Mexicul* se situa la începutul anului 1982 pe locul al patrulea în lume în ceea ce privește rezervele de petrol, care cresc în continuare prin noile prospecțiuni în diferite regiuni ale țării. Totuși, avîntul petrolului, din exportul căruia Mexicul obține circa 70 la sută din devize, a creat numeroase probleme și, în primul rînd, o inflație fără precedent, însoțită, în condițiile stagnării desfacerii pe piața mondială, de reducerea prețului pe baril, ca și în alte țări, de altfel. Chiar așa, economia mexicană a reușit să realizeze un important ritm de creștere (8 la sută în 1981), după o prelungită perioadă de recesiune. Volumul importurilor a scăzut în ultimii ani, mai ales la produsele alimentare, unul din domeniile în care Mexicul era dependent de piața americană. Valorificarea superioară a

Scanned with OKEN Scanner

țițeiului și gazelor naturale continuă să fie cap de afiș în planurile de industrializare a țării.

În domeniul energeticii, *Brazilia* și-a propus construirea unor hidrocentrale de mari capacități, precum și punerea în funcțiune a 8 centrale nucleare. O mare atenție se acordă prospecțiunilor geologice, exploatării zăcămintelor petrolifere și de uraniu în *Argentina*. La fel în *Venezuela*, unde, în legătură cu producția de energie, funcționează și o recentă și modernă instalație de desalinizare a apei de mare.

Unul dintre cele mai tinere state latino-americane este *Republica Cooperatistă Guyana*. Independent din 1966 și republică din 1977, acest stat, numit „țara apelor multe", aflat timp de aproape patru secole sub dominație colonială, și-a înscris dezvoltarea industriei între căile de bază ale lichidării înapoierii și dependenței politice și economice. Preluînd controlul asupra principalelor bogății naționale — bauxita, zahărul, pădurile de esențe valoroase —, precum și asupra întregului comerț exterior, statul guyanez a trecut la elaborarea unor programe guvernamentale de dezvoltare, în cadrul cărora au fost create întreprinderi diverse. Între cele mai importante este întreprinderea „Guybau", specializată în prelucrarea bauxitei, cu o producție anuală de peste 1 500 000 tone bauxită și 350 000 tone aluminiu. Guyana se află, de altfel, între cei mai mari producători de bauxită și aluminiu din lume. Totodată, în vederea valorificării potențialului hidroenergetic al bogatei rețele hidrografice se înalță o serie de hidrocentrale, prima fiind cea de pe fluviul Mazaruni cu o putere instalată de 775 MW, destinată satisfacerii nevoilor de curent electric ale populației și alimentării cu energie electrică a obiectivelor industriale construite sau în construcție, reducîndu-se astfel importurile de petrol.

Extinderea rețelei de învățămînt — soluție obligatorie. Analfabetismul — stare gravă a lumii contemporane. Ofensiva pentru învățămînt. Exemple

Înfăptuirea strategiilor dezvoltării economice ale țărilor rămase în urmă presupune, fără doar și poate, existența unui potențial corespunzător de cadre proprii, începînd de la muncitori calificați și pînă la specialiști cu studii superioare, pentru toate domeniile de activitate. Pentru statele care au avut de suportat tarele colonialismului, rezolvarea

problemei nu este deloc simplă, avînd în vedere atît moştenirea grea rămasă de la vechea orînduire, cît şi racolarea de specialişti despre care am dat cîteva relaţii în altă parte a cărţii. Chiar ţările exportatoare de petrol şi care dispun de mijloace materiale şi financiare sînt confruntate cu consecinţele aşa-numitului „furt al creierelor" de pe urma căruia ţările capitaliste dezvoltate au obţinut profituri considerabile.

Rolul hotărîtor al cadrelor în procesul lichidării decalajelor şi subdezvoltării explică locul important al ofensivei împotriva neştiinţei de carte şi pentru formarea de cadre naţionale în ansamblul eforturilor ţărilor în curs de dezvoltare. Aşa se face că *extinderea reţelei de învăţămînt* se înscrie între priorităţile din ţările în curs de dezvoltare, acţiune menită să înlăture, într-un timp cît mai scurt, moştenirea grea a trecutului.

Se află între paradoxurile lumii contemporane, participante la cea mai spectaculoasă revoluţie a ştiinţei şi tehnicii din întreaga istorie a umanităţii, existenţa unei stări sociale dintre cele mai grave: *analfabetismul.* Nu mai puţin de 824 milioane de persoane adulte (circa 30 la sută din întreaga populaţie a globului) nu ştiau să scrie şi să citească în anul 1983. Cauzele sînt cunoscute. Iată cîteva dintre ele: un mare număr de copii şi tineri, mai ales din fostele colonii (dar nu numai din acestea) sînt obligaţi să muncească de la vîrste extrem de mici, ei neputînd urma deloc sau numai trepte elementare ale şcolilor; formele de învăţămînt, moştenite în multe cazuri de la sistemele şcolare tradiţionale din metropole, nu i-au pregătit pe cei care au urmat studiile pentru nevoile reale ale dezvoltării economice şi sociale ale ţărilor respective. 22,5 milioane de adulţi sînt consideraţi încă analfabeţi în ţările industrializate, în pofida generalizării învăţămîntului obligatoriu.

Pentru rezolvarea problemelor educaţionale, ţările în curs de dezvoltare au adoptat măsuri diverse, de felul constituirii cadrului şcolar pentru calificare profesională, separat de care se practică sistemul calificării la locul de muncă în industrie, artizanat şi agricultură. *Robert Mugabe*, primul ministru al Republicii Zimbabwe, declara în 1982, cu prilejul deschiderii la Salisbury a lucrărilor Conferinţei internaţionale cu tema „Rolul universităţii naţionale în viaţa socială a ţării", că facultăţile africane trebuie să devină instrumente reale pentru formarea cadrelor naţionale nece-

Scanned with OKEN Scanner

sare dezvoltării economice și sociale a statelor din Africa. El a subliniat, totodată, că instituțiile de învățămînt superior sînt chemate să educe tînăra generație în spiritul consacrării tuturor eforturilor dezvoltării pe toate planurile a economiei naționale. Cu Africa încep și de data aceasta exemplele din domeniul a ceea ce putem numi *ofensiva pentru învățămînt.*

Țări ca Angola, Niger, Madagascar, Tanzania, Somalia, Zimbabwe ș.a. au organizat ample campanii de alfabetizare alocînd totodată fonduri importante dezvoltării rețelei școlare și pregătirii de cadre didactice autohtone. În Tanzania, de exemplu, s-au încheiat examenele de scris și citit la care au participat circa 3,5 milioane de oameni în peste 10 000 centre de control. Este desigur un succes de prestigiu al vastei campanii de lichidare a analfabetismului. În anul 1960, în preajma cuceririi independenței, numai unul din zece locuitori știa carte. Astăzi, Tanzania, potrivit datelor Băncii internaționale de reconstrucție și dezvoltare (B.I.R.D.), se înscrie între statele africane cu cel mai înalt nivel de alfabetizare — circa 79 la sută. Toți copiii sînt cuprinși în sistemul elementar gratuit de școlarizare de șapte clase.

Pentru populația adultă din satele tanzaniene cursurile de alfabetizare se desfășoară în fiecare zi după-amiaza și sînt direct legate de ocupațiile specifice ale țăranilor, cum ar fi cultivarea cocotierilor, bananierilor, a bumbacului, tutunului, cerealelor, precum și de problemele dezvoltării economice a țării, de problemele politice. Postul național de radio transmite săptămînal două programe consacrate alfabetizării: unul destinat profesorilor, celălalt elevilor. Caravane cinematografice se deplasează periodic la sate unde proiectează filme didactice în sprijinul celor antrenați direct în campania de alfabetizare. Pentru proaspeții știutori de carte se editează, de asemenea, șapte ziare locale, speciale. Au fost, totodată, înființate aproape 2 800 de biblioteci sătești dispunînd, fiecare, de cel puțin 500 de cărți și broșuri. Acțiunea vizează ca într-un viitor apropiat 90 la sută din cei peste 18 milioane de locuitori ai Tanzaniei să știe carte.

În Somalia a fost, de asemenea, redusă substanțial ponderea analfabetismului, s-a dezvoltat rețeaua de învățămînt de toate gradele, iar limba somaleză a devenit limba oficială a țării.

Lichidarea analfabetismului în rîndul populației de culoare — acțiune în care se află antrenați foarte mulți

Scanned with OKEN Scanner

tineri —, formarea unui nou contingent de cadre didactice, dezvoltarea bazei materiale și restructurarea de conținut a învățământului, în sensul corelării sale cu cerințele dezvoltării economico-sociale, pregătirea tinerei generații pentru edificarea societății socialiste, constituie toate, priorități actuale și de perspectivă imediată în tînărul stat Zimbabwe.

O atenție deosebită învățământului, inclusiv, în unele cazuri, prin trecerea la obligativitatea și gratuitatea lui, se acordă și în Egipt, Algeria, Congo, Camerun, Senegal, Nigeria etc. În urma unor asemenea măsuri, sistemul de învățământ primar și secundar cuprinde în Egipt 4,6 milioane de elevi, în Zair — 3 milioane, în Libia — 0,9 milioane, în Tunisia — peste 1,2 milioane, în Sudan — circa 1 milion, în Zambia — peste 0,8 milioane.

Potrivit necesității dezvoltării interne, multe țări africane și-au organizat instituții proprii de învățământ superior care grupează circa 300 000 studenți în Egipt, 70 000 în Algeria, 30 000 în Zair ș.a.m.d.

Dezvoltarea învățământului se înscrie și în țările asiatice între condițiile necesare progresului social și economic. În India, de exemplu, în anii care au trecut de la dobîndirea independenței de stat, numărul elevilor în școli a crescut cu peste 70 la sută; masa principală a celor 100 milioane de elevi este formată în prezent din copiii oamenilor săraci, ai țăranilor și muncitorilor, adică ai acelor grupe sociale care înainte de independență nu aveau acces la învățătură. În Pakistan prinde viață un proiect de pregătire profesională a unei game variate de specialiști, în scopul asigurării cadrelor calificate pentru noile obiective industriale. Proiectul prevede construirea a șase noi centre de pregătire profesională și extinderea celor existente. Noile centre vor fi instalate la Islamabad, Karachi, Lahore, Hyderabad, Sialkot și Mardan. Se are în vedere, de asemenea, extinderea institutelor politehnice de la Faisalabad, Sargodha și Sialkot. În Kuweit, se află astăzi pe băncile școlilor de toate gradele peste 20 la sută din totalul populației, iar Universitatea din capitala țării numără 8 000 de studenți; dezvoltarea învățământului s-a înscris după proclamarea independenței acestui emirat arab între obiectivele prioritare ale sectorului social și cultural, alături de apariția unor noi localități și construcția de locuințe. La fel, în Emiratele Arabe Unite o atenție deosebită s-a acordat după independență ridicării

Scanned with OKEN Scanner

generale a nivelului de viață, între componentele acestui obiectiv găsindu-se la loc de frunte școlarizarea, atît de necesară acestei regiuni în care, pînă mai ieri, predomina populația analfabetă. Toate celelalte țări asiatice în curs de dezvoltare și-au înscris în programele dezvoltării proprii formarea cadrelor necesare progresului social și economic. Frecventarea institutelor românești de învățămînt superior de către tineri din aceste țări (ca și din Africa și America Latină), reprezintă, păstrînd proporțiile, o confirmare a acestui deziderat și, desigur, a politicii României socialiste de sprijinire a acestor eforturi.

Statele latino-americane urmăresc obiective similare. Într-o declarație făcută la Quito la începutul anului 1982, directorul general adjunct al U.N.E.S.C.O., *Federico Mayor*, a ținut să sublinieze, ca un fapt pozitiv, angajamentul luat de guvernele țărilor Americii Latine și zonei Caraibilor privind eradicarea analfabetismului pînă în anul 2000. Totodată, se remarcă o preocupare deosebită pentru pregătirea de specialiști în diverse domenii de mare interes: industria petrolieră în Venezuela, agronomie în Guyana, siderurgie, construcții de mașini și petrochimie în Mexic, Argentina și Brazilia, industrie și agricultură în Peru ș.a.m.d.

Necesitatea calificării și utilizării forței de muncă în țările în curs de dezvoltare — resursă de bază a dezvoltării și progresului — este impusă nu numai de faptul că în aceste țări este concentrată cea mai mare parte a populației lumii, ci și pentru că aici forța de muncă este cel mai puțin utilizată, peste 40 la sută din populația aptă de muncă a „lumii a treia“ nedispunînd de locuri de muncă *(Gavril Horja*, 1981, p. 83).

Importanța formării și pregătirii specialiștilor pentru lichidarea subdezvoltării, pentru făurirea noii ordini economice internaționale a fost subliniată cu vigoare la reuniunea „Grupului celor 77“ desfășurată la București în iunie 1982; consacrată dezvoltării cooperării între țările în curs de dezvoltare în domeniul promovării și perfecționării de cadre pentru industrie, întîlnirea s-a înscris în seria reuniunilor convocate pe baza „Programului de acțiune de la Caracas“, adoptat de conferința ministerială a „Grupului celor 77“, din mai 1981, pentru dezvoltarea cooperării economice între țările în curs de dezvoltare.

Scanned with OKEN Scanner

Conlucrare și solidaritate. „Grupul celor 77" și România. Declarația de la Phenian. Organizațiile regionale — expresie a preocupărilor țărilor „lumii a treia" pentru întărirea colaborării și solidarității reciproce

Mijloacele de exprimare a efortului propriu al țărilor în curs de dezvoltare pentru lichidarea decalajelor și subdezvoltării deja analizate li se adaugă *colaborarea, solidaritatea și întrajutorarea* dintre aceste țări. Sînt, cum se poate spune, unele dintre principalele *premise externe* ale concretizării eficiente a eforturilor proprii, alături de ajutorul financiar extern, de pace și de stabilitatea economică.

Unirea eforturilor pentru dezvoltare apare, în conjunctura creată de criza economică mondială, o cale obligatorie a grăbirii progresului economic și social al țărilor subdezvoltate și în curs de dezvoltare, țări ce au la bază țeluri și interese fundamentale comune, dincolo de marile deosebiri dintre ele în ce privește mărimea teritorială și demografică, condițiile naturale, gradul de dezvoltare, condițiile istorico-sociale etc. Tocmai aceste interese comune stau la baza preocupării acestor țări pentru extinderea conlucrării lor internaționale, pentru stabilirea unor poziții și acțiuni comune în diverse domenii de activitate.

Formele de conlucrare sînt diferite și dirijate deseori de organisme special create în acest scop, care vizează, mai ales, cooperarea economică între țările aparținînd mai multor continente sau între țările dintr-un continent sau o regiune geografică anumită.

O expresie concretă a afirmării solidarității și conlucrării dintre țările în curs de dezvoltare o reprezintă *„Grupul celor 77"*, organism a cărui constituire, structură organizatorică și activitate răspund unui proces de căutări ale țărilor componente pe linia înfăptuirii acelei necesare unități pentru reducerea și lichidarea în perspectivă a decalajelor ce le despart de țările avansate economic. Acestui scop i se alătură cel care vizează restructurarea pe baze noi a relațiilor economice internaționale, care să le asigure participarea, în spirit de echitate și justiție, la circuitul economic mondial.

Ideea constituirii unui cadru instituțional și organizatoric al țărilor în curs de dezvoltare care să le permită acțiuni comune a început să se contureze încă la Conferința de la Bandung (Indonezia) din 1955 a 27 de țări afro-asiatice. Au urmat tot mai frecvente consultări, concomitent cu

Scanned with OKEN Scanner

intensificarea luptei de eliberare națională, prefigurînd prăbușirea completă a sistemului colonial, consultări care au dus la organizarea, în 1964, a primei reuniuni a Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.). *Declarația comună de la Geneva* semnată cu acest prilej consfințea constituirea „Grupului celor 77", denumire dată după numărul de atunci al statelor în curs de dezvoltare care au aderat la acest organism. Cu timpul, la acest grup au aderat și alte țări în curs de dezvoltare, numărul lor ajungînd la 122 în 1982*, cu o populație totală de aproape 2 miliarde locuitori. Ca o consecință a strînsei sale colaborări și solidarități cu aceste țări, România participă, din februarie 1976, ca țară cu drepturi depline la activitatea „Grupului celor 77"; este, cum arătam, o consacrare firească a legăturilor tot mai ample ale României socialiste cu statele care au pășit pe calea dezvoltării libere, de-sine-stătătoare.

Forumul de bază al grupului îl constituie reuniunile ministeriale, convocate de cîte ori este necesar, oricum întotdeauna înainte de convocarea sesiunilor U.N.C.T.A.D., pentru stabilirea unor poziții comune și pentru a formula programe comune de acțiune în toate problemele privitoare la comerț și dezvoltare.

De la constituire și pînă acum, cu deosebire în ultimul deceniu, „Grupul celor 77" s-a impus nu numai în cadrul U.N.C.T.A.D. ci și în ansamblul organizațiilor din sistemul O.N.U. prin inițierea unor acțiuni de mare însemnătate în domeniul dezvoltării și conlucrării economice internaționale.

Unul dintre documentele de bază pe care țările în curs de dezvoltare l-au adoptat în cadrul „Grupului celor 77" se intitulează *Carta drepturilor economice ale „lumii a treia"*, adoptată la Alger în 1967 (motiv pentru care este cunoscută sub numele de *Carta de la Alger*), în care subdezvoltarea și decalajele economice (în contextul determinării lor istorice), sînt considerate drept consecințe ale colonialismului și sînt formulate căile lichidării rămînerilor în urmă: eforturile proprii și asistența financiară, mai ales din partea țărilor capitaliste responsabile de existența subdezvoltării.

---

* Intrarea în „Grupul celor 77" are loc după ce respectiva cerere de admitere a statului solicitant este sprijinită de unul din grupurile regionale — african, asiatic sau latino-american.

Scanned with OKEN Scanner

Declarația de la Lima, adoptată în 1971, în preajma celei de-a treia sesiuni U.N.C.T.A.D., precizează poziția țărilor în curs de dezvoltare în problemele dezvoltării și cooperării economice internaționale, obiectivul major constituindu-l instaurarea unei noi ordini economice internaționale. La inițiativa și pe baza proiectelor de rezoluție elaborate de mai multe țări din „Grupul celor 77", printre care și România, Adunarea generală extraordinară a O.N.U., din aprilie 1974, a adoptat *Declarația asupra creării unei noi ordini economice internaționale* și *Programul de acțiune* în acest scop, iar în decembrie al aceluiași an, *Carta drepturilor și îndatoririlor economice ale statelor*, documente ce proclamă egalitatea drept principiu suprem al relațiilor dintre statele lumii și care au ca obiectiv declarat făurirea unei noi ordini economice internaționale. Se adaugă, în același sens, documentul intitulat *Dezvoltarea și cooperarea economică internațională*, adoptat cu prilejul celei de-a VII-a sesiuni extraordinare a O.N.U.

A treia reuniune ministerială a „Grupului celor 77", desfășurată în 1976 la Manila, înaintea celei de-a patra sesiuni a U.N.C.T.A.D., a adoptat *Declarația* și *Programul de acțiune (Declarația de la Manila)*, care au format platforma de negociere a țărilor în curs de dezvoltare la Conferința de la Nairobi, precizîndu-se mijloace, căi și instrumente de acțiune pentru realizarea unei noi ordini economice internaționale. Subliniind necesitatea noii ordini, *Declarația de la Manila* apreciază realizarea ei drept „indispensabilă pentru instaurarea dreptății și menținerea păcii și coexistenței internaționale, dată fiind interdependența tot mai accentuată dintre națiuni și popoare". „Este necesar și urgent — se mai arată în declarația menționată — să se întreprindă schimbări radicale în relațiile economice, pentru a se stabili relații noi, bazate pe justiție și echitate, care să permită eliminarea structurilor economice injuste, impuse țărilor în curs de dezvoltare, în special pe calea exploatării și comercializării resurselor și bogățiilor lor naturale".

Se adaugă *Declarația* și *Programul de acțiune* adoptate în 1979, înaintea celei de a cincea reuniuni U.N.C.T.A.D. desfășurate tot la Manila, consacrate stabilirii unor măsuri concrete de făurire a noii ordini internaționale, reafirmîndu-se exigențele „programului integrat" formulat anterior. În același obiectiv al unității de acțiune și voință a țărilor în curs de dezvoltare cuprinse în „Grupul celor 77" se înscrie

Scanned with OKEN Scanner

și *Declarația de la București privind știința și tehnologia în folosul dezvoltării* (1979).

Reuniunile organizate și documentele adoptate de țările membre ale „Grupului celor 77" se constituie în mijloace active pentru promovarea colaborării economice între țările în curs de dezvoltare precum și între acestea și țările dezvoltate economic pe linia declanșării negocierilor globale. În același sens acționează și *mișcarea țărilor nealiniate*, adică a celor care nu fac parte din nici un bloc sau alianță militară. Ajungînd, la cea de a VI-a Conferință la nivel înalt din 1979, de la Havana, la un număr de 95 de state din Asia, Africa, America Latină și Europa, grupul țărilor nealiniate reprezintă o forță internațională ce se pronunță hotărîtor pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, bazate pe echitate și dreptate socială, pe respectarea independenței și suveranității tuturor statelor. Ca o expresie a politicii sale externe puse în slujba coexistenței pașnice, a conlucrării internaționale și multilaterale, a păcii și progresului, România participă la consfătuirile grupului țărilor nealiniate cu statut de invitat permanent.

Reuniuni internaționale ale țărilor în curs de dezvoltare au loc și în afara întîlnirilor curente. Așa, de exemplu, în 1981 s-a desfășurat la Phenian un simpozion al țărilor nealiniate și al altor țări în curs de dezvoltare privind creșterea producției alimentare și agricole, la care au participat peste 300 de delegați din 80 de țări, între care și România. *Declarația de la Phenian* adoptată cu acest prilej pune în evidență dependența crescîndă — în domeniul aprovizionării cu alimente — a unor țări în curs de dezvoltare față de statele industrializate exportatoare, recomandînd măsuri pentru progresul sectorului agricol în cadrul strategiilor naționale de dezvoltare, precum și căi de acțiune susceptibile să contribuie la creșterea conlucrării în acest domeniu între țările nealiniate, în curs de dezvoltare. Documentul cere grupului de coordonare al țărilor nealiniate să adopte măsurile necesare pentru a transpune în viață recomandările formulate la simpozion și cuprinse în declarația finală, precum și pentru a stabili în acest scop legături cu „Grupul celor 77", Organizația Națiunilor Unite pentru alimentație și agricultură (F.A.O.), cu alte organizații sau agenții specializate regionale sau internaționale.

Semnificativ este că în *Declarația de la Phenian* se precizează că actuala instabilitate agricolă și alimentară cu

Scanned with OKEN Scanner

care se confruntă statele nealiniate și în curs de dezvoltare are cauze istorice, fiind un rezultat al injustiției sociale rămase din perioada colonială, precum și al actualului sistem economic internațional inechitabil. În vederea depășirii acestei situații, se mai menționează în document, un rol esențial revine eforturilor proprii ale țărilor în curs de dezvoltare pentru realizarea autoaprovizionării alimentare, rezolvarea problemelor create de sărăcie, foamete și subnutriție. Se evidențiază totodată rolul important ce revine cooperării — și în acest domeniu — între statele nealiniate, în curs de dezvoltare, ca factor de seamă în lupta lor pentru dobîndirea și consolidarea independenței economice, pentru o nouă ordine internațională. Colaborarea dintre țările nealiniate și alte țări în curs de dezvoltare — se subliniază în document — trebuie să se bazeze pe unitatea și solidaritatea lor, pe respectarea principiilor egalității, respectului mutual al suveranității, neintervenției în treburile interne și avantajului reciproc.

Preocupările țărilor „lumii a treia" pentru întărirea colaborării și solidarității reciproce își găsesc expresia și în înființarea a numeroase *organizații și organisme regionale* (pe continente sau grupe de țări dintr-un anumit continent).

În Africa își desfășoară activitatea următoarele organizații de cooperare regională:

— Organizația Unității Africane (cea mai importantă, înființată în 1963 și cuprinzînd toate statele independente ale continentului, în afară de Republica Africa de Sud).

— Comisia economică a O.N.U. pentru Africa.

— Comunitatea economică a statelor din Africa de Vest (16 state membre).

— Comunitatea economică a Africii de Est (o uniune vamală, constituită în 1967 între Kenya, Uganda și Tanzania).

— Uniunea vamală și economică a Africii Centrale (din 1964).

— Asociația Băncilor Africii Centrale.

— Centrul interguvernamental pentru exploatarea resurselor minerale în zona Africii Centrale (opt state membre).

— Organizația economică a statelor din zona marilor lacuri (Zair, Burundi, Ruanda).

— Organizația pentru punerea în valoare a fluviului Senegal (Mali, Șnegal, Mauritania).

Scanned with OKEN Scanner

— Uniunea Africană a Căilor Feroviare (U.A.C.).

— Comisia pentru comunicații și transporturi în Africa Australă.

— Comitetul interstatal de colaborare pentru combaterea secetei din zona Sahelului (Niger, Insulele Capului Verde, Gambia, Mali, Mauritania, Senegal, Volta Superioară).

America Latină și-a constituit și ea organizații proprii de cooperare:

— Comisia Economică a O.N.U. pentru America Latină (C.E.P.A.L.).

— Sistemul Economic Latino-American (S.E.L.A.).

— Banca Interamericană de dezvoltare (B.I.D.).

— Grupul Andin (Columbia, Peru, Ecuador, Venezuela).

— Piața comună a Americii Centrale.

— Piața comună din Caraibe (Organizația economică a țărilor din zona Mării Caraibilor).

— Organizația țărilor din bazinul fluviului La Plata (Brazilia, Argentina, Uruguay, Paraguay).

— Pactul Amazonic (include țările din bazinul marelui fluviu).

— Organizația Latino-Americană pentru Energie (O.L.A. D.E.).

— Asociația Latino-Americană de Integrare (A.L.A. D.I.).

Țările arabe și-au organizat în 1945 o Ligă arabă care dispune de mai multe organisme, între care și o Piață comună. Iran, Pakistan și Turcia au constituit, în 1964, Organizația de cooperare regională pentru dezvoltare. Alte țări asiatice au înființat Asociația națiunilor din Asia de Sud-Est.

Moralitatea ajutorului financiar. Prima conferință mondială consacrată celor mai săraci dintre săraci. Compromisul bogaților. O alternativă: fondul comun de dezvoltare

„Pornind de la realitatea că majoritatea țărilor bogate, avansate economic și-au asigurat progresul și dezvoltarea pe seama exploatării fostelor colonii, a țărilor subdezvoltate, este moral și echitabil ca acestea să

Scanned with OKEN Scanner

restituie o parte din ceea ce şi-au însuşit, contribuind sub diferite forme, la eforturile ţărilor subdezvoltate de a-şi făuri o economie modernă, de a lichida rămînerea în urmă".

NICOLAE CEAUŞESCU

Eforturile proprii reprezintă, ce-i drept, factorul fundamental, hotărîtor al progresului fiecărei ţări şi aceasta reprezintă o legitate verificată istoric. Dar tot atît de adevărat este că aceste eforturi, în cazul ţărilor aflate azi la polul sărăciei şi care au constituit decenii sau secole întregi surse de îmbogăţire pentru ţările aflate acum la polul bogăţiei, nu-şi găsesc suportul financiar din propriile resurse. Este deci cît se poate de *moral şi echitabil* ca ieşirea fostelor colonii şi ţări dependente din starea de subdezvoltare să fie sprijinită financiar de către acele ţări care au beneficiat de pe urma exploatării lor şi care mai beneficiază încă.

Necesitatea transferului de resurse financiare este recunoscută de multă vreme ca mijloc de sprijinire a lichidării subdezvoltării. În ultimii ani s-au desfăşurat chiar reuniuni şi s-au adoptat programe în acest sens. Din păcate, încă ineficiente!

Conferinţa Naţiunilor Unite pentru Comerţ şi Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.) — întrunită în cea de a V-a sesiune la Manila, în mai 1979 şi despre care am mai amintit — a decis bunăoară să lanseze un nou „Program substanţial de acţiune pentru anii '80 în favoarea ţărilor cel mai puţin dezvoltate", iar Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat în 1980 o rezoluţie prin care se convoacă — pentru septembrie 1981, la Paris — *prima conferinţă mondială consacrată celor mai sărace state ale lumii*. Conferinţa, al cărei scop a fost să definitiveze programul de acţiune elaborat de U.N.C.T.A.D., s-a desfăşurat la data şi în locul stabilit, iar participanţii la conferinţă au adoptat, la capătul a două săptămîni de negocieri, noul program de acţiune. Numai că acesta este mult diminuat faţă de ceea ce s-a preconizat şi, deci, departe de a răspunde necesităţilor. Calculele specialiştilor O.N.U. apreciază că înfăptuirea obiectivelor noului program presupune sporirea de patru ori a ajutorului oficial destinat statelor celor mai sărace, ceea ce înseamnă că el ar trebui să se ridice la 24 miliarde de dolari în 1990, faţă de 6 miliarde cît era în anul conferinţei. Ţările donatoare n-au consimţit însă

Scanned with OKEN Scanner

decît la un efort mult mai limitat (dublarea probabil a ajutorului pînă în 1985, în raport cu nivelul său din ultimii ani ai deceniului trecut); tocmai țările industrializate care acordă resurse și fonduri fabuloase pentru cursa înarmărilor. Nici Conferința U.N.C.T.A.D.—VI de la Belgrad, din 1983, nu a condus la rezultate mai îmbucurătoare.

Cît de nereprezentative sînt ajutoarele celor bogați se poate lesne constata din următoarele date: cu excepția cîtorva țări vest-europene (Suedia, Norvegia, Danemarca și Olanda), care alocă fondului de transfer financiar către țările cele mai sărace 0,15 la sută din produsul lor național brut, alte state industrializate nu consacră acestui scop decît 0,02 la sută — S.U.A., 0,04 la sută — R.F.G., 0,05 la sută — Franța, 0,06 la sută — Japonia.

Este drept că transferul de resurse financiare către „lumea a treia" nu se limitează numai la acest ajutor oficial ci el cuprinde totalul mijloacelor financiare internaționale, publice sau private, orientate către țările subdezvoltate. Dar tot atît de adevărat este că două treimi din suma respectivă (60 miliarde dolari în 1978) o reprezintă împrumuturi cu dobînzi ridicate și investiții de capitaluri particulare ce urmăresc (și obțin), înainte de toate, profituri cît mai mari și, astfel, roadele cele mai importante ale acestui transfer de bani către „lumea a treia" revin tot monopolurilor și companiilor capitaliste internaționale.

Pline de semnificație sînt aprecierile cuprinse într-un raport al „Comisiei Brandt" înaintat în 1981 secretarului general al O.N.U. și în care se subliniază, pe bună dreptate, că țările din Nordul bogat și cele din Sudul sărac au „un interes comun de a se dezvolta". În raport se demonstrează cum un transfer masiv de resurse financiare din Nord spre Sud ar impulsiona economiile slăbite ale țărilor dezvoltate, alternativa fiind declinul în continuare al economiei mondiale. Deoarece penuria de resurse financiare obligă țările în curs de dezvoltare să-și reducă importurile din țările avansate. Or, dependența acestora din urmă față de piețele „lumii a treia" este foarte mare și în creștere. La sfîrșitul anilor '70 țările capitaliste industrializate au desfăcut pe piețele țărilor „lumii a treia" peste 30 la sută din volumul total al produselor manufacturate destinate exportului, iar în cazul Japoniei ponderea era de 50 la sută.

Pornind de la necesitatea schimbării acestor stări de lucruri și transformării ajutorului financiar într-un instru-

Scanned with OKEN Scanner

ment de lichidare treptată a decalajelor economice, a subdezvoltării, România socialistă acționează cu fermitate pentru edificarea unei noi ordini economice financiare, pronunțîndu-se pentru reluarea și adîncirea eficientă a dialogului global Nord-Sud, pentru desfășurarea pe baze temeinice a relațiilor financiar-valutare, cristalizarea unui nou sistem monetar internațional, sănătos și echitabil. Semnificativ este în acest sens *Mesajul* președintelui *Nicolae Ceaușescu* adresat celei de a V-a Conferințe U.N.C.T.A.D. de la Manila (1979) și în care se propune constituirea *Fondului comun de dezvoltare* format prin participarea țărilor industrializate și din economiile realizate prin reducerea cheltuielilor de înarmare de către toate statele lumii (cu 10—15 la sută, jumătate din suma rezultată urmînd să fie vărsată fondului menționat). Ajutorul ar urma să fie acordat mai ales acelor state în curs de dezvoltare care, intensificîndu-și efortul propriu, alocă, ele însele, cel puțin 20 la sută din venitul național pentru propria dezvoltare și nu cheltuiesc mai mult de 4—5 la sută din venitul național pentru înarmare.

Transpunerea în viață a acestei propuneri ar crea disponibilități financiare capabile să asigure, într-un timp relativ scurt, înlăturarea mizeriei și subdezvoltării din lume.

În legătură cu propunerea menționată, România socialistă are, de asemenea, în vedere necesitatea ca fiecare țară să-și cunoască condițiile specifice și, pe baza lor, să-și elaboreze programe realiste. Se impune, în același timp, constituirea unor organisme de studii și cercetare, pe zone geografice, care, în funcție de situațiile concrete din fiecare țară, să stabilească reperele celor mai potrivite strategii de dezvoltare pe baza cărora guvernele naționale să elaboreze programele dezvoltării.

Dezarmarea — condiție a salvgardării vieții pe Pămînt. Avantaje. Un proces realist și pe deplin posibil. Programul românesc de dezarmare

„Acum, cînd în Europa și în întreaga lume s-au acumulat imense arsenale ale morții, cînd se preconizează amplasarea pe continentul european a unor noi rachete purtătoare de focoase nucleare, cînd s-a trecut la producerea bombei cu neutroni, acum cînd s-a creat un imens pericol pentru întreaga lume —

Scanned with OKEN Scanner

este datoria noastră să acționăm cu toată hotărîrea pentru a stopa cursul periculos al escaladării înarmărilor. Stă în puterea noastră, a tinerei generații, a tuturor celor ce ne iubim viața și libertatea, să apărăm dreptul indestructibil al popoarelor de a-și decide singure soarta, dreptul oamenilor de a munci, trăi și crea fără amenințarea armelor, fără teroarea monstruoasă a războiului".

Din Apelul adresat de tineretul Republicii Socialiste România tuturor organizațiilor de copii, tineret și studenți, tinerei generații a lumii pentru acțiuni unite consacrate păcii, securității și colaborării, pentru o lume mai bună și mai dreaptă.

Gravele pericole care amenință pacea lumii au evidențiat necesitatea stringentă a opririi cursei înarmărilor, a dezarmării generale și totale, în primul rînd a celei nucleare. Numai că numeroasele propuneri, tratative, demonstrații, luări de poziții mai mult sau mai puțin hotărîte, existente de cînd există războaie, dar intrate într-o formă de manifestare fără precedent după primele catastrofe nucleare, nu s-au soldat, deocamdată, decît cu rezultate nesemnificative. Cum poate fi, bunăoară, apreciat faptul că bugetul Agenției pentru controlul înarmărilor și dezarmare a S.U.A. este mai mic decît bugetul alocat... fanfarelor militare! Și toate acestea în ciuda faptului că *avantajele* extrem de mari ale dezarmării (toate apărînd totuși minore față de principalul deziderat al lichidării teribilelor stocuri ale distrugerii: *salvgardarea vieții pe Pămînt)* sînt azi mai clare și mai bine formulate decît oricînd. Iată cîteva dintre ele, într-o prezentare concisă și preluate din cîteva grupaje apărute în presa noastră, mai ales cu prilejul comentării unui amplu *Studiu al O.N.U. privind relația dintre dezarmare și dezvoltare*, la elaborarea căruia au participat 27 de state, între care și România:

— peste 130 milioane persoane (militari în uniformă, angajați civili în serviciile cu caracter militar, în producerea de arme și servicii adiacente, precum și forțele paramilitare) ar putea trece, treptat, la activități în scopuri pașnice;

— 500 000 de specialiști, care lucrează în cercetarea pentru fabricarea și perfecționarea armelor, ar putea efectua studii și cercetări pentru descoperirea remediilor unor boli

Scanned with OKEN Scanner

care seceră anual milioane de vieți, pentru descoperirea unor noi surse de energie;

— un miliard de dolari investiți în sectorul civil oferă posibilitatea unui loc de muncă pentru 51 000 de persoane în plus față de situația în care aceeași sumă ar fi investită în domeniul militar (iar cheltuielile pentru înarmare depășesc acum 700 miliarde dolari într-un an);

— sute și mii de întreprinderi — unele în totalitatea lor, altele doar parțial — care fabrică în prezent armament, dînd o producție de circa 150 miliarde dolari, ar putea fi convertite să producă pentru nevoile oamenilor;

— o suprafață egală cu cea a Franței, Marocului, Paraguayului, Suediei și Thailandei, luate la un loc, care este folosită în prezent pentru cazărmi, terenuri de instrucție, baze, aerodromuri etc., ar reintra în circuitul agricol;

— cu cantitatea de aluminiu, nichel, cositor, mercur, zinc, cupru, argint, tungsten și minereu de fier irosită în scopuri militare, țările Asiei, Africii și Americii Latine și-ar putea dubla consumul de asemenea produse;

— 125 de țări în curs de dezvoltare ar putea obține suplimentar jumătate din consumul lor de petrol, care în prezent se folosește pentru producerea armelor și pentru instrucție;

— peste 80 miliarde dolari cheltuite în „lumea a treia" în anul 1981 pentru înarmare ar putea fi destinate acoperirii celor mai urgente nevoi; în loc să achiziționeze armament, țările respective ar putea cumpăra utilajele necesare dezvoltării economice iar materiile prime exportate în cantități tot mai mari pentru acoperirea cheltuielilor militare ar folosi propriei dezvoltări;

— sumele obținute prin dezarmare ar putea fi îndreptate în aceste țări spre lichidarea foametei și malnutriției, ca și a bolilor. Un raport al F.A.O. apreciază că în 1985 vor exista 35 de țări afectate de malnutriție. Ținînd cont că un hectar inclus în circuitul agricol valorează circa 1 000 dolari, prin renunțarea la un sistem antiaerian, cu destinație strategică, în valoare de 12 miliarde dolari, s-ar obține hrană pentru circa 240 milioane de oameni; iar suma cheltuită pentru producerea a 1 000 bombe nucleare de cîte 2 megatone poate acoperi cheltuielile pentru vaccinarea tuturor copiilor împotriva bolilor infecțioase;

— cu suma investită pentru producerea unui avion de luptă s-ar putea achiziționa un milion tone de porumb sau 100 de mii tone de zahăr; prin renunțarea la construirea unui

Scanned with OKEN Scanner

singur portavion, s-ar elibera fondurile necesare unui ajutor alimentar însumînd 2,8 milioane tone de grîu.

Același studiu al O.N.U. menționat mai înainte, ca și alte rapoarte și studii, relevă că dezarmarea este *un proces realist și pe deplin posibil*. Și se aduc două argumente. Mai întîi că toate țările și popoarele doresc trecerea la dezarmare, conștiente că dezarmarea reprezintă nu numai o condiție a menținerii vieții pe Pămînt, dar și posibilitatea cea mai promițătoare a sprijinirii prin folosirea fondurilor astfel deblocate a propriei dezvoltări economico-sociale. De exemplu, arată documentul O.N.U., „Statele Unite vor avea nevoie în anii '80 de alocații majorate cu 32,5 la sută pentru sănătatea publică, cu 41 la sută pentru construcții de locuințe, cu 58,5 la sută pentru asigurări sociale și cu 154 la sută pentru protecția mediului înconjurător. Țările O.C.D.E. estimează că, dacă fondurile pentru apărarea mediului vor rămîne neschimbate, poluarea aerului în Europa occidentală va crește cu 70—80 la sută. În domeniul energiei se vor crea resurse din ce în ce mai mari pentru cercetări în vederea conservării și descoperirii de noi surse energetice. Necesități pentru investiții mai mari în domeniul locuințelor, construcțiilor, mediului înconjurător și energiei au și țările cu o economie planificată".

În al doilea rînd, se menționează desfășurarea cu succes a demobilizării și trecerii pe picior de pace în perioada postbelică a anilor 1945—1948. În Statele Unite — se arată în raport — 10 milioane persoane au fost demobilizate, iar bugetul militar a scăzut cu circa 40 miliarde dolari; din cele 12 milioane persoane ce lucrau în 1945 în industria de război și serviciile adiacente rămăseseră doar un milion în 1946. În Marea Britanie, în 16 luni au fost demobilizate 7 milioane persoane. În nici o țară rata șomajului n-a depășit atunci 4 la sută din forța de muncă (azi, în Marea Britanie și S.U.A. această rată depășește 10 la sută). Semnificativă a fost și experiența Uniunii Sovietice. De exemplu, mai arată documentul O.N.U. fabrica de muniții „Krasnîi proletarii" a trecut la producția de mașini-unelte în mai puțin de doi ani.

Se mai subliniază în finalul studiului că accentuarea cursei înarmărilor reprezintă un grav pericol pentru omenire. Primejdia războiului, a distrugerii planetei este în creștere, ca urmare a competiției — calitative și cantitative — a armelor convenționale și nucleare. Cel mai mare pericol pentru omenire, în măsură să pună în primejdie însăși existența sa,

Scanned with OKEN Scanner

este riscul izbucnirii unui conflict cu folosirea armelor nucleare. De aceea necesitatea prevenirii acestui risc este deosebit de urgentă. În același timp, continuarea și intensificarea cursei înarmărilor are consecințe grave pentru dezvoltarea și progresul economico-social al tuturor popoarelor. Toate aceste considerații subliniază necesitatea imperioasă a abandonării folosirii forței în relațiile internaționale, a trecerii la măsuri concrete de dezarmare, sub un control internațional efectiv.

Posibilitatea înțelegerilor regionale sau mondiale în domeniul dezarmării a fost demonstrată și de încheierea tratatelor vizînd interdicția amplasării armelor bazate pe forța atomului în Antarctica, în spațiul extraatmosferic, în mediul marin și în America Latină. Semnificativ este și faptul că la O.N.U. au fost adoptate peste 40 de rezoluții privind crearea de zone denuclearizate în diferite regiuni ale lumii. Chiar dacă adoptarea unor asemenea rezoluții nu conduce automat la crearea unor zone libere de arme nucleare și chiar dacă definirea noțiunilor de zonă denuclearizată, de armă nucleară, de sistem internațional de control etc. nu sînt nici perfecte* și nici unanim acceptate, preocupările constituie un fapt pozitiv, el e impunînd însă a fi ' ărgite și adîncite.

România se înscrie constant între țările cu o poziție lucidă și activă în problema dezarmării. Astfel, în 1975, la Sesiunea O.N.U., țara noastră a prezentat un amplu document referitor la dezarmare și instaurarea unei păci trainice în lume,

---

* La cea de-a XXX-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a fost reținută următoarea definiți e a zonei denuclearizate: „Prin zonă liberă de arme nucleare trebuie să se înțeleagă, ca regulă generală, orice zonă recunoscută ca atare de Adunarea Generală a O.N.U., care va fi stabilită de un grup anume de state, în exercitarea liberă a suveranității lor, în virtutea unui tratat sau a unei convenții în termenii căreia: a) este definit statutul de absență totală a armelor nucleare la care va fi supusă zona, împreună cu măsurile de urmat pentru a delimita această zonă; b) este stabilit un sistem internațional de verificare și de control care să garanteze obligațiile decurgînd din acest regim" . Definiția nu include, după cum se poate constata, unele elemente necesare în opinia unor experți, între care garanțiile statelor posesoare de arme nucleare de a nu folosi și nici de a nu amenința cu forța statele ce fac parte din zona denuclearizată, sau prevederea expresă privind accesul neîngrădit al țărilor din zonă la utilizarea pașnică a energiei nucleare etc.

Scanned with OKEN Scanner

propunînd organizarea unei sesiuni speciale a acestui forum mondial consacrate problemei dezarmării. La sesiunea specială a O.N.U. din 1978, țara noastră, pe baza *Hotărîrii C.C. al P.C.R. privind poziția României în problemele dezarmării și, în primul rînd, ale dezarmării nucleare*, a propus un ansamblu de măsuri concrete menite să asigure înaintarea pe calea înfăptuirii acestui deziderat vital al omenirii, pe care îl reprezintă dezarmarea. La U.N.C.T.A.D.—V (Manila, 1979), în mesajul președintelui *Nicolae Ceaușescu*, România a readus în atenția comunității internaționale necesitatea abordării corelate a dezvoltării și dezarmării în toată complexitatea interdependenței lor. În noiembrie 1981, Marea Adunare Națională a adoptat în unanimitate *Hotărîrea* de a împuternici pe tovarășul *Nicolae Ceaușescu*, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, de a se adresa președintelui Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. și președintelui Statelor Unite ale Americii, celorlalți șefi ai statelor semnatare ale Actului final al Conferinței pentru cooperare și securitate în Europa, în vederea opririi amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune, pentru retragerea celor existente, pentru o Europă fără arme nucleare. Cu același prilej a fost adoptat *Apelul* Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România către parlamentele, guvernele și popoarele țărilor europene, ale Statelor Unite ale Americii și Canadei — o vibrantă chemare adresată lumii pentru salvgardarea păcii. La 5 decembrie 1981 s-a desfășurat marea adunare pentru pace din Capitală (precedată de o întrunire similară a tineretului țării) — una dintre cele mai grandioase manifestari de acest fel din lume, ampla cuvîntare rostită cu acest prilej de tovarășul *Nicolae Ceaușescu* conținînd un concret program de acțiune în vederea soluționării radicale a problemelor pe care le ridică în mod acut cursa înarmărilor; cuvîntarea rostită, *Apelul** grandioasei adunări populare a dat din nou măsura reală a poziției Româ-

---

* Iată cîteva pasaje semnificative din vibrantul *Apel al poporului român către popoarele și forțele progresiste și democratice din întreaga lume, pentru dezarmare și pace, pentru securitate și progres:*

Noi, cei peste 300 000 de participanți la marea adunare populară de la București din ziua de 5 decembrie 1981, dînd glas voinței întregii națiuni, adresăm, în numele Frontului Democrației și Unității Socialiste din Republica Socialistă România, al poporului român, un fier-

Scanned with OKEN Scanner

niei socialiste în problema dezarmării, exprimînd voința de pace a poporului român, hotărîrea sa fermă de a acționa pentru o Europă fără armament nuclear, pentru o lume fără arme și fără războaie. În 1983 tovarășul *Nicolae Ceaușescu* a adresat noi mesaje președintelui S.U.A. și președintelui Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., cu apelul de a se face totul pentru succesul tratativelor sovieto-americane de la Geneva.

Programul românesc de dezarmare cuprinde, în esență, următoarele propuneri *(Dumitru Tinu*, „Almanah Scînteia 1982", p. 252—263):

— înghețarea cheltuielilor militare, a efectivelor militare și armamentelor statelor și trecerea la reducerea treptată a acestora, acțiune ce ar trebui continuată, în următorii 4—5 ani, cu reducerea treptată a cheltuielilor militare cu cel puțin 10—15 la sută. Sumele astfel economisite ar urma să fie folosite pentru propria dezvoltare, precum și pentru progresul țărilor „lumii a treia". Statul român a oferit el însuși un exemplu concludent în acest sens, reducînd, în cîteva rînduri, cheltuielile militare;

— asumarea angajamentului de către statele posesoare de arme nucleare de a nu folosi aceste arme împotriva statelor care nu dețin asemenea armament, de a nu amplasa noi

---

binte apel la luptă unită pentru dezarmare și pace, tuturor popoarelor lumii, forțelor iubitoare de pace de pretutindeni.

. . . . . .

În actualele împrejurări, cînd s-a ajuns la o agravare extremă a situației internaționale, cînd are loc o intensificare fără precedent a înarmărilor, cînd în Europa, devenită un imens arsenal de arme nucleare, se urmărește amplasarea a noi rachete cu rază medie de acțiune, a noi arme de distrugere în masă, cînd viața întregii planete este amenințată, poporul român consideră că nu există problemă mai importantă pentru omenire, pentru toate națiunile lumii decît aceea de a-și uni forțele și de a acționa împreună, în modul cel mai hotărît, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru dezarmare, pentru un climat de încredere, colaborare și pace.

Considerăm că trebuie făcut totul pentru ca Europa — care a dat și dă atît de mult civilizației și progresului — să fie eliberată de arma atomică, de pericolul unui dezastru nuclear.

Este convingerea noastră fermă că stă în puterea popoarelor ca, prin acțiuni unite, tot mai energice, să oprească evoluția periculoasă a evenimentelor, să impună adoptarea de măsuri concrete care să ducă la eliminarea pericolului războiului, la înfăptuirea dezarmării, la salvgardarea păcii. Conlucrînd strîns, popoarele pot făuri cea mai puternică armă, arma UNITĂȚII, arma PĂCII și COLABORĂRII!

Scanned with OKEN Scanner

arme nucleare. S-ar oferi astfel statelor neposesoare de armament nuclear garanția că nu vor fi victimele unui atac cu asemenea „eficiente" instrumente ale distrugerii;

— încetarea producției, eliminarea din dotarea forțelor militare, interzicerea folosirii și scoaterea în afara legii a oricăror arme de exterminare în masă, ceea ce ar prezenta două mari avantaje: eliberarea omenirii de grava amenințare ce planează asupra globului și cîștigarea pentru construcția pașnică a uriașelor fonduri cheltuite pentru producerea și perfecționarea acestor arme (atomice și cu hidrogen, bacteriologice, bomba cu neutroni);

— renunțarea la hotărîrea privind amplasarea și dezvoltarea de noi rachete cu rază medie de acțiune în Europa, trecerea la retragerea celor existente și apoi la distrugerea lor completă;

— convocarea unei conferințe pentru dezarmare în Europa, destinate adoptării unor măsuri pentru creșterea încrederii și gradului de securitate, ceea ce ar reduce riscul confruntării militare pe continent și ar stimula preocupările pentru dezarmare globală în Europa și în lume;

— încheierea unui tratat general-european de renunțare la forță și la amenințarea cu forța;

— crearea de zone denuclearizate, ceea ce ar restrînge posibilitățile de amplasare a noi rachete și arme nucleare pe continent;

— asumarea angajamentului de a nu se instala noi baze militare, de a nu se amplasa noi arme nucleare și trupe în Europa;

— restrîngerea continuă a blocurilor militare în vederea desființării lor, ceea ce ar contribui la lichidarea scindării Europei, la restabilirea unității sale;

— reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state;

Aceste propuneri au fost cuprinse și în expunerea ministrului de externe al țării noastre (la sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. din iunie 1982, consacrată dezarmării) privind poziția și propunerile României cu privire la problemele dezarmării, prezentată din împuternicirea tovarășului *Nicolae Ceaușescu*, președintele Republicii Socialiste România și în baza mandatului încredințat de către Marea Adunare Națională.

Acordînd prioritate absolută încetării producerii și lichidării treptate a armamentului nuclear, dar luînd în consi-

Scanned with OKEN Scanner

derație toate aspectele dezarmării, programul românesc concepe dezarmarea în relația sa globală cu dezvoltarea și cu un proces complex, continuu, de perspectivă care vizează în ultimă instanță dezarmarea generală și completă, implicînd răspunderea întregii comunități internaționale.

Noua ordine economică și politică internațională — cea mai complexă și mai complicată temă a lumii contemporane. Poziții. România — militantă pentru o lume mai dreaptă și mai bună pe planeta Pămînt

„Ca țară socialistă în curs de dezvoltare, România acordă o atenție deosebită întăririi solidarității și colaborării cu țările în curs de dezvoltare în lupta împotriva subdezvoltării, pentru noua ordine economică internațională". „Ne exprimăm convingerea fermă că popoarele dispun de forța și capacitatea de a schimba cursul actual al vieții internaționale, de a imprima evenimentelor un curs nou, democratic, spre destindere și pace. În ce-l privește, poporul român se angajează cu toată hotărîrea să întărească colaborarea și solidaritatea cu toate popoarele în lupta nobilă pentru asigurarea dreptului popoarelor la existență, la pace, la libertate și progres, la viață. Și avem convingerea că victoria va fi de partea maselor, a popoarelor".

NICOLAE CEAUȘESCU

Lansat la începutul anilor '70, conceptul despre noua ordine economică și politică internațională s-a impus ca o idee de avangardă a evoluției mondiale contemporane, care promovează abordarea și rezolvarea globală a inechităților și decalajelor ce domină comunitatea internațională, implicînd toate domeniile vieții, de la cel militar și cel al comerțului mondial pînă la cel al informației. Mai tot ce am scris pînă aici se corelează direct sau indirect cu acest concept, motiv pentru care, de data aceasta, nu facem altceva decît să creionăm cîteva idei fără pretenția de a epuiza, sau de a sintetiza măcar, întreaga paletă a *celei mai complexe și mai complicate teme a lumii contemporane.*

Scanned with OKEN Scanner

Necesitatea imperioasă a unei noi ordini economice rezultă, printre altele, din faptul că ordinea actuală este incompatibilă cu dezvoltarea echitabilă a tuturor statelor, ea fiind determinată de inegalități flagrante în ceea ce privește diviziunea internațională a muncii. Și am constatat care sînt acestea! De aceea, noua ordine economică interesează în primul rînd țările în curs de dezvoltare, deoarece ele suportă cele mai grave consecințe ale actualelor rînduieli economice internaționale. Este și motivul pentru care aceste state acționează cel mai activ pentru înfăptuirea noilor rînduieli care țin de cooperarea economică, declanșarea, cu eficiență, a negocierilor globale „Nord-Sud", dezvoltarea largă, neîngrădită a comerțului internațional, reforma sistemului monetar internațional, înfăptuirea unor relații financiare și valutare pe baze reciproc avantajoase, salvgardarea păcii ș.a.m.d. Așa, de exemplu, sînt de consemnat *pozițiile* luate de țările membre ale „Grupului celor 77" în reuniunile lor anuale. Remarcînd agravarea alarmantă a situației internaționale atît pe plan politic cît și economic, precum și lipsa de progrese în instalarea noii ordini economice internaționale, țările respective denunță caracterul de jaf și exploatare al practicilor neocolonialiste prin care țările capitaliste dezvoltate încearcă să depășească starea agravată de recesiunea în care se află de cîțiva ani și cheamă comunitatea internațională să adopte măsuri efective pentru lichidarea subdezvoltării și decalajelor economice.

Internaționalizarea crizei economice și consecințele ei asupra tuturor statelor, inclusiv asupra țărilor capitaliste dezvoltate — confruntate cu reducerea bruscă și simultană a producției industriale, apoi a importurilor și exporturilor și cu agravarea unor fenomene sociale (șomaj, inflație etc.) — au condus la sporirea treptată a persoanelor sau grupurilor din aceste țări care se pronunță pentru participarea tuturor statelor la soluționarea echitabilă a problemelor economiei mondiale, pentru instaurarea unor relații de tip nou între membrii comunității internaționale, bazate pe conlucrare reciproc avantajoasă. Despre „Comisia Brandt" am scris. La fel și despre Conferința O.N.U. pentru problemele țărilor cel mai puțin dezvoltate, din toamna anului 1981; adăugăm că la această reuniune, în cadrul ceremoniei inaugurale a luat cuvîntul președintele țării-gazdă (Franța), *Francois Mitterrand*, care a subliniat că în condițiile actuale nu se poate constitui o nouă ordine economică internațională

Scanned with OKEN Scanner

echitabilă şi eficientă decît privind „solidaritatea pentru dezvoltare cu ansamblul lumii a treia ca fiind cheia viitorului nostru comun şi o necesitate pentru toţi". „A ajuta lumea a treia înseamnă să te ajuţi singur să ieşi din criză", a mai adăugat şeful statului. De asemenea, el a subliniat că Franţa e convinsă că „numai în cadrul unei strategii globale de dezvoltare, acţiunea în favoarea ţărilor cel mai puţin avansate va căpăta o semnificaţie veritabilă".

România se înscrie cu consecvenţă între ţările care se manifestă cel mai activ pentru instaurarea unei noi ordini economice mondiale, fiind chiar una dintre iniţiatoarele mişcării internaţionale *pentru făurirea unei lumi mai drepte şi mai bune pe planeta Pămînt.*

DECALAJELE
ŢĂRI DEZVOLTATE ECONOMIC — ŢĂRI MEDIU

CRITERII	*CAUZE*
— Produsul naţional brut (sau venitul naţional) absolut şi pe locuitor	— Diviziunea inechitabilă a muncii
— Evoluţia, structura şi eficienţa economică	— Structuri interne neadecvate progresului contemporan
— Producţia industrială	— Colonialismul şi dependenţa economică
— Materii prime, gradul valorificării condiţiilor şi resurselor naturale	— Instrumente şi practici moderne ale neocolonialismului:
— Sectorul agricol şi alimentar	• companiile transnaţionale
— Comerţul exterior	• protecţionismul
Disponibilităţile financiare	• dobînzile excesive
— Ştiinţă şi tehnologie	„ajutorul" alimentar şi ruinarea agriculturii tradiţionale
— Domeniul cultural	• racolarea forţei de muncă
— Gradul de utilizare a forţei de muncă	— Înarmarea
— Gradul de înzestrare economică a teritoriului	

Scanned with OKEN Scanner

Exprimat cu claritate și în repetate rînduri de tovarășul *Nicolae Ceaușescu*, conceptul românesc în acest domeniu pornește de la considerentul că edificarea noii ordini reprezintă un factor determinant pentru stabilitatea economică mondială, în condițiile în care actuala ordine nu mai poate corespunde exigențelor contemporane, fiind generatoare de instabilitate și decalaje economice și frînînd dezvoltarea tuturor economiilor naționale, mai ales ale statelor în curs de dezvoltare. În acest spirit, în cadrul sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U. din anul 1980 și al altor reuniuni internaționale recente, România a militat ferm, alături de alte state, pentru adoptarea unor măsuri operative în vederea transformării radicale a raporturilor internaționale prin

ECONOMICE
DEZVOLTATE— ȚĂRI ÎN CURS DE DEZVOLTARE

IMPLICAȚII	*SOLUȚII*
— Subdezvoltare economică: • slabă putere de intervenție a societății în mediul natural • structură deformată a economiei • monocultură și monoproducție • productivitate slabă • creșterea datoriilor externe • foamete și malnutriție • morbiditate și mortalitate infantilă ridicate • durata medie de viață redusă — Instabilitatea economiei mondiale: • recesiunea țărilor capitaliste dezvoltate • șomaj • inflație • agravarea situației imigranților • slăbirea sau stagnarea creșterii economiei, a comerțului mondial	— Efortul propriu al țărilor în curs de dezvoltare: • crearea structurilor și instituțiilor adecvate • fond de acumulare corespunzător • cucerirea și consolidarea independenței economice • programe și strategii proprii de dezvoltare • rezolvarea problemei agrare și a alimentației • industrializare • pregătirea cadrelor naționale • conlucrare și solidaritate între țările în curs de dezvoltare — Asistență internațională pentru lichidarea subdezvoltării — Noua ordine economică și politică internațională

Scanned with OKEN Scanner

DEZVOLTAREA INTENSIVĂ ȘI ACCENTUAREA LATURILOR CALITATIVE, CREȘTEREA ROLULUI INDUSTRIEI ÎN DEZVOLTAREA GENERALĂ ȘI REGIONALĂ	*LĂRGIREA CONTINUĂ A BAZEI PROPRII DE RESURSE ENERGETICE ȘI MATERII PRIME*
— Asigurarea unei baze trainice a dezvoltării economico-sociale a țării — Depășirea stadiului de țară socialistă în curs de dezvoltare — Sprijinirea înfăptuirii noii revoluții agrare, a dezvoltării celorlalte sectoare ale economiei naționale. — Creșterea eficienței economice — Întărirea independenței economice	— Descoperirea de noi rezerve exploatabile de țiței, gaze naturale, cărbuni și minereuri — Accentuarea valorificării combustibililor solizi — Valorificarea zăcămintelor sărace de minereuri de fier și metale neferoase — Recuperarea și refolosirea tuturor materiilor prime și materialelor rezultate din procesul de producție și consum — Utilizarea rațională, economicoasă a energiei și combustibilului — Independența energetică a țării: ● explorarea aprofundată a tuturor zonelor țării pentru descoperirea de noi zăcăminte de cărbune, țiței, gaze, substanțe radioactive ● intensificarea preocupărilor pentru utilizarea resurselor noi și regenerabile de energie (șisturi bituminoase, hidrogeotermale, solară, eoliană etc.)

Scanned with OKEN Scanner

MODERNIZAREA ÎN CONTINUARE A STRUCTURII INDUSTRIEI, DEZVOLTAREA INTENSIVĂ A RAMURILOR INDUSTRIEI PRELUCRĂTOARE PE ANSAMBLU NAȚIONAL ȘI ÎN PROFIL TERITORIAL	*ÎMBUNĂTĂȚIREA ÎN CONTINUARE A REPARTIZĂRII GEOGRAFICE A INDUSTRIEI (CRITERII PRIORITARE)*
— Dezvoltarea prioritară a ramurilor legate de cuceririle moderne ale științei și tehnicii — Restructurări în lumina noilor orientări energetice — Priorități regionale în localizarea unităților aparținînd subramurilor care asigură un grad ridicat de valorificare a resurselor materiale	— Utilizarea rațională a resurselor de muncă și a bogățiilor naturale — Utilizarea intensivă a căilor de comunicații, prioritar a căilor feroviare, maritime și fluviale — Dezvoltarea industriei mici — Amplasarea obiectivelor industriale în apropierea surselor de materii prime și a zonelor de consum Amplasarea noilor obiective în zone sau platforme special amenajate — Dezvoltarea economico-socială prioritară a județelor, zonelor și localităților rămase în urmă

Scanned with OKEN Scanner

promovarea nediscriminatorie a principiului egalității suverane a statelor, pentru întemeierea colaborării internaționale pe principii noi, astfel ca fiecare țară — indiferent de mărimea ei spațială sau demografică — să-și poată aduce contribuția activă și să participe în deplină egalitate la soluționarea tuturor problemelor care preocupă lumea contemporană. „În centrul obiectivelor urmărite prin așezarea pe baze noi a raporturilor internaționale stă atît lichidarea stării de subdezvoltare existente pe zone întinse ale globului, cu tot cortegiul ei de consecințe (imposibilitatea de folosire deplină a potențialului uman și a resurselor naturale, mizerie, subnutriție, analfabetism, morbiditate și mortalitate ridicată etc.) cît și asigurarea unor condiții de colaborare trainică între popoare prin lichidarea focarelor de tensiune, a stărilor conflictuale și, în primul rînd, a cursei înarmărilor, care duc la irosirea unor uriașe resurse umane, științifice, materiale și financiare, punînd permanent în primejdie pacea, însăși existența civilizației umane“ (*Tipologia economiilor mondiale*, 1977, p. 13). Asemenea idei sînt promovate cu consecvență de România socialistă, în diverse documente, între care declarația difuzată de țara noastră, în septembrie 1975, la a VII-a sesiune extraordinară a Adunării Generale a O.N.U. („Poziția României cu privire la instaurarea unei noi ordini economice internaționale“), documentul difuzat la 5 noiembrie 1975 la sesiunea generală ordinară a Adunării Generale a O.N.U. („Poziția României în problemele dezarmării, în primul rînd ale dezarmării nucleare, și în instaurarea unei păci trainice în lume“), documentul prezentat la 12 noiembrie 1975 aceleiași sesiuni („Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității Organizației Națiunilor Unite, la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice“), ca și în alte documente, menționate, unele din ele și în această carte.

În concepția românească edificarea noii ordini este pe deplin posibilă, transformarea acestei posibilități în realitate depinzînd esențial de lupta unită a popoarelor, a tuturor forțelor progresiste și antiimperialiste, de întărirea rolului opiniei publice în orientarea guvernelor în direcția acțiunilor corespunzătoare intereselor fundamentale ale omenirii, de afirmarea, deci, tot mai viguroasă a rolului maselor în făurirea istoriei.

Scanned with OKEN Scanner

„*Înfăptuirea politicii partidului de dezvoltare armonioasă a întregului teritoriu, cu deosebire în actualul cincinal, a determinat mutații esențiale în* geografia economică a României, *asigurîndu-se condiții ca, în anul 1980, fiecare județ să dispună de capacități industriale pentru o producție de cel puțin 10 miliarde lei*".

Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985.

Am avut frecvent prilejul, în capitolele anterioare, să ne referim la poziția României în problemele majore cu care este confruntată lumea contemporană, poziție care se bucură de autoritate și prestigiu. Poporul nostru are rațiuni anume de a fi participant la desfășurarea marilor probleme ale destinului mondial, deoarece la noi elaborarea prezentă a viitorului se constituie într-o componentă organică a existenței și dezvoltării, idee ce răzbate plenar în documentele Congresului al XII-lea al P.C.R., ale Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, ale Conferinței Naționale a P.C.R. din decembrie 1982, în alte documente de partid și de stat. Sîntem beneficiarii unui *Program* de perspectivă îndelungată, deschis progresului economic și social, care ghidează înaintarea României spre o societate socialistă multilateral dezvoltată și spre comunism, din care își trag seva înțelepte programe naționale ce dirijează progresul națiunii noastre. Asemenea programe ale dezvoltării interne, ca și împlinirile construcției naționale, alături de participarea activă la elaborarea și susținerea celor mai nobile concepte ale contemporaneității, între care cel al lichidării decalajelor dintre bogați și săraci, al dezarmării, al noii ordini economice și politice mondiale și multe altele, conferă țării noastre un loc de cinste pe arena dezbaterii temelor majore ale prezentului și viitorului. Nu întîmplător Republica Socialistă România a fost aleasă gazda unor manifestări ca: a treia Conferință mondială de cercetare a viitorului, Conferința mondială a populației (1974), al III-lea Congres internațional de cibernetică și sisteme (1975), Congresul mondial al petrolului (1979),

Scanned with OKEN Scanner

Congresul mondial de istorie (1980), Congresul mondial de istoria științei (1981), Simpozionul internațional „Oamenii de știință și pacea" (1981), Congresul mondial de chimie (1981), masa rotundă „Tineretul anilor '80", organizată la Costinești (31 mai—5 iunie 1982) de U.N.E.S.C.O. și Centrul de cercetări pentru problemele tineretului din România, reuniunea „Grupului celor 77" organizată în iunie 1982 la București și consacrată dezvoltării cooperării între țările în curs de dezvoltare în scopul promovării și perfecționării de cadre în domeniul industriei etc. „Pornind de la răspunderea față de interesele poporului român, față de cauza socialismului în țara noastră și în întreaga lume, de la interesele colaborării și păcii între popoare, sîntem ferm hotărîți să acționăm în continuare pentru a ne aduce contribuția la soluționarea tuturor problemelor complexe ale vieții contemporane, la făurirea unei lumi a păcii și colaborării" (*Nicolae Ceaușescu* 1974, p. 40—41).

Pronunțîndu-se pentru o colaborare economică internațională a statelor, indiferent de regimul social sau politic al acestora, România aduce o contribuție activă, care se bucură de o largă recunoaștere și apreciere internațională, în cadrul organizațiilor și organismelor economice internaționale din sistemul Organizației Națiunilor Unite (a cărei membră România este din 14 decembrie 1955) sau în cadrul celor legate de acest sistem, cum ar fi: Conferința Națiunilor Unite pentru comerț și dezvoltare (U.N.C.T.A.D.) creată în decembrie 1964, ca organ al Adunării Generale a O.N.U.; Acordul General pentru Tarife și Comerț (G.A.T.T.) care și-a început activitatea la 1 ianuarie 1948, din toamna anului 1971 aderînd și țara noastră; Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (F.A.O.), instituție specializată a O.N.U. de la 14 decembrie 1946 (creată însă în 1945), România devenind membră în noiembrie 1961; Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (P.N.U.D.), creat de Adunarea Generală a O.N.U. în 1965; Fondul Monetar Internațional (F.M.I.) al cărui statut a fost semnat și ratificat la 27 decembrie 1945 dar care își începe activitatea la 1 martie 1947 și devine instituție specializată a O.N.U. de la 15 noiembrie 1947, în decembrie 1972 devenind și țara noastră membră a acestei organizații; Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (O.N.U.D.I.); Consiliul Economic și Social (E.C.O.S.O.C.); Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.); Agenția Internațio-

Scanned with OKEN Scanner

nală pentru Energie Atomică (A.I.E.A.); Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă (F.I.D.A.); Organizația Interguvernamentală Consultativă pentru Navigație Maritimă (I.M.C.O.); Organizația Aviației Civile Internaționale (O.A.C.I.); Organizația Internațională a Muncii (O.I.M.); Organizația Meteorologică Mondială (O.M.M.); Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale (O.M.P.I.); Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor (U.I.T.); Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (U.N.E.S.C.O.); Uniunea Poștală Universală (U.P.U.) și altele. Se adaugă participarea României, din februarie 1976, ca țară cu drepturi depline la activitatea „Grupului celor 77" (constituit în 1964 și care cuprindea, în 1982, 122 state și Organizația pentru Eliberarea Palestinei, practic toate țările în curs de dezvoltare ale lumii), și, de asemenea, ca invitat la reuniunile țărilor nealiniate, consacrîndu-se astfel, firesc, legăturile tot mai ample ale României cu statele care au pășit pe calea dezvoltării libere, de sine stătătoare.

Semnificativ este și faptul că în România au luat ființă încă în prima jumătate a deceniului trecut cîteva reprezentanțe ale O.N.U. și ale altor organisme internaționale: Centrul de informare al O.N.U. — 1970; reprezentanța Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea (P.N.U.D.) — 1972; Centrul european al U.N.E.S.C.O. pentru învățămînt superior (C.E.P.E.S.) — 1972; Centrul Comun O.N.U.D.I. — România pentru cooperare internațională în domeniul industriei chimice și petrochimice pentru țările în curs de dezvoltare — 1972; Centrul demografic O.N.U. — România (C.E.D.O.R.) — 1974.

La nivelul anului 1980, România făcea parte din circa 80 de organizații internaționale guvernamentale și participa la activitatea a peste 700 de organizații neguvernamentale. Mai presus însă de această amplă participare, se află poziția activă, constructivă și principială a României socialiste în dezbaterea și formularea direcțiilor de acțiune ale proceselor care preocupă major lumea contemporană, inclusiv acelea care fac obiectul cărții de față.

Pronunțîndu-se și acționînd pentru măsuri menite să diminueze și să lichideze decalajele economice printr-o colaborare economică internațională a statelor, indiferent de regimul social sau politic al acestora, România și-a dovedit capacitatea și intenția de a-și asigura, pe baza efortului propriu, mersul înainte în orice condiții, în pofida influen-

Scanned with OKEN Scanner

ţelor nefavorabile ale crizei pe care o străbate economia mondială. Experienţa mondială, confirmată de experienţa României, dovedeşte că asigurarea continuităţii procesului de dezvoltare şi limitarea consecinţelor negative ale crizei economice mondiale face necesară aplicarea unei strategii a creşterii intensive, calitative a economiei naţionale, concomitent cu imprimarea unor ritmuri de creştere care să-i asigure o bază trainică de dezvoltare, *realizarea unui echilibru stabil atît pe ansamblu cît şi în profil de ramură şi teritorial;* se urmăreşte, astfel, depăşirea stadiului de ţară socialistă în curs de dezvoltare şi intrarea României, la mijlocul actualului deceniu, în rîndul ţărilor cu *dezvoltare economică medie.* În acest context continuarea pe o treaptă superioară a industrializării ţării, a înfăptuirii noii revoluţii agrare etc., constituie factori hotărîtori ai făuririi unei economii moderne, de înaltă eficienţă, ai valorificării superioare a întregului potenţial material şi uman, ai dezvoltării armonioase a întregului teritoriu, ceea ce generează mutaţii esenţiale în geografia economică a patriei noastre.

Sînt tocmai problemele cărora le consacrăm acest din urmă capitol al cărţii, considerînd, cum am mai arătat, că lichidarea propriilor disparităţi teritoriale în dezvoltarea economico-socială, armonizarea repartizării geografice a forţelor de producţie pe întregul teritoriu reprezintă condiţii ale progresului. Pentru a înţelege „autobiografia contemporană" a României, salturile însemnate înregistrate în ultimele decenii precum şi pentru a permite o cunoaştere reală a bazei de la care a pornit construcţia socialistă la noi, ne permitem o succintă analiză a stărilor de lucruri din trecut cînd România prezenta stări economico-sociale asemănătoare (în măsuri diferite) cu ale unora din ţările azi subdezvoltate.

Din istoria economiei naţionale. Orînduirea burghezo-moşierească n-a avut capacitatea de a valorifica în mod corespunzător condiţiile naturale şi umane ale ţării. Ofensiva capitalului străin. Puternice disparităţi în repartizarea geografică a forţelor de producţie

În *decursul istoriei*, pe pămîntul românesc s-au succedat, în conformitate cu legile obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale corespunzătoare pe plan mondial, acumu-

Scanned with OKEN Scanner

lîndu-se o bogată civilizaţie materială şi spirituală cu pregnante caractere particulare. Nu întîmplător evoluţiei în general ascendente a economiei româneşti în secolele trecute i se alătură existenţa unor vechi şi valoroase *tradiţii* (favorizate, în parte, şi de marea diversitate a mediului natural, de unitatea organică dintre poporul român şi cadrul natural în care s-a format şi a dăinuit într-o deplină continuitate) de felul economiei pastorale, viticulturii, albinăritului şi chiar din diferite domenii tehnico-ştiinţifice şi industriale, de felul exploatării, transportului şi valorificării petrolului şi gazelor naturale, sau din domeniul energiei electrice, al metalurgiei feroase şi neferoase, aeronauticii, chimiei, poligrafiei, industriei uşoare şi alimentare etc. Totodată, însă, s-au conturat şi altfel de caracteristici. Aşa, de exemplu, exploatarea feudală a fost agravată de dominaţia marilor imperii vecine, otoman, habsburgic, ţarist — îndeosebi de dominaţia otomană — care prin războaie, prăzi şi biruri au secătuit, veacuri de-a rîndul, avuţia ţărilor româneşti. „Întreaga istorie a poporului român se înfăţişează ca istoria unor necontenite lupte de clasă, a bătăliilor purtate de masele populare pentru libertate şi dreptate socială, pentru apărarea fiinţei naţionale şi neatîrnare, pentru progres şi civilizaţie“ (*Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, 1975, p. 29).

Datorită dominaţiei străine, orînduirea feudală s-a prelungit în timp, societatea românească rămînînd în urmă faţă de ţările din centrul şi apusul Europei, unde destrămarea orînduirii feudale, trecerea la capitalism şi închegarea statelor naţionale s-au putut realiza cu mult înainte. Trecerea de la feudalism la capitalism, începută către sfîrşitul secolului al XVIII-lea, este însă marcată hotărîtor de cîteva evenimente politice aparţinînd veacului următor (revoluţiile din 1821 şi 1848, Unirea Principatelor în 1859, Războiul pentru Independenţă din 1877), cînd are loc trecerea la tipul de agricultură extensivă, lărgirea schimburilor comerciale, dezvoltarea industriei (a manufacturilor, atelierelor, morilor mecanice), toate cu rezonanţă în peisajul umanizat al ţărilor româneşti.

Pătrunzînd iniţial în industrie, relaţiile capitaliste stimulează dezvoltarea forţelor de producţie, înfiinţarea unor unităţi industriale mai puternice decît micile ateliere de meseriaşi preexistente.

Scanned with OKEN Scanner

Concomitent însă cu dezvoltarea industriei, cu evoluția în general puternică a forțelor de producție din a doua jumătate a secolului trecut, are loc o pătrundere rapidă a capitalului străin, a monopolurilor internaționale. „Drept urmare, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în principalele ramuri industriale puterile imperialiste dețin cea mai mare parte a capitalului, transformînd România într-o țară dependentă. Toate acestea arătau că la sfîrșitul secolului trecut România era o țară slab dezvoltată, cu o economie predominant agrară, în care relațiile de producție feudale erau încă puternice, aflîndu-se de fapt abia în prima fază de dezvoltare capitalistă" *(Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, 1975, p. 34).

Făurirea statului național unitar român în 1918, cerință legică obiectivă a dezvoltării istorice, „a determinat intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării, creînd premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării" *(Nicolae Ceaușescu*, 1978, p. 16).

Deși după primul război mondial ramurile economiei naționale au cunoscut un ritm mai ridicat de dezvoltare (exceptînd perioada crizei economice generale capitaliste din 1929 — 1933), cei mai înalți indici ai acestei dezvoltări antebelice fiind atinși în anul 1938, totuși, *orînduirea burghezo-moșierească n-a avut capacitatea de a valorifica în mod corespunzător condițiile naturale și umane ale țării*, România menținîndu-se în acea perioadă între țările europene cu un nivel slab de dezvoltare a forțelor de producție, stare agravată de efectele devastatoare ale celui de-al doilea război mondial.

Cu privire la potențialul și posibilitățile evoluției economiei românești, o circulație relativ largă o avea pseudoteoria cunoscută sub numele de „România — țară eminamente agricolă", emisă prima dată pe la mijlocul secolului al XIX-lea de către exponenții moșierimii în încercarea de a-și menține privilegiile feudale. În esență, această concepție retrogradă teoretiza înapoierea țării, considerînd că România era sortită să rămînă întotdeauna o țară agricolă *(Olga Constantinescu*, 1970, p. 30—45; *Gh. Popescu*, 1972, p. 141—143). Cu toate acestea nivelul de înzestrare tehnico-materială a agriculturii era necorespunzător, productivitatea scăzută, calitatea produselor mediocră. Problema disputată la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea nu era dacă Ro-

Scanned with OKEN Scanner

mânia avea sau nu caracter eminamente agrar (fiindcă aceasta era o certitudine ilustrată bogată de datele statistice), ci dacă ea trebuia să rămînă aşa sau să-şi schimbe structura prin industrializare.

Încă în secolul trecut, precum şi la începutul secolului nostru, o serie de intelectuali patrioţi *(G. Bariţ, D.P. Marţian, B.P. Hasdeu, P.S. Aurelian, A.D. Xenopol, M. Constantinescu)* şi militanţi socialişti *(C. Dobrogeanu-Gherea)*, au combătut această pseudoteorie şi alte concepţii înguste, unilaterale cu privire la economia României, văzînd în dezvoltarea industriei naţionale un factor de neatîrnare. „A rămîne dedaţi numai agriculturii, scria istoricul *A.D. Xenopol*, este de a ne osîndi noi înşine la producerea numai de lucruri brute, care sub un volum foarte mare reprezintă o valoare foarte mică, este de a ne constitui pentru totdeauna robii străinătăţii. Românii, spunea el mai departe, vor îndeplini în comerţul popoarelor europene munca manuală, brută, grosolană, prost plătită şi puţin căutată, deoarece poate fi făcută de toată lumea şi vor primi ca răsplată a acestei munci grele şi încordate fărămiturile ce vor cădea de la masa ţărilor civilizate". Plecînd de la aceste considerente el conchidea: „urmează neapărat că industria mare este aceea care trebuie să căutăm a dezvolta mai întîi în România". *C. Dobrogeanu-Gherea*, considera la rîndul său că industria este baza existenţei materiale, culturale şi naţionale a poporului român. „Dacă trebuie, deci, ridicată neapărat productivitatea muncii agricole, — scria *Gherea* — tot aşa de neapărat trebuie să dezvoltăm şi toate celelalte resurse de producţie ale ţării şi trebuie să devină o ţară industrială... pentru ţara noastră aceasta este o întrebare vitală, de a fi, ori a nu fi ... viitorul... e în dezvoltarea industrială a ţării"... (Pe larg vezi *Momente ale gîndirii economice progresiste româneşti*, coordonator *I. Nicolae-Văleanu*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1968).

În ceea ce priveşte *structura* economiei naţionale, *agricultura* era ramura dominantă, însă, cum am arătat, România nu dispunea de atributele unei ţări cu o economie agricolă dezvoltată. Reformele agrare din 1853 — 1854 în Transilvania, din 1864 în Principatele Unite (deşi au favorizat dezvoltarea capitalismului prin desfiinţarea iobăgiei şi lărgirea pieţei interne), din 1907 şi apoi din 1921 în România nu au rezolvat problema agrară dominată de puternice rămăşiţe feudale şi de o repartizare discriminatorie a proprietăţilor:

Scanned with OKEN Scanner

la recensămîntul din anul 1930 circa 700 000 de familii țărănești nu aveau pămînt, iar 610 000 familii aveau, fiecare, sub un hectar. Culturile agricole păstrau un caracter extensiv; la fel și creșterea animalelor, domeniu în care se menținea dezvoltat fenomenul de transhumanță. Semnificativ este faptul că „...în perioada antebelică (1939), dispuneam doar de 4 000 de tractoare ceea ce însemna, la acea vreme, 2 500 ha teren la fiecare tractor. Tot în acel timp, numai jumătate din gospodăriile țărănești aveau pluguri, din care o treime erau din lemn, iar 37 la sută din numărul exploatărilor nu aveau animale de muncă. Despre gradul de înapoiere a agriculturii din acea vreme vorbesc și următoarele date: valoarea utilajului agricol raportat la 100 ha teren arabil era de 15 ori mai mică decît în Germania și de 42 de ori mai redusă decît în Elveția. Și cum putea fi altfel într-o țară în care, așa cum rezultă din statisticile vremii, industria producea anual doar 700 de grape, mai puțin de 4 000 de prășitori cu tracțiune animală și 14 batoze; industria de îngrășăminte chimice era practic inexistentă (n.n.: o mică fabrică de îngrășăminte din oase se afla la Mărășești, cu o producție neglijabilă). Cu o asemenea bază tehnică, oricîtă străduință depunea țărănimea pentru a face să rodească petecul de pămînt pe care îl deținea, recoltele nu puteau fi decît extrem de mici, iar viața truditorilor de pe ogoare neînchipuit de grea" (*Mircea Bulgaru*, 1977, p. 22).

Industria, în care în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea apar unități mai importante prelucrătoare, era dominată de ramurile alimentară, textilă și extractivă. Totodată, ea era concentrată excesiv în cîteva centre și zone și era subordonată capitalului străin care ajunsese să dețină 95 la sută din capitalul investit în industria gazului și electricității, 94 la sută în industria zahărului, circa 90 la sută în industria petrolului, 74 la sută în industria metalurgică etc.

Ofensiva capitalului străin în economia României a avut drept obiectiv principal acapararea industriei extractive, în special a petrolului, ramură care promitea profituri mari și imediate. Ca atare, companiile străine și-au concentrat această ofensivă asupra resurselor noastre petrolifere, cîteva date statistice fiind edificatoare: în 1913, din totalul capitalului social industrial de 637 milioane lei aur, 404 milioane lei erau plasați în extracția și rafinarea țițeiului, din care 338 milioane lei, era străin; în 1937, față de capitalul in-

Scanned with OKEN Scanner

dustrial al țării de 33,8 miliarde lei, industria petrolului deținea circa 10 miliarde lei, din care 85,4 la sută se afla sub controlul monopolurilor străine. Iar industria petrolului (extracția și prelucrarea) era, la nivelul anului 1938, a doua ramură industrială a țării, deținînd atunci 13,1 la sută din producția globală industrială (în 1980 i-a revenit 2,7 la sută) și urmînd industriei alimentare (32,4 la sută în 1938).

Monopolurile străine imprimaseră industriei petrolului de la noi un caracter colonial, mai mult de două treimi din producție fiind destinate piețelor străine, unde se vindea la prețuri mai ieftine decît ceea ce se vindea în țară; în felul acesta firmele străine puternic ancorate în industria petrolului din România obțineau profituri de două ori. Într-un referat al Băncii Naționale a României întocmit în anul 1944 — „Petrolul românesc și capitalul străin" — se constata că în intervalul dintre anii 1920 și 1932 societățile „Româno-Americană" și „Astra Română", cele mai mari din ramură, au realizat asemenea beneficii încît numai suma anuală absolută a profitului depășea, în primul caz, de 8,7 ori și, în al doilea caz, de 5 ori capitalul investit de acestea în România. Consorțiile petroliere occidentale care acționau în țară își sporeau investițiile pe baza profitului obținut, investiții care ajunseseră în 1938 la 23,9 miliarde lei (întregul export al României a fost în acel an de 21,5 miliarde lei). Să adăugăm și faptul că în ciuda marilor profituri obținute și care erau transferate în cea mai mare parte peste granță, monopolurile străine n-au asigurat o înzestrare tehnică corespunzătoare industriei petrolului din România.

Alături de petrol și alte resurse naturale ale României au trezit interesul trusturilor străine. Este cazul, de exemplu, al „aurului verde", adică al pădurilor, exploatate intensiv de monopolurile străine cu concursul capitalului autohton și acceptiunea statului (*Victor Axerciuc*, „Scînteia", 15 și 29 octombrie 1980). Tăierile practicate de societățile străine aveau un caracter prădalnic, defrișările globale, „tabula rasa", nefiind urmate de replantarea terenului — cum prevedea codul silvic. S-au instalat astfel în multe locuri din țară peisaje dezolante. În Vrancea (bazinele Putna, Tișița, Zăbala, Năruja, Motnău, Rîmna) mii de hectare au fost rase, dezgolindu-se versanți întregi cu pante abrupte, lăsîndu-se solul pradă fenomenelor de eroziune. La fel în bazinele hidrografice ale rîurilor Arieș, Sebeș, Lotru, Ampoi, Trotuș, Vișeu, Sadu, Argeș ș.a. Ca urmare, la naționalizare

Scanned with OKEN Scanner

fondul forestier preluat avea 700 000 ha terenuri despădurite și peste 600 000 ha păduri degradate și brăcuite. Se adăugau alte 700 000 ha terenuri agricole degradate, scoase din producția agricolă și 2,3 milioane ha terenuri agricole în curs de degradare, ceea ce s-a reflectat în productivitatea relativ redusă a pădurilor țării (4,5 mc/an/ha). Iar majoritatea exploatărilor și exportului produselor de cherestea se aflau sub controlul celor 30 societăți forestiere aparținînd trusturilor europene (germane și austriece mai ales, pînă la primul război mondial, după care poziții dominante capătă cele italiene și elvețiene). Deosebit de grav pentru economia românească era faptul că tăierile neîngrădite depășeau cu mult creșterea anuală naturală a pădurilor. Specialiștii Băncii Naționale avertizau în 1939: „s-au doborît la pămînt în perioada interbelică păduri de pe o suprafață de peste 1 milion ha, care printr-o estimație sumară reprezintă consumarea unui capital al producției forestiere de peste 20 000 milioane lei pe care cu actualele mijloace credem că nu-l putem reface nici peste 50 de ani".

Mai mult exploatate au fost pădurile de rășinoase, care deși reprezentau 25 la sută în structura fondului forestier, acopereau 75—80 la sută din export (bușteni și cherestea). În privința industriei lemnului structura acesteia era dominată de producția de cherestea (86 la sută din producție în 1938), mobila deținînd o pondere de numai 6,7 la sută. Lemnul românesc — rășinoase, stejar și altele — alimenta marile industrii de mobilă, de vehicule etc. cu grad înalt de industrializare din străinătate. Pierderile suferite din această cauză de economia națională au fost enorme, sporind corespunzător bogăția țărilor importatoare.

În ajunul celui de-al doilea război mondial, peste 60 la sută din economia românească era în mîna trusturilor și monopolurilor imperialiste, din care cauză România rămăsese o țară agrară, cu o industrie slab dezvoltată.

Nivelul slab de dezvoltare a forțelor de producție se reflecta nefavorabil în structura *comerțului exterior*. România era în trecut o țară producătoare și furnizoare mai ales de produse agricole și de materii prime și piață de desfacere a produselor fabricate și de investiții de capital ale monopolurilor din țările capitaliste dezvoltate. În perioada 1920 — 1928, de pildă, ponderea produselor finite reprezenta 75—88 la sută din importul total alcătuit mai mult din bunuri de consum, din care peste 28 la sută revenea importului de

Scanned with OKEN Scanner

aparate, maşini şi vehicule. Produsele româneşti exportate se împărţeau în cinci categorii principale de mărfuri: animale vii; produse animale alimentare; cereale şi derivate; lemn şi cherestea; petrol şi bitum. Aceste cinci grupe de produse au reprezentat în 1919 — 63,65 la sută, în 1927 — 93,60 la sută, în 1931 — 96,53 la sută şi în 1933 — 99,34 la sută din cantitatea totală a exporturilor, pondere menţinută şi în anii următori. În preajma ultimului război mondial, la import peste patru cincimi din valoarea medie totală reprezentau produsele fabricate, prevalînd produsele cu valoare specifică ridicată, în timp ce la export, mai mult de patru cincimi reprezentau materiile prime sau simplu transformate, prevalînd produsele cu valoare specifică mică.

În anul 1933, primele ţări din care România importa diferite mărfuri erau: Marea Britanie (13,77 la sută), Germania (10,76), Cehoslovacia (10,22), Belgia şi Luxemburg (9,47), Polonia, (8,11), Egipt (7,93), Italia (6,13), Austria (5,39), Ungaria (4,79), Turcia (4,24), Grecia (3,02), iar în privinţa exporturilor de mărfuri româneşti: Marea Britanie (14,81), Italia (12,78), Franţa (11,15), Egipt (7,77), Olanda (6,65), Germania (5,22), Austria (5,21), Ungaria (4,50), Belgia şi Luxemburg (4,31), Cehoslovacia (3,18), Iugoslavia (2,57), Grecia (2,24), ceea ce însemna că în perioada menţionată comerţul exterior românesc era efectiv dominat de ţările capitaliste dezvoltate, care condiţionau în bună măsură şi pe această cale rămînerea în urmă a ţării noastre.

La situaţia semnalată se adăugau *puternice disparităţi în repartizarea geografică a forţelor de producţie* şi în special a industriei.

Factorii care au acţionat asupra dezvoltării şi repartizării teritoriale a forţelor de producţie în România diferă de la o etapă istorică la alta. Astfel, localizarea geografică a resurselor naturale (petrol, cărbune, gaze naturale, păduri etc.), sau aşezarea economico-geografică favorabilă a unor centre faţă de căile de comunicaţie, specializarea forţei de muncă în anumite domenii de activitate, au influenţat repartizarea producţiei. Însă factorul determinant în repartizarea geografică a industriei în perioada dezvoltării capitaliste a României l-a constituit interesul capitalist pentru cele mai ridicate profituri. Acest interes a generat deseori măsuri legislative şi chiar politice generale, care, în diferite perioade istorice, au stimulat ori au frînat dezvoltarea uneia sau alteia dintre ramurile industriale sau unor judeţe şi oraşe.

Scanned with OKEN Scanner

Numeroase județe ale României prezentau un slab nivel de dezvoltare economică, o reală stare de subdezvoltare, detașîndu-se între ele mai ales județele din Moldova, Dobrogea, Oltenia și estul Transilvaniei. Nivelul disproporțional de dezvoltare economică a diferitelor județe ale țării, ca urmare a unei repartizări dezechilibrate a forțelor de producție, a fost sesizat de cercetătorii vremii, printre care și de profesorul *Ștefan Popescu*, care a predat geografia economică la Iași și a elaborat lucrarea *Localizarea industriilor din România* (1905, apărută numai partea I). Un studiu pe aceeași temă întocmește în 1921 și *Mihail Manoilescu*. Examinînd importanța factorilor care influențează repartizarea și localizarea industriilor, autorul evidențiază rolul materiei prime și al debușeului (piața de desfacere), ilustrîndu-și considerațiile cu privire la repartizarea geografică și mărimea obiectivelor industriale printr-o hartă executată de Direcția Generală a Industriei din Ministerul Industriei și Comerțului pe baza anchetei oficiale din 1920, în care criteriul de repartizare proporțională a mărimii capacităților industriale este forța motrice exprimată în C.P. Pe această bază și pornind de la împărțirea administrativă a țării în județe, el deosebește o serie de regiuni și centre industriale după criteriile sau factorii considerați de el determinanți (potrivit teoriei „standortului industrial"), în felul următor:

— *Regiuni de materii prime:*

1. Bucovina pentru industria lemnului bazată pe păduri.
2. Caraș-Severin și
3. Hunedoara pentru metalurgia bazată pe fier.

— *Regiuni de materii prime și debușeuri:*

1. Timișoara și
2. Aradul, avînd ca materie primă produsele cerealiere și produsele animale, fiind totodată prin populația lor numeroasă și importante centre de consum.

— *Regiuni de debușeuri:*

1. Ilfov pentru orașul București — cel mai mare centru de consum din țară — urmat de
2. Covurlui pentru Galați și
3. Brăila pentru portul cu același nume, ultimele două dezvoltate pe bază de import și export prin intermediul Dunării.

Scanned with OKEN Scanner

— *Regiuni cu un rol important al surselor energetice:*
1. Valea Prahovei pentru petrol,
2. Tîrnava Mică (județ) pentru gaz metan.

În continuare, prezintă localizarea geografică a cîtorva ramuri industriale, analizează potențialul energetic al țării și răspîndirea izvoarelor de energie, remarcînd chiar repartizarea disproporționată a forțelor de producție pe teritoriul țării în acea vreme, deși nu se ridică la înțelegerea căilor de lichidare a acestor stări de lucruri.

Nu întîmplător aceste considerații sînt publicate *de* Buletinul Societății Române de Geografie (1921, *Izvoare* în *energie și așezarea geografică a diferitelor industrii)*, autorul apreciind că întocmirea unui asemenea plan cadastral de inventariere a resurselor energetice ale țării este în mod esențial o problemă de geográfie economică, căci geografia economică — continuă el — trebuie nu numai să constate, dar să și explice și chiar să indice căile activității economice de viitor (p. 61).

Economistul *Ștefan Chicos* publică la rîndul său un studiu în care, pornind de la bazele teoretice stabilite de economistul german *Alfred Weber* (principalul inițiator al teoriei „standortului industrial"), grupează criteriile localizării industriei în două categorii: cauze naturale și cauze impuse, citînd exemple din numeroase țări. Deși a sesizat caracterul anarhic al repartizării industriei în România burghezo-moșierească, *Ștefan Chicos* nu explică suficient această situație în lucrarea sa *(Groupement territorial de quelques industries en Roumanie*, Analele economice și statistice, nr. 5—6, 1926).

Folosind ca indicatori puterea instalată, valoarea producției globale și numărul de muncitori, ing. *Liliana Georgescu* oferă tiparului cel mai amplu studiu din perioada interbelică cu privire la localizarea industriei românești *(Localizarea și structura industriei românești*, București, 1941), care, alături de alte surse *(Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939 ș.a.) a inspirat autorii *Monografiei geografice a țării* (vol. II, partea I-a, București, 1960) în conturarea celor trei regiuni de concentrare a industriei individualizate în spațiul României în anul 1938: central-sudică, centrală și sud-vestică.

Regiunea central-sudică, alcătuită din orașul București, cel mai important centru politico-adminstrativ, economic

Scanned with OKEN Scanner

și cultural al țării, orașul Ploiești și celelalte localități din zona „Văii Prahovei" (județele Prahova, Dîmbovița și parțial Buzău), concentra 24,2 la sută din numărul total al salariaților pe țară, respectiv 37 la sută din forța motrice instalată și 33,3 la sută din valoarea producției industriale.

Regiunea centrală, cuprinzînd aproximativ actualele județe Cluj, Alba, Sibiu, Brașov și parțial Mureș, concentra 9,6 la sută din numărul salariaților, 10,8 la sută din forța motrice instalată și 10,6 la sută din valoarea producției industriale.

Regiunea sud-vestică, care se suprapunea aproximativ peste actualele județe Hunedoara, Caraș-Severin, Timiș, Arad și parțial Mehedinți, deținea 16,5 la sută din numărul salariaților, 16,8 la sută din forța motrice și 15,3 la sută din valoarea producției industriale a țării.

Aceasta înseamnă că, în anul 1938, principalelor centre din județele menționate, împreună cu orașul București, le reveneau cu mult peste jumătate din forța motrice instalată și din valoarea producției industriale a țării și aproximativ jumătate din numărul total al salariaților. În acel an, circa 70 la sută din producția industrială a României era concentrată numai în orașele București, Brașov, Sibiu, Hunedoara, Timișoara, Reșița și în zona văii Prahovei.

În afara regiunilor de concentrare a industriei menționate, existau cîteva centre industriale (Oradea, Baia Mare, Satu Mare, Bacău, Buhuși, Piatra Neamț, Brăila și Galați) pe fondul unor județe predominant agrare. În Moldova, Oltenia și Dobrogea, care cuprindeau 38 la sută din populația țării, valoarea producției industriale pe locuitor era în anul 1938 de numai 2 240 lei față de 5 300 lei media pe întreaga țară. O statistică întocmită în anul 1930 arată că peste 40 la sută din activitatea industrială a Moldovei și 60 la sută din cea a Olteniei și Dobrogei era o activitate meșteșugărească întreprinsă în ateliere în care lucrau între 1—5 lucrători.

Așadar, existau în trecut întinse regiuni ale țării ca estul Transilvaniei, Moldova, Oltenia, Dobrogea, care, în contrast cu regiunile și centrele cu o industrie relativ dezvoltată, erau lipsite de obiective industriale reprezentative, rămase în urmă din punct de vedere economic și cultural; la vest de axa București — Valea Prahovei, în 1935 nici unul dintre județele Munteniei și Olteniei nu depășea 2 000 salariați industriali, la fel ca în restul Munteniei, în Moldova și Dobro-

Scanned with OKEN Scanner

gea dacă facem abstracție de orașele Galați, Brăila, Bacău, Buhuși și Piatra Neamț; un oraș mare ca Iașul cu circa 100 000 locuitori, nu avea nici 5 000 de salariați industriali.

23 August 1944, eveniment de răscruce în istoria națiunii române. Dinamism și modernizare. Strategia actuală a dezvoltării. O economie modernă — un complex național armonios

Eveniment de răscruce în istoria națiunii române, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 a deschis calea dezvoltării democratice și socialiste a României, inaugurînd o etapă nouă în istoria patriei, materializată și prin dezvoltarea accelerată a economiei naționale și modernizarea ei atît pe ansamblu național cît și în profil teritorial.

„România a parcurs în această perioadă mai multe etape istorice: înfăptuirea revoluției democratice și a revoluției socialiste, construcția bazelor socialismului și consolidarea noii orînduiri sociale în țara noastră, trecerea la înfăptuirea mărețului Program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism.

Succese cu adevărat istorice s-au realizat în dezvoltarea forțelor de producție, în construirea unei economii moderne, planificate, în creșterea avuției naționale a patriei noastre. Prin realizările obținute în crearea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, România s-a transformat, într-o perioadă istorică scurtă, dintr-o țară cu un pronunțat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată și o agricultură înapoiată, într-un stat industrial-agrar, cu o industrie modernă în continuă dezvoltare și cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare, cu un nivel de civilizație materială și spirituală tot mai ridicat“ *(Nicolae Ceaușescu*, 1979, p. 11—12).

Ca țară socialistă în curs de dezvoltare România a acordat un loc de prim ordin creșterii economice, de dimensiunile căreia depind, într-o foarte mare măsură, progresul general al întregii noastre societăți. Așa se face că s-a asigurat *dinamismul* economiei socialiste românești manifestat la nivelul tuturor parametrilor. De exemplu, în perioada 1971 — 1979 ritmul mediu anual de creștere a venitului național a fost în România de 8,9 la sută, față de 6,7 în Bulgaria,

Scanned with OKEN Scanner

4,1 în Cehoslovacia, 5,0 în R.D. Germană, 5,1 în Iugoslavia, 5,8 în Polonia, 5,2 în Ungaria, 4,2 în U.R.S.S.; în același interval de timp, ritmul mediu anual de creștere a produsului intern brut a fost de 3,8 în Austria, 3,1 în Belgia, 3,2 în Canada, 2,4 în Danemarca, 2,9 în Finlanda, 3,3 în Franța, 2,8 în R.F. Germania, 4,2 în Grecia, 2,4 în Italia, 1,8 în Mexic, 2,3 în Olanda, 2,1 în Marea Britanie, 3,1 în Spania, 2,3 în S.U.A., 1,3 în Suedia. În ultimele decenii România s-a înscris constant între primele țări ale lumii și în ceea ce privește dinamica industriei; pe ansamblu, producția industrială a crescut de circa 3 ori numai în deceniul anilor '70, iar producția agricolă de peste 1,6 ori, dezvoltîndu-se puternic și celelalte ramuri economice, un viguros avînt cunoscînd știința, învățămîntul, cultura — factori de importanță deosebită în asigurarea progresului țării. Fondurile fixe au ajuns la peste 1 870 miliarde lei. Pe această bază a crescut venitul național, s-au asigurat mijloacele necesare atît pentru dezvoltarea generală a țării, cît și pentru ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului.

Ritmurile medii anuale de creștere a principalilor indicatori ai dezvoltării economico-sociale a României (procente)

	1971—1980	1976—1980
Populația ocupată	0,5	0,4
Numărul personalului muncitor	3,7	3,1
Fondurile fixe	9,4	9,2
Volumul investițiilor	10,0	8,5
Produsul social	8,7	7,0
Venitul național	9,2	7,2
Producția globală industrială	11,2	9,5
Producția globală agricolă	5,1	4,2
Vînzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist	8,0	7,9
Volumul comerțului exterior	17,3	16,3
Veniturile reale totale ale populației	7,0	6,1

Creșterea economică se desfășoară deopotrivă și în profil teritorial, toate județele patriei fiind angrenate în acest

Scanned with OKEN Scanner

amplu proces. Astfel, referindu-ne la același interval de timp (1971 — 1980), constatăm sporuri economice în toate județele patriei. Producția globală industrială, de pildă, a crescut la nivelul întregii țări de 2,89 ori, iar la județe între 1,71 ori (Hunedoara) și 6,81 ori (Sălaj); 28 de județe și Municipiul București au înregistrat sporuri de 2,0 pînă la 4,0 ori, adică în jurul mediei pe țară, creșteri mai mari existînd la 11 județe rămase în urmă (Sălaj, Bistrița-Năsăud, Olt, Buzău, Covasna, Vaslui etc.), în care și volumul investițiilor a crescut mai mult. În ceea ce privește producția globală agricolă ea a crescut în profil teritorial la valori situate toate în jurul celei totale pe țară (1,65 ori).

Pentru etapa actuală, în definirea *strategiei dezvoltării* economiei naționale în general, a industriei și agriculturii în special, s-a ținut seama de stadiul atins de dezvoltarea țării, de prevederile diferitelor programe de perspectivă în a căror înfăptuire sînt implicate cercetări multilaterale, inclusiv cele geografice (protecția mediului înconjurător — adoptat în 1973, sistematizarea teritoriului și localităților — 1974, conservarea și dezvoltarea fondului forestier — 1976, amenajarea bazinelor hidrografice — 1976 ș.a.), precum și de directivele și programele-directivă adoptate de Congresul al XII-lea al P.C.R., un interes special pentru geografia economică prezentîndu-l, desigur, *Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—1985*. Totodată, se ține seama de fenomenele nou apărute în economia mondială și îndeosebi de implicațiile generate de adîncirea crizei economice mondiale, precum și de interdependențele crescînde ale economiilor naționale în cadrul complexului economic mondial.

În actualele împrejurări, Republica Soc alistă România acționează pornind de la premisa că această criză este un fenomen global, profund și persistent, care afectează, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate statele lumii, indiferent de gradul dezvoltării economice și de natura orînduirii social-politice. Totodată, rezultatele obținute în primii ani ai cincinalului 1981 — 1985 (în 1981, de exemplu, s-au înregistrat sporuri de 2,1 la sută la venitul național, 4,0 la sută la producția netă industrială și 2,6 la sută la producția marfă, 11,3 la sută la volumul total — în lei — al exportului, 4,3 la sută la desfacerile de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist, 7,5 la sută la prestările de servicii pentru populație, 2,2 la sută la veniturile totale reale ale populației, creș-

terile pe ansamblu național exprimîndu-se echilibrat și în profil teritorial) dovedesc, după cum am mai arătat, capacitatea și intenția României de a-și asigura, pe baza efortului propriu, mersul înainte în orice condiții. Creșterea economică realizată în deceniile dezvoltării planificate a creat, de altfel, un suport temeinic pentru progresul actual, caracteristica dominantă a economiei românești în cincinalul 1976 — 1980 și în prezent constituind-o trecerea de la dezvoltarea extensivă la dezvoltarea intensivă, accentuarea laturilor calitative, creșterea eficienței în toate domeniile de activitate. Așa cum sublinia tovarășul *Nicolae Ceaușescu* în cuvîntarea rostită la ședința comună de lucru din 9 februarie 1982 a Comitetului Central al P.C.R. și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economico-Sociale, chiar dacă nu s-au realizat în întregime prevederile din 1981, s-a acționat însă pentru soluționarea problemelor în țară, spre a asigura astfel o bază trainică pentru dezvoltarea economico-socială în întregul cincinal și pentru a pune capăt dependenței exagerate față de străinătate. Se acționează în continuare pentru realizarea unui echilibru stabil pe ansamblu, în profil de ramură și teritorial, pentru creșterea calității participării României la diviziunea internațională a muncii, pentru menținerea excedentului balanței comerciale și a echilibrului balanței de plăți.

În concepția României socialiste, o economie modernă — ca principală condiție și parte integrantă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate — reprezintă un *complex național armonios* care îmbină în mod rațional, într-o structură echilibrată, industria, agricultura, construcțiile, transporturile, serviciile, cercetarea științifică, sistemul de pregătire, perfecționare și antrenare în viața economică și socială a forței de muncă, domenii a căror dezvoltare asigură folosirea cu maximă eficiență a resurselor materiale și umane ale țării. Modernizarea economiei naționale se referă, printre altele, la schimbarea structurii ei, mai ales în sensul creșterii greutății specifice a industriei în crearea produsului social și venitului național și în structura forței de muncă, la amplasarea rațională și echilibrată a forțelor de producție pe teritoriul țării, la întărirea caracterului intensiv al agriculturii, la accentuarea procesului de urbanizare și sistematizare a localităților, la dezvoltarea activității prestatoare de servicii etc. Procesul respectiv nu reprezintă un scop în sine, făurirea unei economii moderne găsindu-și ex-

Scanned with OKEN Scanner

Greutatea specifică a principalelor ramuri în produsul social şi venitul naţional şi populaţia ocupată în principalele ramuri ale economiei naţionale (în procente)

Anii	Industrie	Construcţii	Agricultură	Transporturi şi telecomunicaţii
		Produsul social		
1938	39,0	5,4	30,1	6,4
1960	52,4	9,7	24,5	3,5
1980	62,8	9,8	13,3	5,2
		Venitul naţional		
1938	30,8	4,4	38,1	6,5
1960	44,1	9,0	33,0	3,8
1980	58,6	8,8	14,1	7,0
		Populaţia ocupată		
1950	12,0	2,2	74,1	2,2
1960	15,1	4,9	65,4	2,8
1970	23,0	7,8	49,1	4,3
1980	35,5	8,3	29,4	6,9

presia directă în creşterea eficienţei economico-sociale. Aceasta înseamnă creşterea calitativă a întregii activităţi economice, ca urmare a promovării consecvente a factorilor de ordin calitativ în toate sectoarele de activitate şi o premisă pentru îmbogăţirea vieţii social-culturale a ţării, a peisajului său economico-geografic.

Modernizarea structurii, echilibrarea şi diversificarea profilului economic sînt exprimate deopotrivă în profil teritorial, problema căpătînd o importanţă mai mare în contextul aplicării noului mecanism economico-financiar şi al traducerii în viaţă a programelor privind autoconducerea şi autoaprovizionarea teritorială. Printre altele, procesul se exprimă în devansarea, în toate judeţele patriei, a agriculturii de către industrie, atît în ceea ce priveşte valoarea producţiei globale cît şi în privinţa populaţiei ocupate. Redimensionarea raportului dintre industrie şi agricultură nu are însă o exprimare

Scanned with OKEN Scanner

unilaterală (ca și relația cu celelalte sectoare de activitate), urmărindu-se, deopotrivă, o mai bună echilibrare teritorială și în ceea ce privește dezvoltarea economiei agricole.

Nuclee industriale în toate regiunile țării. Lărgirea bazei energetice și de materii prime. Dezvoltarea intensivă a ramurilor purtătoare de progres tehnic

Între direcțiile și prioritățile dezvoltării industriei românești cu implicații teritoriale s-a înscris și se înscrie accentuarea poziției ei conducătoare, creșterea rolului ei în dezvoltarea generală și regională a țării. Au fost și sînt în continuare create *nuclee* de diferite mărimi ale industriei în toate regiunile, inclusiv în cele slab dezvoltate în trecut, capabile să susțină creșterea întregii economii și să îmbogățească esențial peisajul geografic al întregii țări.

Parametrii vieții industriale românești s-au multiplicat de așa manieră pe întregul cuprins al țării încît *rolul ei conducător* se manifestă nu numai la nivelul marilor unități administrativ-teritoriale, dar și la al celor fizico-geografice.

Altă direcție a dezvoltării industriei românești în etapa actuală se referă la *lărgirea bazei energetice și de materii prime* care se înscrie, de altfel, alături de creșterea intensivă a producției agricole, între cele două principale priorități ale economiei naționale. Ea se materializează prin înfăptuirea cîtorva sarcini speciale: descoperirea de noi rezerve exploatabile de țiței, gaze naturale, cărbuni și minereuri, accentuarea valorificării combustibililor solizi cum sînt lignitul și șisturile bituminoase pentru care dispunem de rezerve mai însemnate, valorificarea zăcămintelor sărace de minereuri de fier și metale neferoase, recuperarea și refolosirea tuturor materiilor prime și materialelor rezultate din procesul de producție și de consum, utilizarea rațională, economicoasă a energiei și combustibilului în toate ramurile economiei naționale precum și în domeniul consumului public.

Întărirea independenței economice a țării, diminuarea și lichidarea treptată a consecințelor crizei economice mondiale se află în relație majoră cu înfăptuirea, încă la mijlocul actualului deceniu, a obiectivului potrivit căruia România va deveni independentă din punct de vedere energetic în care scop urmează, pe lîngă creșterea substanțială a producției de energie electrică (110 miliarde kWh în 1990

Scanned with OKEN Scanner

față de 35,1 miliarde kWh în 1970 sau 67,5 miliarde kWh în 1980), să se producă mutații esențiale în structura ei, cu implicații importante în peisaj, așa cum rezultă din Hotărîrea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 31 martie 1982 în domeniul energeticii, formulată în lumina *Programului-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981—1990 și orientările generale pînă în anul 2000.*

Înfăptuirea acestei sarcini trebuie să se traducă în viață, printre altele, prin creșterea considerabilă a producției de cărbune care, în 1985, urmează să depășească 80 milioane tone (de peste 2 ori mai mare decît în 1980), covîrșitor pe seama sporirii producției de lignit din zonele actuale de exploatare și din altele noi (în 1985 urmează să se producă 55 milioane tone în bazinele Gorjului, aproape 6 milioane tone în Mehedinți, peste 7 milioane tone în bazinele carbonifere din Vîlcea și Muntenia, peste 5 milioane tone în Transilvania). În domeniul huilei se efectuează cercetări care urmăresc identificarea de noi rezerve, în special în Banat, concomitent cu elaborarea de soluții pentru recuperarea mai ridicată a rezervelor din bazinul Petroșani. Se adaugă continuarea valorificării potențialului hidroenergetic al țării, în care scop se realizează amenajări cu folosință complexă (energie electrică, irigații, utilizări industriale, prevenirea inundațiilor și viiturilor, piscicultură, transport, agrement), construirea primelor centrale electronucleare (în Dobrogea, Transilvania și Moldova) și adîncirea cercetărilor geologice destinate bazei de materii prime minerale, pentru asigurarea necesarului de combustibil al centralelor electronucleare, accelerarea exploatării zăcămintelor de șisturi bituminoase din Banat pentru termocentralele de la Anina și Dman, extinderea cercetărilor geologice pentru petrol și gaze la adîncimi mari, pe platforma continentală a Mării Negre, îmbunătățirea factorului final de recuperare din zăcămînt, precum și folosirea hidrocarburilor, într-o perspectivă relativ apropiată, aproape în exclusivitate pentru obținerea produselor petrochimice, valorificarea mai intensă, inclusiv pentru obținerea energiei electrice, a energiei hidrogeotermale, solare, eoliene, biomasei etc.

Strategia românească în domeniul energeticii mai cuprinde, ca obiective importante: îmbunătățirea în continuare a structurii sistemului energetic național prin stabilirea de amplasamente optime ale centralelor electrice, ținîndu-se

Scanned with OKEN Scanner

seama de localizarea geografică a resurselor și a principalelor zone și centre de consum, creîndu-se condiții pentru funcționarea sistemului electroenergetic pe zone autonome și pentru dezvoltarea interconexiunii cu sistemele electroenergetice ale țărilor vecine pentru livrarea reciprocă de energie electrică disponibilă; atingerea celor mai bune realizări obținute pe plan mondial în ce privește consumul energetic pe unitatea de venit național; adîncirea și extinderea în continuare a cooperării și colaborării României în domeniul energetic cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare și nealiniate, cu țările occidentale dezvoltate, acordîndu-se prioritate soluționării problemelor legate de lărgirea și valorificarea bazei de materii prime energetice și a potențialului hidroenergetic, accelerarea dezvoltării energeticii nucleare, utilizarea mai rapidă și eficientă a noilor surse de energie, elaborarea și introducerea unor tehnologii moderne care contribuie la economisirea combustibililor și energiei electrice în toate sectoarele de activitate; și nu în ultimă instanță, un regim strict de economii.

Modernizarea în continuare a structurii industriei prin *dezvoltarea intensivă a ramurilor industriei prelucrătoare*, prioritar a celor purtătoare de progres tehnic (electronica, electrotehnica, mecanica fină, petrochimia etc.), se constituie într-o altă direcție principală a dezvoltării industriei socialiste românești, care urmărește, și ea, unele restructurări mai ales în lumina noilor orientări energetice. Manifestarea teritorială a acestei direcții se traduce, printre altele, în stabilirea unor priorități regionale în localizarea unităților aparținînd subramurilor care asigură un grad ridicat de valorificare a resurselor materiale.

Criterii prioritare. Utilizarea rațională a resurselor naturale și de muncă. Industria mică la vremea noii deveniri. Posibilitățile industriale oferite de navigația pe Dunăre. În apropierea surselor de materii prime și a zonelor de consum. Dezvoltarea prioritară a județelor și localităților rămase în urmă

„Făurirea socialismului presupune dezvoltarea puternică a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, într-o concepție unitară și de largă perspectivă. Numai pe această cale se asigură ridicarea gradului

de civilizație a tuturor localităților, lichidarea migrației populației spre orașele mari, transformarea armonioasă a întregii structuri și vieți sociale, făurirea deplinei egalități în ce privește condițiile de muncă și viață, exercitarea drepturilor și afirmarea în cîmpul vieții sociale a tuturor cetățenilor țării".

NICOLAE CEAUȘESCU

Dezvoltarea industriei României se află într-o strînsă corelare cu *repartizarea teritorială rațională a forțelor de producție*, obiectiv menit să asigure echilibrarea înzestrării economice a tuturor județelor, zonelor și localităților patriei.

Lichidarea treptată a marilor decalaje teritoriale în dezvoltarea forțelor de producție ale țării, înfăptuirea unei repartizări armonioase a obiectivelor industriale care să asigure o armătură industrială eficientă a întregului teritoriu al țării, dezvoltarea echilibrată și multilaterală a județelor, au fost înscrise, după actul revoluționar de la 23 August 1944, între obiectivele fundamentale ale construcției noii societăți. Pentru realizarea acestor obiective sînt aplicate în mod complex principiile socialiste de repartizare teritorială a forțelor de producție, ținîndu-se seama de condițiile proprii economice, demografice și naturale ale țării noastre. În amplasarea în teritoriu a noilor obiective economice se urmărește consecvent asigurarea unei eficiențe cît mai mari în interesul întregii societăți, dezvoltarea economico-socială într-un ritm sporit a județelor rămase în urmă, valorificarea integrală și eficace a resurselor naturale și de forță de muncă. Aceste principii și, în general, factorii* repartizării geografice a industriei sînt concretizați în etapa actuală de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism în cîteva *criterii prioritare***. For-

* Aceștia sînt: social-politici (orînduirea socialistă, organizarea administrativ-teritorială, politica de investiții), economici (diviziunea teritorială a muncii, transporturile, progresul tehnic etc.), demogeografici (mărimea, specializarea, structura și repartizarea teritorială a forței de muncă, sistemul de așezări omenești), naturali (condițiile și resursele naturale).

** Tema criteriilor repartizării geografice a forțelor de producție și mai ales a tipurilor de concentrare teritorială a industriei este de multă vreme prezentă în literatura economico-geografică românească și mondială. Surprinde, în acest context, sărăcia în materie a manualelor școlare.

Scanned with OKEN Scanner

mulate încă la Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, ele au fost confirmate și îmbogățite la cel de al XII-lea Congres al partidului. Trebuie remarcat că în amplasarea obiectivelor industriale se urmărește, pe cît posibil, aplicarea corelată a criteriilor economice, sociale și naturale.

Un astfel de criteriu vizează *utilizarea rațională a resurselor de muncă și a bogățiilor naturale* și are în vedere soluționarea și pe această cale, în condiții cît mai bune, a problemelor sociale în fiecare zonă. Criteriul se referă, printre altele, la dezvoltarea industrială a județelor și zonelor din țară cu valori mai ridicate ale sporului natural de populație și care se înscriu în tipul exodinamic al deplasărilor definitive (plecările depășesc sosirile în cadrul mobilității interne a forței de muncă a țării). În acest fel, obiectivele industriale amplasate în asemenea unități teritoriale capătă rol de stabilizator demografic. Există și preocuparea pentru diversificarea locală a ramurilor industriale pentru asigurarea echilibrului necesar al structurilor pe sexe ale populației, un exemplu în acest sens constituindu-l amplasarea, în ultimii ani, a mai multor unități ale industriei textile cu solicitare primordială a forței de muncă feminine în centre miniere sau siderurgice (Motru, Petroșani, Hunedoara etc.). În cincinalul 1981 — 1985 este prevăzut, de asemenea, ca în localitățile în care, prin structura unităților existente, este ocupată în mai mare măsură forța de muncă bărbătească să fie amplasate cu prioritate obiective cu locuri de muncă pentru femei, îndeosebi la Călărași, Turda, Balș, Galați, Turnu Măgurele, Rîmnicu Vîlcea, Bălan, Moinești, Baia Mare, Anina, Comănești, Vulcan, Brad, Călan, Borșa.

Criteriul menționat își găsește în parte concretizarea și în cel formulat prima dată la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, în Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial, unde se precizează că în actualul cincinal trebuie să se acorde o deosebită atenție extinderii *industriei mici* (inclusiv artizanatul), pe baza folosirii unor resurse locale de materii prime (piatra de carieră și de rîu, argilele, deșeurile de marmură, tufuri vulcanice, răchita, papura, paiele, sorgul etc.), a unor resurse agricole și subproduse industriale. Este vorba de constituirea unor întreprinderi mici, aparținînd unităților agricole, consiliilor populare, cooperației de consum și meșteșugărești, unităților școlare (ateliere-școală), care să valorifice

Scanned with OKEN Scanner

resurse variate, insuficient sau deloc valorificate, de la zăcăminte minerale inoperante pentru industria mare pînă la plante din flora spontană, a căror utilitate a fost aproape uitată, sau de la resursele refolosibile rezultate din activitatea industrială curentă la bunurile ieşite din uz, dar ale căror piese pot fi în mare parte recuperate.

Se preconizează o dezvoltare substanţială a industriei mici în actualul cincinal, urmînd ca valoarea ei să atingă 120—130 miliarde lei în 1985, faţă de circa 40 miliarde în 1980, o creştere prioritară prevăzîndu-se în judeţele Arad, Caraş-Severin, Covasna, Dîmboviţa, Gorj, Hunedoara, Iaşi, Mehedinţi, Sălaj, Teleorman, Vaslui. Dintre avantajele industriei mici fac parte: diversificarea producţiei şi conturarea unui specific local; îmbunătăţirea aprovizionării populaţiei cu produse de profil (articole de uz casnic şi gospodăresc, materiale de construcţii, ţesături şi cusături populare, covoare manuale, produse de ceramică, împletituri, semiconserve de legume şi fructe, unele produse lactate); reducerea cheltuielilor de transport şi a navetismului, noile unităţi îndeplinind şi ele rol de stabilizator demografic; în fine, noile obiective fiind amplasate cu precădere în localităţi fără activitate industrială, contribuie la dezvoltarea economico-socială a mediului rural şi a oraşelor mici.

Utilizarea intensivă a căilor de comunicaţii, prioritar a căilor feroviare, maritime şi fluviale, are în vedere dezvoltarea transporturilor mai eficiente din punct de vedere al consumului energetic, ele reprezentînd însemnaţi stabilizatori pentru obiectivele industriale. Printre altele, criteriul prevede valorificarea în acest scop a Dunării, importantă arteră europeană de navigaţie. De posibilitatea *navigaţiei pe Dunăre* şi pe canalul Dunăre-Marea Neagră depind activităţile prezente sau viitoare ale multor obiective industriale: Combinatul siderurgic Galaţi (aprovizionarea cu minereuri de fier din import şi cu calcar metalurgic din Mahmudia, la fel ca şi noua întreprindere din Călăraşi), Combinatul de îngrăşăminte chimice din Turnu Măgurele (aprovizionare cu minereu de cupru de la Moldova Nouă), noua platformă metalurgică din Tulcea ş.a.m.d.

Localizarea obiectivelor industriale în apropierea surselor de materii prime şi a zonelor de consum, criteriu al eficienţei economice, se află constant în viziunea organelor de decizie,

Scanned with OKEN Scanner

dovadă fiind, printre multe altele, amplasarea marilor termocentrale fie în zone cu bogate resurse energetice (Turceni, Rogojel, Anina ș.a.), fie în mari centre consumatoare (București, Brazi de lîngă Ploiești, Brăila etc.); de asemenea, noile combinate de îngrășăminte chimice construite la Bacău și Satu Mare completează judicios rețeaua întreprinderilor deja existente cu acest profil, acoperind echilibrat regiunile agricole consumatoare; se mai poate adăuga și faptul că cea mai mare frecvență în teritoriu a unităților de industrializare a lemnului apare în zona Carpaților și în vecinătatea lor, altele aflîndu-se în mari centre consumatoare (București, Constanța etc.).

Amplasarea noilor obiective în *zone sau platforme special amenajate* vizează creșterea gradului de optimizare a zonelor funcționale industrial-urbane (subsistem al localității) prin dezvoltarea lor prioritară sub forma platformelor (un grad mai intensiv de concentrare teritorială și de cooperare a întreprinderilor industriale componente), acțiune care se intensifică atît în vechile cît și în noile centre industriale ale țării.

Criteriul social fundamental și, totodată, principiu călăuzitor al politicii de repartizare teritorială armonioasă a forțelor de producție, este *dezvoltarea economico-socială prioritară a județelor și localităților rămase în urmă.* În acest sens, se cuvine a fi subliniat faptul că, concomitent cu creșterea viguroasă și cu diversificarea producției industriale în toate județele patriei, se realizează o apropiere între puterile lor industriale, datorită ritmurilor sporite de creștere în cele rămase în urmă. Așa, de exemplu, în deceniul 1971 — 1980 ritmurile medii anuale de creștere a producției industriale au fost superioare mediei naționale în județele Buzău, Mehedinți, Olt, Sălaj, Covasna, Dîmbovița, Harghita, Teleorman, Vaslui ș.a.

Pentru cincinalul 1981 — 1985 criteriul principal de apreciere a nivelului dezvoltării economico-sociale este producția globală pe locuitor (producția globală industrială în cincinalul anterior), care, avînd în vedere că între județele țării există mari deosebiri în ce privește numărul de locuitori — participă la înfăptuirea unei repartizări mai judicioase a forțelor de producție, pentru ridicarea generală a nivelului economic și a gradului de civilizație a tuturor regiunilor și

Scanned with OKEN Scanner

județelor țării, ceea ce corespunde pe deplin politicii sociale și naționale a partidului și statului nostru de asigurare a unor condiții de muncă și de viață egale pentru toți cetățenii patriei (în geografia economică sînt de multă vreme utilizați indicatori economici și sociali raportați la locuitori și unități teritoriale). Creșteri mai accentuate ale acestui indicator (constituit prioritar din producția industrială, apoi din cea agricolă și a serviciilor) sînt prevăzute în județele mai puțin dezvoltate și care dispun de resurse de forță de muncă, cum sînt Botoșani, Călărași, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Maramureș, Mehedinți, Suceava, Teleorman, Vaslui, Vîlcea, Vrancea. Se cuvine menționat și faptul că pentru etapa actuală s-a prevăzut ca în regiunile și localitățile mai puțin dezvoltate să fie amplasate unități industriale de dimensiuni mai reduse, îndeosebi din ramurile industriei prelucrătoare, în vederea repartizării mai raționale a locurilor de muncă pe întregul teritoriu; creșterea producției în municipiile și orașele cu industrie dezvoltată se realizează acum în principal (în unele cazuri exclusiv) prin sporirea productivității muncii, pe baza mecanizării și automatizării proceselor de fabricație (mai ales în București, Brașov, Cluj-Napoca, Craiova, Galați, Ploiești, Reșița, Sibiu, Timișoara).

Intervin schimbări însemnate și în utilizarea forței de muncă, urmînd ca în anul 1985 să se asigure, în fiecare județ, un număr de cel puțin 400 persoane ocupate la 1 000 de locuitori.

Toate aceste mutații sînt însoțite și de schimbări importante, în profilul industrial al județelor, prin modernizarea structurii industriei, ca urmare a dezvoltării prioritare și în profil teritorial a ramurilor purtătoare de progres tehnic. Potrivit condițiilor locale și cerințelor generale, s-au stabilit unele priorități în privința localizării unităților aparținînd subramurilor care asigură un grad ridicat de valorificare a resurselor materiale. Astfel, în cadrul construcțiilor de mașini, industria electronică se dezvoltă cu precădere în municipiul București și în județele Cluj, Iași, Timiș; industria electrotehnică în județele Bacău, Bistrița-Năsăud, Dîmbovița, Harghita; mecanică fină în județul Vaslui ș.a.m.d. Aceste ramuri prioritare apar pentru prima dată în actualul cincinal în județele Alba, Botoșani, Buzău, Covasna, Mehedinți, Suceava, Vrancea și Sălaj.

Scanned with OKEN Scanner

Devenirea revoluționară a agriculturii românești. Transformarea treptată a agriculturii într-o variantă a muncii industriale. Direcții principale de acțiune. Privind spre viitor

Ramură de bază a economiei naționale, agricultura românească se află azi într-o *devenire revoluționară*, mai bine spus într-o redevenire de acest fel, dacă ținem seama de faptul că prima revoluție agrară s-a săvîrșit o dată sau prin încheierea cooperativizării agriculturii din anul 1962. A fost atunci un moment de semnificație istorică pentru societatea românească, moment care a împlinit o aspirație multiseculară a națiunii noastre, cea a rezolvării problemei agrare. Deoarece, în ciuda străvechilor noastre tradiții privind utilizarea agricolă a spațiului carpato-danubiano-pontic, agricultura a constituit pînă în anii construcției socialiste o problemă nerezolvată, generatoare de mișcări sociale mai mult sau mai puțin violente.

Agricultura intensivă, practicată incidental înaintea celui de-al doilea război mondial, dobîndește condiții prielnice de dezvoltare, cu deosebire în etapa actuală de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Menținîndu-și un loc însemnat în crearea produsului social și a venitului național, economia agricolă românească se află azi într-o amplă competiție de dezvoltare complexă și intensivă, la care contribuie o seamă de condiții: valorificarea superioară a premiselor naturale (mai ales a celor pedoclimatice), în care privință un loc însemnat revine zonării producției agricole cu aport multidisciplinar (ca cerință, dar mai puțin ca înfăptuire *de facto*), apoi condițiile sociale și organizatorice, între care rămîn înscrise cu majuscule în istoria patriei reforma agrară din 1945, hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 privind organizarea sectorului de stat în agricultură și trecerea la cooperativizarea agriculturii, apoi încheierea cooperativizării în martie 1962 — eveniment de importanță istorică pentru națiunea noastră —, iar, mai recent, hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 1 februarie 1979 cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării unitare a agriculturii, crearea consiliilor agroindustriale de stat și cooperatiste; deosebit de însemnate sînt apoi condițiile economice concretizate în măsurile de creștere a gradului de mecanizare a muncilor agricole, de acoperire cu îngrășăminte chimice și cu diverse lucrări de îmbunătățiri

Scanned with OKEN Scanner

funciare (între care irigațiile se situează pe prim plan), constituirea unor complexe agroindustriale și ferme specializate etc., ceea ce se traduce în *transformarea treptată a muncii agricole într-o variantă a muncii industriale.*

Privind spre viitor, putem aprecia că principalele structuri teritoriale agricole ale țării își vor păstra ponderile și profilurile actuale. Se produce însă o accelerare a dezvoltării complexe și intensive a agriculturii românești, de înaltă productivitate, în măsură să asigure din plin aprovizionarea cu produse agroalimentare a economiei și populației.

Noua revoluție agrară românească se conturează în concepția partidului nostru ca un proces complex tehnic, organizatoric, economic și social, de durată, menit să permită transformări de esență, nu numai cantitative ci mai ales calitative, în ceea ce privește baza tehnico-materială, pregătirea și utilizarea forței de muncă, cercetarea științifică etc. *Direcțiile principale de acțiune* sînt concretizate în: îmbunătățirea modului de utilizare și gospodărire a pămîntului, ridicarea fertilității economice a terenurilor agricole, creșterea permanentă a nivelului tehnic și tehnologic al producției în toate sectoarele de activitate productivă, creșterea operativității cu care sînt introduse și generalizate în practică realizările din activitatea de cercetare științifică, asigurarea unui nivel înalt de pregătire profesională a tuturor celor care lucrează în agricultură, aplicarea fermă, în toate sectoarele de activitate productivă, a noului mecanism economico-financiar, asigurarea unei înalte discipline a muncii, ridicarea conștiinței țărănimii, a lucrătorilor din agricultură și ridicarea nivelului lor politic, economic și cultural, toate acestea urmînd să genereze creșterea substanțială a producției agricole.

Dezvoltarea agriculturii înscrie în cincinalul 1981 — 1985 și cîteva mutații de natură geografică menite să asigure o mai bună echilibrare teritorială a creșterii acestei importante ramuri a economiei naționale, în care sens sporuri mai accentuate se prevăd în județele Argeș, Bacău, Brașov, Cluj, Gorj, Hunedoara, Iași, Maramureș, Neamț, Prahova, Sibiu, Vîlcea; pe ansamblul agriculturii, volumul de activitate va trebui să ajungă în 1985 la aproape 11 500 lei pe locuitor sau 17 900 lei pe hectarul agricol, față de circa 8 000 lei pe locuitor și, respectiv, 12 000 lei pe hectar în anul 1980. Se prevede ca în anul 1985 să se ajungă, în toate județele țării, la o valoare minimă a producției agricole de 10 000 lei pe

Scanned with OKEN Scanner

locuitor, asigurîndu-se o mai bună echilibrare teritorială a dezvoltării acestei importante ramuri a economiei naționale.

Extinderea și perfecționarea bazei tehnico-materiale se traduce în actualul cincinal prin creșterea suprafeței arabile pînă la 10 milioane ha (9,8 milioane ha în 1978), a suprafeței amenajate pentru irigat la 3,7—4,0 milioane ha, prin lărgirea bazei de mecanizare și chimizare.

În privința dezvoltării producției vegetale, accentul este pus în continuare pe creșterea producției de cereale. În repartizarea teritorială a producției vegetale se urmărește mobilizarea întregului potențial de producție al fiecărei zone geografice. Aplicînd principiul concentrării teritoriale și specializării producției, mai mult de jumătate din întreaga producție de *cereale* se va realiza în județele Ialomița, Giurgiu, Călărași, sectorul agricol Ilfov, Timiș, Constanța, Teleorman, Brăila, Dolj, Olt, Bihor, Buzău, Iași; peste 75 la sută din producția de *floarea-soarelui* se va obține în județele Ialomița, Constanța, Giurgiu, Călărași, sectorul agricol Ilfov, Teleorman, Dolj, Brăila, Timiș, Olt. Din producția totală de *sfeclă de zahăr* 70 la sută urmează să se asigure în județele Ialomița, Giurgiu, Călărași, Sectorul agricol Ilfov, Olt,Timiș, Cluj, Botoșani, Mehedinți, Arad, Teleorman, Buzău și Brăila. Vor fi, de asemenea, mai bine valorificate zonele favorabile culturii *inului* și *cînepii*. Producția de *legume* urmează să acopere, la nivelul fiecărui județ, necesarul consumului intern, precum și livrările la fondul de stat și sarcinile de export, așa cum în sectorul *pomicol* și *viticol* se acționează pentru refacerea întregului patrimoniu și încheierea procesului modernizării viilor și livezilor.

Un ritm sporit de creștere înregistrează, în continuare, *zootehnia*, a cărei pondere în producția agricolă națională va ajunge în 1985 la 46 — 47 la sută, sau la 50 — 60 la sută în județele cu condiții favorabile (Bistrița-Năsăud, Caraș-Severin, Cluj, Dîmbovița, Harghita, Hunedoara, Maramureș, Mureș, Neamț, Sibiu, Suceava). În amplasarea fermelor pentru creșterea bovinelor și ovinelor se va asigura folosirea mai bună a pajiștilor naturale din regiunile colinare și montane, în timp ce în zonele cerealiere va continua dezvoltarea creșterii porcilor și păsărilor. Se adaugă dezvoltarea pisciculturii, sericiculturii, apiculturii, creșterii animalelor cu blănuri prețioase (nurci, vulpi, nutrii).

În perspectiva anului 1990 se urmărește realizarea unei agriculturi intensive, de înaltă productivitate, factor hotărî-

Scanned with OKEN Scanner

tor pentru întreaga dezvoltare economico-socială a țării. În acest scop, se va asigura mecanizarea integrală a lucrărilor din cultura plantelor, horticultură, zootehnie. Industria chimică, se specifică în *Directivele Congresului al XII-lea al P.C.R.*, va livra 280 — 290 kg îngrășăminte în substanță activă la un hectar teren agricol, într-o structură corespunzătoare condițiilor specifice din țara noastră, precum și alte produse necesare chimizării agriculturii. Suprafața amenajată pentru irigații va ajunge în anul 1990 la 4,5—5 milioane ha, sporind totodată, celelalte lucrări de îmbunătățiri funciare. Producția vegetală va fi în continuare dominată de cereale care urmează să ajungă în 1990 la o recoltă de 28—30 milioane t, concomitent cu creșterea producției plantelor tehnice, cu asigurarea întregului necesar de fibre de in și cînepă pentru industria textilă. Dezvoltare prioritară va cunoaște zootehnia, a cărei pondere în producția agricolă globală urmează să ajungă la circa 50 la sută în anul 1990.

Obiective prioritare în sectorul transporturilor: transportul feroviar, Canalul Dunăre-Marea Neagră, transporturile maritime. Noile structuri ale schimburilor economice externe

Transformări radicale ținînd de funcțiile orînduirii socialiste s-au produs și continuă să se producă și în celelalte sectoare ale economiei naționale: transporturi, comerț, învățămînt, cultură, artă etc. Implicațiile lor teritoriale sînt extrem de puternice, în sensul echipării spațiului geografic cu noi și multiple elemente.

Factor important al amplasării teritoriale a forțelor de producție, sectorul transporturilor se subordonează azi cîtorva *obiective prioritare*. Unul se referă la dezvoltarea și optimizarea transporturilor în vederea desfășurării ritmice a activității economice și accelerării circulației mărfurilor prin extinderea cu precădere a transporturilor feroviare, maritime și fluviale și limitarea transporturilor auto în vederea economisirii maxime a consumurilor de combustibili și energie, utilizarea cu eficiență sporită a mijloacelor din dotare.

Noile intervenții în peisaj se traduc în domeniul *căilor ferate* prin continuarea acțiunilor de electrificare și dublare a liniilor, automatizare a stațiilor, precum și prin realizarea

Scanned with OKEN Scanner

unor noi trasee în actualul deceniu: Deva—Brad (13 km), Tîrgu Neamț—Pașcani (30,4 km), Vîlcele—Rîmnicu Vîlcea (38 km), Băbeni—Berbești (județul Vîlcea, 38 km), Tîrgu Cărbunești—Albeni (județul Gorj, 12 km).

În ceea ce privește transportul pe apă, capul de afiș este deținut de *Canalul Dunăre — Marea Neagră*. Ideea este veche, semnalată în lucrările lui *Ion Ghica*, *Ion Ionescu de la Brad*, inginerul *Jean Stoenescu*. Lucrările la canal au debutat în anii '50, dar au fost abandonate, pentru a fi reluate în anul 1975 după un proiect nou. Se cuvin reținute cîteva detalii semnificative:

— lungimea canalului va fi de 64 km, scurtînd cu peste 300 km calea navigabilă actuală între Constanța și Cernavodă;

— circulația va fi în dublu sens;

— canalul va fi destinat în principal transportului de mărfuri (portul Constanța Sud—Agigea va asigura transbordarea mărfurilor între navele maritime și cele fluviale) dar va permite și un intens transport de pasageri;

— adîncimea apei în canal va fi de 7 m, lățimea de 90 m la nivelul chiliei navelor și 70 m la fund, existînd și supralărgiri în sectoarele de curbă;

— vor avea acces vapoare pînă la 500 tdw;

— se va naviga în principal cu convoaie de barje, un asemenea convoi transportînd, în condiții economice, încărcături pînă la 18 000 tone;

— canalul, prevăzut cu 2 ecluze la extremități (cu caracteristici similare celor de la Porțile de Fier I, dar duble prin capacitate, cea de la Agigea urmînd a fi prevăzută și cu o microhidrocentrală), va servi și îmbunătățirii irigațiilor în zonă (sistemul Carasu), precum și alimentării cu apă a localităților;

— patru porturi noi vor aborda canalul: Constanța Sud, Agigea (cel mai mare), Basarabi (pentru preluarea unor mărfuri locale), Medgidia (prevăzut cu dane pentru ciment și alte materiale), Cernavodă (integrat sistemului hidrotehnic de pe Dunăre);

— se vor transporta pe canal mai ales mărfuri de masă (minereuri, cărbuni, laminate, ciment, produse chimice, cereale etc.);

— în relație cu canalul se află și amplasarea centralei electronucleare de la Cernavodă.

Scanned with OKEN Scanner

Navigabile vor deveni și Oltul aval de Slatina, un traseu între București—Dunăre etc.

Transporturile maritime se află și ele în plină prefacere. Dacă în 1980 flota noastră maritimă dispunea de o capacitate de 2,6 milioane tdw (aveam atunci aproape 200 nave), în 1985 urmează să dispună de peste 5 milioane tdw, iar în 1990 de peste 10 milioane tdw. Primul port al țării, Constanța, a înregistrat în 1980 un trafic de 45 milioane t (6 milioane t în 1927), din care 64 la sută pentru transporturi, înscriindu-se pe locul opt în Europa după Rotterdam, Marsilia, Le Hâvre, Anvers, Londra, Genova și Hamburg. În acest port în care peste 90 la sută din operații sînt mecanizate se realizează peste 60 la sută din comerțul exterior al țării, el fiind capabil să primească nave pînă la 150 000 tdw.

Mutațiile esențiale săvîrșite în ultimele decenii în privința sectoarelor producției materiale își găsesc confirmare și în *noile structuri ale schimburilor economice externe.* Pentru a înțelege puternicele metamorfoze săvîrșite în acest domeniu în anii edificării socialiste, trebuie precizat că în perioada dezvoltării capitaliste, comerțul exterior românesc purta amprentele caracteristice unei țări rămase în urmă din punct de vedere al dezvoltării forțelor de producție, fiind, în principal, producătoare și furnizoare de produse agricole, materii prime și piață de desfacere pentru monopolurile din țările capitaliste dezvoltate. În perioada 1920 — 1938 ponderea produselor finite, manufacturate, a reprezentat între 15 și 88 la sută din import iar la export predominau (în proporție de 99 la sută în anul 1933) cinci categorii de mărfuri: animale vii; produse animale alimentare; cereale și derivate; lemn și cherestea; petrol și bitum.

Orînduirea socialistă a generat, cum arătam, mutații de esență privind dinamica și diversificarea relațiilor noastre economice externe. În 1980, de pildă, volumul comerțului exterior a fost de 2,1 ori mai mare decît în 1975, sporind continuu numărul partenerilor noștri: 25 state în 1947, 80 în 1961, 131 în 1975, circa 150 în 1981, țările socialiste ocupînd locul cel mai important (peste 40 la sută), crescînd însă schimburile și cu țările în curs de dezvoltare (circa 100 de țări în 1982 cu o pondere de circa 22 la sută) și cu cele capitaliste dezvoltate (31,8 la sută în 1982). Totuși, în cincinalul trecut valoarea importurilor (produse ale construcțiilor de mașini, utilaje și mijloace de transport, combustibil, mai ales petrol și alte materii prime etc.) a depășit pe cea a ex-

porturilor (în care un rol tot mai important revine produselor cu un grad ridicat de prelucrare). Din 1981, în schimb, exportul a depășit ca valoare importul, balanța comercială devenind excedentară. O atenție specială se acordă dezvoltării activității de cooperare economică și tehnico-științifică.

Între direcțiile actuale și viitoare ale relațiilor noastre economice externe, figurează: extinderea în continuare a relațiilor cu toate țările lumii (dezvoltarea colaborării economice cu țările membre ale C.A.E.R. prin participarea activă la realizarea Programului complex, extinderea cooperării economice pe termen lung cu celelalte țări socialiste, dezvoltarea schimburilor comerciale și a cooperării în producție cu țările în curs de dezvoltare, în forme noi, reciproc avantajoase, extinderea în condițiile avantajului reciproc a legăturilor economice cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea socială), echilibrarea balanței comerciale și de plăți (realizarea și depășirea planului la export, dimensionarea la strictul necesar a importurilor), extinderea largă a activității de cooperare economică externă, care urmează să dețină la sfîrșitul cincinalului 1981 — 1985 circa 30 la sută din totalul comerțului exterior și peste 50 la sută din schimburile de mașini și utilaje.

Sistematizarea — problemă de interes național. Principii exacte și eficiente. Dezvoltarea armonioasă și planificată a teritoriului țării. Gospodărirea rațională a căilor de comunicație, a cursurilor de apă și a fondului funciar. Creșterea densității construcțiilor și locuitorilor în perimetrele construibile. Înzestrări tehnico-edilitare. Declararea de noi orașe. Corolar

Ridicat la rang de *problemă de interes național*, procesul de sistematizare teritorială este tot atît de însemnat sub raport politic și social-economic ca și industrializarea socialistă, cooperativizarea agriculturii, revoluția tehnico-științifică. Încă la Conferința Națională din 1966 a Partidului Comunist Român, dar mai ales la cea din 1972 s-a apreciat că făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate este indisolubil legată de organizarea și sistematizarea judicioasă a teritoriului, a orașelor și satelor, ele avînd menirea să permită o repartizare mai echilibrată a forțelor de producție pe întreg

cuprinsul patriei, dezvoltarea armonioasă a diferitelor zone și localități.

Prin noțiunea de sistematizare* (fie ea urbană, rurală sau a întregului teritoriu) trebuie înțeles un program complex și multilateral, adică economic și social-cultural, științific fundamentat, capabil să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor regiunilor patriei și a tuturor localităților, apropierea treptată a condițiilor de viață din mediul rural de cele din mediul urban, valorificarea superioară a rezervelor și resurselor materiale și umane. Necesitatea unei asemenea acțiuni de amenajare complexă, științifică a întregului teritoriu al țării, ca un tot unitar, rezidă, printre altele, în faptul că România socialistă a moștenit de la vechea orînduire o rețea de localități cuprinzînd un foarte mare număr de așezări mici răzlețite, unele fiind excesiv de extinse în teritoriu, altele mai ales rurale, lipsite de centre civice. Asemenea stări de lucruri, la care s-au mai adăugat unele tendințe de dezvoltare extensivă a vetrelor în primele decenii de după ultimul război mondial, au generat cheltuieli ridicate pentru extinderea înzestrărilor edilitare și culturale, risipă de teren, îngreunarea folosirii de către populație a dotărilor sociale și edilitare etc. În plus, multe terenuri arabile au fost scoase din circuitul agricol prin amplasarea în perimetrul lor a unor obiective economice, mai ales industriale. A devenit astfel necesară elaborarea unor *principii exacte și eficiente* ale sistematizării economico-sociale formulate și adoptate cu prilejul Conferinței Naționale a partidului din 1972.

Un asemenea principiu se referă la *dezvoltarea armonioasă a teritoriului țării*, pe bază de plan, în vederea unor condiții corespunzătoare și egale de muncă și viață pentru toți cetățenii țării, ceea ce presupune o repartizare rațională, echilibrată a forțelor de producție în teritoriu. Se adaugă și *determinarea profilului predominant al fiecărei zone* a țării, în funcție de care să se înfăptuiască amplasarea noilor obiective și dezvoltarea celor vechi, valorificarea deplină a resurselor din fiecare zonă, îmbinarea armonioasă a producției industriale, agricole și a celorlalte activități economico-sociale, ca și *corelarea strînsă a dezvoltării orașelor și satelor cu cea a zonelor în care se află.*

---

* Introdusă în literatura științifică mondială de inginerul român *Cincinat Sfințescu* în perioada interbelică.

Scanned with OKEN Scanner

Un interes special prezintă principiul care prevede că prin sistematizarea economico-socială a teritoriului și localităților va trebui să se asigure *dezvoltarea într-o concepție unitară a întregii rețele naționale de căi de comunicație și a amenajării cursurilor de apă.*

Relația dintre sistematizare și protejarea mediului geografic înconjurător își găsește locul în cîteva principii cum sînt: asigurarea prin sistematizare a *apărării cu strictețe și a bunei gospodăriri a fondului funciar, apărarea și păstrarea pe cît posibil intactă a condițiilor naturale*, incluzînd asigurarea conservării și punerii în valoare a monumentelor istorice și de artă, a locurilor istorice, dezvoltarea și restructurarea orașelor și, odată cu aceasta, integrarea organică și armonioasă a valorilor arhitectural-urbanistice existente în complexele orășenești de felul celor din București, Iași, Sibiu, Tîrgoviște, Cluj-Napoca, Brașov ș.a.m.d.

Creșterea densității construcțiilor și locuitorilor în localitățile urbane și rurale, atît prin restrîngerea perimetrelor construibile (vetrele așezărilor) cît și prin înălțarea lor pe verticală, urmărește creșterea eficienței bazei tehnico-edilitare și dotărilor social-culturale, economisiri importante de teren agricol.

Ridicarea economică, culturală și mai buna înzestrare edilitară a orașelor și a tuturor localităților rurale care au perspective de dezvoltare, alt principiu major al sistematizării economico-sociale, înscrie și declararea de *noi orașe*. Echiparea tehnico-edilitară a localităților urmărește în primul rînd satisfacerea unor cerințe vitale ale populației, cu efecte hotărîtoare asupra vieții și sănătății locuitorilor, ca și asupra condițiilor de mediu: lucrări privind alimentarea cu apă potabilă, evacuarea apelor uzate, îndepărtarea reziduurilor menajere, modernizarea rețelei stradale, asigurarea transportului în comun etc. Această preocupare a fost generată, printre multe altele, și de faptul că, din cele 153 orașe existente în 1944, numai 80 erau alimentate cu apă în sistem centralizat, 60 dispuneau parțial de canalizare și numai 19 aveau mijloace de transport în comun. Mai mult de trei cincimi din locuințele situate în orașe nu aveau instalații de alimentare cu apă, peste patru cincimi nu dispuneau de instalații de canalizare, în toată țara erau numai 6 stații de epurare orășenești, iar proporția de străzi modernizate nu depășea o cincime din totalul drumurilor.

Asemenea stări de lucruri au rămas azi de domeniul amintirii. Aşa, de exemplu, în timp ce populaţia urbană a crescut, între recensămintele din 1966 şi 1977, cu circa 2,9 milioane locuitori, populaţia care a beneficiat de locuinţe noi, echipate cu instalaţii moderne de alimentare cu apă şi canalizare, a sporit cu peste 5 milioane. La finele anului 1980, toate municipiile şi oraşele (237 în total), ca şi multe localităţi rurale, dispuneau de principalele echipări edilitare. În comparaţie cu 1966, la sfîrşitul cincinalului 1976 — 1980 numărul localităţilor urbane şi rurale dotate cu sisteme centralizate de alimentare cu apă era de peste 3,5 ori mai mare, al celor cu canalizare de 2 ori, iar numărul staţiilor orăşeneşti de epurare a apelor uzate crescuse de aproape 4 ori. În continuare se dezvoltă şi se perfecţionează echipările existente în municipii şi oraşe, în concordanţă cu dezvoltarea lor economico-socială şi creşterea populaţiei urbane, iar pe de altă parte, cu înfiinţarea de echipări edilitare în celelalte localităţi, potrivit unor priorităţi generate de eşalonarea devenirii lor urbane. Dotările respective se corelează cu dezvoltarea construcţiilor de locuinţe, îmbunătăţirea factorilor de mediu (prin asigurarea epurării apelor uzate, realizarea unui microclimat corespunzător în cadrul localităţilor, evacuarea rapidă şi neutralizarea reziduurilor solide, combaterea poluării sonore) etc. Se va ajunge astfel ca în anul 1990 întreaga populaţie urbană a ţării de atunci, precum şi o treime din populaţia rurală să beneficieze de alimentare cu apă şi canalizare în sistem centralizat, iar întregul debit de ape uzate provenind din localităţile cu sisteme de canalizare să fie epurat. Se preconizează, totodată, creşterea considerabilă a lungimii reţelei stradale, o bună parte urmînd a fi modernizată, cu prioritate legăturile dintre punctele de interes din localităţi şi căile de comunicaţii principale apropiate. În ceea ce priveşte ridicarea pe o treaptă superioară a tuturor localităţilor rurale cu perspective de dezvoltare, aceasta reprezintă o etapă nouă de organizare a reţelei de localităţi, specifică stadiului actual de dezvoltare a ţării noastre, avînd menirea să accelereze procesul de urbanizare, de apropiere a condiţiilor de muncă şi de viaţă din mediul rural de cele din mediul urban, prin treptata ridicare a satului. Au fost luate astfel măsuri pentru ca fiecare comună să dispună de o schiţă de sistematizare şi de un plan economico-socială în profil teritorial.

Scanned with OKEN Scanner

În perspectiva dezvoltării vieții urbane românești sînt continuate vechile orientări, privind mai ales înzestrarea edilitară și repartizarea echilibrată în teritoriu, formulîndu-se și noi strategii. Bunăoară, orașele mari, inclusiv Bucureștiul, rămîn în actualul cincinal (1981 — 1985) la aproximativ același număr de locuitori, dezvoltîndu-se localitățile mai mici, în vederea creării unei rețele armonioase de orașe și centre urbane, a repartizării lor echilibrate pe întreg teritoriul țării.

Un alt principiu al sistematizării economico-sociale consemnează, ca un corolar al realizărilor și perspectivelor, că *orașul și comuna trebuie să devină unități teritorial-administrative de bază ale societății noastre socialiste*, ceea ce presupune deopotrivă crearea tuturor condițiilor pentru participarea mai intensă a oamenilor muncii la rezolvarea problemelor privind dezvoltarea acestor unități, a întregii țări.

Scanned with OKEN Scanner

Trei ziariști americani au desfășurat o anchetă în rîndul unor cunoscuți oameni de știință pe tema: „La ce descoperiri ne putem aștepta în domeniul științei și tehnicii în următorii 50 de ani?“ Răspunsurile lor sînt demne de consemnat.

Astfel, pentru lumea anului 1990 se estimează că practic, toate activitățile economice, pînă la cheltuielile zilnice ale gospodinelor, vor fi rezolvate de calculatoare, iar în anul 2020, roboții vor deveni o parte inseparabilă a vieții cotidiene. În următorii 10 ani, au afirmat ei, se va descoperi medicamentul împotriva obezității, între anii 1993 — 2020 — împotriva paradontozei, iar pînă în anul 2000 va putea fi vindecată orice formă de cancer. Totodată, pînă în anul 2010 se va realiza medicamentul care poate încetini fenomenul îmbătrînirii, astfel încît în anul 2030 durata medie a vieții va putea fi de 130 de ani (tot să trăiești!).

În mileniul următor, ne mai informează respectivii oameni de știință, omul se va deplasa în Cosmos ca și pe Pămînt. Astfel, pînă în 2010, va începe construirea pe Marte a unor așezări omenești. O altă prognoză: în anul 3000, cei mai mulți „pămînteni“ vor locui în Cosmos, în afara Terrei!

În domeniul transporturilor s-a enunțat părerea că, într-un viitor apropiat, automobilele vor consuma alcool și nu benzină și vor dispune de aparatură electronică ce va putea preîntîmpina accidentele. Dar, afirmă savanții, în anul 2030 circulația rutieră nu se va mai baza pe autoturisme, deoarece ea se va efectua cu ajutorul „străzilor rulante“.

Să tot citești și să visezi... Deocamdată, în primii ani ai anilor '80, practic, toate statele lumii sînt afectate, într-o manieră sau alta, de criza economică, iar decalajele se agravează. Numărul celor flămînzi și al analfabeților crește, recesiunea celor bogați se menține, cei săraci devin mai săraci,

Scanned with OKEN Scanner

înarmarea consumă fondurile cu care ar trebui eradicate sărăcia și inechitatea. Rămîn de precizat, totuși, cîteva chestiuni. Bunăoară, dacă binefacerile menționate în ancheta amintită vor fi la îndemîna tuturor, sau dacă în calculele făcute s-a eliminat posibilitatea profitului unilateral ș.a.m.d.

Optimismul este însă molipsitor! Așa că de ce să nu credem în previziunile optimiste? Să credem și să luptăm pentru înfăptuirea lor. Numai că înfăptuirea să fie echitabilă pentru toți oamenii planetei noastre și, înainte ca ei să-și găsească adăpost pe alte planete, să facem ca aici, la noi, pe planeta Pămînt „casa de educație a oamenilor" cum o numea un mare geograf din secolul trecut — să fie instaurată, definitiv, o lume mai dreaptă și mai bună, fără arme, fără sărăcie și neștiință de carte...

În expunerea prezentată la Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 1—2 iunie 1982, tovarășul *Nicolae Ceaușescu* sublinia:

„În actualele împrejurări internaționale crește și mai mult rolul maselor, al popoarelor în viața internațională. Este necesar, de aceea, să dezvoltăm larg solidaritatea și colaborarea cu popoarele de pretutindeni. Prin lupta lor, masele populare, popoarele pot determina oprirea cursei înarmărilor, pot asigura o politică nouă, democratică, respectul independenței naționale, o politică de pace și colaborare internațională. Avem deplina încredere că popoarele, forțele progresiste și antiimperialiste de pretutindeni, dispun de forța necesară pentru a opri încordarea în viața internațională, cursa înarmărilor, pentru a asigura triumful rațiunii, al păcii. Viitorul aparține unei lumi mai drepte și mai bune, egalității sociale și naționale, respectului dreptului fiecărui popor la dezvoltarea liberă, independentă.

Corespunzător intereselor supreme ale poporului nostru, ale cauzei progresului social, ale destinderii, independenței naționale și păcii, partidul și statul nostru nu vor precupeți nici un efort pentru a-și aduce contribuția la realizarea năzuințelor întregii omeniri de a trăi în pace, de a-și făuri o viață mai dreaptă și mai bună".

Scanned with OKEN Scanner

* * * (1975) *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.* Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1974), *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român.* Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1976), *Expunere la Congresul consiliilor populare judeţene şi al preşedinţilor Consiliilor populare municipale, orăşeneşti şi comunale, 4* februarie 1976. Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1978), *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste şi Marii Adunări Naţionale, consacrată sărbătoririi a şase decenii de la făurirea statului naţional unitar român,* 1 decembrie 1978. Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1979), *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 ani de la revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă.* Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1979), *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român.* Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1979), *Lichidarea subdezvoltării, a decalajelor dintre state, făurirea noii ordini economice internaţionale — probleme cardinale ale zilelor noastre.* „Din gîndirea social-politică a preşedintelui României". Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1981), *Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Brăila, cu prilejul „Zilei recoltei"*, 1 noiembrie 1981. Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu, (1981), *Cu privire la creşterea rolului organelor şi organizaţiilor de partid, al comuniştilor în înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului, aplicarea fermă a noului mecanism economico-financiar, întărirea autoconducerii munci-*

Scanned with OKEN Scanner

toreşti şi autogestiunii, autoaprovizionării teritoriale a populaţiei, perfecţionarea planificării şi conducerii activităţii economice, dezvoltarea continuă a democraţiei muncitoreşti, socialiste. Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în ţara noastră, la problemele teoretice, ideologice şi activitatea politică, educativă a partidului,* prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 1—2 iunie 1982. *Cuvîntare la încheierea lucrărilor plenarei.* Editura politică, Bucureşti.

Nicolae Ceauşescu (1982), *Raport la Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român cu privire la stadiul actual al edificării socialismului, la realizarea planului naţional de dezvoltare economico-socială, la programele speciale şi la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului.* Editura politică, Bucureşti.

* * * (1976) *Concepţia preşedintelui Nicolae Ceauşescu despre noua ordine economică internaţională.* Editura politică, Bucureşti.

* * * *Economia României socialiste în opera preşedintelui Nicolae Ceauşescu.* Editura politică, Bucureşti.

Belli N. (1978), *Decalajele economice dintre state: dimensiuni şi tendinţe.* Era socialistă, nr. 8.

Blaga I. (1974), *Repartizarea teritorială a forţelor de producţie în România,* Editura ştiinţifică, Bucureşti.

Bulborea I. (1976), *Noua ordine economică în confruntarea de idei contemporane.* Revista economică, nr. 35 şi 36.

Bulborea I., Creţoiu, Gh. (1976) *Dezvoltarea suverană şi independentă, premisă a înfăptuirii unei noi ordini economice internaţionale.* Revista economică, nr. 22.

Bulgaru M. (1977), *Ţărănimea şi progresul economico-social al României* (I). Revista economică, nr. 13.

Caloianu N., Gârbacea V., Marin I., Rădulescu I. (1980), *Geografia continentelor: Asia, Australia, Oceania, Antarctica.* Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti.

Carter A., Leontief P., Petri P. (1977), *Viitorul economiei mondiale.* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.

Câmpeanu Virginia (1982), *Principalele caracteristici ale economiei şi politicilor economice ale ţărilor în curs de dezvoltare* (II). Revista economică, nr. 25.

Castro Jouse de (1965), *Geografia foamei. Dilema braziliană.* Editura politică, Bucureşti.

Scanned with OKEN Scanner

Chambon Guy (1980), *Grands problems économiques contemporaines* (ed. III). Paris.

Constantinescu N.N. (1976), *Economia protecției mediului natural.* Editura politică, București.

Constantinescu Olga (1970), *Critica teoriei „România, țară eminamente agrară"*. Editura Academiei, București.

Dobrescu E. (1976), *Optimul economiei socialiste.* Editura politică, București.

Dolgu Gh. (1974), *Economia și înarmările.* Editura politică, București.

Ehrlich A. and P. (1970), *Population, Development and Enviroument.* Stanford.

George P. (1972), *Population et peuplement.* Presses universitaires de France, Paris.

Horja G. (1981), *Învingerea subdezvoltării — cauză a întregii omeniri.* Editura științifică și enciclopedică, București, Col. „Știința pentru toți".

Lețea I. Ungureanu Al. (1979) *Geografia economică mondială.* Editura didactică și pedagogică, București.

Maliță M. (1982), *„Clubul de la Roma", sesiunea de la Alger.* Lumea, nr. 45.

Marin Gh. (1982), *Noua strategie internațională a dezvoltării.* Editura politică, București.

Matei H., Neguț S., Nicolae I., Șteflea N. (1981), *Enciclopedia statelor lumii* (coordonator Mircea Maliță). Editura științifică și enciclopedică, București.

Mănescu M. (1979), *Cibernetica economiei naționale.* Editura Academiei R.S. România, București.

Mecu C. (1982), *O viziune contradictorie asupra problematicii subdezvoltării.* Era socialistă, nr. 6.

Mesarovič M., Pestel E. (1975), *Omenirea la răspîntie.* Editura politică, București.

Murgescu C., Munteanu G. (1978), *Asanarea pieței mondiale a produselor agroalimentare.* Revista economică, nr. 6 și 7.

Murgescu C., Rădulescu O. (1978), *Problema materiilor prime — componentă a procesului de edificare a unei noi ordini economice internaționale.* Revista economică, nr. 46 și 49.

Neguț S. (1978), *Un singur pămînt.* Editura Albatros, Col. Cristal, București.

Nicolae-Văleanu I. (1975), *Gîndirea economică burgheză și lumea contemporană.* Editura politică, București.

Nicolae-Văleanu I. (1980), *Dimensiuni ale crizei sistemului capitalist.* Era socialistă, nr. 19.

Scanned with OKEN Scanner

Olteanu I. (1981), *Limitele progresului şi progresele limitelor.* Editura politică, Bucureşti.
Popescu Gh. (1972), *Crearea şi dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului.* În „Curs de economie politică, Socialismul". Universitatea din Bucureşti.
Popovici I. (1970), *Sub soarele tropicelor.* Editura Albatros, Bucureşti.
Popovici I. (1978). *Terra, prezent şi viitor.* Editura Albatros, Bucureşti.
Popovici I., Mihail Maria (1980). *România, geografie economică.* Editura didactică şi pedagocică, Bucureşti.
Sauvy A. (1966), *Théorie générale de la population. La vie des populations* (vol. II).
Servan-Schreiber J.J. (1982), *Sfidarea mondială.* Editura politică, Bucureşti.
Stănescu N.S. (1970), *Comerţ şi dezvoltare. Teorii şi realităţi ale subdezvoltării.* Editura politică, Bucureşti.
Stănescu N.S. (1980), *Decalaje economice ale lumii contemporane,* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti.
Şerbănescu I. (1978), *Corporaţiile transnaţionale.* Editura politică, Bucureşti.
Şerbănescu I. (1980), *Datoria externă a ţărilor în curs de dezvoltare — factor al polarizării bogăţiei şi al instabilităţii economiei mondiale.* Lumea, nr. 44.
Şerbănescu I. (1981), *Bilanţul economic al deceniului 1971—1980.* Lumea, nr. 3.
Ştefănescu P. (1982), *Brain-Drain. Exodul creierelor.* Editura politică, Bucureşti.
Tănăsie P. (1974), *Cooperarea industrială a ţărilor în curs de dezvoltare.* Editura politică, Bucureşti.
Trebici, Vl. (1974), *Populaţia mondială.* Editura ştiinţifică, Bucureşti.
Roman V. (1983), *Revoluţii şi globalitate.* Editura Academiei R.S. România, Bucureşti.
Voicu I. (1978), *Lichidarea decalajelor — problemă cardinală a lumii contemporane.* Lumea, nr. 8.
* * * (1968), *Din gîndirea economică progresistă românească* (coordonator I. Nicolae-Văleanu), Editura ştiinţifică, Bucureşti.
* * * (1972), *The Limits to Growth.* Universe Books, New York.
* * * *Repartizarea teritorială a industriei.* Editura Academiei R.S. România, Bucureşti (coordonator: V. Rausser).
* * * (1977) *Economia mondială. Tipologia economiilor naţionale,* Editura politică, Bucureşti.
* * * (1978) *Restructurarea ordinii internaţionale.* Raport către Clubul de la Roma. Editura politică, Bucureşti.

Scanned with OKEN Scanner

* * * (1979) *Căi și strategii de lichidare a subdezvoltării. Probleme ale făuririi unei noi ordini economice internaționale* (coordonator: Sorica Sava). Editura politică, București.
* * * (1980) *Aspecte ale gîndirii social-economice din țările în curs de dezvoltare. Din gîndirea economică latino-americană și asiatică* (coordonator: Ivanciu Nicolae-Văleanu), București (vol. 2).
* * * (1980) *North-South. A Program for Survioval.* Massachusetts.
* * * (1980) *World Bank Atlas.*
* * * (1980) *Economia mondială. Orizont 2000.* Editura Academiei R.S. România, București (coordonatori: Mihail Florescu, Mircea Malița, Marcu Horovitz).
* * * (1980—1983) Colecția ziarelor „Scînteia", „România Liberă", „Scînteia tineretului", „Magazin".
* * * (1981) *Catastrofă sau o nouă societate?* (coordonator H. Herrera). Editura politică, București.
* * * (1981) *Conjunctura economiei mondiale.* Editată de „Revista economică", Institutul de economie mondială, București.
* * * (1981) *World Development Report 1981.* The World Bank, Washington.
* * * (1981) *Resursele și noua ordine internațională.* Editura politică, București.
* * * (1981, 1982) *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România.* D.C.S., București.
* * * (1982) *Doctrine economice contemporane* (ediția a II-a). Academia de Studii Economice, București (coordonator: Ivanciu Nicolae-Văleanu).
* * * (1982) Almanah „Scînteia", București.
* * * (1982) Almanah „Lumea", București.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

PREFAȚĂ 5
CUVÎNT ÎNAINTE 15

CRITERII 21
CAUZE 62
IMPLICAȚII 107
SOLUȚII 157
DEZVOLTAREA ECONOMICO-SOCIALĂ A ROMÂNIEI ÎN PROFIL TERITORIAL 211
POSTFAȚĂ 249
BIBLIOGRAFIA SELECTIVĂ 251

Lector: DOMNIȚA ȘTEFĂNESCU
Tehnoredactor: GABRIELA ILIOPOLOS

Bun de tipar 28.X.1983. Apărut 1983.
Comanda nr. 2072.
Coli de tipar 16

Comanda nr. 30 092
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

Continuînd dezbaterea începută în *Terra, prezent și viitor* (Edit. Albatros, 1978), autorul supune acum atenției cititorilor poate cea mai captivantă și mai actuală temă a lumii contemporane: *decalajele și strategiile dezvoltării țărilor în contextul crizei economice mondiale*. Nu lipsesc din analiză experiența și calea românească a dezvoltării economico-sociale pe ansamblul național și în profil teritorial. Autorul, profesor la Universitatea din București, a mai publicat: *De-a lungul Dunării* (1966) ● *Cum au cunoscut oamenii Pămîntul* (în colaborare cu V. Hilt, 1967) ● *Călători și geografi arabi în Evul Mediu* (1969) ● *Sub soarele tropicelor* (1970) ● *Județul Tulcea* (în colaborare cu P.V. Cotet, 1972) ● *Pe urmele marilor exploratori* (1974) ● *Enciclopedia descoperirilor geografice* (în colaborare cu N. Caloianu, Șt. Ciulache și I. Lețea, 1975) ● *Geografia Americii de Nord și Centrale* (în colaborare cu I. Lețea, I. Rădulescu și Constanța Rusenescu, 1977) ● *România, geografie economică* (în colaborare cu Maria Mihail)

Lei 12

Scanned with OKEN Scanner

Culegere de literatură română patriotică și militantă

Ediție îngrijită de
GEORGE SORIN MOVILEANU
și
DUMITRU ANDRONACHE

EDITURA ALBATROS

Scanned with OKEN Scanner

«Educarea tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, şi în primul rînd a tineretului, în spiritul dragostei faţă de ţară şi al patriotismului revoluţionar, socialist, constituie o îndatorire permanentă care trebuie să ocupe un loc central în întreaga activitate politică şi culturală. Dezvoltînd recunoştinţa şi preţuirea faţă de strămoşii care, cu sacrificii şi jertfe uriaşe, au apărat fiinţa naţională a poporului, au purtat steagul luptei pentru libertate şi neatîrnare, pentru dreptate naţională şi socială, trebuie să sădim în conştiinţa oamenilor sentimentul răspunderii faţă de moştenirea înaintaşilor, al hotărîrii de a duce mai departe, în noile condiţii istorice, făclia progresului şi civilizaţiei pe pămîntul României.»

NICOLAE CEAUŞESCU

Scanned with OKEN Scanner

Sentimentul profund al dragostei de patrie reprezintă una dintre coordonatele fundamentale pe care s-a format și s-a dezvoltat în timp bogatul tezaur al literaturii române ; în multitudinea formelor sale de manifestare, acest sentiment înălțător a cunoscut o permanentă extindere și diversificare, atît în registrul tematic, cît și în cel al mijloacelor de expresie. Evocînd momente semnificative ale istoriei naționale, cîntînd frumusețile naturii, dînd glas năzuințelor ce au însuflețit masele largi populare în lupta pentru dreptate și libertate națională și socială, exprimînd elanul celor ce edifică astăzi, sub conducerea clarvăzătoare a comuniștilor, noul chip al țării, dragostea lor pentru partid, pentru patria socialistă, cele mai reprezentative personalități creatoare au adus de-a lungul anilor în patrimoniul culturii noastre opere de o mare valoare literară și artistică, capabile să joace un rol esențial în cultivarea sentimentului patriotic, în educarea moral-cetățenească a tinerelor generații.

Înscriindu-se pe linia preocupării constante de a perfecționa metodele și mijloacele folosite în procesul instructiv-educativ, de a găsi căi tot mai variate și mai eficiente de formare a conștiințelor în spiritul celor mai înalte idealuri ale epocii noastre, culegerea de față își propune să lărgească orizontul de cunoaștere al elevilor din învățămîntul liceal, completînd programa școlară în direcția configurării unei imagini cît mai sugestive a filonului atît de

Scanned with OKEN Scanner

fertil pe care îl constituie literatura de inspirație patriotică, cetățenească, militantă, în ansamblul întregii noastre literaturi. De aceea, alături de unele scrieri fundamentale, ce sînt prevăzute în programele și manualele școlare, și deci se studiază în mod obligatoriu în orele de curs, au fost reproduse numeroase alte texte pe care profesorii le vor putea recomanda elevilor, pe ani de studiu, ca lectură suplimentară. În limitele spațiului pe care îl poate oferi un volum tipărit în „Colecția Lyceum", îngrijitorii acestei culegeri de texte din literatura română patriotică și militantă au încercat să rețină cele mai semnificative scrieri.

Sumarul volumului cuprinde astfel texte diverse ca factură — pagini din creația folclorică, din scrierile cronicarilor, versuri, fragmente de roman, povestiri, reportaje sau însemnări cu caracter publicistic — texte care, aparținînd unor scriitori de seamă, clasici și contemporani, ilustrează concludent procesul continuu de îmbogățire a filonului patriotic de-a lungul principalelor momente ale evoluției literaturii române.

Din acest punct de vedere se cuvine să relevăm în primul rînd textele ce aduc mărturii expresive despre vechimea limbii și a culturii poporului român, despre procesul de afirmare a conștiinței naționale, pornind de la originea comună a tuturor românilor și subliniind continuitatea lor pe aceste meleaguri. Sentimentul de mîndrie patriotică de a aparține acestui popor se reliefează pregnant și din paginile de evocare a trecutului istoric, a eroismului cu care strămoșii au știut să apere independența pămîntului românesc, cît și în cele ce conturează chipul unor mari personalități, care, de-a lungul unei zbuciumate istorii, au prefigurat prin gîndul și fapta lor un viitor luminos. Un loc important ocupă în paginile acestei

Scanned with OKEN Scanner

culegeri scrierile care exprimă adeziunea deplină a creatorilor de frumos la lupta maselor populare pentru dreptate socială, evidențiind rolul hotărîtor pe care și l-au asumat cei mai buni fii ai poporului, comuniștii, în lupta pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă, pentru înlăturarea oricărei exploatări, precum și în procesul de edificare a unei lumi noi, socialiste. Textele cuprinse în sumar oferă astfel tinerilor cititori modele de eroism și demnitate, de tărie morală și generozitate, de hărnicie și entuziasm creator.

Pentru a ordona un material atît de bogat — reprodus după diverse ediții de referință (ceea ce explică unele diferențieri de transcriere) iar în cazul autorilor contemporani după ultimele volume în care au fost tipărite aceste texte — îngrijitorii culegerii au apelat la criteriul cronologic, data nașterii unui scriitor oferind aproape totdeauna posibilitatea de a-i plasa opera în contextul literar în care el s-a afirmat. O excepție o constituie totuși Alexandru Sahia, a cărui povestire „Revolta din port", publicată în 1932, figurează — respectînd acest criteriu — între scrierile unor autori care s-au afirmat plenar mai tîrziu, în perioada postbelică.

Deși, în general, textele nu sînt însoțite de un aparat critic, s-a considerat necesar ca fragmentele desprinse din lucrări mai ample să fie precedate de note explicative, menite să faciliteze înțelegerea sensului lor ; de asemenea, au fost făcute unele succinte precizări de ordinul istoriei literare în cazul unor scrieri a căror interpretare este nemijlocit determinată de data la care au fost scrise sau publicate.

G.S.M. — D.A.

Scanned with OKEN Scanner

MULT MI-E DOR ŞI MULT MI-E SETE

Mult mi-e dor și mult mi-e sete
Să văd frunza-n codru verde,
Să mai strîng vro șapte cete !
Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale,
Să mă las iar în cea vale
Cu-o pereche de pistoale.
Frunza-n codru cît se ține,
Toți voinicii trăiesc bine.
Iară frunza dacă-l lasă,
Toți voinicii merg pe-acasă
Și la para focului
Zac de dorul codrului !
Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai,
Să-mi aud ceriul tunînd,
Să văd norii fulgerînd,
Ierbulița-n șesuri dînd,
Să mai văd focuri pe-afară,
Copilași cu pielea goală,
Cai în cîmpuri nechezînd
Și voinici pe plai suind.

Scanned with OKEN Scanner

DE M-AȘ FACE-O PĂSĂREA

De m-aș face-o păsărea,
Să alerg prin țara mea,
Să mă duc spre asfințit,
Și-ndărăt să nu mă uit.
Să-mi văd plugul de mai ară,
Brazdele de primăvară,
Și sămînța de-ncolțește,
Cîmpul dacă mai rodește
Și flăcăi mergînd la muncă,
Cîntînd doinele pe luncă.
Iar de-oi găsi sărăcie,
Să m-apuc de haiducie,
Să iau calea codrilor,
Să țin seama hoților,
Să mi-i prind pe la colnici,
Cu-a mea ceată de voinici, [...]
Ca să scap sărmana țară
De păgîni și de povară,
Ca să-ntindem hora mare,
Într-o zi de sărbătoare.

PE DRUMUL BĂLGRADULUI

Pe drumul Bălgradului
Merge oastea Iancului ;
Iancu merge tot cîntînd,
Oastea-i urmează plîngînd.
Că-s cătane tinerele
Și merg tot la bătăi grele.
Iancu din grai că grăiește :
— Jale mi-i de oastea mea,
Jale mi-i și nice prea,

Scanned with OKEN Scanner

Că pe deal cu tulipan
Vine oastea lui Orban,
De la ea mai înainte
Vine oastea lui Axinte,
Și pe drumul despre bae
Vine și-a lui Niculae,
Să ne scape de robie
Și de-acum pînă-n vecie
Tot românul să învie, —
Și să salte vitejește
Și să lupte strămoșește.

EU ȚI-AM SPUS CU JURĂMÎNT

Eu ți-am spus cu jurămînt :
— Măi ciocoi, să-mi dai pămînt !
Frunza crește, frunza sună,
Tu n-ai vrut de voie bună.
Am luat drumul cotit
Sub păduri, la asfințit,
Să văd tabere venind
Și ciocoii nălbăstrind.
Eu mă cobor la pămînt
Și-mi așez durda spre vînt ;
Și mi-l iau la căutare
De la cap pîn'la picioare ;
Și chitesc și socotesc :
Pe unde să mi-l lovesc ?
La retezul părului,
Pe din josul fesului,
Unde-i cald ciocoiului.
Eu chitesc, durda pocnește,
Ciocoiul se zvîrcolește
Și de zile se sfîrșește,
Las' să moară ca un cîine.

Scanned with OKEN Scanner

Că i-am zis ades : Stăpîne,
Nu-ţi mai bate joc de mine !
Cu cuvînt, cu jurămînt,
Îţi ceream mereu pămînt !
Tu n-ai vrut cu voie bună.
Frunza creşte, durda sună.

Scanned with OKEN Scanner

GRIGORE URECHE
(c. 1590—1647)

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI *

Cartea ce se chiamă letopiseț, ce într-însa spune cursul anilor și descălicarea Țării Moldovei și viiața domnilor

Mulți scriitori au nevoit de au scris rîndul și povestea țărîlor, de au lăsat izvod pre urmă, și bune și rele, să rămîie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre cele rele să se ferească și să să socotească, iar de pre cele bune să urmeze și să să învețe și să să îndirepteze. Și pentru aceea, unii de la alții chizmindu și însemnînd și pre scurtu scriind, adecă și dumnealui Gligorie Ureche carele den mila domnu-său au fost vornic mare cu multă nevoință cetind cărțile și izvoadele, și ale noastre și cele striine, au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorît în țară și s-au înmulțit și s-au lățit, ca să nu se înnece a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să

* Animat de un puternic sentiment de patriotism, Grigore Ureche concepe *Letopisețul Țării Moldovei* — în cuprinsul căruia consemnează evenimentele petrecute în perioada 1359—1594 — nu numai ca pe o lucrare de sinteză, în care încearcă să contopească toate izvoarele de pînă la el privitoare la istoria Moldovei, ci și ca pe o scriere cu o înaltă funcție educativă. Elocvente în această privință sînt îndeosebi primele capitole ale *Letopisețului*, semnificative și prin faptul că aici Grigore Ureche afirmă pentru prima dată în cultura noastră originea latină a poporului și limbii române. Alături de aceste pagini reproducem finalul celui mai amplu capitol — cel consacrat domniei lui Ștefan cel Mare — ilustrativ pentru arta literară a cronicarului, pentru modul în care acesta interpretează sensul evenimentelor relatate.

Scanned with OKEN Scanner

să asemene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Pre aceea urmînd și chizmind, măcar că să află și de alții semnate lucrurile Țării Moldovei, apucatu-s-au și dumnealui de au scris începătura și adaosul, mai apoi și scăderea care să vede că au venit în zilele noastre, după cum au fostu întîiu țării și pămîntului nostru Moldovei. Că, cum să tîmplă, de sîrgu de adauge povoiul apei și iarăși de sîrgu scade și se împuținează, așa s-au adaos și Moldova, carea mai apoi de alte țări s-au descălecat, de s-au de sîrgu lățit și fără zăbavă au indireptatu. [...]

Predoslavie descălecării a Țării Moldovei de-nceputul ei, din letopisețul cel letinescu izvodită.

Vor unii să zică Moldovei c-au chiemat-o Știtiia, sau Schitia — pre limba slovenească. Ce Știtiia cuprinde loc mult, nu numai al nostru, ci închide și Ardealul, și Țara Muntenească, și cîmpii peste Nistru, de cuprinde o parte mare și de Țara Leșască. Chiematu-o-au unii și Flachia, ce scriu letopisețile lătinești, pre numele hatmanului rîmlenescu ce l-au chiemat Flacus, carele a bătut războiu cu Știtii pre aceste locuri, și, schimbîndu-se și schimonosindu-se numele, den Flachia i-au zis Vlahia. Ci noi acesta nume nu-l priimim, nici îl putem da Țării noastre Moldovei, ce Țării Muntenești, că ei nu vor să despartă, să facă 2 țări, ce scriu că au fost tot un loc și o țară, și noi aflăm că Moldova s-au descălecat mai pre urmă, iar muntenii mai dentîi, măcar că s-au tras de la un izvor, muntenii întîiu, moldovenii mai pre urmă, de păstori nemerit. Că îmblînd păstorii de la Ardeal, ce se chiamă Maramurăș, în munți cu dobitoacele, au dat de o fiară ce se chiiamă *buor* și, după multă goană ce o au gonit pren munți cu dulăi, o au scos la șăsul apei Moldovei. Acolea fiind și fiara obosită,

Scanned with OKEN Scanner

au ucis-o la locul unde se chiamă acum Buorenii, deaca s-au descălecat sat. Și hierul sau pecetea cap de buor însemnează. Și căţeaoa cu carea au gonit fiara aceea au crăpat, pre care o au chiemat Molda. Iar apei, de pre numele căţelii Moldiei, i-au zis Molda sau, cumu-i zic unii, Moldova. Așijderea și ţărîi, de pre numele apei, i-au pus numele Moldova.

Pentru limba moldovenească

Așijderea și limba noastră den multe limbi iaste adunată și ni-i mestecat graiul nostru cu a vecinilor de pinprejur, măcar că de la Rîm ne tragem și cu a lor cuvinte ni-s amestecate, cum spune și la predoslaviia letopiseţului celui moldovenescu de toate pre rîndu. Ce fiind ţara mai de-apoi ca la o slobozie, de pinprejur venind și descălicînd, den limbile lor s-au amestecat a noastră. De la rîmleni, ce le zicem latini : *pîine,* ei zic *panis ; carne,* ei zic *caro ; găina,* ei zic *galina ; muiarea, mulier ; fămeia, femina ; părinte, pater ; al nostru, noster,* și altele multe den limba lătinească, că de ne-am socoti pre amăruntul, toate cuvintele le-am înţelege. Așijderea și de la frînci : noi zicem *cal,* ei zic *caval ;* de la greci : *[strafide],* ei zic *[stafida] ;* de la leși : *prag,* ei zic *prog ;* de la turci : *m-am căsătorit ;* de la sîrbi : *cracatiţă,* și altele multe ca acestea den toate limbile, carile nu le putem să le însemnăm toate. Și pentru aceasta să cunoaște că cum nu-i descălicată ţara de oameni aşăzaţi, așa nici legile, nici tocmeala ţărîi pre obicee bune nu-s legate, ci toată direptatea au lăsat-o pre cel mai mare, ca să o judece și, ce i-au părut lui ori bine — ori rău, aceea au fost lege, de unde au luat și voe așa mare și vîlfă. Deci cumu-i voia domnului, op să le placă tuturor, ori cu folos, ori cu paguba ţărîi, care obiceaiu pînă astăzi trăiaște.

[. . . . .]

Scanned with OKEN Scanner

De moartea lui Ştefan Vodă cel Bun, vă leato 7012

Nu multă vreme, deaca s-au întorsu Ştefan vodă de la Pocutiia la scaunul său la Suceavă, fiind bolnav şi slab de ani, ca un om ce era într-atîtea războae, şi osteneală, şi neodihnă, în 47 de ani, în toate părţile, de să bătea cu toţi, şi după multe războae cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au murit, marţi, iulie 2 zile.

Fost-au acest Ştefan vodă om nu mare de stat, mînios şi degrabă a vărsa sînge nevinovat ; de multe ori la ospeţe omorîia fără giudeţ. Amintrelea era om întreg la fire, neleneşu, şi lucrul său îl ştia a-l acoperi, şi unde nu gîndeai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter ; unde era nevoe, însuşi se vîrîia, ca văzîndu-l ai săi, să nu îndărăpteze, şi pentru aceia raru războiu de nu biruia. Şi unde-l biruia alţii, nu pierdea nădejdea, că ştiindu-se căzut gios, să ridica de-asupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui, şi ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luase, de lucruri vitejăşti, cum să tîmplă : den pom bun roadă bună op să iase.

Iar pre Ştefan vodă l-au îngropat ţara cu multă jale şi plîngere în mănăstirea în Putna, carea era de dînsul zidită. Atîta jale era, de plîngea toţi, ca după un părinte al său, că cunoştea toţi că s-au scăpat de mult bine şi de multă apărătură. Ce după moartea lui pînă astăzi îi zicu sveti Ştefan vodă, nu pentru suflet, ce iaste în mîna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejăşti, carele nimenea den domni, nici mai nainte, nici după aceia l-au agiunsu [...]

Scanned with OKEN Scanner

MIRON COSTIN
(1633—1691)

DE NEAMUL MOLDOVENILOR, DIN CE ȚARĂ AU EȘIT STRĂMOȘII LOR *

Predoslovie, adecă cuvîntare dintîi, de descălecatul țării dintîi și a neamului moldovenesc

Către cetitorii aceștii cărți

Începutul țărilor acestora și neamului moldovenesc și muntenesc și cîți sint și în țările ungurești cu acest nume, *români*, și pînă astăzi, de unde sint și din ce săminție, de cînd și cum au descălecat aceste părți de pămînt, a scrie, multă vreme la cumpănă au stătut cugetul nostru. Să încep osteneala aceasta după atîta vacuri de la descălecatul țărilor dintîi, de Traian împăratul Rîmului, cu cîteva sute de ani peste mie trecute, să sparie gîndul. A lăsa iarăș nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimii durere. Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere feliul neamului, din ce izvor și săminție sîntu lăcuitorii țării noastre Moldovei și așa și Țării Mun-

* Ca și Grigore Ureche, Miron Costin își scrie lucrările cu caracter istoriografic sub imboldul aceluiași puternic sentiment al dragostei de țară, din dorința de a transmite urmașilor o imagine cît mai completă și mai veridică a trecutului din care aceștia să poată desprinde învățăminte folositoare. Lărgind aria preocupărilor și îmbogățindu-și documentarea prin cercetarea unor noi izvoare, Miron Costin încearcă pentru prima oară să prezinte istoria românilor încă de la origini, subliniind astfel, — așa cum face încă din „Predoslovia" la *De neamul moldovenilor* — unitatea întregului popor, nu numai prin argumente de ordinul limbii, ci și prin fapte arheologice, etnografice sau folclorice.

Scanned with OKEN Scanner

teneşti, cum s-au pomenit mai sus, şi românii din ţările ungureşti, că tot un neam sînt şi o dată descălecaţi, de unde sintu veniţi strămoşii lor pre aceste locuri, supt ce nume au fost întîi la descălecatul lor şi de cînd s-au osăbit şi au numele acest de acmu, moldovan şi muntean, în ce parte de lume iaste Moldova, hotarăle ei pînă unde au fost întîi, ce limbă ţin şi pînă acmu, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acest pămînt şi supt ce nume, — scot la ştirea tuturor carii vrea să ştie neamul ţărilor acestora.

Zice-va neştine : „Prea tîrziu iaste ! După sutele de ani, cum să vor putea şti poveştile adevărate, de atîtea veacuri ?“ Răspunz : Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minţii omeneşti, scrisoarea, dintru carea, dacă va nevoi omul, cele trecute cu multe vremi le va putea şti şi oblici [...].

Scanned with OKEN Scanner

ION NECULCE
(1672—1745)

O SAMĂ DE CUVINTE *

IV. Ştefan-vodă cel Bun, bătîndu-l turcii la Războieni, au mărsu să intre în Cetatea Neamţului. Şi fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre şi i-au zis că pasărea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strîngă oaste, că izbînda va fi a lui. Şi aşè, pe cuvîntul mîne-sa, s-au dus în sus şi au strînsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu puterea lui la Cetatea Neamţului. Şi au suit puşcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Şi au început a bate Cetatea Neamţului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamţu închis în cetate. Şi văzînd că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ştefan-vodă să-l sloboade de la închisoare, din temniţă, pre dînsul, că el va mîntui cetatea de acel greu. Deci, slobozindu-l pre acel neamţu de la închisoare, s-au şi apucat acel neamţu de au îndreptat puşcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Şi au şi lovit în gura unii puşci turceşti, de au sfărîmat-o. Şi au început a bate în corturile turcilor, cît şi boldul de la cortul împăratului l-au sfărîmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vîrfu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturi de la acel locŭ.

---

* Însoţind textul *Letopiseţului* său cu „*O samă de cuvinte ce sîntu audzite din om în om, de oameni vechi şi bătrîni, şi în letopiseţŭ nu sînt scrise...*“, Ion Neculce readuce în plină lumină cîteva episoade din istoria Moldovei ce i se păreau a fi pline de adînci înţelesuri. Aşa ne apar şi astăzi majoritatea celor 42 de legende, dintre care le-am selectat pe unele dintre cele mai cunoscute consacrate evocării unor întîmplări din timpul domniei lui Ştefan cel Mare.

Scanned with OKEN Scanner

Iară Ştefan-vodă, mergînd de la Cetatea Neamţului în sus pre Moldova, au mărsu pe la Voroneţ, unde trăiè un părinte sihastru, pre anume Daniil. Şi bătînd Ştefan-vodă în uşa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aştepte Ştefan-vodă afară pînă ş-a istovi ruga. Şi după ce ş-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ştefan-vodă. Şi s-au ispovedit Ştefan-vodă la dînsul. Şi au întrebat Ştefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii : închina-va ţara la turci, au ba ? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbîndi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfîntului Gheorghe, să fie hramul bisericii. Deci au şi purces Ştefan-vodă în sus pe la Cernăuţi şi pre la Hotin şi au strînsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Şi au purces în gios. Iar turcii, înţelegînd că va să vie Ştefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate şi au început a fugi spre Dunăre. Iar Ştefan-vodă au început a-i goni în urmă şi a-i bate, pănă i-au trecut de Dunăre. Şi întorcîndu-s-înapoi Ştefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voroneţului. Şi au pus hramul bisericii Sfîntul Gheorghe.

V. Ştefan-vodă cel Bun, cînd s-au bătut cu Hroit ungurul, precum dzicŭ unii la Caşen, iar letopisăţul scrie că s-au bătut la Şcheie pe Siretu, au fost căzdut calul lui Ştefan-vodă în războiu. Iară un Purice aprodul i-au dat calul lui. Şi nu putè în grabă încăleca Ştefan-vodă, fiind om micu. Şi au dzis Purice aprodul : „Doamne, eu mă voi face o moviliţă, şi vino de te sui pe mine şi încalecă.“ Şi s-au suit pe dînsul Ştefan-vodă şi au încălecat pre cal. Şi atunce au dzis Ştefan-vodă : „Sărace Purice, de-oi scăpa şi eu şi tu, atunce ţi-i schimba numeli din Purice în Movilă“. Şi au dat Dumnedzeu şi au scăpat amîndoi. Şi l-au şi făcut boier, armaş mare, pre Purece. Şi dintru acel Pureci aprodul s-au tras neamul Movileştilor, de au agiunsu de au fost şi domni dintru acel neam. [...]

VII. Ştefan-vodă cel Bun, vrînd să margă la biserică întru o duminică dimineaţa, la liturghie, în tîrgu în Vas-

Scanned with OKEN Scanner

luiu, şi ieşind în polimari la curţile domneşti ce era făcute de dînsul, au audzit un glas mare de om strigînd să aducă boii la plug. Şi mirîndu-să ce om este acela să are duminica, şi îndată au trimis în toate părţile, ca să-l găsască pre acel om, să-l aducă la dînsul. Şi l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arînd la o movilă ce se cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Şi ducîndu-l pre acel om la Ştefan-vodă, l-au întrebat Ştefan-vodă : el au strigat aşè tare, şi pentru ce ară duminica ? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, şi ară duminica, că este om sărac, şi între-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dè plugul, şi acum duminica i-au dat. Deci Ştefan-vodă au luat plugul fratelui celui bogat şi l-au dat fratelui celui săracŭ, să fie a lui.

Scanned with OKEN Scanner

DIMITRIE CANTEMIR
(1673—1723)

DESCRIEREA MOLDOVEI *

CAPITOLUL I

Despre numele cel vechi şi cel de acum al Moldovei

Toată ţara pe care o numim astăzi Moldova, precum şi ţinuturile învecinate dinspre asfinţit, au fost stăpînite la început de sciţi, care cuceriseră aproape trei părţi ale lumii, cu toate că, după obiceiul lor strămoşesc, ei nu aveau aşezări statornice. Pe lîngă feluritele numiri date de hoardele care s-au perindat în cursul vremii, grecii i-au numit pe locuitorii acestor ţinuturi cînd *geţi*, cînd *daci*. Sub stăpînirea romanilor s-a statornicit numirea de daci.

După ce acest popor pierdu pe regele *Decebal*, biruit de viteazul *Nerva Traian*, şi a fost parte nimicit, parte risipit încoace şi încolo, întreaga ţară pe care o locuia a fost prefăcută în provincie romană, pămîntul fiind împărţit cetăţenilor romani, după care s-a deosebit în trei părţi : mărginaşă, de mijloc şi muntoasă.

---

* Lucrare unică în felul său în literatura noastră veche, *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)* reprezintă cea dintîi expunere monografică — desigur, la nivelul de atunci al cunoştinţelor — privind cadrul geografic, istoric, cultural, social şi etnografic al uneia dintre ţările româneşti. Scrisă în 1716, la îndemnul Academiei din Berlin, *Descrierea Moldovei* ne dezvăluie dragostea de patrie a ilustrului cărturar moldovean, dorinţa de a face cunoscute lumii întregi frumuseţile pămîntului românesc şi vitejia poporului său.

Scanned with OKEN Scanner

În cea dintîi se cuprindea o parte din Ungaria de astăzi și Valahia, în a doua Transilvania, iar cea de pe urmă, cea mai mare parte a Moldovei noastre, așezată între Dunăre și Prut, împreună cu ținuturile de la hotar ale Valahiei. În epoca următoare, cînd imperiul roman a început să decadă, barbarii — și anume sarmații, hunii și goții — au pustiit Moldova de mai multe ori și au silit pe coloniștii romani să fugă în munți, ca să caute loc de adăpost împotriva cruzimii lor, în partea muntoasă a Maramureșului. După ce au viețuit acolo cîteva sute de ani, apărați ca într-o cetate naturală, cu voievozii și legile lor, deoarece populația s-a înmulțit peste măsură, *Dragoș*, un fiu al voievodului lor *Bogdan*, se hotărî în cele din urmă să cuteze un marș peste munți spre răsărit, însoțit la început numai de trei sute de oameni, ca și cum ar fi plecat la vînătoare. Pe drum dădu din întîmplare peste un bou sălbatic, numit de moldoveni zimbru, și tot goninu-l, ajunse la poalele munților.

Cînd cățeaua lui de vînătoare, căreia-i zicea Molda și pe care o iubea foarte mult, se repezi întărîtată asupra fiarei, bourul se azvîrli într-un rîu, unde săgețile îl uciseră ; dar și cățeaua, care sărise în apă după fiara fugărită, fu luată de undele repezi.

Întru pomenirea acestei întîmplări, Dragoș fu cel dintîi care numi acest rîu *Moldova*, iar locului unde se petrecuseră acestea îi dădu numele de *Roman*, după numele seminției sale, și luă ca stemă a noului său principat capul bourului. După aceea, cînd cercetă ținuturile învecinate și găsi cîmpuri roditoare cu ape îmbelșugate, tîrguri, cetăți întărite, dar părăsite de locuitori, povesti alor săi despre ceea ce descoperise, îndemnînu-i să pună stăpînire pe pămîntul acesta atît de roditor. Oamenii tineri din neamul lui Roman își urmară domnul de bunăvoie și, cu bucurie, trecură munții împreună cu el, în cete mari, așezîndu-se după aceea în ținuturile aflate într-un chip atît de minunat, iar pe *Dragoș*, cel care le aflase, îl numiră cel dintîi domn al țării noi. Întoarsă în acest chip stăpînitorilor ei de odinioară, țara își pierdu, odată cu legile trase

Scanned with OKEN Scanner

din dreptul civil roman, și numele dacic și latinesc și atît străinii, cît și locuitorii ei înșiși îi ziseră Moldova, după apa *Moldei*.

Dar nici această numire n-a rămas peste tot, căci turcii care pătrundeau adesea cu oaste prin Moldova, către țările vecine ocupate de dînșii în Europa, au dat moldovenilor mai întîi numele de ak-vlach [1]. Apoi, cînd *Bogdan*, după voia cea din urmă a tatălui său *Ștefan cel Mare*, le-a închinat țara, turcii, obișnuiți să numească țările supuse după numele domnitorilor, au început să-i zică *Bogdan*; totuși vechiul nume s-a păstrat în limba tătărască, vecinii din partea cealaltă, leșii și rușii numindu-i pe moldoveni *valahi*, adică vlași sau italieni, iar valahilor care locuiesc în munți zicîndu-le munteni, adică oameni de peste munte.

[1] Mai bine *ak-iflak*, adică valahi albi, spre deosebire de *kara-iflak* (vlach), valahi negri, care sînt locuitorii Valahiei. (*n.a.*)

Scanned with OKEN Scanner

NICOLAE LABIȘ
(1935—1956)

PARTIDULUI

Lumina ideală cînd Dante contemplase
călăuzit de scumpa-i simbolică femeie,
cuvîntul i se stinse, și mîna lui sculptase
al treilea pîlc și ultim de stele-n epopee.
Umplînd cu vii popoare abstractele genuni
spre-a se-ndruma prin ele la sferele divine,
el n-a primit din partea supremei viziuni
puterea de-a o-ncape întreagă în terține.

Și noi cutreierarăm făgașuri infernale
cu asudate palme izbînd ori alinînd
vrăjmașii ori umilii ce ne-au ieșit în cale,
nu-n spațiul ptolomeic, ci-n viață, pe pămînt,
Dar cînd, adînc dorită, flamura ta de pară
ne-a-nfiorat privirea, partidul meu, atunci
din creștete zvîcnit-a cu scut și lance-afară
cîntecul nou, s-asculte mărețele-i porunci.

Aceasta-i marea-ți forță : faci clopot de argint
din inimile noastre, ori tunuri pe crenele,
dur aliaj în care eu recunosc distinct
părinții mei, iubirea și visurile mele.
Nu răzimat în cîrja metaforelor fade,
ci drept, din zare-n zare, sub ceru-mpurpurat,
crescute larg în suflet cîmpiile baladei
cu pași definitivi mi-ai măsurat.

Sînt oameni cărora viața le-a dat înalte premii,
medalii sunătoare, cu clinchet argintiu,
Eu unu-mi cresc, tovarăș cu clocotul poemei,
totalul vis — ostașul tău să fiu.

Scanned with OKEN Scanner

VIITORUL

Trăim în miezul unui ev aprins
Şi-i dăm a-nsufleţirii noastre vamă.
Cei ce nu ard dezlănţuiţi ca noi
În flăcările noastre se destramă.

Noi pentru viitor ne pregătim,
Şi-l populăm pe solul fericirii,
Cu braţele-ncordate să-l săpăm
Şi să-l udăm cu ploile gîndirii.

Neîntîrziat deci să-nvăţăm, tovarăşi,
În numele acestui ţel sublim :
Să învăţăm ce-nseamnă omenia
Şi comunişti să învăţăm să fim.

În braţele necoapte arme-am prins
Să ne-ajutăm în lupta grea părinţii ;
Au înflorit de-aceea timpuriu
Livezile imaculate-a minţii.

Am fi greşit de-am fi strigat că nimeni
Nu vrem să ni le apere de-ngheţ.
Părinţii noştri, comuniştii, şti-vor
Să-şi apere comoara lor de preţ.

O, nu de magi avem şi-avem nevoie,
Nici de proptele puse fără haz
Partidul clasei ne veghează zborul
Pe marele istoriei talaz.

Şi pentru că-n vîltoarea vremii noastre
Noi am avut un post şi am luptat,
Ne-am cîştigat şi dreptul demnităţii
Şi-al cugetării drept nemăsurat.

MARIN SORESCU
(1936)

TREBUIAU SĂ POARTE UN NUME...

Eminescu n-a existat.

A existat numai o țară frumoasă
La o margine de mare
Unde valurile fac noduri albe
Ca o barbă nepieptănată de crai.
Și niște ape ca niște copaci curgători
În care luna își avea cuibar rotit.
Și mai ales au existat niște oameni simpli
Pe care-i chema : Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare
Sau mai simplu : ciobani și plugari
Cărora le plăcea să spună
Seara, în jurul focului, poezii —
Miorița și *Luceafărul* și *Scrisoarea a III-a.*
Dar, fiindcă mereu auzeau la vatra lor lătrînd câinii
A primejdie,
Trebuiau să se bată cu goții,
Și cu tătarii, și cu avarii, și cu hunii,
Și cu leșii, și cu turcii.

În timpul care le rămînea liber
Acești oameni
Făceau din fluierele lor jgheaburi
Pentru lacrimile pietrelor înduioșate,
De curgeau doinele la vale
Pe toți munții Moldovei și ai Munteniei,
Și ai Țării Bîrsei, și ai Țării Vrancei
Și ai altor țări românești.

Au mai existat și niște codri adînci
Și un tînăr care vorbea cu ei
Întrebîndu-i ce se tot leagănă fără vînt?
Acest tînăr
Cu ochi pătrunzători și mari
Cît istoria noastră trecută și viitoare
Trecea bătut de gînduri,
Din cartea cirilică în cartea vieții
Tot numărînd plopii luminii, ai dreptății, ai iubirii
Care îi ieșeau mereu fără soț.

Au mai existat și niște tei.
Și cei doi îndrăgostiți
Care știau să le troienească toată floarea
Într-un sărut.
Și niște păsări ori niște nouri
Care tot colindau pe deasupra ei
Ca lungi și mișcătoare șesuri
Și pentru că toate acestea
Trebuiau să poarte un nume,
Un singur nume,
Li s-a spus
Eminescu.

Scanned with OKEN Scanner

GHEORGHE TOMOZEI
(1936)

TREPTELE ȚĂRII

„Nu se zăresc, din holda înaltă, călăreții ;
ca vrabia e spicul“, spun cărțile străvechi.
Doar berzele fîntînii i-așteaptă pe drumeții
călătorind, cu zumzet de ierburi, în urechi...

Amiaza se coboară pe aripi lungi de dropii,
în spice risipite și-n frunze scăpătînd
și-nvăluie, cu taină, grădinile și plopii,
tăcerea măcinată de morile de vînt.

Ca o cetate-i țara, pe înălțimi urcată
iar Dunărea e treapta de cositor stelar
pe care calci, și-o treaptă-i cîmpia legănată,
argint și aur tînăr, și dulce și amar.

Cetatea se înalță cu turlele în lacuri,
dar știu o treaptă, alta, cea mai de preț, de lut,
cu osul frunții soră și geamănă prin veacuri
cu frunza clătinată de toamnă și sărut.

Sub treapta asta-i fierul, arama și țițeiul,
și peșteri însetate cu despicate guri.
În lut, marmura albă își geruie poleiul
și dorm cărbunii-n care mai freamătă păduri.

Lumina ce ni-i dată, blînd sîngerînd sub seceri,
cu arbori și ființe și lună pe poteci,
cu aerul, de păsări umbrit în line treceri —
ni se supune nouă, stăpînii ei pe veci.

LÁSZLÓFFY ALADÁR
(1937)

LUMINA LUPTELOR

În nopți de august, oameni,
privind spre cerul pur,
veți auzi rotirea
de stele împrejur.

Veți auzi coloane
în marș ropotitor
vuiri ce se-ntretaie
de-a lungul nopții-n zbor.

În răsăritul proaspăt
ard flori îmbujorate :
Sînt flamurile noastre,
pe zări desfășurate.

Coloane, muncitorii
în piață s-adunară —
Pe sîngele ce curse,
ploaia căzu spre seară.

La ziuă, iar porniră —
pîrîuri revărsate.
Pe urma lor, orașul
vuia pînă departe.

În românește de *Dim. Rachici* și
Csire Gabriella

IOAN ALEXANDRU
(1942)

PATRIA

De bună seamă că îmi cade greu
Să spun cuvîntul care se cuvine
Măicuţa mea al cărei sîn l-am supt
S-o laud mult mi-e milă şi ruşine.
Dealul acesta plin de suferinţi
Ce l-am trudit şi trasu-m-a pe roate,
Carpaţii noştri de izvoare plini
Şi rîurile cîte sînt cu toate.

Luceafărul de ziuă picurat pe bolţi
Turmele blînde, omul de mîine
Plugul şi boul cerului — senin
Şi graiu-acesta bolnav de vecie,
Vîntul de miazănoapte, Borasul străvechi
Răscoală firul holdelor sub lună
Pînă să prind de veste mă trezesc
Cu moşii mei la lampă împreună

Ţăranii ctitori jupuiţi de vii
Ostaşi martiri cu feţe cuvioase
Oriunde intră plugul în pămînt
Dai de un coif şi-o patrie de oase

De bună seamă că s-ar cuveni
Să-i strig pe toţi strămoşii mei pe nume

Dar veacu-i strîmt și noi sîntem aici
Cu prunci cu tot de la-nceput de lume.
Maica mea bună, Patrie de veac
Cea care-a fost și care o să fie
Cît licări-vor stelele pe cer
De voi rămîne om de omenie.

Securea ce-o ridică mîna mea
Să fie-atît de iute și senină
Ca fulgerul să-l poată despica
Nainte de-a lovi în rădăcină.
Urechea-n munți la pîndă în priveghi
Să fie-atît de veșnică și trează
Încît să simtă vulturii intrînd
Din vămi în vămi în soare la amiază

Cînd fiecare suflet pe pămînt
Va fi pătruns de sfînta datorie
Că Patria începe-n trupul său
Și crește-n ceilalți, în armonie.

ANA BLANDIANA
(1942)

DOINA

Se-aude, se-aude, se-aude
Din adînc, din vecii, din mereu,
Murmurul, sîngele, gîndul
Poporului meu.

Dorm păsări în aer trecînd
Prin liniștea fără de pată,
Am fost asupriți uneori,
Noi n-am asuprit niciodată.

Noi n-am lunecat peste nimeni
În tulbure-al gloriei ceas,
Stă frunza în codri ciulită
Să dea, de-i primejdie, glas.

Stă iarba cu săbiile trase,
Iar tu, libertate, apari
Din tainiți vegheate mereu —
Martori ne sînt munții mari.

Și dau mărturie poienile
Oprite pe margini de hău
Că dac-am lovit vreodată
A fost doar în numele tău.

În numele tău cuvîntăm
La judecata popoarelor
Și n-om asfinți niciodată,
De-o fi după voia izvoarelor.

Peste semețele-piscuri,
Peste cîmpiile mute,
Gîndul poporului meu
Se-aude, se-aude, se-aude.

Scanned with OKEN Scanner

ADRIAN PĂUNESCU
(1943)

CÎMPIE ROMÂNEASCĂ

Răsare soarele-n cîmpia românească
De mii de ani prin faldurii de rouă
Capul lui Decebal nu contenește să vorbească
Dunării și Carpaților și nouă

Răsare soarele în orizontul de baladă
Capul lui Decebal plutește peste noi
Să ne pătrundă, să ne însoțească, să ne vadă
Prin primele-nfrunziri, prin ultimele ploi

Cîmpie românească, tu pătrunzi
Drept în alcătuirea noastră veche
Grîul își coace bulgării rotunzi
Apele trec spre țărmul Mării Negre

Și soarele răsare zi de zi
În lucruri vraja lui să se depună
Capul lui Decebal ne însoțește și ne va însoți
Răsfrînt adînc în Mioriţa ca într-o fîntînă

Cîmpia-i luminată de soarele din stemă
Și spicele eterne îi rămîn
Căci o înalță-ntr-o lumină demnă
Lumină veșnică, lumină demnă,
Partidul Comunist Român.

CUPRINS

Argument V

Din creaţia populară
Mult mi-e dor şi mult mi-e sete 1
De m-aş face-o păsărea 2
Pe drumul Bălgradului 2
Eu ţi-am spus cu jurămînt 3

Grigore Ureche
Letopiseţul Ţării Moldovei *(Fragmente)* 5

Miron Costin
De neamul moldovenilor *(Fragment)* 9

Ion Neculce
O samă de cuvinte *(Fragmente)* 11

Dimitrie Cantemir
Descrierea Moldovei *(Fragment)* 14

Ion Budai-Deleanu
Ţiganiada *(Fragment)* 17

Ion Heliade Rădulescu
O noapte pe ruinele Tîrgovişti 21

Costache Negruzzi
Sobieski şi românii 28

Vasile Cîrlova
Marşul [Oştirii române] 35

Grigore Alexandrescu
Umbra lui Mircea. La Cozia 38

Cezar Bolliac
Clăcaşul 41

Andrei Mureşanu
Un răsunet 44

Mihail Kogălniceanu
Introducţie [la „Dacia literară"] 46

Alecu Russo
Cîntarea României *(Fragmente)* 48

Nicolae Bălcescu
Românii supt Mihai Voievod-Viteazul *(Fragmente)* . . . 53

Vasile Alecsandri
Deșteptarea României 57
Hora Unirei 59
Odă ostașilor români 60

Dimitrie Bolintineanu
Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare 63

Alexandru Odobescu
Muncitorul român 65
Odă României 67

Ion Creangă
Amintiri din copilărie *(Fragment)* 70

Mihai Eminescu
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie 73
Împărat și proletar 74
Scrisoarea III 82
Bălcescu și urmașii lui 90

Ion Luca Caragiale
1907, din primăvară pînă-n toamnă *(Fragment)* . . . 94

Alexandru Macedonski
Stegarul 97

Barbu Delavrancea
Apus de soare *(Fragmente)* 99
Patrie și patriotism *(Fragment)* 106

George Coșbuc
Rugămintea din urmă 109
Doina 113
Decebal către popor 115

Nicolae Iorga
Stîmpărați-vă ! 118

Ștefan Octavian Iosif
Cîmpul libertății 121

Tudor Arghezi
Testament 123
Pătru al Catrincii 125
Cel ce gîndește singur 128
Sînge și aur 129

Mihail Sadoveanu
Frații Jderi *(Fragment)* 132

Octavian Goga
Noi 144
Oltul 145
Fără țară 148

George Bacovia
Serenada muncitorului 150
Vasile Voiculescu
Țării mele 152
Liviu Rebreanu
Răscoala *(Fragmente)* 153
Laudă țăranului român *(Fragment)* 169
Ion Pillat
Ctitorii 172
Demostene Botez
Floarea-soarelui 174
Camil Petrescu
Bălcescu *(Fragment)* 175
Lucian Blaga
Țară 182
Mirabila sămînță 182
Profil de epocă *(Fragment)* 184
Alfred Margul-Sperber
Partidul 186
George Călinescu
Eram bărbatul care... 188
[Destinele țării...] 189
Alexandru Philippide
Întîmpinare în azur 192
Zaharia Stancu
Desculț *(Fragment)* 194
Țară 208
Radu Boureanu
Sîngele țării mele 211
Szemlér Ferenc
Lupeni 213
Patria mea 214
Mihai Beniuc
Aicea, printre ardeleni 215
Patria 216
Geo Bogza
Cartea Oltului *(Fragment)* 218
Suceava ! Suceava ! 224
Alexandru Sahia
Revolta din port 229
Virgil Teodorescu
Rotund 236
Eugen Jebeleanu
Comuniștii 237

Miron Radu Paraschivescu
Slăvite zile 240
Maria Banuș
Prima carte comunistă 241
Laurențiu Fulga
Alexandra și infernul *(Fragment)* 242
Mihu Dragomir
Insurecție 250
Geo Dumitrescu
Dar priviți-mă-n ochi 252
Ștefan Augustin Doinaș
Întrupare 254
Marin Preda
Îndrăzneala *(Fragmente)* 255
Delirul *(Fragment)* 268
Eugen Barbu
Șoseaua Nordului *(Fragment)* 278
Cîntecul muncii 291
Nina Cassian
Cîntec 295
A. E. Baconsky
Cu tot ce am 296
Ion Horea
Glasurile acestei nații 298
Alexandru Andrițoiu
Există un asemenea partid 301
Ceaușescu — omul 302
Ion Brad
Responsabilul cu fericirea 304
Terra Daciae 306
Titus Popovici
Setea *(Fragment)* 307
Nichita Stănescu
Patria 317
Alexandru Ivasiuc
Apa *(Fragment)* 318
Dumitru Radu Popescu
Mări sub pustiuri *(Fragmente)* 326
Nicolae Labiș
Partidului 334
Viitorul 335
Marin Sorescu
Trebuiau să poarte un nume... 336

Scanned with OKEN Scanner